

Egy eltűnt birodalom nyomában

Asszír birodalom tündöklése és bukása

Közép-Kelet kisebb népeire, népelemeire gondolva láthatjuk, hogy mikor tudják létrehozni a maguk államát. Ez a folyamat abban az időben zajlik le, mikor a folyamköz nagy hatalmai, továbbá a termékeny félhold területén, vagy a perifériáján elhelyezkedő hatalmak meggyengülnek, a politikai hatalmukat, akaratukat már nem tudják olyan intenzitással kifejteni, mint korábban. Tehát a belső problémák, illetve a külső hatások meggyengítették a hatalmukat. Nézzük meg melyek voltak ezek a hatások?

- I. A népek széttrajzásának a kora ez az időszak, amely az ie. XIV. század során már jól látható, megjelennek észak felől azok a népek, népelemek, amelyek olyan új hatást érnek el, melyek a folyamköz hatalmát érintik, ilyenek a hadifelszerelésben tapasztalható minőségi változások.
- II. A felvevő piacok lehetőségei, azok erőszakos megszerzése, továbbá a katonai jelenlétük a környező területeken.
- III. Egy új harcmóddal szinte minden véderőt meg tudtak semmisíteni és nem utolsó sorban a ló megjelenése a harci eszközök között. A ló megjelenése újat vitt a harcászat elemei közé. A hadművészet terén jelentős előnyt jelentett, mert a mozgásuk sebességét két, háromszorosára tudták növelni. Láthatjuk, e népek örökségéből, hogy a mozgás gyorsaságán túl olyan új fegyverek is megjelentek, melyek a hadviselés eszközeiként évezredekig megmaradtak.

Ilyenek voltak a harciszekér, a harckocsi, amely megváltoztatta a harcmódot, hiszen a kocsin tartózkodó hajtónak nem kizárólagosan volt a feladata az ellenség leküzdése, mert az íjász ott volt mellette, akinek a feladata volt nyilvánvalóan az ellenséges élőerő leküzdése. A harckocsi maga is harci eszköz volt, mert úgy volt kialakítva, hogy az élőerő ellenséges erőiben kárt tegyen, illetve egymaga is meg tudja semmisíteni az ellenség élő erejét. A letelepedett népek is ebben az időben kezdik a lovat használni, mint igavonó állatot, amely a gazdasági termelés hatékonyságának az elősegítője volt. Igaz a ló ára ebben az időben megegyezett az arany árával. Új elem a harcászatban a ló megjelenése, tudjuk azt, hogy a Turáni alföldön, de a hegyek zárta völgyekben is nomád népek lótenyésztéssel foglalkoztak. Az ókor történelmének legnagyobb katonai találmánya a ló harci eszközként való alkalmazása. Ezek a népek nem mások, mint a KOS, KUS, vagyis a KASSU népek, vagy azoknak a rokonai és a testvér népei. Meg kell említeni még egy másik olyan fegyvert, amely ebben az időben jelent meg a Közép-Keleten. Ez nem más, mint a visszacsapó íj, hiszen vele együtt a lőtávolság is megduplázódott, az is elképzelhető, hogy megháromszorozódott. Felvetődik a kérdés, hogy miként érheték el ezt a nagyfokú fejlődést. A nomád pásztornépek az íj faszerkezetét elkezdték pácolással, érleléssel rugalmassá tenni, majd szaruval beborítani a faszerkezetet. Az így elért eredmények lehetővé tették, hogy a szaruval borított, illetve csontlemezekkel beborított faszerkezet rugalmassága révén a lőtávolsága ilyen formán megnövekedjék. Az ie. XIV. századot történelmileg a népek vándorlásának, illetve a káosz századának is szoktuk említeni, mert a termékeny félholdnak, de a folyamköz északi részének nincs egyszerű és könnyen áttekinthető történelme, hiszen a népelemek ezen a területen vagy megtelepedtek, vagy egy másik népelem kilökte a helyéről az ott élőket, de az is megtörtént, hogy az új

jövevény népelemek magukba olvasztották az ott élőket. Az ie. II. évezred középső szakasza valahogy a zűr-zavarok kora volt ezen a vidéken, ma nehéz lenne felsorolni azokat a népeket, melyek ezen a tájon megfordultak. A Bibliából ismerünk népneveket, de nem tudjuk őket azonosítani, nem ismerjük, honnan jöttek, hogyan tűntek el, nem tudjuk milyen volt a kultúrájuk, és még sorolhatnám a fehér foltokat. A nagy birodalmak, melyek körül vették a folyamköz északi részét, azok vagy önmagukkal voltak elfoglalva, vagy egymással vívtak élet halál harcot, lásd az Óbabiloni birodalmat. Az átrendeződés alákerült Folyamköz és vele együtt a környező világ, különösen az Akkád birodalom és az északi területen a HETTITÁK harcát. Az Akkád birodalom északi részén új népelemek telepedtek meg, ezen a területen lassan átveszik a letelepült életformát. A népvándorlások során ezen a tájon kétirányú mozgás figyelhető meg. A KASPI tó déli oldalán a népelemek kelet felé haladnak, ezeket a tudomány Indoeurópaiaknak nevezik, míg a déli oldalon Perzsia fennsíkja felől érkezőket SÉMI népeknek nevezzük, melynek egy része megtelepszik, a másik része viszont tovább halad, tovább vándorol. A Turáni népek családjához tartozó és helyben lakó Pre Sumer és Sumereket a tudomány árja népekként ismeri. A fent említett népek, vagy egy új hazát alapítottak, vagy felszívódtak, az-az asszimilálódtak azokon a területeken, melyeken a szemiták meg telepedtek. Ezeknek, a területeknek kevésbé ismerjük az etnikai összetételét, nevüket is alig ismerjük, de a régészeti hagyatékaik és az írásos emlékeik emlékeztetnek reájuk. Erre az időre tehető a görög népelemek vándorlása keletről nyugatra, továbbá a sémi népelemek népek színes kavalkádja indul el a Közép-Keletre, Laventébe, vagy Palesztínába. Ebben az időben érkezik egy szemita népcsoport a folyamköz északi részére, részben pásztor, vándor életmódot folytatva. Ami érdekessé teszi ezt a népet, nem más, mint hadsereget tart fenn a létük biztonsága szempontjából. Erről a népről még sokat fogunk hallani a történelem során. A fent említett új haditechnikát elsősorban ők alkalmazták, a ló harci célokra történő alkalmazása is az Ő nevükhöz fűződik. A fegyvereik jóval modernebbek, mint az ott élő népeké. Még egy jelentős különbség van a helyben élő népek és a jövevények között, ez pedig nem más, mint a harciasságuk, kegyelmet nem ismernek. Ez a nép hosszú-hosszú évszázadokig a történelem meghatározójává válik. Rettegésben tartják az akkori ismert világot, nem csak a Közép-Keletet hódítják meg, hanem a Közel-Keletet is és még Egyiptomot is az igájuk alá hajtják. Ezt az új népet ASSZÍROKNAK nevezzük, akik az ie. XV.-XIV. század során alapítanak észak Mezopotámiában új hazát, de a betelepedésük jóval korábban kezdődött. Folyamatosan lépésről, lépésre építették ki a katonai szervezetüket. Ez az időszak az Asszír terjeszkedés időszaka, szüntelen harcok, teljes bizonytalanság uralkodott ezen a területen. Ellenőrzésük alá vonták az akkori kereskedelmi útvonalakat, így a Földközi tenger felől érkező kereskedelmet is maguk ellenőrzése alá vonták, másfelől az észak felőli bányák és a fém kereskedelmet és annak útját ellenőrzésük alá vonták. Ebben a bányászati kincsek, így a nemesfém és a hegyvidéki vasérc készleteinek a megszerzése volt a cél. A vándor életmód mellett átvették a letelepült életformát és a mezőgazdasági termelés mellett egyre inkább érvényesült a kereskedelem és vele párhuzamosan az erőszak alkalmazása a szomszédaival szemben. Az ie. XIV.-XIII. század fordulóján kialakult egy laza államszervezet, mely igyekszik egységben tartani ezt a harcias népet. Ebben az időben kialakul az ország központi területe, melyet jól ismerünk Babilonból az újabb kor tudományának köszönhetően, az ott élő népek hagyatékából. Az elátkozott nevet nem véletlen kapta NINIVE, mert a kegyetlenkedések központjává fejlődte ki magát. Az Asszírok fővárosa sokáig a két ZAB folyó között lévő ASSUR városa volt, majd idővel a királyok áthelyezték a fővárost más területekre, vagy új várost alapítottak. Asszír államalakulása az ie. XIV. század végén XIII. század elején végbement, megteremtődtek az államalakulás feltételei, egységessé váló népesség, vagy elfogadták a helyben lévő népek főségét, vagy leigázták az ott élő népeket, a megmaradt népelemeket viszont magukba olvasztották, a következő megoldás nem volt, mint a megmaradt népelemek kiirtása. A

fentiekből következően kis létszámú állammal van dolgunk Észak mezopotámia területén, de annál harciasabb, mely nem volt tekintettel egyetlen más népre, népelemre sem. Rabló hadjáratokat indítottak a közvetlen környezetükben élő népek ellen, akik nem voltak felkészülve az ilyen harcias néppel szemben. A kegyetlenkedések messze földön rettegést váltottak ki. Az új népet vonzotta a környezetükben élő népek gazdagsága, nyilvánvaló, hogy szemet vetettek DAMASKUS, SIDON, GARGAMIS, és GAZA kincsire, hiszen számukra ellenállhatatlan vonzalmat jelentett és ezt a gazdagságot igyekeztek megszerezni. Asszíria fővárosa a Tigris medencéjének a középső részén található, ott ahol a KÁLDEA tartomány rónái felé hömpölyög a TIGRIS. Keleten a ZAB (Zoab) folyó határolja, egészen, amíg a ZAGROS nyúlványai természetes határként választotta el a NINARI vidéktől. A MĒD törzsek, lakta terület, jelentette a keleti határt. Az Északi határ a MASIOS hegye, Délkeleten ADHEM (Adzsem) volt a határ, Nyugaton, Délnyugaton KABUR és az EUFRAT vonalán húzódott, de nem tudjuk, hogy valaha elérte-e a két nagy folyót. Az Óasszír birodalom fővárosa ASSUR volt. Maga a város az első KÁLDEAI gyarmati népek korából való. Az Óasszír birodalom megalapítóját nem ismerjük, mert a birodalom igazából ki sem alakult, de az Asszír népnek már ebben az időben királyaik voltak, azt viszont nem tudjuk ki is volt az a személy, aki alapítóként számításba jöhetne. A Középasszír birodalom megteremtőjének a nevét jól ismerjük, ADAD volt az első birodalomteremtő király, akiről tudjuk, hogy nem is volt Asszír származású, hiszen nagy a valószínűsége, hogy jövevény volt és Asszír vált belőle. Felvetődhet a kérdés, hogy miért is állítom ezt? A véleményemet abból az aspektusból fejtem ki, hogy ADAD volt az, aki nem az ősi vallás meghonosodásért vívott ádáz küzdelmet, hanem a Babiloni isteneket helyezte előtérbe, tehát ASSUR isten tisztelete teljesen vissza lett szorítva az Ő idejében, de az utána következő uralkodók is mindenkor kritikával illeték ADAD tevékenységét, sőt trónbitorlónak is szokták nevezni. Annyit tudunk róla, hogy kiváló katona volt és a hatalmát arra használta fel, hogy a birodalmát folyamatosan bővítse, gyarapítsa. Az írások az ie. XV.-XIV. században már egységes államról adnak számot. Ebben a korban jelenik meg az uralkodó neve (király) és nem fejedelmként és nem papkirályként. A népesség gyarapodásával Asszíria hatalma is egyre nő ie. XIV. században úgy kötnek szerződéseket KÁLDEÁVAL, mint két uralkodó egyenrangú fél. Az Asszírok szemében ez azt jelentette, hogy jogot formáltak a vitatott területekre, a bányajogokra, és még sorolhatnánk mi mindenre tartottak igényt. ASURBELINISINU és fia BUSURASSZÚR kikötötte az ie. Kb. a XIII. század első felében KÁLDEÁVAL a terület sérthetlenségéről szóló szerződést, melyet Asszíria sohasem tartott be, mert ahogy izmosodott és erősödött úgy vált agresszívabbá a szomszédaival szemben, amit nem kapott meg azt erőszakkal elvette. Az Óbabiloni birodalom romjain kialakulóban lévő államalakulatot is meg semmisítették. I: TUKULTINIP bevonult Babilonba és a Babiloni birodalom maradványait is Asszíriához csatolta. Ez az időszak kb. ie.1270. táján történt és vele párhuzamosan a környező népek ennek a támadásnak nem tudtak ellenállni és áldozatul estek Asszírának, így a már említett Babilon, Kis városa stb. tehát a Déli tartományok irányába kezdtek el terjeszkedni. Figyelembe kell venni, hogy az Asszír birodalom fejlődésének is megáljt parancsolt az akkori fejlődés, hiszen ie. 1200 körül a Középkeleti országokban megindult egy gazdasági válság. A környező országok küzdöttek a fenn maradásukért, de keveset tudunk az akkori történelmükről, hiszen alig maradtak fenn írásos emlékek erről a korról. A fejlődés akadályai a belső viszonyokban keresendőek, hiszen a városok nagy része elnéptelenedett. A későbbi beszámolókból tudjuk, hogy olyan városok, mint MALATTYA? KARKEMIS, ASSÚR, BABILON, vagy SZÚZA városok is részben elnéptelenedtek. A mezőgazdasági termelés vissza esett, továbbá a felszabadult lakosság újra nomád életet kezdett folytatni és ennek megfelelően is élt. A városokat részben tovább lakták, de szörnyűséges körülmények uralkodtak. Ahhoz kétség nem férhet, hogy a Közép-Kelet, de a Közel-Kelet is gazdasági hanyatlás korát élte ebben az időben. Nincsenek feljegyzéseink bőséges aratásokról és így az

állami magtárak (hombárok) készleteiről, és nem utolsósorban az információ szolgáltatás hanyatlását is megfigyelhetjük. Ez az időszak a közép Asszír birodalom első szakasza, vagyis az első századának a kora, a fentiekből jól láthatjuk, hogy nagy erőfeszítések árán tudta fenn tartani magát és biztosítani az életfeltételeket a lakosság számára. A térségben uralkodó politikai bizonytalanság nagymértékben kedvezett a nomád életnek, a pásztorkodásnak, a pásztor nomád élet az emberek szabadságát jelentette, mert az állami gépezet kevésbé tudta az adókat begyűjteni, így több maradt a nomád lakoságnál. Az évezred fordulója táján már újra megjelennek az írásos dokumentumok, melyek az eredményekről kevésbé tudósítanak, viszont terjengős királyi feliratok jelennek meg a királyok dicsőségével. Az Asszír királyok ismét arról adnak hírt, hogy a szomszéd népeket hogyan hajtották igába, hogyan alázták meg őket és az uralkodóikat. Az ie. 1200-as évektől TUKULTI-NINURTA meggyilkolását követően ad számot a HETTITA királyság megsemmisüléséről (héttörzs országa). Az ie. 1200-1100-as évekig megint egy nagy visszaesés tapasztalható. A feliratok ismétellen hallgatnak Asszír tevékenységéről, gazdaságának a helyzetéről. A környező területeken apró kis államok jönnek létre egészen Palesztináig, valamint a TAURUS hegységig. Erről tanúskodik I. TUKULTI-APIL-ESARA ie. 1100 körüli felirata és annak írásai adnak felvilágosítást az akkori korról. Azonban ebben az időben ismétellen hallgatásba burkolóznak a feliratok, ie. 883-659. ASSUR-NASSIR-APIL koráig szinte alig tudunk meg valamit. Ez az időszak ahonnan újra követhetjük az eseményeket ASSUR-NASSIR-APIL korától a feliratok, ismét arról adnak hírt, hogy mekkora területeket tudtak elfoglalni. Itt szeretném megjegyezni, hogy ettől az évszámtól számítjuk az új Asszír kort, vagyis az új ASSZÍR birodalom megalakulását. A fent említett feliratok arról adnak hírt, hogy ASSZÍRIA környezetében milyen apró államok jöttek létre, vagy kis városállamok, lássunk ebből néhányat: IZRAEL és JÚDEA uralta PALESZTÍNÁT, tőlük keletre EDOM, MOAB, AMMON, kisállamok terültek el, északra DAMASKUSTÓL, AMIDÁIG az ARÁMI állam volt, továbbá a TAURUS hegységig és az mentén az ÚJ HETTITA állam foglalt helyet. Az új HETTITA állam királyai hatalmas feliratokban tudósítanak az akkori eseményekről. Ebből az időből egy érdekes dolog figyelhető meg, és pedig a HETTITÁK az ékírásos írásmódról áttérnek a speciális HETTITA HIEROGLIFF írásra. Megjegyzem ennek az írásnak a megfejtésében BREZNICH HROZNY cseh nyelvész jelentősen hozzájárult. Az ie. II. évezred vége viharos történelmi eseményeit ASSZÍRIA bár meggyengülve, de átvészelte. A közép ASSZÍR korban felállított minta az új ASSZÍR korban is példaként lebegett az uralkodók szeme előtt, amit lehetett azt az új Asszír kor megismételte. A közép Asszír katona királyai, akik vasfegyessel és szigorral kormányozták az országot a későbbiek során is példaként tekintettek a nagy elődökre. A következetes katonakirályok után következtek a gyenge kezű uralkodók, kik nem tudtak megbirkózni a rájuk háruló feladatokkal. Ezek a hiányosságok odavezettek, hogy a társadalom struktúrája kezdett (közép Asszír kor) felbomlani. Igaz erre már a fentiekben utaltam. Az is tény, hogy az új Asszír kor uralkodói szisztematikusan arra törekedtek, hogy a régi Asszír területét gyarapítsák, új lehetőségeket teremtsenek az ország felvirágoztatására. Az új Asszír megeremtését gyakorlatilag egy olyan uralkodó tette meg, ki az ÓASSZÍR birodalom nagy királya nevét viselte és megalapította az új ASSZÍR birodalmat. Ez nem más, mint ADAD-NINARI. Nem véletlen, hogy a nagy előd nevét vette fel, mert az uralkodásának első fele azzal telt el, hogy az állam alapjait megeremtse, újjá szervezze a hadsereget. A fegyverzetet megreformálta a bevált fegyverek mellett megjelentek új fegyverek, így az ostromgépek, melyek ebben az időben stratégiai fegyvernek számítottak. Az állam megeremtésével párhuzamosan a fő csapásiránya a kereskedelmi utak szigorúbb ellenőrzése volt, az ország belsejében megkezdődtek a nagy építkezések. Ebben a korban ismét megjelentek a sztéléken, az irodalom területén és más feliratokon, így a szikla domborműveken a király hódításainak a katonai sikereinek a felmagasztalásai. Megfigyelhetjük, csak a sikerekről adnak hírt, de a

kudarokat rendszeresen elhallgatják. Nem meglepő, hogy a feliratok egyoldalúan tájékoztatnak, mert így magasztalják a királyt, a hadsereget, éppen ezért megbízhatatlanok ezek a feliratok. Erre jó példa a korban megfelelő BABILONI feljegyzések, melyek másként írják le az akkori eseményeket. Ezekről, az eseményekről a BIBLIA is számot ad, de nem azonosan az Asszír feljegyzésekkel. A királyok diplomáciai levelezései már lényegesen nagyobb tárgyilagossággal tárgyalják a kialakult eseményeket. Az államszervezet megerősödésével a határokat kitölték az ország központi területeitől jóval távolabbra, éppen ezért nem tudtak eredményeket elérni Asszíriával szemben. Ebben az időben több támadást indítottak az ARÁMIAK Asszíriával szemben, jó taktikai érzékkel mindenkor elhárították a veszélyt, így az ország középső felén a belső viszonyok és nem utolsó sorban katonailag ez a terület érintetlen maradt. II. ASSUR-NASIR-APLI apjának a nyomdokain haladva, uralkodásának első éveiben északi irányba hajtott végre támadásokat, valamint gyarapította a birodalmát. Újabb hadműveletek következtek LAVENTE és SZÍRIA irányába és a környék városállamai ellen. Meg kell mondani, hogy ez a vállalkozás nem tette kockára Asszír belső viszonyait, sőt a rabló hadjáratok jelentős állami bevételt jelentettek. Politikailag megint beigazolódott ki az úr a háznál, vagyis meghatározó tényezővé vált Asszír Közép-Keleten is. Azzal dicsekszik az egyik feliratán, hogy elérte a Földközi tengert, azt a területet, melyet az AMMURUK nagy országának nevezett II. ASSUR-NASSIR-APIL nem volt kishitű, mert semmit nem ígért és mégis cselekedett. Az utókor számára fenn maradt egyik felirata, mely így hangzik: „Megmostam a fegyvereimet a Nagy tengerben, és áldozatot mutattam be az Isteneknek. Adót kaptam a tengerpart királytól, TUROS, SIDDON, BUBLOS, MAHALLITA, MITZA, AMORRU és a tengerben lévő ARWAD országainak Népétől: aranyat, ezüstöt, ónt, bronzot, egy bronz üstöt, színes szegésű lenvásznat, ruhákat, egy nagy nőstény majmot és egy kis hím majmot, elefántcsontot és mindenféle tengeri élőlényeket” A hadjáratok nem kizárólagosan hódítási céllal indultak, elsősorban Asszír ezzel is demonstrálta, hogy az igényei mellett a befolyási övezetét szélesítette ki a szomszédos területekre. Az Asszírok ajándékokat kaptak a helyi, vagy a távolabbi uralkodóktól, akik ennek révén megmaradhattak a helyükön, de később Asszír vazallusaivá váltak, annak minden következményeivel. Rájuk hárult az adóterhek viselése, az évi ajándék terhek kötelezettsége és még sok más egyéb. Ha az adókötelezettség fizetése elmaradt, akkor az, biztos a mulasztók hatalma vereséggel végződött, tehát keményen megtorolták a kötelezettségek elmulasztását. Ezeket, a területeket Asszíriához csatolták az uralkodó, viszont kormányzót nevezett ki az ilyen tartományok élére. Látható, hogy nem érte meg elmulasztani a rájuk rótt kötelezettségeket, mert a látszat függetlenségüket is így elvesztették. Ebben az esetben az uralkodót is megölték, vagy örökös rabságba vetették. Többször előfordult az elevenen megnyúzás büntetése is, mellyel megalázták, a leigázott népet. II. ASSUR-NASSIR-APLI megkísérelte elfoglalni az EUFRAT mentén SUKKU (ejtsd SZULKU), melynek fővárosa ANA volt. A királyfeliratokon győzelemről esik szó, de valójában vereséget szenvedtek, mert SUKKU, vagy ahogyan mi ismerjük SUHU (ejtsd SZUHU-nak) még az ie. 832 körül is független volt, de ennek ellenére SUHU uralkodói jobbnak látták a rájuk kirótt adót megfizetni az Asszíroknak. II. ASSUR-NASSIR-APLI elhatározta, hogy a régi fővárost, mely hírhető vált elhagyja. Egy új fővárost alapított a Tigris mentén a ZAB felső folyásánál fekvő KALLAH területén, melyet KALHU néven ismert meg a világ. Ez nem más, mint az ősi NIMRÓD városa. Az ie. 878-ban elkezdték építeni az új fővárost, mely terület a birodalom fővárosa nemes rangját érte el. A fővárosi rangját meg is tartotta mintegy 150-évig. Az új Asszír építkezésekről későbbiekben még megemlékezünk, mert az építészet terén és még más kulturális területen igen sokat adott a világnak. De térjünk vissza Asszíriához ez az az időszak, amikor a birodalom nagyvonalú építkezésekbe kezd és a terveket végre is, hajtja. Ezek a beruházások nem rengetik meg a birodalmat és annak a kincstárát, ha valamelyik vazallus engedetlensége miatt végre kellett hajtani egy hadjáratot,

akkor a társzekerek megrakottan nehéz terheikkel tértek haza, így a haszon jóval meghaladta a kiadásokat. Az északi magas hegyvidék, valamint az Iráni fennsík völgyeit és kelet Anatóliát az Asszírok sohasem tudták meghódítani. Ezek a területek ritkán lakottak a nomád lakosság visszahúzódott a környező hegyekbe, így az Asszírok eredménytelenül és dolgvégezetlenül tértek haza. Ezek a büntető akciók ritkán értek el eredményt, sem zsákmány tekintetében, sem hadisikerek tekintetében. Ebből következően az Asszírok azt tették, hogy az Asszír barát uralkodókat megerősítették a hivatalukba, vagy újakat neveztek ki a hegyvidéki népek nyakára, így az Asszír katonákra nem volt szükség a hegyvidéki vazallus államok területén. AsszírIA célja az volt, hogy a déli tartományokat kézben tartsa, valamint a termékeny félhold nyugati területeit birtokolja. SALMANU-ASARIDU uralkodásának első néhány éve azzal telt el, hogy a hatalmát megerősítse, továbbá a környező engedetlen népeket leigázza, igyekezett az uralkodókat megtörni. SALMANU-ASARIDU uralkodásának első néhány éve szinte szünni nem akaró harcokkal telt el, ez addig tartott, amíg a környező népek lázongásait le nem tudta törni. Az utókorra maradt AKUNI küzdelme AsszírIAval szembeni egyenlőtlen harcának az lett az eredménye, hogy a fővárost BORSZIPÁT is megszállták az Asszírok. Ez a győzelem egy kis pihenőt adott az Asszíroknak, amely sokáig nem tartott. Nyugat-északnyugat királyai összefogtak a feliratok szerint tizenketten, és újra kezdődtek a véres küzdelmek. Nézzük meg kik is, tartoztak ehhez a koalícióhoz. HAMAT királya, IRKULENI ÍZRAEL királya, AHAB, KILIKIA, EGYIPTOM, ARABOK, és néhány hercegség, a koalíciót HADDAD-ezer Damaskus királya irányította. A seregek az ORENTEK mentén QARGAL-nál csaptak össze. Az Asszírok azt állítják, hogy teljes sikert értek el, de ma már tudjuk, hogy ezt kétségbe kell vonnunk, mert HADDAD-ezer hat évvel később ismét koalíciót szervezett és újra a koalíció élére állt és újabb fenyegetést jelentett az Asszíroknak nézve. Hosszú küzdelem után a koalíció országai elgyengülve beletörődtek abba a ténybe, hogy ha nem akarnak mind egy szálig elpusztulni, akkor el kell fogadni azt a tényt, hogy vazallusokként adót kell fizetniük AsszírIA-nak. Az ma is titok, hogy mi volt a célja SALMANU-ASARIDU-nak ezekkel a hadjáratokkal, mert azt látjuk, hogy nem tett kísérletet arra, hogy az EUFRAT-on túlra kiterjessze a hatalmát. Nagy a valószínűsége, hogy csak az adók lehetősége kecsegtette, valamint a kirótt hadisarc, és ami még szóba jöhet, talán a kereskedelmi útvonalak ellenőrzése a nyersanyagok és a forrásaik ellenőrzése. Ezt a feltevést az is bizonyítja, hogy a TAURUS hegységben és a MURI hegyére, a MÁRVÁNY hegyre indította az akcióit. Nézzük meg AsszírIA és BABILONIA kapcsolatát ebben a korban. Látnunk kell, hogy Babilon kezdett ebben a korban lélegzethez jutni és az igyekezete a kapcsolatok alakítása elsősorban AsszírIAhoz fűződik. II. ADAD-NINARI kora óta megfigyelhető, hogy Babilon trónján elsősorban azok a személyek kerültek előtérbe, akik valamilyen módon rokoni szálakkal kötődtek AsszírIA uralkodóihoz. Megegyezés születik Babilónia határaitól, melyet NABU-SUMA-UKIN fia kötött az Asszírokkal, aki a későbbiek során NABU-APLA-IDINA fia, MARDUK-ZAKIR-SUMI ie. 811-ben Babilon trónjára került. Látnunk kell, hogy a történések alig néhány év alatt viharossá váltak, mert MARDUK-ZAKIR-SUMI öccse MARDUK-BEL-UNATE fellázad a bátyja ellen, így arra kényszeríti a bátyját, hogy az Asszírokhöz forduljon segítségért. Ez a lázadás nem úgy sikerült, mint ahogy azt eltervezte. Az Asszírok segítségével a városokat ugyan elfoglalták és SALMANU-ASARIDU megszállta a DIYALA környékén lévő MÉ tartományt, de a Babiloni lázadót nem sikerült elfogni. MARDUK-BEL-UNATE a távoli keleti hegyekbe menekült ALMON városába. SAMANU-ASARIDU és MARDUK-ZAKIR-SUMI bekerítették a várost és elfogták a lázadót, akit ott a helyszínen megöltek. Ez a lázadás jó időre megerősítette AsszírIA és Babilon kapcsolatát, kettőjük szövetségét. Ennek igen fontos jele, hogy SALMANU-ASARIDU meglátogatta Babilónia legfontosabb városait és a híres templomait. Nézzük meg közelebbről mely városokban járt az Asszír uralkodó, mindenek előtt Babilonban. Itt meglátogatta a Marduk templomot, Borsipába a NABU templomot, Kutában

a NERGAL templomot, ezekben, a templomokban az Asszír király áldozatokat mutatott be, mely annak a jele volt, hogy a két uralkodó elmélyítse a kettőjük kapcsolatát, a szövetségüket. Ez a szövetség fennmaradt még néhány évig, de a folyamköz déli részén élő Káldok ismételen mozgolódnak kezdtek, illetve fellázadtak Asszíria ellen. Ezért a Káld városokat III. SALMANU-ASARIDU megsarcolta, majd adókat vetett ki rájuk. Érdekes még megfigyelni, hogy ebben a korban délen még sémi népek lakják a két folyó déli területeit, addig északon szemita népek uralják a hatalmat, valamint a lakosság is ezen a területen túlsúlyba került. Lássuk kik is voltak valójában a szemiták? Tudnunk kell, hogy a szemita elnevezés nem népet jelöl, hanem egy történelmileg ismeretlen nép jelölésére szolgál, vagy egy népnek a faji megjelölése található e megnevezésben. Ez így érvényes az ÁRJA, SÉMI, INDOEURÓPAI, INDOGERMÁN, elnevezések vonatkozásában is, hiszen ÁRJA nemzetet nem ismerünk, viszont ismerünk KASSU, HETTITA, PERZSA, SZKÍTA, SZITTYA, HUN, SUMÍR, SUMER, SZABÍR, népeket, amit még lehetne sorolni hosszasan. A szemita és az árja népek Nemzetihovatartozásukat nem ismerjük, viszont ezért a régészet (archeológia) antropológiailag ily módon különbözteti meg egymástól azokat a népeket, népelemeket, melyek valaha ezen a területen éltek. Az is tény, hogy e népek, népelemek mozgását (vándorlását) követni tudjuk, mely területek felől, merre tartottak. A régészeti hagyatékaik alapján meglehetősen állapítani, milyen életmódot és milyen termelő tevékenységet folytattak, milyen tevékenység volt rájuk jellemző. Már egy korábbi részben utaltam arra, hogy ezek a népek számos olyan népelemmel álltak kapcsolatban, amelyek a későbbiek során kialakult fejlődésnek köszönhetően EURÓPA és a mai világ ismert népeit alkotják. Ma is a viták kereszt tüzében áll a zsidóság származási helyének az elfogadása, valamint egy másik nép származási helyének a vitái. Ez a nép nem más, mint a MAGYAR, vagyis a MAGYARI népek származási helyének a meghatározása. Azt hiszem ennek az anyagnak nem az a feladata, hogy itt most erről vitát kezdeményezzünk, viszont úgy ítélem meg, hangot kell adni annak, hogy miért van a világ sok országának a népeiben az a tudat, hogy a MAGYAR, vagy a MAGYARI népekkel rokonságban állnak. Ebben a fejezetben csak figyelem felkeltés szintjén említem meg ezeket, a gondolatokat, mert ennem a problémakörnek a megválaszolását a tudománynak kell megadni, mert a tapasztalataim és a tudomány állításai több helyen ellentmondanak egymásnak.

Mit kell tudni a szemita népről

Alaposabban nézzük meg a szemita népek honnan jöttek, hol éltek, hol fejtették ki az áldásos tevékenységüket. A szemitának nevezett nép beszivárgása az észak mezopotámiai területekre (Tigris és az Eufrat közé) az ie. III. évezred és a II. évezred fordulóján mehetett végbe, mert erre az időre tehető azok a feliratok, melyek említést tesznek egy új jövevény nép megjelenéséről. Suméria északi területeit kezdték birtokba venni, ott ahol a KUS (KASSU), vagy az akkor már ismert AKKÁD népesség lakott, illetve területileg elhelyezkedett. Felvetődik a kérdés, hogy honnan jöttek ezek a furcsa emberek, akik akkor még pásztorkodással foglalkoztak. A kutatók egyre csak azt bizonyítják, hogy a szemita népelemek fokozatosan belső Ázsiából érkeztek, vagyis vándoroltak nyugati irányba és így jutottak el észak Mezopotámiába és a Sumer területekre. Kutatásokra hivatkozva egyes kutatók a szemiták ősi lakhelyeként a Góbi sivatag környékét jelölik meg. A szemiták ősi hagyománya azt tudatja velünk, hogy „Kelet felől jöve” érték el Mezopotámiát a SZIN istennő országát. Ha figyelembe vesszük Mózes öt könyvének az első kötetét a GENEZIST XI 1-2- ebből az derül ki, hogy régen azt hitték a szemiták, hogy az őshazájuk az ARÁBI sivatag volt és onnan rajzoltak ki a szélrózsa minden irányába és így jutottak el a Tigris és az Eufrat folyásának az északi tartományába. Az ie. II. évezred folyamán, vagy azt megelőzően az ARÁB sivatag már kiszáradt és már nem volt alkalmas emberi élet fenntartására. Ezt a sivatagot ma már nem tekintik őshazájuknak, lám a szemiták szent könyvének állításait ma már nem fogadják el, de térjünk vissza a letelepülés történetéhez? Úgy hisszük a letelepülést követően egy erőteljes szaporodással, valamint a környezetükkel szemben fellépő agresszivitásukkal elüldözték az ott élő népeket, népelemeket, az elüldözöttek helyét saját népelemeikkel népesítették be. Valójában kik is voltak azok a szemiták?

Embertanilag egy őstípusú faj, sötétes arcú, fekete hajú emberek lehettek, jellemző vonásuk a csontos arc, dús szőrzet, sajátosan ijedtnék tűnő tekintet, nagy és csontos görbe orr, valamint kissé duzzadt vastag ajak. A faji hovatartozásukat a tudomány a mai napig nem tudja egyértelműen bizonyítani. Itt szeretném ismételtlen megjegyezni, hogy az emberiség nagy családjában szemita faj nem létezik. Valószínűleg a szemitának nevezett népesség a TURKI emberfajta egyik ágát képviseli, amely a két folyam közé érkezése idejében már keveredett más népekkel, így a KUS, KUSI, KASSU, esetlegesen a Magyarai népekkel. A Folyamközben ismételtlen egy keveredési folyamatnak lehetünk a tanúi, mert itt a világos bőrű szőkés „árjakkal” keveredtek. Elmondhatjuk a szemiták legalább három emberfajta keveredéséből alakult ki valamikor az ókorban. A szemiták kilétének a vizsgálatát a ZSIDÓ népesség vizsgálatával próbálták elvégezni, kilétüket embertanilag feltérképezni, de ez a módszer nem vezetett eredményre. Azzal érveltek a mai zsidóság nem azonos az ókori szemitákkal, mert a Krisztus születése utáni időszakban a zsidóság szétszórása a világba oly mérvű keveredést okozott a fajtabeli emberekkel, főleg az árjakkal nevezett emberekkel, továbbá a feketékkel a KUSOKKAL, KAZÁROKKAL, hogy így a vizsgálatok nem hozhattak megnyugtatható eredményt. A kutatók azt állítják, hogy ilyen előzmények után az ősi szemita nép meghatározása szinte lehetetlen. Azzal indokolják a vizsgálatok eredményeinek a kimenetelét, hogy vannak alacsony és magas emberek, szőkék és feketék, vékonyak és testesek (teltek), így a hovatartozás kérdése is kétes eredménnyel járna. Egyes kutatók kétségbe vonják, hogy a Kazárokkal keveredtek volna és azt is kétségbe, vonják, hogy az ókorban uralkodó nép lett volna a szemita nép. Azt hiszem a történelem ékes bizonyítéka annak, hogy a szemiták uralkodó típus volt e vagy sem, ha elfogadnánk a fenti állítást, akkor nem jöhetett volna létre az Asszír birodalom és ugyan így az ARÁMI társadalom sem. Sőt az

új Babiloni birodalom létrejöttében is nagy szerepet játszott az akkori Asszír birodalom. A zsidóság körében ma megfigyelhető, hogy valóban sokféle embertípus az uralkodó, amely arra utal, hogy az évezredek során, illetve a szétszórattatásnak köszönhetően igen nagy közöttük a keveredés. Az embertípusokon belüli sokféleség mutatja az évezredek során bekövetkezett keveredést, de mégis megfigyelhető valami a zsidóság körében. Ez nem más, mint a két komplexiójú népesség, amely azt jelenti, hogy az össz zsidóságot figyelembe véve 50-70 % arányt képvisel a sötét hajúak aránya, míg 50-30 % arányt képvisel a fehér bőrű és szőke komplexiójú egyedek aránya. Ebből is, jól látható miként is alakult ki mind ez, a sötétek származási hely valószínűleg GALÍCIA és a környező népek, lakta területek, de pl. Magyarországon és Romániában elsősorban a fehérek a dominánsak. A sötétvonások valószínűleg az ősi szemiták vonási lehettek, mert megfigyelhetjük az ősi ábrázolásokra ez a csoport, hasonlít leginkább. Ebből következik, hogy ez a csoport keveredett kevésbé a fehérekhez viszonyítottan. Felvetődik a kérdés a fehérek, hogyan alakultak ki, hiszen a sötét népelem van többségben, úgy hiszem a fehér népelem kialakulásában az, játszotta a fő szerepet, hogy a szemiták keveredtek az „árjakkal”, vagyis a fehér népelemekkel. Úgy gondolom ennek a problémának a megoldása nem a mi feladatunk, mert e témakörben évszázadok óta a kutatók nem tudnak közös nevezőre jutni. Az a tény, hogy a szemita népesség az ősidőkben nomád pásztorkodást űző nép volt, az Ézsaiás próféta által leírt eredendő bűn azt mondja, hogy KAIN a földek művelője volt, míg ÁBEL a juhok pásztora.

A száműzetés KAIN új és kietlen vidékre hajtja, és a leszármazottai lesznek a HANOK családja, illetve a pásztrok királya. Az ókor folyamán, Közép-Keleten megjelent törökös KUS jellegű emberfajtaival kapcsolatban, népvándorlás korában szokás beszélni, de tudjuk azt, hogy ez a vándorlás korábban ugyan úgy létezett, mint a klasszikus népvándorlásként ismert korban. Tudjuk azt, hogy ez a vándorlás családostól együtt történt, lassú beszivárgás útján szereztek meg a kiszemelt területet, tehát a letelepedés ilyen formában történhetett meg. Mint már említettem a betelepülési folyamat nem fegyveres, hanem úgynevezett beszivárgás útján történhetett meg. A pásztorkodó népek általában sátrakban laktak a nyáj legeltetésével maguk is odébb álltak a legelő elfogytával, erről maradt az utókorra egy igen jelentős mondás, mely így hangzik, „Szedd a sátorfádat és állj odább”. Ez is és még sok más is mutatja mennyi mindent örökölt át a Közép kelet kultúrája a mai társadalmak számára. Néhány apró példát szeretnék bemutatni: ilyenek a gyermekmondókák pl. Ec pec kimehetsz, vagy a Szókratémusz, de lehetne sorolni, ha megnézzük más népek hagyatékában, ugyan úgy megtaláljuk ezeket, az elemeket, amely számomra azt bizonyítja, hogy a kultúráink összetartoznak és valaha egységesek voltak, vagyis az ott élő népeknek közük volt egymáshoz. E kis kitérő után térjünk vissza a szemiták probléma köréhez:

A szemita népek viszonya az árja népekhez a két nép életfelfogásából sorsszerűen következik. Tudvalévő az őslakosok döntően földművelők voltak, mint ilyenek letelepült életformában éltek, míg a szemiták vándor, pásztorkodó életmódot éltek. E két nép kultúrája is jelentősen eltért. A különböző népek kultúrája között olyan alapvető eltérések voltak, mint a földművelők a munkájuk gyümölcsét élvezve kenyeret ettek, míg a nomádok tejet ittak, tejterméket fogyasztottak, a nomád pásztrok sátrakban laktak, a letelepült emberek kőházakban éltek és laktak. A fentiekből fakadóan a világnézetük sem lehetett azonos, hiszen más isteneket imádtak, addig a letelepülteknek kifinomult ízlésük volt, lásd a letelepülteknél a művészeteket, melyek már a korai szakaszban megjelentek. Milyen művészetekről beszélhetünk?

I. Építőművészet, amely ma is elismerést vált ki a mai építészekből.

II. Szobrászat a másik olyan terület, mely megragadja az ember figyelmét.

Mire is alkalmazták a szobrászatot? Elsősorban az épületek díszítésére, az építőművészet kiteljesedésére. A díszítőelemek megjelenése az építészet terén egy magasabb szintű kultúrát feltételez, mert az épületek síkjainak a megtörésére megjelennek a díszítőelemek, vagy

szobrok formájában, vagy annak a népnek a folklorisztikus elemeinek a megjelenésének a formájában. A vallásos témával foglalkozó szobrászat erre a jó példa. A letelepült népeknél az istenek ábrázolása és a szobrok kultikus helyeken való elhelyezése mutat rá a különbségekre. A későbbi időkben a szemiták is átvették a letelepült életformát, sőt a velejáró összes más szokást, melyet a maguk hitvilágának megfelelően átalakítottak. Megfigyelhetjük a szemita Asszír társadalom fejlődése során miként jutott egyre nagyobb szerep az isteneknek, így az ASSUR fő istennek, vagy a védelmet biztosító KERUBOKNAK, melyek a paloták védelmét látták el. Az istenek szerepe egyre fontosabbá vált a társadalom építése során, hiszen az istenekre való hivatkozással az uralkodó eldöntötte, hogy a külső vélt ellenséggel szemben az istenek segítségével szálljon szembe, vagy leigázza őket, így az Asszír birodalom vazallusává tegye őket. Általában, vagy kizárólagosan az istenek a leigázás mellett döntöttek, vagy a teljes megsemmisítés mellett, tehát ebből is látható, hogy a királyság hogyan jutott el az isteni akarat, vagyis az új Asszír birodalom királyai maguk az istenek akaratával döntöttek el, hogy a leigázott népet, vagy a halál fiait legyenek, döntöttek a menekülésről és a pusztulásról, így a király hatalma teljesen az istenek hatalmával azonosná vált. A szemiták általános jellemzéséhez hozzá tartozik a Mezopotámiában való megjelenésük, kezdetben nomádok voltak, mint már fentebb említettem. Elképzeléseikből hiányoztak mind azok a fogalmak és szavak, melyek a letelepült életformára mutattak, vagy a társadalmi intézményekre vonatkoztak. Ezeket, a képzeteket és fogalmakat és nem utolsósorban az intézményeket a földművelő árjaktól vették át. Nagy a valószínűsége, hogy a nyelv ezen elemeit is átvették, melyek kapcsolatban álltak az intézményekkel, fogalmakkal az átvett hitvilággal, a gyakorolt vallás egyes formáival. A szemitáknál minden területen megfigyelhető mit vettek át az őslakosoktól. A fenti jelenséget megfigyelhetjük ASSZÍRIÁBAN, KÁNAÁNBAN, BABILONBAN, de jól láthatóan EGYIPTOMBAN is. Úgy vélem nem kell bizonyítanom a szemiták kultúrájának kialakítása terén mit is jelentett a Közép-Kelet kultúrája. Az árják döntő szerepet játszottak a szemiták civilizációjának kialakítása terén. Amit csak lehetett azt mind átvették tőlük, és magukénak vallották, sőt még ma is magukénak vallják, mert meggyőződésük, hogy a saját kultúrájuk nem volt másé. Erre számtalan példát lehet felsorolni, így a „Világteremtésének a mítosát”, vagy a „Vízözön legendát” stb. Tudnunk kell a szemiták betelepülésének időszakában, nem rendelkeztek olyan önálló kultúrával, mint a letelepült népek, sőt a szemita népnek talán még elfogadható neveik sem volt. Megjelenésük időszakában az árja letelepült népek, kik földműveléssel foglalkoztak, meglepődve tapasztalták, hogy az új pásztornép fiai megjelentek a földjeiken jószágait legeltetve, szinte észrevétlenül tovább legeltetve új területekre mentek. Az őslakosok kétkedve figyelték ezt a jelenséget, majd észrevették, hogy a földjeik ültetvényeiben milyen kárt tettek a nyájukat legeltető pásztorok. Ebből következően az árják gyanakodva nézték a pásztornépeket, melyeknek még a nevüket sem tudták. A legeltetés mellett a továbbhaladást éjszaka hajtották végre, valószínű újjal mutogatták az árják, hogy itt vannak a BUJAVA-BEDAWI, vagy a BEDUINOK. Ha a fenti írások módját megvizsgáljuk, kiderül, hogy magyarul jól értelmezhető szavakat találunk. BUJAVA= bejövő, vagy BEDAWI= begyűvő, vagy BEDUIN= pásztor, vándor, de ezek a kifejezések nem mondanak semmit a pásztornépről, sem a nevükről, arról sem honnan, hová mennek, és még az is titok marad, hogy milyen a fajuk. A fenti állítás megtalálható az okmánytár 55-56 oldalán 159 TT 19 jegyzékben, ha tovább írjuk és finomítsuk a fenti írásmódot, meglátjuk milyen egyszerűen, eljutunk a BEGYÜTT, vagy a BETYE, ami azt jelenti, hogy frissen érkezett, újonnan jött. Látható miként nevezték az árják az újonnan érkezetteket és jelzős formába A-MI-RA, vagyis a most érkezett névvel illették az érkező pásztor népelemeket. Nem kívánok mélyen bele menni az elemzésekbe, mert a nyelvészek feladata. Remélem, lesznek nyelvészek, akik elemző vizsgálatok alá veszik a kultúr népek őstörténetének a kutatását, illetve igyekezni fognak a kultúr népek ősi civilizációjának részletesebb feltárását biztosítani a teljesebb körű

ismeretek megszerzésére. Ha Mezopotámia területén újra lehet kutatni az ősi civilizációk hagyatékait, azt hiszem új megvilágításban, ismerhetjük meg az ott élő ősi és a reá telepedett népeknek a kultúráját. Nem hiszem az ősi hagyományokat fel, kellene adni azért a sekélyes füstárnyalaté, melyet ma demokrácia címszó alatt felkínálnak ezeknek, a népeknek. Nem hiszek abban, hogy AL-GAZALLI helyett POE költészetét kellene előtérbe helyezni pl. Közép keleten. A kultúrák egymásra épültsége több értéket vésett az ott élő emberek génjeibe, amelyek az ott élők identitását meghatározzák. Miért akarják a nyugati sekélyes kultúrát rájuk erőszakolni? Ezekre, a gondolatokra még később vissza fogok térni!

Ha közelebbről megnézzük mi is történt a közép Asszír korban és annak végefelé, akkor meglátjuk, miért következtek be azok a változások, melyekről előljáróban szólni fogok. Látnunk kell az akkori szemita uralom a környező népeket, elnyomta és azoknak a népeknek az életfeltételei is bizonytalanra váltak. ASSURBAMAR már nem tudott urrá lenni a helyzeten, mert a külső lázongásokkal párhuzamosan megerősödtek a birodalom belső konfliktusai, így a belső lázongások és a felkelések is. Nyomorúságosak voltak az életfeltételek, maguknak, az Asszíroknak is át kellett élnie a megaláztatást, hiszen erre az időszakra elvesztette a külső hódításainak jelentős részét, továbbá TUKULTIPALASERA szíriai hódításait, majd az északi és déli tartományai nagy részét. Babilónia hosszú idő után lerázta magáról az igát, sőt Mezopotámia más népei is felszabadulva újra élvezték a szabadságot. Ilyen népek neveit ismerjük meg ebből az időből NAIRI, vagy NAMRI. Az Asszír birodalomból alig maradt meg valami NINIVE és a környező földbirtokon kívül. Az akkori uralkodók mindent megtettek azért, hogy Asszír újra visszanyerje a régi fényét. Ilyen uralkodó volt IRBARAMAN, I. ASSURRIDINAKHE, II. ASSURDAN, II. RAMANNIRARI. A fent említett uralkodók lépésről lépésre építették újjá a romokban heverő Asszír birodalmat. Emellett meg kellett erősíteni a saját hatalmukat és vele párhuzamosan a területeik nagyságának a növelését is. II. RAMANNIRARI volt már olyan erős, hogy megverje Babilon királyát, így a határt kitolja az alsó ZAB folyó túlsó partjára. Ezt követően nagy építkezésekbe kezdtek, hiszen felújították a templomokat, újjáépítették a tönkrement öntöző berendezéseket, csatornákat kijavították, a még működőket kitisztították, hogy ezzel is erősítsék az újjá alakuló katona államot. Az építkezések során új gátakat építettek a síkság védelmére, hiszen a Tigris áradása előntötte a síkságot.

Új Asszír birodalom

A fentiekből látható, hogy egy hosszú vajjúdás után megszületett az új Asszír birodalom, amely ismételen kezdi megtalálni a régi önmagát és újra politikai tényezővé válik Közép keleten. II. TUKULTININIP ie. 898-885. II. RAMANNINARI. fia újra kezdi a már korábban megszokott hódításait. Kitűnt a bátorságával, de leginkább a kegyetlenkedéseivel. Szemléltetésül az utókorra maradt néhány felirataról idézzünk néhányat, hogy érthető legyen milyen viszonyok, uralkodtak ebben az időben. Látni kell milyen megpróbáltatások vártak a legyőzöttekre, ime idézem: „Karóba húzva raktam ki a legyőzöttek testeit”, vagy „Kardra hánytam a legyőzötteket mind”. Ebből is látszik mennyire kegyetlenek voltak az Asszírok és mennyire nem ismertek irgalmat. Ez a felfogás végig kíséri az egész új Asszír birodalmat, sőt ezt a kegyetlen fellépést tovább adták, tehát példaként hatott más uralkodókra is. Ennek a következménye nem más, mint az ott élő népelemek könyörtelen irtása, mely magában hordozza az elvándorlás kényszerét is, vagy a pusztulás végérvényessé válását. A Mezopotámiai kultúra magas fokát elérő árja népet erre az időszakra szinte teljesen kiirtották, vagy elmenekült, elvándorolt más vidékekre. Úgy gondolom a népeknek történelme során a legnagyobb kataklizma ebben az időszakban játszódott le. Nem hiszem, hogy a történelem ismer nagyobb veszteséget, mint ebből az időszakból ismerünk. II. ASSUR-NASZIR-APLI uralkodásának első éveiben elhatározta, hogy ASSUR-ból a Tigris és a felső ZAB (ZOAB) összefolyásánál fekvő közigazgatási központba áteszi a székhelyét, mely nem más, mint KALHU (KALLAH), ma ezt a helyet NIMRUD-nak nevezik, ie. 878.-ban történt mind ez, igaz ez a kis város hamarosan fejlődésnek indult és a birodalom központjává nőtte ki magát. Hatalmas építkezések kezdődtek, így a királyi palotát is tudomásunk szerint 15 évig építették. II. ASSUR-NASZIR-APLI figyelme a város építkezéseire koncentrált, így a királyi személyzetten kívül iparosokat és kereskedőket telepített a városba, így indult meg a fejlődés. A városban telepedtek le a legjobb építésszek, itt kaptak helyet az iparosok is, vagy később a város szélén alakult ki egy iparos negyed. Az ipar mellett a kereskedelem indult meg leghamarabb, valamint a fegyverkovácsok ipara virágzott fel. A város főváros maradt, vagy 150.-évig, II. SARUKIN elhatározta, hogy egy új fővárost alapít NINIVÉN- túl északon. ASSUR-NASZIR-APLI nem csak a palota, hanem a templom építészet, építések területén emelkedett ki, hanem más egyéb építkezései is jelentősek voltak. Ami természetes volt az Asszír birodalom idején az nem más, mint a terület az- az a birodalom területeinek a növelése minden áron ezt meg is tette. Nem véletlen az, hogy a nagy Asszír királyok között jól csengő név II. ASSUR-NASZIR-APLI neve, hiszen a birodalom igazi felvirágoztatójaként ismerjük a nevét. AsszírIA fejlődése olyan irányba indult meg, mely a belső ellátás javítását hozta el és a városok fejlődésének az időszaka ez. ASSUR-NASZIR-APLI nevéhez fűződik KAHU város falainak a megépítése, amely csaknem nyolc kilométer hosszú és kb. 70 millió, egyenként 40-cm. hosszúságú négyzetes téglából készült a téglák magassága kb. 6 cm. vastag volt. A város északi északnyugati oldalán épült fel a palota együttes szokásos Asszír stílusban. A külső udvar a közügyek intézésére épült az udvar köré csoportosuló szobák együttese alkotja a palotát. A falak kapui, melyek a palotát körül vették mind a fényűzésről, a gazdagságról tanúskodik. A kapubejárásokat mindenütt „KERUBOK” vigyázták, a falak mentén királyszobrok kerültek elhelyezésre. Az építészetéről, valamint a művészetekről egy önálló fejezetben kívánok szólni, mert az Asszír nép és az uralkodók hagyatéka igen jelentős, de még sok a feltáratlan lehetőség. Az új Asszír birodalom királyait általában a palotában

temették el, de ma már tudjuk a sírokat már az ókorban kirabolták. Az újabb kutatások, régészeti feltárások azonban a királyi palota északnyugati részén a déli termeiben fedezték fel a nagy érintetlen királysírt (insitu) állapotban. A kutatók a sírokban nagy mennyiségű ékszert és kb. 57. kg. tisztaminőségű aranyat találtak. A sírok gazdagsága lenyűgöző látványt nyújtott. Volt részem látni a BAGDAD Múzeumban a felvételeket a kincsleletek elhelyezkedéséről, valamint a tárlók anyagáról, mely önmagáért beszélt. A látvány mégsem hatott meg, mert tudtam azt, hogy az Asszírok az akkor ismert világot kirabolták és számítottam arra, hogy mesés kincs halmozódott fel az uralkodók kincses kamráiban. Az ott látott domborművek felbecsülhetetlen értéket képviselnek, mert az életről, az Asszír kultúráról, a ruházatról, a viselt luxuscikkekről adnak tájékoztatást a mai ember számára. Láthatjuk milyen fegyverek voltak, térben és időben milyen változások mentek végbe a ruházatban, a fegyverzetben. Úgy gondolom mind ez kihatott az emberek gondolkodására, gondolat világára. Most nem kívánok foglalkozni a cselekedeteikkel, mert már idéztünk néhány királyfeliratról, legalább is engem meggyőzött a gondolkodásuk, a más népek megítélése és tisztelete a részükről. II. ASSUR-NASZIR-APLI és III. SALMANU-ASARIDU uralkodása alatt Asszír kiterjesztette hatalmát a környező sík vidékre, valamint folyamatos megtorló akciókat vezetett a hegyvidék lakói ellen. Egy idő után, azonban a hegyvidék lakói szembe szálltak az Asszírokkal, ezt megerősíti a KALHU-ban talált fekete obeliszk, melynek a felirata szerint ie. 832.-ben nem SALMANU-ASARIDU vezette a seregeit, hanem fővezére DAJAN-ASSUR, mert a király Kalhuban maradt. SALMANU-ASARIDU belefáradt a hosszú háborúskodásba, fia ASSUR-DANIN-APLA megsértődött a királyra, mert nem személyesen részesült a megtiszteltetésben, a hadjárat vezetésével a velejáró tisztességben. Ez a cselekedet SALMANU-ASARIDU fiát annyira felbőszítette, hogy felkelést robbantott ki Asszír közép részén, így ASSUR-ban, KALHU-ban, NINIVÉ-ben, tehát Asszír nagy városaiban. A válság évekkig elhúzódott, sőt SALMANU-ASARIDU halála utáni ie. 824 utáni időszakra is. Hiba volt ASSUR-DANIN-APLA felkelése és a nagy városok támogatása, mégis egy másik fivér szerezte meg a trónt V. SAMSI-ADAD néven ie. 823-811. győzelmének körülményei nem ismertek. Az érdekesség kedvéért megemlítem, hogy SAMSI-ADAD halála után fia III. ADAD-NINARI kiskorúsága miatt nem foglalhatta el a trónt, így felesége, mint egy öt évig uralta az Asszír trónt, igaz nem az uralkodása miatt akarom a figyelmet erre az uralkodóra terelni, hanem a híre fenn maradt az utókorra, és pedig egy gyönyörű nőként hírhedté vált a kegyetlenkedései miatt. Az igazi hírnevét nem az uralkodása, hanem a függőkertjei miatt szerezte meg, tehát a neve nem más, mint SZAMMURAMAT, vagyis görögösen SZEMIRAMMIS az igazi neve. A függőkertjei miatt kétségek is felmerülnek, mert a monda is mást mond, de a tények is másról adnak hírt, hiszen a monda szerint Babiloni király, illetve megjelenik úgy is mint a Babiloni király felesége. A fáma szerint itt Babilonba építette ki a függő kertjeit. Az sem kizárt, hogy Szemiramis függőkertjeit nem kell máshol keresni, mint Asszír területén, mert ugyan úgy kilehetett, építve a Tigrisfolyón, hiszen Asszír városában az északkeleti teraszon ugyan így lehetett a híres függőkert, de nem ez a lényeg, hanem az, hogy valójában egy élő személy volt, tehát létező uralkodó, aki hatalommal is bírt. Róla sokmindent megtudhatunk, ha valaki a hitvilágot is kutatja, mert a legendák között megtaláljuk a NIMRÓD legendában, ahol a születésétől nyomon lehet követni az élet útját. A Babiloni függőkertek maradtak meg leginkább és így maradt meg az egyszerű emberek tudatában a legenda. A függőkertek maradványai ma is lenyűgözőek az Eufrat fölé hajló kiépített teraszon, amit magam is láttam a saját szememmel. Kétféle elképzelés él az emberekben, hogy miként nézhetek ki ezek a függőkertek, ez a sematikus rajz megtekinthető Babilonba a Múzeumban. Ötletes vízellátásával szivattyú szerkezetek segítségével emelték ki a vizet az Eufratból és vezették el a növények öntözését látták el vele. Valójában ez nem bizonyítható, hogy a függőkertek létezése SZEMIRAMMISZ nevéhez fűződik, tény, hogy az 1800.-as évek végén Robert

Kolwey német régész tárta fel a kertek alapjait, valamint a vízátelvezető berendezések maradványait. Ma is jól láthatóak Babilonban mindjárt az Istár kapun áthaladva jobbra, majd a palota maradványok bal oldalán láthatóak a függőkertek. Az új Asszír birodalom fejlődése során ismét egy visszaesés tapasztalható, vagyis egy újabb hanyatlás időszakát élte meg a birodalom. Ez a hanyatlási idő, mint egy 60 évig tartott. Asszíria viszonylagos gyengeségét a birodalom belső viszonyaiban kell keresni. Az uralkodó hatalma háttérbe szorult, mert a területi és tartományi helytartók bitorolták az uralkodói jogosítványokat. PALIL-IRIS (nevét NRGAL-ERESZNEK is olvassák) Rasszipa helytartója saját nevében állított szét új városokat építtetett. BEL-HARANBEL-USZUR helytartó saját alakját faragtatta az általa állított emlékműveire, nem a királyét, ebből is látható, hogy a királyi hatalom és a tekintély mennyire háttérbe szorult. A fent említett helytartók közül a leghatalmasabb SAMSI-ILU volt, mert maga viselte az Asszír királyság Nagyvezír címét és ezzel a hatalma kiterjedt a királyság nyugati felére is, uralta KAR-SALMANU-ASARIDU ből TIL-BORSZIPÁT és irányította a hadjáratait saját nevében a király nevének a megemlézése nélkül. A hanyatlás korszakára jól rávilágítanak a LINNU jegyzékek, amelyek említést tesznek járványokról, lázadásokról, és nem utolsósorban GUZANA helytartó LIMMINÁJÁNAK éveiben Asszír városában SZMMANUU hónapban bekövetkezett napfogyatkozásról (teljes napfogyatkozás). Akkor Ninive lakói ie. 763. június 15.-én reggel 9 óra 33 perc és 12 óra 19 perc között figyelhették meg ezt a természeti jelenséget. Ez a természeti jelenség olyan támpontot jelent a Középkor történelmének kronológiai meghatározásához, mely mindennek a kiinduló pontja lehet. Ez a jelenség segít az idő távolából eligazodni az események rengetegébe, mert az írásos emlékek, valamint a hónapok és az évek elnevezései nem a mi viszonyainknak megfelelően voltak meghatározva, az éveket a királyok uralkodásának éveit által határozták meg. A hónapok meghatározása a tavasz, vagy a tél, de előfordult, hogy a hadjáratokról kapta a nevét. A fent említett kb. 60-év szinte szétzilálta az egységes Asszíriát, a helyi kiskirályságok akarata érvényesült. A gyengeség, a tehetetlenség korszakát nem volt könnyű felszámolni. Ehhez olyan uralkodó kellett, mint III. TUKULTI-APIL-ESARA ie. 745-727, aki igazán nem királyi vérből származott. Valószínű trónbitorló volt, de mégis az új Asszír birodalom egyik legnagyobb és a legkarizmatikusabb uralkodója volt. Abból gyanítjuk, hogy a feliratai egyetlen helyen sem szólnak a származásáról, sem arról, hogy miként került a hatalomba. Hatalomra jutása után nem vesztegette az idejét. Hozzálatott a hatalom ágainak egyesítéséhez, újjá szervezte a hivatalokat, a helytartóságokat, megerősítette a hatalmi pozíciókat, a saját hatalmát, korszerűsítette a hadsereget és megnövelte azok létszámát és így a hatalma megerősítésével hamarosan a Közép kelet legerősebb hatalmává tette Asszíriát. Mit kell tudni TUKULTI-APIL-ESARA reformjairól, a katonai és politikai sikerei az Asszír államapparátus átszervezésén alapultak a reformok végrehajtása a hadseregen belül nagy eredményeket hozott. Megszervezte az állandó zsoldos hadsereget, elsősorban Arámiából álló gyalogossereget, külön a harckocsizókat, melyek kizárólagosan Asszír katonákból álltak. A harckocsizó egységeket RAB-SA-Résé vezette a király főeunuch-ja volt. A nemzetségvezetőket, leváltotta és a helyükre eunuchokat nevezett ki tartományi helytartókká, ennek az volt az oka, hogy nem voltak leszármazottai a tartományi vezetőknek, így hűségesen szolgálták az uralkodót. Jelentős változás volt az is, hogy a király új eszközként használta az áttelepítést, vagy a száműzetés eszközét. Az írások megemlékeznek, mint egy 150000 Káld és 60000- Méd deportáltról. Legtöbbet Asszíriába vitették, mert a rabszolgamunka volt ebben az időben a legolcsóbb munkaerő. Uralkodásának kezdetén Délre vezetett hadjáratot, majd legyőzte BABILÓNIÁT, elfoglalta BORSZIPÁT, KUT városát, sőt ezen, városok templomaiban áldozatokat mutatott be ASSUR főistennek. Ie 729. III. TUKULTI-APIL ESARA úgy döntött, hogy felveszi BABILON királya címet, és maga irányította a KÁLD tartományokat. A lázadó törzsek vezetőit kivégeztette, vagy Asszír szokás szerint a lakosságot áttelepítette más tartományokba. Ennek az volt az előnye, hogy megszakadt a

kapcsolat a helyi törzsi lakossággal, megszakadt a lakosság és a törzsi vezetők kapcsolata és így a támogatás is. Ie. 728-ban az újévi ünnepek alkalmából átvette a BABILONI király szerepét. Babilon és Asszíria a maguk fogalmai szerint ilyen módon került Asszír fennhatóság alá. Ebből a korból fennmaradt levelezések és irodalmi alkotások, sőt a királyfeliratok arról tanúskodnak, hogy az Asszírok egy AKKÁD- BABILONI nyelvet használtak Asszír dialektus formájában. Az Asszír politika mindenkor a következmények záloga volt, mert ha az érdekük úgy kívánta, akkor Babilon barátok voltak, vagy ha az érdekük úgy kívánta, akkor más irányba hatott, ha kellett, akkor Babilon ellenes politika érvényesült. TUKULTI-APIL-ESARA után fia V. SALMANU-ASARIDU követte a trónon ie. 726-722. rövid uralkodása alatt igyekezett az apja politikáját folytatni az ASSZÍRIA király cím mellett felvette a BABILON király címet is. A BIBLIÁBAN V. SALMANU-ASARIDU neve fenn maradt görögül, így ULULAJA a SALMANU-ASARIDU neve, de TUKUTI-APIL-ESARA nevét viszont PULU néven találhatjuk meg. Valószínűsíthető, hogy a fent említett két uralkodónak az igazi neveikkel találkozunk ebben az esetben, a trónrakerülésükkel azonban egy szebben hangzó nevet vettek fel. SALMANU-ASARIDU évkönyvei nem maradtak fenn az utókorra, így nem tudjuk hitelessé tenni a BIBLIA állításait, melyben azt állítja, hogy Ő foglalta el Szamarriát IZRAEL- akkori fővárosát és száműzetésbe kényszerítette az Izraelitákat. Azt nem tudjuk bizonyosan, hogy ie. 722-ben valójában mi történt V. SALMANU-ASARIDU-val, de azt igen, hogy új uralkodó lépett trónra, akit II. SARRUKIN néven ismert meg a világ. II. SARRUKIN felirataiból sokmindenre lehet következtetni, hogy valójában mi is történhetett, mert az egyik felirata így hangzik, idézem „Asszúr polgárai támogattak, akik megtagadták a SALMANU- ASARIDU által kivetett adók fizetését”. Ebből arra lehet következtetni, hogy II.- SARRUKIN nem kijelölt utód volt, hanem nagy a valószínűsége, hogy a rendezetlen viszonyok a hatalmat a kezére játszották. Az sem kizárt, hogy a lázongások egyik vezetője volt, vagyis irányította a felkelést. Feltételezhető az is, hogy V. SALMANU-ASARIDU-t megölték és így jutott a hatalomba II. SARRUKIN. A felirataiban mindenkor vigyázott arra, hogy a származásáról ne essek szó, de még utalás sem. Elődjével kapcsolatban is csak annyit említ, hogy „A Herceg, aki előttem ment...” „Törvényes (király) volt”, ami nyilvánvalóvá teszi, hogy nem Ő a SALMANU-ASARIDU kijelölt utódja. II. SARRUKIN uralkodásának első néhány évében nem tudunk hadjáratokról, valószínűnek látszik meg kellett erősíteni a hatalmát. Az egyik feliratában azonban magának tulajdonítja SZAMARRA elfoglalását, holott tudjuk, hogy V. SALMANU-ASARIDU foglalta el. Nagy a valószínűsége annak, hogy azért vezetett ide ie. 720.-ban délre hadjáratot, hogy elfoglalja a KÁLDOK fővárosát, BABILONT. II. SARRUKIN trónralépésének zűrzavaros időszakát kihasználva BIT-ZAKIN törzs főnöke MARDUK-APLA-IDINA kezére került BABILON és a déli tartományok. Az Asszírok délre vonulásuk során megütköztek I. HUNBAN-NIKIS vezette ELÁMIAKKAL, a Babiloniak később érkeztek meg az ütközet helyszínére, így II. Sarrukin a királyfeliratában teljes győzelemről ad számot. Érdekes, hogy milyen vélemény alakult ki az említettekéről, mert a Babiloni krónika szerint az Elámiak nyerték meg a csatát. Ha összevetjük a két forrásanyagot, akkor le kell vonni a következtetéseket, hiszen mind a két fél a csatamezőn nem győzhetett. Ebből következően nagy a valószínűsége, hogy nem történt más, mint döntetlenül végződött a csata, így mind a két fél állíthatja a maga győzelmét. A történelem ismer ilyen ütközeteket, csatákat, közöttük is a KÁDESI csatát az EGYIPTOMI és a HATTITA háború idejéből. Ott is mind a két fél a maga győzelmét erősíti, különösen az EGYIPTOMIAK. Az Asszírok és az Elámiak közötti vitás kérdések legalább tíz évig nem kerültek előtérbe, sem Elámmal, sem Babilonnal, ez mindenkit meggyőzhet arról, hogy a veszteségek miatt Asszíria tiszteletben tartotta a két riválisát. A további bizonyítékot II. SARRUKIN szolgáltatta, mert a figyelmét nem keletnek, hanem nyugati irányba fordította, így esik áldozatul ARPAD, (Árpád), HAMA, SZIMURU, DAMASKUS. A Szamarriai politikai vezetés kihasználta a kínálkozó lehetőséget és

felmondta az Asszír szövetséget. II. SARRUKIN ezt rossz néven vette QARQARBAN megostromolta a Szamarraiakat és Asszíria vazallusává tette, majd előre nyomult egészen az Egyiptomi határig. II. SARRUKIN a nyugati hadjárataival nyugat irányban jelentős területeket rabolt és vele növelte a birodalmát, így jelentősen hozzájárult az ősi hagyományhoz, hogy az elsődleges feladata az uralkodónak a birodalom területének a növelése. Ekkor még nem, mert szembe fordulni Egyiptommal, mert még tartott tőle. Ebből adódik a másik megoldás, és pedig az Északi hadjárat megindítása az ANATÓLIAI fennsík felé, ahol megtámadta a MUSKIK országát és Északon fekvő URARTU országát. URARTU-val kapcsolatban inkább az óvatosság taktikáját választotta, mert a térségben nagy volt URARTU befolyása, figyelembe kellett vennie, hogy I. TUKULTI-APIL-ESARA ie. 1114-1076 –között már harcolt a MUSKIK ellen. Az is igaz, hogy Közép Anatólia régészeti lelőhelyein nincsen erre az időre datálható régészeti lelet a MUSKI nép megtelepedéséről. Az ie. VIII. században a görögök már számot adnak a MUSKI népről PRÜGGIA néven. Lehetséges, hogy ez a két nép valójában egy és ugyanazon nép volt. A görög legendákat tanulmányozva találunk utalásokat arra, hogy honnan származik a MUSKI nép, vagyis a PRÜGGÖK. A Trójai háború után telepedtek meg ANATÓLIAI fennsíkon a legenda szerint a késő bronzkorban érkeztek EURÓPÁBÓL az ANATÓLIAI fennsíkra. Úgy tudom több történész is elismerte, hogy a PRÜGGÖK nagyban hozzájárultak a HETTITA (Hétország, vagy Héttörzs országa) birodalom megbuktatásához. Az tény HATTUSI (Hettita főváros) lerombolását is ie.1200. -körül Ők rombolták le. Bárhogy is volt, de az biztos, hogy ie. VIII. században már egységes nép volt, egy uralkodó alatt egyesülve. Nézzük meg mi is történt a MUSKIKKAL, talán a későbbiek során PRÜGGÖKNEK nevezzük ezt a népet. Asszíria és a Prüggök háborúja során SARRUKIN legnagyobb riválisa volt a Prüggök királya, melyről a történelemkönyvek sokat beszélnek görögösen MÉDÁSZ királyként, ismerjük, azonban az Asszír források MUSKI-beli MITTANAK nevezik, kétséget kizáróan azonos a Prüggiai királlyal. Médász a görög legenda szerint úgy vált híressé, hogy amihez hozzáért az mind arannyá változott, éppen ezért számárfülei nőttek. Az tény, hogy SARRUKIN uralkodásának első felében MÉDÁSZ ellenfele volt SARRUKINNAK. Félelem vezérelte SARRUKINT amiatt, hogy a PRÜGGÖK (Muskik) és URARTU összefogásából lázadás törhet ki Asszíria északi felén, északi tartományaiban. Ez az elképzelés elég volt ahhoz, hogy SARRUKIN megtámadja PRÜGGIÁT. Először KARKEMIST szállták meg. Ekkor TABAK ura ie. 717-ben UMBARISZ követeket küldött URARTU királyához és PRÜGGIA királyához MÉDÁSZHOZ, ennek következményeként az Asszírok elmozdították UMBARISZT és ie. 713.-ban beolvasztották az országát az Asszír birodalomba. Prüggia elleni támadások, melyeket KILIKIA helytartója vezetett, aki Asszír volt, de annyira meggyengült, hogy ie. 709.-ben behódolt Asszírának. SARRUKIN- QNE (Kilikia helytartója) levele ASSUR-SURA-USZUR másolata alapján maradt meg az utókorra, ez a levél hírt ad arról, hogy SARRUKIN és MÉDÁSZ között ismét közeledés van, ez a levél felvázolja az Asszír politikára gyakorolt hatását. Asszíria és Prüggia közé ékelődött területek, vagyis a régió uralkodóinak nem volt más választásuk, mint, hogy behódoljanak az Asszíroknak. Idézem: „Szakállukkal fénysítsék az asszír helytartó saruját”. Azt hiszem ebből jól látható, miként viselkedtek az Asszírok a környező népek soráról, a jövőjükéről. A sorsát nem kerülhette el a kiszemelt áldozat, Prüggia is erre a sorsra jutott ie. 695.-ben, mikor MÉDÁSZ országát lerombolták a KIMMEREK. MÉDÁSZ király a hagyomány szerint öngyilkosságot követett el, mert a sorsa megpecsételődni látszott. Az országról szólnunk kell, mert az Asszírok nagy riválisa volt, igaz az Asszírok többször szemet vetettek Prüggiára, de mégsem az Asszírok, hanem a KIMMEREK terítették le a történelem színpadáról. Prüggia fővárosa GORDION volt, melyet MÉDÁSZ apjáról neveztek el GORDIUSZRÓL. A város régészeti feltárások szerint jóval régebbi. Úgy gondoljuk a várost MÉDÁSZ apja a várost újjá építtet és tiszteletből Gordionra keresztelték azt. Gordion citadellája 75-tamolusz (torony) vette körül,

melyek közül a legmagasabb ma is meghaladja az 50.-métert. A hagyomány szerint Médász sírja is itt található. A sírhalom a méretei miatt megmenekült a sírrablók pusztításaitól, mert csak úgy lehetett a sírt feltárni, hogy fúrásokat kellett végezni, hogy meghatározzák a sírkamra helyét. A sírkamra helyének pontos meghatározása felülről lefelé fúrásokkal és szondázásokkal történt, majd ezt követően oldalról alagutat vágva lehetett bejutni a sírkamrába. A sírkamra kialakítása méretes nagy szálfákból készült. A sírban a sírmellékletek mellett megtalálták az eltemetett személyt egy 60 év körüli 159 cm. magas férfit. A sírban gyönyörű berakásos asztalokat találtak, az állványok mellett három bronz üstöt, több mint 100 bronz fibulát, díszes melltűket kb. 150 db.-ot, továbbá fémedényeket, közöttük serpenyőket. Az egyik bronz vödör kosfejben, míg a másik oroszlánfejben végződött. Ez a minta meglepő módon az Asszíroknál is megtalálható. Ha a feltárások anyagait tüzetesen megvizsgáljuk, akkor érdekes felfedezést tehetünk, nevezetesen a sírban nem találtak egyetlen fegyvert sem, továbbá egyetlen nemesfémből készült, így aranyból, vagy elektronból, ezüstből készült tárgyat sem, holott a monda szerint, amihez MÉDÁSZ király hozzányúlt az mind arannyá változott. A sírban nem volt sem üveg, sem elefántcsont, vagy drágakő, vagy féldrágakő. A már említett fibulákon kívül egyetlen ékszer sem volt található. A fibulák egy része sárgarézből (réz és cink ötvözet) készült. Ma úgy tudjuk ennek az ötvözetnek ez az első megjelenési formája. Valószínűsíthető, hogy ezen, tárgyak sárga csillogása adta az alapot arra a mondásra, hogy amihez hozzányúlt MÉDÁSZ király az mind arannyá, válik. A sírral kapcsolatban el kell mondani, hogy még ma sem tisztázódott, hogy a sírban MÁDÁSZ királyt találták-e meg, vagy az apját, ezért hiányos a feltárási jegyzőkönyv. Bizonyosság ez arra, hogy GORDION az ie 695-körül a város elpusztult.

No de térjünk vissza SARRUKIN hadjárataihoz, melyek nem tették könnyebbé az Asszír politikát, sőt a birodalom méreteiből adódóan egyre nehezebbé vált a hadsereg mozgatása, valamint a meghódított területeken és tartományokban a közigazgatásnak a fent tartása. Az Asszír hadigépezetnek a hadjáratok során nagy szüksége volt a hadianyag az emberanyag utánpótlására, de az igavonó állatokat, valamint a harci lovakat is pótolni kellett. A pótlások lehetőségei közül meg kell említeni az adók kivetését, melyeket be is kellett hajtani. Erre egyre nagyobb apparátust kellett működtetni. A másik ilyen lehetőség volt a hadisarc behajtása, a harmadik lehetőség a hadjáratok után a zsákmányszerzés lehetősége volt. A királyi palota, vagy a helytartóságok főhivatalnokainak az volt a feladata, hogy időre hajtsák be az államot, megillető adókat, vagy a hadisarcot és ezzel ne késlekedjenek. Ebben az időben Asszíriától északra fekvő URARTU királysága állt szemben Asszíriával, azonban még mindig az óvatosság politikája érvényesült SARRUKIN előtt, éppen ezért fokozatosan felőrölve a közbelső királyságokat, így a közvetlenül határos állammá vált URARTU-Asszíriával. A terv bevált, mert ezidőtájt az Asszír befolyás egyre erősödött és így már elkerülhetlenné vált a végső összecsapás lehetősége a két állam között. Igaz a két államnak hosszú időn keresztül hosszú közös határa volt az is igaz, hogy szinte áthidalhatatlan akadály tornyosult az Asszírok előtt, ez nem más, mint a végeláthatatlan hegyek, melyek lehetlenné tették a közvetlen katonai összecsapást, a leszámolást. Ha az Asszíroknak sikerült átkelni a hegyeken, vagy a jobban járható keleti, vagy a nyugati hágókon elérni URARTUT, akkor az Urartuiak visszavonultak a hegyekbe, vagy a hegyekben kiépített erődeikbe. A hideg téli idő nem kedvezett az Asszíroknak, így kénytelenek voltak visszavonulni. Ha megnézzük a királyi feliratokat, akkor megállapíthatjuk, hogy az URARTU nem szerepelt az elfoglalandó területek között, jól megfigyelhető, hogy SARRUKIN Egyiptomhoz és Muskihoz hasonlóan elkerülte URARTUVAL való közvetlen összecsapás lehetőségét. A háborúskodásra leginkább a szövetségesei vagy a vazallusai adtak lehetőséget. SARRUKIN javára legyen írva, hogy minden említésre méltó eseményt leíratott és így végig lehet követni az Asszír politikát. A hadjáratokat feljegyeztette, a hadjáratai minden történéseit lejegyeztette, erről a feliratai mind beszámolnak. Az összes zsákmányáról leltárt készített, végül megadta az

Asszír veszteségek listáját. Itt meg kell állnunk, és el kell gondolkodni azon, hogy mennyire reálisak ezek a veszteségek, amelyeket ezek a listák számunkra feltárnak. Nézzünk meg egyet ezek közül: idézem: „Elvesztettem egy harcocsizót, egy lovast és három gyalogost”. Azt hiszem ennek a veszteség listának annyi a valóság alapja, mint a mai veszteséglisták közzétételének, de az ellenség mindenét elvesztette. Gondolom az ilyen tudósításokat, senki nem veszi komolyan, SARRUKIN Urartu megleckéztetésére azt állítja, hogy teljes siker koronázta a hadjáratát, azonban tudjuk azt, hogy koránt sem volt ez teljes siker, mert a feliratai azt sugallják, hogy RUSZA visszaszerezte MUSZASZIR feletti hatalmát. Sarrukin azt állítja az egyik feliratában, hogy RUSZA leszúrta magát. Ha ez így lett volna, akkor hogyan szerezte vissza MUSZASZIR feletti hatalmát. Idézzük fel Sarrukin hogyan, örökíti meg a győzelmét. Idézem „Rusza úgy szúrta le magát vastörrel, mint ahogy a disznót szokták.” Az igaz, hogy Asszíria és URARTU között törekeny béke jött létre, az is megfigyelhető, hogy mind a két fél érdeke szolgálta a béke megőrzésének a lehetőségét. Igaz az elkövetkező száz évben nem tudunk a két rivális összecsapásáról, háborúról, vagy más egyéb konfliktusról. Urartutól délre a Mezopotámiába vezető legfontosabb kereskedelmi út mentén élt egy másik népcsoport, melyről HERODOTOS görög történész ad számot. Ez a nép nem más, mint a MÉDEK törzsi csoportja, SARRUKIN feliratai erős médeknek, nagy BIKINI hegy mentén élő MÉDEKNEK nevezi Őket. MÉDEK fővárosa HAMMADÁN, mely a Bikini hegytől délre található, Bikini hegyet ma ALVAND hegyével azonosítjuk. HERODOTOS szerint a Médek törzsi csoportját (csoportjait) egységes állammá DÉIKESZ egyesítette még ie VII. század első felében. Igaz a régészetnek kevés lelőhelyet sikerült feltárnia ebből az időből, azonban TEPE-NUS-E-DZSAN-ban látványos szentély maradványai kerültek elő. Egy másik helyen (lelőhely) GODIN-TEPÉN oszlopcsarnokos erődített palota került elő, mely valaha egy előkelő MÉD törzsfőé volt. Sarrukin álltall állított Sztélé került elő NAGYAFEHABADBAN, mely GORDIN-TEPÉRŐL származhat és az Asszírok ZAGROSZ hegységbe történő behatolását, igazolja. Nagy valószínűséggel határkőként került felállításra. Ie. 710-ben miután Sarrukin nyugaton és északon megoldotta a problémáit, valamint keleten állítása szerint a MÉDEK-et legyőzte, így délfelé vehette az irányt, II. MARDUK-APLA-IDINA Babiloni király ellen vonult és két alkalommal el is űzte a trónról. Mind a két alkalommal a déli mocsarakban keresett menedéket, hogy megmentse az életét. Ie. 705-ben Sarrukin a Taurus hegységben fekvő TABALOK földjére vezetett hadjáratot a GURDIVAL-vívott ütközetben oly módon megsérült, hogy rövid vívódás után életét veszítette. Már ebben az időben SARRUKIN hitt abban, hogy legyőzhetetlen, hiszen az élete teljében volt és természetesen a hatalmának a csúcán. Ebből is látható, hogy nem volt sebezhetetlen. Az Istenek védelmezését is elvesztette, mert a sérüléseiből nem épült fel, tehát halálos sebet kapott. Az új Asszír birodalom soha nem látott területekkel rendelkezett és a környező népek felett rendelkezett, vagyis uralkodott. A környező népek félték az Asszírok bosszújától, SARRUKIN győzelmeinek felsorolása sem egy egyszerű feladat, hiszen keletről indulva legyőzte a MÉDEKET, URARTUT, közvetetten PRÜGGIÁT, EGYIPTOMOT, UPERIT? és DELMON királyát, JUDUANAT (Ciprus) mind a két királyát adófizetésre kötelezte. Sarrukin halála és a holtsténe az eltűnése az Asszír felfogás szerint Asszíria nagy csapásának a jelét hordozza magába, tehát nem tudják, hogy hol és mikor temették el Sarrukin földi maradványait. A hatalom birtokosa nem lehetett más, mint a fia SZIN-AHE-ERIBA, aki követte Sarrukint a trónon. Az új király megkérdezte a jósokat arról, hogy miként kell cselekednie és mik voltak az apja vétkei, hogy ilyen módon kellett befejezni a földi pályafutását. Erre azért volt szüksége, mert el akarta határolni magát az apja viselt dolgaitól. Megfigyelhetjük a királyfelirataiban, mindenkor kihagyja az apja említését. Az első intézkedéseinek az eredménye az volt, hogy DUR-SARRUKINBÓL áthelyeztette a fővárost NINIVÉBE, amely amúgy is a birodalom központja volt. Asszíria természetes központi területén feküdt, innen ellenőrizni lehetett a gabonatermő síkságot, a Tigris gázlóit, valamint

az ISTAR Istennő asszír kultuszának központi szentélye is itt volt megtalálható. Utána elrendelte Ninive újjáépítését. Az ősi településhalmon fellegvárat építtetett (TELL QUJUNDSIK) ejtsd Kujundzsik-nek, mely magába foglalja a palotát, a templomokat és természetesen a kultikus helyeket is. A központi palota nagy részét a saját győzelmeinek ábrázolásával díszítette. A helyőrségi palota a citadellán kívül épült úgyanúgy, mint KALHUBAN, vagy DUR- SARRUKIN-ban. TELL-NEBI-INNUN- nem más, mint a NINIVE-i zikkuratu, mely napjainkban is jól látható. Mint egy tizenkét méterre emelkedik ki a talaj felszínéből, amely valójában megközelítette az ötven métert a maga korában. Az Iszlám hagyomány szerint a domb alatt található JÓNÁS- próféta sírja. A hét négyzetkilométer nagyságú várost a külső támadások ellen tizenkét kilométer erődített fal védte. Az építkezések központja a városfejlesztése és vele párhuzamosan a hatalmas csatorna építkezések munkálatait kezdték el. A Tigris völgyében a HOSZR folyón duzzasztógátat építettek azért, hogy a város körül a kertgazdálkodást hatékonyabbá lehessen tenni. A vízre nagy szüksége volt, mert a kiterjedt királyi park öntözése ezt megkövetelte. A parkba a távoli országok egzotikus növényeit telepítették be, a fenn maradt írások tudósítanak bennünket arról, hogy még gyapjútermő fa is megtalálható volt a parkba. Valószínűsíthető, hogy ez a fa nem más, mint a gyapot cserje lehetett, melyet már jóval korábban ismertek Indiában. SZIN-AHE-ERIBA királyi feliratai, valamint a dicsőségét ábrázoló domborművei legyőzhetetlen uralkodóként állítják elének. Valóságban az uralkodását felkelések, lázongások, és vereségek sorozata jelzi, ie 701.-ben Levante és Palesztína ellen vonult, hogy leverje a felkelést PILASZTIA síkságon, ELTEKÉNÉL megütközött a felkelők seregével és a segítségükre siető Egyiptomiak seregével. SZIN-AHE-ERIBA felirataiban azt állítja, hogy az Asszírok nyerték az ütközetet. A történelem furcsa fintora, akkor miért nem vonult délre tovább az Egyiptomi határ felé és miért a szárazföld belseje felé összpontosította az erejét. Nem tudjuk miért így történt, de az biztos, hogy katonailag érthetetlen és teljesen logikátlan. Úgy gondolom ez az ütközet döntetlenül, végződhetett, vagy vereséget szenvedtek a felkelőktől, azonban a felkelők is meggyengülhettek oly mértékig, hogy nem volt erejük egy újabb összecsapásra és azt biztonságosan kivitelezni. Mire lehet itt gondolni? Mind a két fél, illetve az Egyiptomiak is oly mértékben szenvedtek veszteségeket, hogy kétségessé tették az újabb összecsapás lehetőségét, valamint nagy szerepe lehetett az utánpótlás biztosítása, értsd alatta az élő erő és az elveszett, megsemmisült fegyverek utánpótlását, hiszen a belső lázongásoknál nem lehet számítani a lakosság színpátiájára. SZIN-AHE-ERIBA palotájában a hadjárat jelentősebb eseményeit életteli módon megörökítették, a látható ütközetek során ostrom alá vették és elfoglalták Jeruzsálemet, Hiszkijának (Ezekiás). Júda királyának székhelyét, de nem sikerült elfoglalni az egész várost. A BIBLIA és a görög történetíró HERODOTOS szerint az Asszírok vereséget szenvedtek az Egyiptomiaktól, bár a történészek véleménye megoszlik ebben a kérdésben, mert néhány történész úgy véli, hogy ez a vereségkésőbb következett be. Az viszont tény, hogy SZIN-AHE-ERIBA huszonnégyéves uralkodása alatt a birodalmát nem tudta gyarapítani területileg, viszont a belső lázongások egyre gyakrabban következtek be. Ebből levonhatjuk azt a következtetést, hogy a birodalom kormányzása egyre nehezebbé vált, melynek az okait abban kell keresni, hogy a déli utánpótlás és a nagy távolságok miatt egyre nehezebbé vált, a tartományok belső védelme alapvetően összetettebbé vált a külső határokra koncentrálnak a figyelem, így a belső területek egyensúlya labilissá vált. Lásd a Káldok országában, BABILONBAN történtek nem voltak megnyugtatóak. Ie. 703.-ban II. MARDUK-APLA-IDINA ismét fellázadt és újra megszerezte Babilon trónját. SZIN-AHE-ERIBA újra délnek fordult és KUTTÁNÁL legyőzte a Babiloni szövetséges seregeket. Kik is voltak részesei ennek a szövetségnek? Elsősorban a Káldok, Arámiak, és az Arabok, tehát látható, hogy több nemzetiségű koalíciós sereget győzött le SZIN-AHE-ERIBA, foglyul ejtette a Babiloni királyt és a családját, de a Káld királynak ismét sikerült elmenekülnie. Az Asszír király folytatta a tisztogató hadműveleteit BÉL Káld területeken. Az Asszír király

208000 fogollyal tért haza Asszíriába. Ie. 700.-ban ismét Babilonba vonult és menesztette az általa trónra ültetett BÉL-IBNIT és fiát, új uralkodót nevezett ki Babilon trónjára ASSZUR-NADIN-SUMMI személyében. Ie. 694.-ben Babilonban újabb lázadás tört ki és SZIN-AHE-ERIBA újabb támadást indított Babilon ellen. Föníciaiak által épített hajókat úsztatott le a Tigrisen és az Eufraton és ezeket, a hajókat használták fel az Asszírok, hogy a mocsarakban és azon keresztül betörjenek az ELÁMI területekre. Az Asszír királyfeliratok fényes győzelemről adnak tájékoztatást, de rövid idő elteltével az ELÁMIK ellentámadásba mentek át és elfoglalták észak Babilóniát, Szippárt és foglyul ejtették ASZUR-NADIM-SUMIT. Az elkövetkező évek zavaros eseményeiben nehéz eligazodni, hiszen lázongások, és villongások sokasága tarkítja az eseményeket és annak sorát. Az ELÁMIK azt szerették volna, hogy az általuk jelölt személy kerüljön Babilon trónjára, de még is egy Káld szerezte meg Babilon trónját. Egy belső lázongás során az ELÁMI királyt is elűzték a trónjáról, de az utódja is kb. egy év múlva ugyan erre a sorsra jutott. Asszíriának nem sikerült ebben a felfordulásban megszerezni a Babiloni trónt, így ie. 691.-ben a déli koalíció seregei indultak meg a TIGRIS mentén Asszíria megtámadására, a két sereg valószínűleg HALULÉNÉL ütközött meg (Szamarra) vagy annak közelében. Az Asszír források itt is fényes győzelemről adnak hírt, de a megbízhatóbb Babiloni Krónikák arról adnak hírt, hogy az Asszíroknak vissza kellett vonulniuk, mert a katonai nyomás olyan volt, mely a kudarc lehetőségét is magába hordozta, tehát a visszavonulás tényét el kell fogadnunk, mert a győzelem esélye nem volt meg az Asszíroknak. Az viszont tény, hogy a következő évben, de évekről is beszámolhatunk az Asszírok, átvették a kezdeményezést és megostromolták Babilont. A város tizenöt hónapi ostrom után végül ie. 689.-ben november hónapban az Asszírok kezére került Babilon városa. SZIN-AHE-ERIBA bosszúja kegyetlen volt. Elhurcoltatta a város összes kincseit, összetörette az Istenek szobrai, lerombolta a várost, összes házaival együtt, így a templomaival együtt, végül csatornákat ásott és elárasztotta a várost vízzel. A város törmelékét az Eufrat folyóba szóratta, Babilon földjéből viszont vitetett a birodalom legtávolabbi pontjaira és NINIVÉBE, de még Assur templomok is kaptak belőle azzal a céllal, hogy így a Babiloni vallási központ átkerül ASSUR városába, hiszen Assur város templomait ezért állíttatta helyre SZIN-AHE-ERIBA. Uralkodásának utolsó éveiben béke honolt a birodalomba, de mégis erőszakos halállal ért véget az élete, mert a fia megölette ie. 681. október 20.-napján. Ezt az eseményt a Zsidók úgy fogták fel, hogy Isteni büntetés következett be, mert a Zsidó nép ellen elkövetett vétkiért és a Jeruzsálem elleni támadásokért kellett SZIN-AHE-ERIBÁNAK meglakolnia. Babiloniak a halálában látták az Isteni bosszút, amiért szentségtörést hajtott végre Babilon városa ellen. Az sem zárható ki, hogy a Babiloni vezetés keze részt vehetett az összesküvésben, személyemben én úgy ítélem meg, hogy majd nem biztosan részesei voltak az összeesküvésnek. (szerző véleménye)

SZIN-AHE-ERIBA legidősebb fia ie. 694 a Babiloni betörés során elhurcolt ASSZUR-NADIN-SUMI eltűnt ELÁMBA, tehát az Elámiak elrabolták és kivégezték, így a trónutódlás kérdése kérdésessé vált. ARDA-MULISSZI valószínűleg a második legidősebb fiú lehetett és joggal remélte, hogy apja örökébe léphet és megszerzi a trónt, ez nem így történt, mert SZIN-AHE-ERIBA egyik felesége a saját fiát támogatta a trón megszerzésében. Az ARÁMI tartományok is ASSZUR-AH-IDINÁT támogatták ARDA-MULISSZI-vel szemben, így ASSZUR-AH-IDINA vonulhatott be a BIT-REDUTIBA (koronázás háza), hogy felkészítsék az uralkodásra és hivatalosan is így válhatott a trón várományosává. A trónörökös új nevet is fölvetett, melyet szinte egyáltalán nem használt. A felvett név nem más, mint ASSZUR-ILLANI-MUKIN-APLA. Tudjuk azt, hogy a fivérei megölték az apját, így a seregeivel NINIVE ellen vonult és legyőzte a lázadók seregét, melynek a katonái nagy létszámba álltak ASSZUR-AH-IDINA seregéhez. Csak megjegyzésként említem meg, hogy ASSZUR-AH-IDINA ellen SZIN-AHE-ERIBA udvarában olyan intrikák és rágalomok hangzottak el ellene, hogy el kellett hagynia az udvart, menekülve az udvar haragjától, mert valószínű, hogy az

életére törtek, az sem kizárható, hogy száműzetésben élt addig, amíg be nem következett a fivérek részéről az apagyilkosság. Elképzelhető ezek az események az „Ö” javát szolgálták és így vált ismételten hiteles emberré. ASSZUR-AH-IDINA nem örvendett jó egészségi állapotnak, gyakran panaszkodott levertségre, fáradtságra, időnként láz gyötörte, fejfájásra panaszkodott. Sokszor kellett konzultálni a tanácsadóival, hogy mit tegyen a visszatérő betegségével szemben, azt is megtudjuk a maga által leírt anyagból, hogy a babonának sem ált híján, mert a korabeli hit szerint a betegségek az Istenek cselekedeteinek a következménye, így mindent elkövetett azért, hogy megtudja, miként vélekednek az Istenek a cselekedeteiről és mit várnak el tőle az Istenek. Mielőtt király lett már az udvari asztrológusokkal vette magát körül, így igyekezett mindent megtudni a csillagok állásából, vagy kikövetkeztetni a jövőt, a saját sorsát. Ie. 681.-ben május 18.-án a Merkúr és a Szaturnusz együttállása miatt megjósolták, hogy a királyt meg fogják ölni, majd az utódja ezt követően helyre fogja állítani az Istenek templomát és a templomokat. A Nap és a Holdfogyatkozások különösen veszélyesek voltak a királyra nézve, mert a halál árnyékát vetítették előre. A babonák sorát lehetne itt felsorolni, hiszen ezeknek se vége se hossza, az elképzelhetetlen, meg kell említeni, hogy arra az időre, még ezek a jelenségek láthatóak voltak, helyettes uralkodót kellett a trónra ültetni, így a király megmenekülhetett a haláltól a rossz szellemek üldözésétől. A felesége halála után ASSZUR-AH-IDINA fiait megtette örökösnek, míg SAMAS-LUMMIKIN Babilónia trónját örökölte, úgy ASSZUR-BAN-APLI Asszír trónját örökölte. ASSZUR-AH-IDINA ie. 672 ben KALHUBA hívatta az ország fő hivatalnokait és a vazallusait, az öröklés rendjét, elismerő hűségesküt letette velük. Ezt azért tette, mert a saját trónralépésének a nehézségeit látta és emlékezve a bizonytalan egészségi állapotára döntött a fentiek szerint. A fentiekben szoltunk ASSZUR-AH-IDINA trónralépésének körülményeiről, valamint az egészségi állapotáról, abból adódó hiedelmekről és nem utolsó sorban szoltunk azokról a babonákról, melyek végig kísérték az egész uralkodását. Szólnunk kell arról is, hogy uralkodóként mit tett azért, hogy az országát megőrizze nagyhatalomként Középkeleten és fékentartsa a vazallusait és állandó rettegésben a környező népeket. A hadjáratai közül kiemelkedik az Egyiptommal vívott hadjárata, azonban az uralkodásnak a kezdeti időszakában a betörő SZKÍTÁKKAL gyűlt meg a baja, majd később a KIMMEREKKEL vívott harca kötötte le az erejét, de nem csak az „Ö” erejét, hanem az északi és keleti szomszédai erejét is. Ebből látható, hogy megváltoztak az erőviszonyok Középkelet északi és keleti felében, melyet a birodalmi politikában figyelembe kellett venni. ASSZUR-AH-IDINA rákényszerült arra, hogy a béke fejében az egyik lányát feleségül adja BARTUTA Szkíta törzsfőhöz. Arról nem tudunk, hogy ez a lépése milyen eredménnyel járt, meghozta, e a várt eredményt. ASSZUR-AH-IDINA azt állítja, hogy északra és keletre, eső területekre hadjáratot vezetett és legyőzte a KIMMEREKET és a SZKÍTÁKAT, de a legnagyobb sikert mégis nyugaton érte el. Ie. 679.-ben elfoglalta az Egyiptomi határon lévő ARZÁT, de a Babiloni Krónika szerint, amely megbízhatóbb ie. 674.-ben vereséget szenvedett Egyiptomban, arról is tudunk, hogy e hadjárat során megbetegedett és így valószínűsíthető a veresége. Egy év elteltével újabb inváziós sereget küldött és vezetett Egyiptomba, nem csak vezetett, hanem le is győzte TAHARQA Egyiptomi fáraót (uralkodási ideje ie. 690.-664.). TAHARQA-Núbiai Egyiptomi forrásokban KUS származású, Asszír forrásokban MELUHA-NAPATÁBÓL származó XXV. Dinasztia fáraója volt.

A fent említett babonák itt bebizonyosodnak, mert ie. 671.-ben július 02.-án bekövetkezett teljes napfogyatkozás Asszír trónjának azt jósolták, hogy rossz ómen az uralkodásra, mert valószínűleg megölik, éppen ezért, hogy átvészelje ASSZUR-AH-IDINA, így a trónra, erre az időre helyettes királyt ültette és így elhárította a reá leselkedő veszélyt. A jóslat azt is megmondta neki, hogy az Egyiptomi fáraó vereséget fog szenvedni. Három ütközet után július 11.-én sikerült elfoglalni az Egyiptomi fáraó (TAHARQA) székvárosát MEMFISZT, a fáraó elmenekült délnek, hátra hagyta a fiát ki foglyul esett az Asszíroknak, valamint a

háremét és a kincstárát is hátra hagyta. ASSZUR-AH-IDINA az Egyiptomba zsákmányolt kincseket Babilon újjáépítésére fordította. Az Asszírok új uralkodót és helytartókat, hivatalnokokat neveztek ki, adókat és hadisarcot vetettek ki Egyiptomra. ASSZUR-AH-IDINA egészségi állapota ismét meggyengült, a birodalmon kívül és belül gyengének mutatkozott, éppen ezért külső és belső fenyegetettséggel kellett szembenézni, hiszen ie. 670 tavaszán egy összeesküvést fedezett fel, melyet a hatalmának a megdöntésére szerveztek meg. Az Asszír szokásoknak megfelelően ASSZUR-AH-IDINA kivégeztette az összeesküvőket, a következő hónapban ismét erőt vett rajta a betegség, de újra felgyógyult. A következő évben újra sereget vezetett Egyiptomba, hogy visszahódítsa másodszer is az Egyiptomi uralkodó uralma alá került területeket, de a hadjárat során újra megbetegedett és ie. 669-ben november 01.-én meghalt, így az indított hadjárat félbeszakadt. ASSZUR-AH-IDINA halála után Anyja megkereste unokáját, hogy hűségesek legyenek a kijelölt örökösök irányába, így ASSZUR-BAN-APLI-hoz és SAMAS-LUMMIKIN-hez. A hatalom átvétel Asszíriában zavartalanul ment végbe az új királyt már ie. 669 év vége előtt beiktatták, vagyis elfoglalta a trónt, míg SAMAS-SUM-UKINT (SAMAS-LUMMUKIN), aki idősebb volt ASSZUR-BAN-APLI-nál, csak az újévi ünnepek után foglalhatta el a trónt BABILONBA, így az „Ő” uralkodási éve egy évvel az öccse után következik. Ie. 667.-ben ASSZUR-BAN-APLI hozzálátott Egyiptom visszahódításához, megtett minden előkészületet a hadjárat megindításához. Az első megmérettetése MEMFISZ alatt történt, ott legyőzte TAHARQA fáraót, aki ismét délre menekült THÉBÁBA. Maga ASSZUR-BAN-APLI Ninivében tartózkodott a hatékony futárszolgálatnak köszönhetően a tájékoztatást rendszeresen meg kapta és így hatékonyan tudott intézkedni, kiadta a parancsot, hogy TAHARQA fáraót üldözni kell az Asszír főparancsnoknak, de mielőtt célhoz ért volna ASSZUR-AH-IDINA által kinevezett vazallus Egyiptomi uralkodók fellázadtak ASSZUR-BAN-APLI ellen, így az Asszír hadsereget a lázadások elfojtására kellett küldeni. Az összeskűvés vezetőit elfogták és az Asszír szokás szerint NINIVÉBE vitték őket, de egyikőjüknek sikerült meggyőzni ASSZUR-BAN-APLI-t arról, hogy nem rúgták fel az esküjüket és továbbra is tartják magukat a korábbi hűségeskükhöz. (ezt a királyt úgy hívták, hogy NEKO-SZAISZ királya). Éppen ezért ASSZUR-BAN-APLI megerősítette őt a királyságában, és visszaküldte Egyiptomba. Ie. 664.-ben tisztázatlan körülmények között TAHARQA Egyiptom fáraója meghalt, unokaöccse TAUTAMANI lett a fáraó ie.-664.-657.- aki megtámadta Egyiptomot, majd a MEMFISZI helyőrség ellen vonult. Itt fényes győzelmet aratott a NÍLUS delta hercegeinek szövetséges csapatai élén. Nem zárható ki, hogy I. NÉKO is ebben a csatában veszítette az életét ASSZUR-BAN-APLI a híreket halva elindult NINIVÉ-ből és már maga, vezette sereggel ment Egyiptomba és visszavonulásra kényszerítette TANTAMANIT. ASSZUR-BAN-APLI visszafoglalta MEMFISZT és kirabolta THÉBÁT, hihetetlen mennyiségű zsákmányt szerzett és nagy pompával vonult MEMFISZBE. Meg kell jegyeznem az Asszír források, hallgatnak a későbbi Egyiptomi eseményekről, szinte biztos, hogy ASSZUR-BAN-APLI már ekkor elhatározta, hogy kivonul MEMFISZBŐL, ekkor még vazallus Egyiptomi uralkodókat még mindig baráti szálak fűzték Asszíriához, éltek a hűségesküvel. Nyugat ANATÓLIÁBAN Prüggia összeomlásával LÚDIA vált vezető hatalommá. HERODOTOS szerint GÜGÉSZ kb. ie. 680-650. úgy lett LÚDIA királya, hogy megölte az elődjét és feleségül vette a megölt király feleségét. ASSZUR-BAN-APLI egyik feliratáról tudjuk, hogy ASSUR isten álmodt látott GÜGÉSSZEL, hogy győzedelmeskedhet, ha hódol ASSZUR-BAN-APLI-nak, ez meg is történt. Olyan északi népek követői jelennek meg NINIVÉBEN Asszír források szerint, melyekről ASSZUR-BAN-APLI elődei nem is hallottak, a felirat szerint GÜGÉSZNEK sikerült legyőznie a KIMMEREKET. A probléma ott kezdődött, hogy GÜGÉSZ csatlakozott az Egyiptomi fáraó Asszír ellenes politikájához, majd a lázadások támogatására sietett, ie. 655.-ben ezt kihasználva a Kimmerek lerombolták az országát. Az Asszír források szerint LÜGDASZISZ vezette a KIMMEREKET, majd később ie. 640-körül

KILIKIABA maguk az Asszírok verték le a Kimmereket. ASSZUR-BAN-APLI nemcsak kiváló hadvezér volt, hanem a korát megelőzve írni és olvasni is tudó uralkodó volt, aki jártas volt a tudományokba. Felirataiba feljegyezte, hogy hogyan tanult meg írni és olvasni, és hogyan tanulta meg az írni tudományt, hogyan tudott megoldani összetett matematikai feladatokat, hogyan tudta elolvasni a Sumer- Akkád ékírásos szövegeket, felirata szerint az özönvíz előtti szövegeket is el tudta olvasni és meg tudta érteni a szövegeket. Uralkodása alatt a legkülömbféle ékírásos szövegeket összegyűjtötte és lemásoltatta és így egy hatalmas könyvtárat hozott létre. A régi írott szövegek felkutatására, teljes levéltárat hozott létre. A Babiloni templomok irataiból a könyvtára megőrzött az utókorra olyan irodalmi alkotásokat, mint a GILGAMES epos (GALGA-MAS), vagy a VILÁGTEREMTÉSÉNEK a mítosa, vagy a VÍZÖZÖN legendát. Ma úgy mondanánk a szépirodalmat is értékelte, mert a Sumer himnus irodalmat ugyan úgy lemásoltatta és így maradt meg az utókorra. A könyvtárában megmaradtak a tudományos oktató anyagok, melyek bepillantást engednek az akkori oktatásba, továbbá olyan közhasznú könyvek, mint a szótárak, vagy a szinonimák gyűjteménye, továbbá az írnokok által használt kézikönyvek. Azt hiszem, ha ASSZUR-BAN-APLI nem tudós ember és nem gyűjtő, és nem gyűjti össze a fent felsoroltakat, ma sokkal szegényebbek lennénk, mert nem tudnánk, hogy milyen színvonalon éltek szellemileg, és milyen színvonalon állt az akkori birodalom. Az emberiség kultúrájának bölcsője körül elért eredményeket így tudta akarátán kívül átadni az utókorra, a mai embereknek. A könyvgyűjtemények között megtaláljuk az orvosi könyveket is, amelyek számot adnak az akkor ismert betegségekről és azok gyógyításának a lehetőségeiről. Azt hiszem nincs a tudománynak olyan területe, hogy a könyvtárában ne lehetne megtalálni. Az akkori tudományos feljegyzések sorozata került elő, melyet ma is tudunk értelmezni.

Nézzük meg ASSZUR-BAN APLI Babiloni politikáját, hiszen Babilon trónján testvér bátyja ült, mint vazallus király, igaz a babiloni ügyekbe rendszeresen beavatkozott, de nem jelentet problémát és nem volt belőle konfliktus. Ie. 652.-ben váratlanul polgárháború robbant ki a Káldok és az Asszírok között, úgy látszik a két testvér vitája fajult el ily módon, a lázadás négy éven keresztül tartott, míg ASSZUR-BAN-APLI megelégette és átfogó támadást indított a felkelő szövetséges erők ellen és ie. 648.-ban ASSZUR-BAN-APLI ura lett a helyzetnek és a lázadókat elfogta és ugyan abba a templomba, ahol SZIN-AHE-ERIBA meghalt, ott kivégeztette a lázadókat. Az Asszír szokásokat megtoldotta azzal, hogy a fejnélküli holttesteket kutyákkal, disznókkal és a madarakkal feletette bosszúja jeléül. UKIN helyett KANDALANU lett Babilon királya, aki ie 627 ig uralkodott Babilon felett. Azt hiszem joggal, feltételezzük azt, hogy ASSZUR-BAN-APLI valójában nem más, mint KANDALANU, hiszen ez időtájt béke honol a két rivális között, de ami a legfeltűnőbb, hogy ASSZUR-BAN-APLI halála és a Babiloni király halála egybe esik. Magam úgy ítélem meg, hogy az Asszír király saját magát megkoronáztatta Babilon trónjára és új nevet vett fel, mint Babilon királya. Ez az egybeesés már több történésznek is feltűnt, de a kutatások még ezt nem igazolták vissza egyértelműen, hogy a két király valójában egy és ugyan azon személy volt. Az itt felvetet anomáliát a kutatásoknak, kell majd tisztázni, mert a felvetés itt a szerző véleménye. ASSZUR-BAN-APLI uralkodásának a végéről alig tudunk valamit, ha jól bele gondolunk a halálának az éve is bizonytalan, mert csak feltételezzük a halálának a dátumát. A tetteiről adataink vannak és ezek az adatok, egyszer csak megszakadnak és minden a történelem homályába vész. Az is tény, hogy ASSZUR-BAN-APLI halálával újra fellángolnak a belső ellentétek, vele párhuzamosan a külső területein is lázongások törnek ki, mert látják a lehetőségét annak, hogy lerázható az Asszír iga. Fellángolnak a harcok Káldeába, Elámba, és a déli tartományok területén. A déli egyesített erők ie. 614.-ben lerombolják ASSZUR városát, és a harcok átterjednek a birodalom középső területeire, így 612.-ben elesik az utolsó város is a gyűlölt NINIVE. Az utolsó Asszír király is meghalt NINIVE védelménél SZIN-SAR-ISKUS. Ezzel véget ért egy dicső birodalom, jaj a

legyőzöttnek, mert mindenét az enyészetnek adják. Ez a dicső birodalom széthullott alkotó elemeire, azonban ennek a birodalomnak az eszméi még évszázadokkal később is hatottak.

Asszír történelem rövid összefoglalása

A Középkor kisebb államainak a létrejötte mindenkor a kor nagyhatalmainak meggyengült időszakában jöhettek létre a területeiken élő népek kis államai, hiszen az erős nagyhatalmak nem viselték el a kisépkeket államait. Ebből következően keveset tudunk az ÓASSZÍR korról, mert nincsenek megfelelő dokumentumaink a létének a bizonyítására, de az utókorra hagyományozott írások és más olyan dokumentumok, amelyek azt bizonyítják, hogy létezett az ÓASSZÍR –kor. Mint az értekezésem első részében szóltam róla, hogy az Asszír nép is bevándorolt erre a területre és a harciasságuknak köszönhető, hogy megmaradt és egyben kiépítette a maga társadalmát és az államszerkezetét. Az államszerkezetnek a gerincét a katonai szervezetük biztosította, hiszen egy kis létszámú nép egy hatalmas birodalmat hozott létre és azt működtette is évszázadokon keresztül. Az Asszír felemelkedését hosszú évszázados harcok jellemezték, a birodalom kialakulását, ez mind annak köszönhető, hogy egy igen harcias pásztor nomád népről van szó. Tudjuk azt, hogy a pásztor élet velejárója volt az, hogy minden eszközzel meg kell védelmezni a saját javait és ez a szemlélet átkerült a már letelepedett életformába is. Ez a szemlélet jó kamatoztatható volt, mert a hódításaik ezt mutatják, mert nem csak megvédték magukat, hanem a kereskedelmi utakat is ellenőrzésük alá vonták, adókat és vámokat vetettek ki a karavánokra, a szekérkereskedőkre. A harciasságuknak köszönhetően az őslakosságot, vagy elűzték a területeikről, vagy megsemmisítették őket. Megfigyelhetjük a Sumer társadalom, hogyan bomlott fel, miként űzték el a lakosságot, és hogyan számolták fel a magas kultúrájukat. Nem véletlen az sem, hogy a tudományokat a mélységbe süllyesztették, mert nem tudtak vele mit kezdeni, és emiatt feleslegesnek ítélték meg, így a csillagászat a matematika és az irodalmi tevékenység is nagyon komoly veszteséget szenvedett. Az irodalmi alkotásokat a középkor Asszír korban kezdték lemásolni, illetve átformálni a maguk javára, tehát ezen a területen nem sok újat alkottak, hanem a régi Sumer kultúra hagyatékát dolgozták fel olyan változatokba, amelyek a maguk felsőbbrendűségét volt hivatott alátámasztani. Lásd a Világteremtésének az eposát, vagy a Gilgames Epost, amelyről tudjuk azt, hogy eredetileg a NIMRÓD legenda volt ez a mű, amelyből átformálták azzá, ami lett belőle. Látható, hogy alapvetően nem új alkotások jöttek létre ebben az időben, hanem újabb feldolgozások. Ez a tevékenység is jót hozott a tekintetben, hogy az alkotások így megmaradhattak az utókorra, a szerencse az, hogy ma az eredetinek is néhány változata megmaradt és így be tudjuk azonosítani, hogy milyen is lehetett az a maga korában. A közvetítő szerepe igen jelentős az Asszír társadalomnak, hiszen minden olyan régi írás, vagy alkotás magán hordozza az ősi jelleget, a megelőző népek

hagyatékát. Nem lehet véletlen az, hogy az építészet területén a palotaépítészet olyan módon megindult, mint azt majd látni fogjuk a városok régészeti elemzésénél. Az Asszírokkal az ie. III. évezredben találkozunk, sőt az ásatások alapján tudjuk, hogy az ie II évezred elején Kisázsiaiban léteztek kereskedelmi telepeik. Az a körülmény, hogy kimutathatóvá vált, hogy I. Samsi-Adad asszír király kortársa volt Hamurappi Babilóniai királynak ez a tény az ókor kronológiájának a revízióját vonta maga után. Az általunk vizsgált korszak gyakorlatilag az ie. XIV század ekkor az Asszír népre rossz idők jártak, hiszen az északi szomszédjuk Mitani állama ebben az időben a fénykorát élte és a fennhatósága alá vonta Asszíria területének nagy részét. Azt azonban tudni kell, hogy Asszíria Mitani és Babilónia közé ékelődve egy ütköző állam szerepét töltötte be, ebből adódóan alárendelt szerep jutott Asszírának. Az ie XIV. században és annak is a közepén Mitani elvesztette a függetlenségét, hiszen Shuppiluliumash Hettita király, aki diplomáciai művészetnek is beillő taktikával és katonai erejére támaszkodva vazallusává tette Mitanit. A Hettita nagykirály halála után az Asszírok kezére került Mitani területe lakóival egyetemben. Ezúttal megnyílt a lehetőség az Asszírok előtt, akik katonailag igen fegyelmezett katona nép volt, a felemelkedés lassú útja, melyet ki is használtak. Ez a felemelkedés sok fordulattal volt tele, hiszen nagyszerű győzelmek, hódítások, és visszaesések tarkították az Asszír fejlődést. Röviden arról kell beszélni, hogy a legsikeresebb időszakok és a visszaesések mekkora terheket róttak erre a katona államra. Az ie. VIII. században azonban fordulat következett be II. Sarrukin új dinasztiát alapított, rövidesen meghódította Babilóniát és Szíriát, Palesztínát, de ideiglenesen még Egyiptomot is, így kialakult egy új világbirodalom. Ez a nagy birodalom történelmileg igen hamar összeroppant, ennek egyik okaként meg kell említenem, hogy az Asszírok igen vékony réteget alkottak, a leigázott népek felett, az uralmukat csak addig tudták fenn tartani, amíg rendszeresek voltak a győzelmek, ameddig meg tudták félemlíteni a lakosságot. Az Asszír birodalomnak a Babiloniak és a Médek szövetsége vetett véget, hiszen ie 614-ben Assurt rombolják le, ie 612-ben Ninivét és a Babiloni Krónika szerint az utolsó bejegyzés az Asszírokról ie 6006-ból származik, ha olyan reményekkel dolgozzuk fel ennek a birodalomnak a történetét, akkor térjünk vissza az Asszírok történelmének a Középasszír korához. Az Asszírok az ie. XIV. században már kiépítették a katonai szervezeteiket, az azt követő századok harcokban edzett államot hozott létre. A középkelet, valamint a Közelkelet népeit egyetlen birodalommá először az Asszírok egyesítették. A Közelkeleti nagyhatalmak Egyiptom, és a Hettita birodalom kitölték a területeik határait, az idegen alattvalókat vazallusáikká tették, és vazallusuralkodókkal irányították, az Asszírok kifejlesztették a provinciális kormányzás rendszerét. Az Asszír birodalom a hódítási mértékét, valamint magasfokon szervezett királyi államapparátust tekintve eltért a korábban már megszokott terjeszkedéstől. Asszír hátsországa Észak-Mezopotámia volt, a Tigris folyó mentén alakult ki az Asszír vallások és az Istenek központjai. Itt épültek az ASSUR Isten templomai, valamint az Istár templomok. Assur Isten központja Assurban, Istár Istennő központja Ninivében alakult ki. A kereskedelmi utak ellenőrzése nem csak a Kappadókiai területek felé irányult, hanem a Földközi tenger kikötői felé is. Így a kereskedelmi utak ellenőrzésével megszerezték a keleti hegyvidék és annak a bányakincsinek a kereskedelmi piacát, a nemesfém, a vasérc készleteit, de a nyugati irányba vámszedési jogaik voltak a tenger felé vezető kereskedelmi útvonalon, tehát a hatalmukat további területek felé tolták ki.

Már az ie. IX. században egész Mezopotámia uraivá váltak, a század derekán megindítják a hódító hadjárataikat a Földközi tenger mentén található kereskedelmi útvonalak végleges megszerzésére. Ekkorra már kialakult az Asszírok hódító törekvéseit elősegítő ideológia, amely nem más, mint az Assur Isten segítségével az Asszír hódítások elősegítésére. Az ASSUR Isten nem más, mint a hadisten, aki a népe javára elrendeli a hódításokat, nem csak a maga környezetében, hanem az akkori világ meghódításának a lehetőségét is magában hordozza. Ebből látható, hogy ez a nép már magát tekinti a világ kiválasztott népének, mert az Istenek

nekik adták a hódítás minden lehetőségét. Nézzük meg mi predesztinálta ezt a népet erre. A hódítások élén mindenkor az ASSUR Isten áll, hiszen ez az Isten mondja meg az uralkodónak mikor, mit, és hogyan kell cselekednie. Láthatjuk a királyfeiratokon, hogy milyen segítséget kérnek a királyok az Assur Istentől, vagy hogyan hagyja jóvá a király döntéseit, tehát egyértelmű, hogy a hódításban keresendő mindennek az eredője. Az Asszírok harca egyértelmű más népek ellen, mert ASSUR Isten minden más Isten ellen harcra szólít. A háború nem más, mint zsákmányszerzés, a hódítás ezek szerint az ideológia szerint nem csupán eszköze valamely határozott célnak, hanem a népi létezés tartalmának is a végső célja. Az Asszírok a háborúskodást ugyan úgy életcéljuknak tekintették, mint a Babiloniak, vagy a Föníciai kereskedők a kereskedelmet, mert mind a kettőből hasznot lehetett szerezni, csak az egyik életük árán megszerzett, míg a másik tisztességes kereskedői tevékenység következtében történt meg. Az ie. IX. század közepétől kezdődően a hadjáratok nagy lendületét ez motíválta, mert a Középkélet népei ellen igen kegyetlen harcmodort alkalmazva, fejlett haditechnikájukat felhasználva és a katonai szervezetük gondoskodott arról, hogy mindenkor az akaratuk érvényesüljön. Megfigyelhetjük az ie. IX. század közepén már eljutnak a Földközi tenger keleti partjainak északi részeire, a század közepén leigázzák az ARÁMI államot, a Föníciai városokat, északon viszont a Kaukázusig vonulnak előre, keleten alattvalóikká teszik az Iráni fennsík lakit, törzseit. A század végén megdöntik ÍZRAEL államot. Az ie. VII. század elején áldozatul esik Egyiptom is. Ez az időszak, amikor a hatalom élén a király állt minden hatalmi eszközével, de ez az – az időszak, amikor a birodalom szervezete is kialakult, az állam élén a királyal. A király hatalmát az anyaországban és az állam vezető bürokráciáját alkotó arisztokraták korlátozták, ilyen volt a kormányzás munkájában a nagyvezír, aki támogatta a királyt, ebből adódóan a király feladata a hódító hadjáratoknak az irányítása. A hatalmas birodalom tartományokra oszlott, melynek mindegyikén az Asszír arisztokrácia egy- egy tagja állt. Erre az időszakra már szakítottak az Asszírok azzal a gyakorlattal, hogy a legyőzött népek élén a vazallus király megőrizhette a hatalmát és az Asszír királynak az alattvalójaként, tevékenykedhetett. A legyőzött államoknak bizonyos látszat függetlenséget, vagyis a függőség keserű kenyerét hagyták örökül, látszat belső autonómiát adtak nekik, de a cél mindenkor a terület egymásra épültsége volt. Erre az időre az Asszírok felszámolták ezt az eljárást. A kíméletlen hadviselésnek ellenállókat általában deportálták, vagyis áttelepítették más területekre, de a vezetőiket vagy kivégezték, vagy „ŐT” is egy másik területre telepítették, sok esetben az uralkodót megalázták a népe előtt. A nemzeti szervezeteiktől megfosztott népek immáron képtelenek voltak a további ellenállásra, tehát így megtörték a legyőzött népeket. Ez a sors nem csak a héberek törzsire vonatkozott, hanem a Kisázsiai kis népekre és természetesen a Földközi tenger keleti részének a városállamaira is. Voltak népek, akik nyomtalanul eltűntek a deportálást követően is, az ilyen kíméletlen eljárás folytán az Asszír birodalom centralizációjának olyan magas fokát érte el, amely sugározta magából az erőt. Az új Asszír birodalom fővárosa NINIVE a meghódított területek közötti kapcsolat eredményességét a jól kiépített úthálózat is szolgálta. A leigázott népek, vagy rabszolgasorba kényszerültek, vagy félszabaddként termelőmunkát végezték az uraik számára. A munkájuk gyümölcse nem azé a népe volt, ki megtermelte a javakat, hanem az Asszíroké, nekik csak a munka nehéz és fáradságos része jutott. Azt is látnunk kell, hogy az egykori Asszír parasztság elment katonának, amiért zsoldot kapott, de a betelepített rabszolgasorban lévő népek fiaival viszont megműveltették a földeket. Ez az egész népre kiterjedő katonai szervezet tette lehetővé azt, hogy egy viszonylag kis létszámú nép nagy kiterjedésű terület felett uralkodjék, de ez az uralom történelmileg rövid ideig tartott. Az Asszír birodalom legnagyobb kiterjedése az ie. VII. században volt ASSZUR-BAN-APLI idejében. A birodalom legnagyobb kiterjedése maximális mértéket öltött Assur-Ban-Apli hadserege kirabolta az Egyiptomi Thébát ez a hatalmas katonai tett a Bibliában is megtalálható. Ez a nagy koncepcióval rendelkező király

kísérletet tett arra, hogy az Asszír népet felemelje a Babiloni nép kulturális szintjére. Ebből a megfontolásból láthatjuk ASSZUR-BAN-APLI zsenialitását, mert ebből érezhetően, mint, ha érezte volna azt, hogy a birodalma a vége felé közeledik. A fővárosban NINIVÉBEN egy hatalmas könyvtárat hozott létre ebben összehordatta a birodalom területén található összes írásos anyagokat, így irodalmi, filozófiai, orvosi, ezoterikai, vallási irodalmat, eposokat, a tudomány minden területén fellelhető összes iratot, így szótárakat, lexikonokat, növénytermesztési útmutatókat, és nem utolsósorban a naptárakat. A mai modern tudomány, amit ismer azt mind ennek a könyvtárnak köszönhető. Az utókorra maradt több tízezer agyagtábla egy része ma is megfejtésre vár, de már a nagyobbik fele megfejtése azt bizonyítja, hogy az ősi kultúrát részben, vagy egészben átvették, illetve a maguk javára átalakították. ASSZUR-BAN-APLI halála után megindult egy erjedési folyamat azzal, hogy a trón birtoklása viszályokat szült, így a Káldok és a Médek összefogásából létrejött egy egységes koalíció, amely megadta a kegyelemdőfést a birodalomnak, mert ie. 614-ben felégették az Assur Isten városát és a főváros kegyeshalála sem váratott sokáig, mert ie. 612-ben NINIVE is elesett. Innen már nem volt lehetőség felállni, mert a király is a harcok áldozatává vált. Az Asszír hadsereg egyes alakulatai kitartottak egészen ie.-606.-ig és innen már nincsenek feljegyzéseink. Úgy gondolom ebben az esetben a Babiloni krónikát, kell figyelembe venni, mert ott az utolsó dátum ie. 606.

Zsarnok királyok uralma

A zsarnokok uralma ie 721. ben kezdődött II. Sarrukin uralkodásával, a trónbitorló hatalom átvételével megkezdődött a zsarnoki uralom. A történeti résznél már kifejtettem, hogy Sarrukin valószínűleg a felkelők vezetője lehetett, mert az biztos, hogy nem volt tagja a korábbi uralkodó családnak, vagyis nem királyi vérből származott, azt is tudjuk, hogy az elődjéről nem, mint királyról beszél, hanem, mint az előttem járó hercegről. Sarrukin a papságnak a rosszallása ellenére is új székhelyet építtetett, ezzel is igazolva, hogy nem bízik meg a korábbi vezetés arisztokráciájában. Egy új székhely megépítése került előtérbe ez nem más, mint Dur-Sarrukin (Sarrukin erőd) más néven Horszabad. Nagyszabású építkezésbe fogott, amely a háborúk súlytotta lakosságot is nehéz helyzetbe hozta, de minden erejével a hódításainak szentelte az egész életét. A hódításainak ezek áldozatul Szamarria, az Izraeli királyság, ahonnan a saját bevallása szerint is 27290 lakost deportált Asszíriába. Meghódította Egyiptomot és Elámot is, de sikeresen elhárította Urartu és Médek felől fenyegető veszélyt. Hasonló sikerrel számolta fel a Babiloni felkelést, melyet súlyosan megtorolt, de Perzsiába csapdába került, ahol az életével fizetett. Az a csúfság történt vele, hogy még a holttestét sem találták meg, így nem tudjuk, hol lehet a holtteste, amely az Asszir királyságra szégyent jelent. A korábbi események a koronahercegnek intő példa volt a fenti, hiszen soha sem költözött Dur- Sarrukinba, hanem Assurban maradt. Az apja halála után Dur- Sarrukin kapuit befalaztatta, és a székhelyét áttette NINIVÉBE Szin-Ahe-Eriba már a hatalomba kerülésének időszakában nem volt éppen fiatal, mert az apja távollétében Ő maga irányította a birodalom ügyeit, az intézkedéseiről illedelmesen mindenkor tájékoztatta az apját. Ezért nem lehet azt mondani, hogy Szin-Ahe-Eribának ne lett volna gyakorlata az ország ügyeinek az intézése területén. Uralma alatt folyamatos háborúk dúltak, így akarta legyőzni Babilont, amely egyesült Elámmal, Hüszkia Júdea uralkodójával, valamint Föníciával. Az egyesülést követően az Asszírok a Földközi tenger partvidékét vették célba, Szíria és a Fönícia lerohanása után az Asszírok Jeruzsálemet kezdték el ostromolni, de bevenni sohasem tudták. A kudarc okait nem ismerjük, mert az Asszírok nem beszélnek róla, máshol, viszont nincsenek megfelelő írásos dokumentumaink. Szin-Ahe-Eriba érthető okok miatt nem beszél erről a tényről, hiszen tudjuk, amiről nem beszélnek az Asszírok azt a részükről, nem kell megtörténtnek tekinteni. A sikertelen ostromról máshol nem találtam magyarázatot, csak a Bibliában: idézem:

„Még azon az éjszakán kivonult az úr angyala, és az asszírok táborában lesúlytott száznyolcvanezer emberre. Raggal ébresztőkör mind ott feküdtek holtan. Erre Szanherib fölkerelkedett és elvonult. Visszatért hazájába, és Ninivébe telepedett meg”. (megtalálási helye Ószövetség, Izajás könyve 37,-36, 37)

Szin-Ahe-Eribának voltak őrült ötletei, hiszen nem volt számára precedens értékű az, ami történt vele Jeruzsálemnél, mert az újabb ötlete még ettől is meglepőbb volt. A hajóit a Földközi tengeren összegyűjtötte a legénységgel együtt és a hajókat a Szír sivatagon keresztül görögökön, át görgetette egészen Ninivéig és onnan leúszatták az alsó tengerig (Perzsa öböl), ahol a meglepetés erejével néhány várost sikerült elfoglalnia, de az Elámiak jobb stratégiáknak bizonyultak és vereséget mértek Szi-Ahe-Eriba seregeire. Az Elámiak szövetkeztek a babiloniakkal, és északi irányba megkerülték az Asszírokat és elvágták az utánpótlási útvonalakat, így csak egy év múlva jelentősen megfogyatkozva tértek vissza Asszíriába. Igaz ennek a vereségnek igen súlyos következményei lettek, mert Babilont nagyon súlyosan megbüntették az Asszírok, most erről nem kívánok sokat beszélni, mert ezt már korábban

tárgyaltuk. Csak annyit, hogy Szin-Ahe-Eriba haragja nagyon súlyosnak bizonyult, mert lerombolta Babilont, a városra vezettette az Eufrat vizét, a földjét sóval fel szóratta, hogy ne legyen rajta termés. Ilyen kegyetlen zsarnok volt az asszír uralkodó, de nem csak kegyetlen, hanem vakbuzgó és kegyetlen, a legkíméletlenebb eszközöket is felhasználta azért, hogy az akaratát érvényesíteni tudja. A nagy építkezések kora ekkor kezdődött el, mert meg akarta mutatni a világnak, hogy ki az úr a háznál, mert mindenkinél nagyobb és erőteljesebb akart lenni, így hát nem csoda, hogy a fiai kihasználva az Asszír papság és a lakosság ellenszenvét kivívta, és áldozatul esett az egyik fia hatalmi törekvésének. Igaz ez a cselekedet a száműzetésben lévő fia kezére hajtotta a hatalmat, a tettes viszont elnyerte a méltó büntetését. Az új király Assur-Ah-Idina lett, aki nem éppen egy egészséges ember volt, de Ő sem maradt el az apja zsarnoki viselkedésétől, mert az Ő idejében is hihetetlenül sok volt az értelmetlen háború. Azt is tudjuk róla, hogy a betegsége mellett nagy építő és állatbarát volt. A kertek szerelmeseként is bevonult a történelembe. A nagy érdemei közé tartozik az, hogy Babilonnal létrehozta a perszónál uniót, amely azt jelentette, hogy segítséget nyújtott a város újjáépítéséhez. Megállította a Médek és az Arámiak előretörését, majd északon a lányának Szkítha férjet keresett és ezzel biztosította azt, hogy a Szkíthák északon ne fenyegezzék. A médek támadásai viszont megkövetelték azt, hogy állandó készültséget tartson fenn. Ha meg kellene ítélni a királyi képességeit, azt mondanám, hogy egy jó átlagos képességű uralkodó volt, hiányosságai közé kell sorolni a babonákban való hiedelmét, melyről már korábban beszéltem. Amúgy az is elmondható róla, hogy kicsinyes kéjenc nagyrúrként uralkodott országa felett. Meghódította Taharqa Egyiptomi fáraó Egyiptomát, meg kell mondani, hogy ezt a sikert nem is magának köszönheti, hanem az egyik vezérének, mert annak az éleslátása kellett, ahhoz, hogy Egyiptom az Asszírok kezére kerüljön. Álljon itt annak a zseniális hadvezérének a neve itt, mert ismerjük SA-Nabusu, ha ez az ember nem úgy cselekszik, ahogy, Egyiptom nem biztos, hogy valaha az Asszírok birtokába került volna. A meghódított országot 22 helyi „nomakesz”-re (kormányzat) osztotta, és hatalmas zsákmánnyal tért vissza Ninivébe. Amikor három „nomakesz” fellázadt Taharqa királlyal egyetemben, akkor Assur-Ah-Idina új sereggel indult a lázadók ellen, de útközben súlyosan meg betegedett és meghalt. Halála azért nek hiúsította meg a hadjárat sikerét, mivel továbbra is Sa-Nabusu vezette a hadsereget, politikai kérdésekben jártas anyja intézte a dolgokat, amíg az új uralkodó el nem foglalhatta a trónt. Assur-Ah-Idina anyja valószínűleg palesztínai származású volt, kit úgy hívtak NAQIA, aki igen tehetséges volt a politikai játszmák terén. „Ő” döntött abban is, hogy Assur-Ah-Idina utóda ne a legidősebb fia legyen, hanem a fiatalabbik legyen az Asszír trón várományosa, így az idősebb fiúra a Babiloni trón várt (Samas-Sum-Ukin) a fiatalabbik fiú, aki az Asszír trón várományosa Assur-Ban-Apli. Az egésznek az-az érdekessége, hogy a Babiloni királyság alá volt vetve az Asszír királyságnak, amely számos problémát vetett föl már a korábbi időszakban is, de mind ezt már korábban tárgyaltuk, de a tehetség felismerése igen komoly előnyt jelentett az Asszír társadalom tekintetében. Olyan reformokat vezetett be, amelyekkel fenn tudta tartani a hatalmát, sőt a régi katona királyok által megfogalmazottaknak is eleget tudott tenni, vagyis a birodalom határait tovább tudta növelni. Ebben az időben érte el a birodalom a legnagyobb kiterjedését. Assur-Ban-Apli nagy anyja neveltetésének köszönhetően rendkívüli műveltségre tett szert, tudjuk azt, hogy eredetileg papnak nevelték, de a bekövetkezett események mindent megváltoztattak, sőt az anyja erre összpontosította az erejét, mert ebben az utódban látta a birodalom zálogát. Meg kell mondani, hogy igen jó szeme volt a nagy anyjának, mert beváltotta a hozzáfűzött reményeket. Az Asszír birodalom történelme során nem volt még egy olyan uralkodó, aki fel vehette volna vele a versenyt, sem tudásban, sem a hatalom gyakorlása területén. A legismertebb Asszír uralkodóvá nőtte ki magát nagyon rövid időn belül. Nem csak jó politikus volt, hanem kiváló hadvezér is, és nem utolsó sorban nagyon jó taktikus is. Nem sokkal a trónralépése után befejezte az egyiptomi hadjáratot, „Ő” volt az első olyan király, aki nem ment a hadseregével,

hanem otthonról figyelve irányította a serege mozgását, csak akkor kapcsolódott személyesen az irányításba, ha valami miatt nem úgy alakultak a dolgok, ahogy szeretne volna. Meg kell jegyezni, hogy a hadászat szempontjait figyelembe véve ez volt az Asszírok hadászati teljesítményének a csúcspontja. Azonban az is igaz, hogy a kegyetlenkedések csúcspontja is, melytől egész Középkelet nem csak félt, hanem a szó szoros értelmében rettegett. Az uralkodása egyik olyan jelenségére kell felfigyelni, ahol megjelenik az, hogy már a hagyományos módon nem lehet uralkodni, mert az Egyiptomiak fáraója (Pszametik) összefogott a Lúd királlyal (Gügész), együttesen hatalmas erővel támadták meg Assur-Ban-Aplit. Az Asszír uralkodó erről a vereségről sehol sem nyilatkozik, igyekszik minden olyan dolgot kerülni, ahol ez a vereség említésre kerülhet. Ennek, az lett a következménye, hogy fel kellett adnia Egyiptomot, amely oly sok áldozatot követelt tőle. A legnagyobb csalódás, akkor érte, amikor a bátyja is fellázadt ellene Samas-Sum-Ukin Babilon királya és a babiloni király bejelentette igényét az Asszír trónra, de azt is tudni kell, hogy szövetségelt az arámiakkal, arabokkal, elámiakkal és még az egyiptomiak segítségére is számított, hogy legalább fegyverrel tudják a szövetségét támogatni. Assur-Ban-Apli zsenialitásának köszönhetően meglátta, hogy hol van a szövetségen belül a leggyengébb láncszem és ő ott támadott nagy erővel, tehát Babilont támadta meg a várost körülvéve. Így a szövetségesei is ide vették be magukat, a várost kiéheztette, oly módon, hogy már egymást falták fel az emberek, ez pont elég volt, ahhoz, hogy a város lakossága fellázadjon a saját vezetői ellen. Babilon elesett az égő palota romjai között lelte halálát Samas-Sum-Ukin is. Assur-Ban-Apli a templomokat megkímélte, egy Asszír neveltetésű embert tette meg (Kandalanut) Babilon királyává, aki valószínűleg nem lehetett más, mint saját maga, mindenkit kivégeztetett, aki részt vett a lázadásban, vagy annak csak a gyanú árnyéka is rá vetült. A hátország biztosítása mellett, Elámot vette célba ie 639.-ben bevette Szúzát, feldúlta az országot és a királyt (Ummanaldast) Asszíriába hurcolta, ott a diadal szekérének a hámját akasztotta a nyakába és húzatta vele a szekeret. Utólag jött rá Assur-Ban-Apli, hogy rosszul cselekedett, mert Elám megszüntetésével egy másik örök ellenség előtt kinyitotta a kaput ez viszont nem más volt, mint a Perzsák. Láthatóan a zseniálisan gondolkodó királyok is elkövetnek ilyen szarvas hibát, de az uralkodása idejében sikerült sakkban tartani a perzsákat, de mint tudjuk ezt nem sokáig lehetett fenn tartani, mert az utána következő gyengekezű uralkodók, illetve a harcban kivértett hatalom szinte felkínálta az újabb koalíció lehetőségét és végérvényesen a veszébe rohant a birodalom, amelyből nem volt többé lehetőség fel állni. Assur-Ban-Apli javára legyen írva, hogy a tudományok területének igen nagy szolgálatot tett azzal, hogy minden érdekelte, ami a Mezopotámia területén történt korábban és azt mind összegyűjtette és megalapította a világ ismert első olyan könyvtárát, amelyben a tudományok szinte mindegyikét képviselte valamilyen szinten. Ezt nem kívánom itt részletesen kifejteni, mert egy másik fejezetben erről részletesen szólok. A zsarnokság évei igen magasra emelték Asszíriát és egyben egy igen rövid történelmi időszak alatt igen nagy mélységbe zuhant. Nem kellett más csak a trón iránti igény megkérdőjelezése, és a belső viszályok szítása, már is bekövetkezett az, amit meg is érezhetett Assur-Ban-Apli, hiszen az intézkedései erre utalnak. A birodalom megszűnéséről ie. 606. év az utolsó bejegyzés a Babiloni Krónikában. Ezt a dátumot fogadja el a történelemtudomány az Asszír birodalom végének.

Mit kell tudni az Asszír hadseregről

Először nézzük meg, hogy hol alakulhatott ki az állandó hadsereg fenntartásának a lehetősége, illetve a zsoldos hadseregek a fenntartásához a finansziális lehetőségek. A Mezopotámia területén alakult ki az a lehetőség, amely megváltoztatta az akkori világ katonai szemléletét, mert SARRU-KIN uralkodása idején következett be az a folyamat, amit a világ első imperializmusának is szokás nevezni. I. Sarru-Kin csak nagyhatalmi céljainak az elérése miatt hódoltatott meg területeket, egészen a Perzsa öböltől Szírián át Ciprusig, valamint a Kisázsiai területekig. Ezt a birodalmat AKKÁD birodalomnak is szoktuk nevezni, hiszen ebben a formában találkozunk először olyan állami szervezettel, amely egy modern államot fenn tud ilyen eszközökkel tartani, vagyis az állam működését meg tudja szervezni. A mai történelmi ismereteink azt mutatják, hogy a Sarru-Kin államszervezete az első a történelem során, amely képes állandó hadsereget fenn tartani és az állam céljainak az elérésében eredménnyel fel is használni. Azzal dicsekszik az egyik feliratában, hogy naponta 5400 férfival ebédel, továbbá a tartalékosok behívásával állíthat fel további hadtesteket. Bőkezűen osztogatja a maga dicséretét, mint nagy államszervező, hiszen a sikerei katonai téren vitathatatlanok, de azt már korábbi munkámba elemeztem, hogy az Akkádok milyen minőségi változásokat hoztak az építések terén, vagy a lakosságnak az ellátása terén, akkor megállapítottuk, hogy a szigoron kívül szinte semmi sem változott. A változásokat abban lehet mérni, hogy a lakosság teherbíró képessége szinte teljesen kimerült és az Akkád uralom alatt a felhalmozott javak felélése folyt, nem épültek hatalmas paloták, nem voltak a lakosságot érintő intézkedések, amelyek az életkörülményeket javították volna, mert még az elfoglalt területeken lévő templomokat sem újítták fel, tehát az uralmuk után csak romok maradtak. Ne legyünk azért igazságtalanok velük, mert hoztak azért újat is az államszervezetbe, hiszen Hamurappi törvényinek megvoltak azok az áldásos eredményei, amely a mai napig az állam szerepét szabályozza, tehát a jogon működő államiséget vitathatatlanul nekik köszönhetjük. Mi is volt az oka annak, hogy csak a romok maradtak utánuk, igen, mert folyamatosan a háborúk keserű kenyere jutott az akkori lakosságnak, hiszen ki kellett szolgálni a hadsereget munícióval, élelemmel, mert a hadisarc nem fedezte azt a mérhetetlen nagy kiadást, amibe kerültek ezek a hadjáratok. A túl költségesnek az lett az ára, hogy az ország végül elszegényedett, és mint egy száz év múlva meg bukott. Persze nem volt ez így minden korban, mert az III. ÚR dinasztia idején a hódító hadjáratok majdnem száz évig szüneteltek ezt az időszakot (pax Sumériának) is szoktuk nevezni. A III. ÚR-i dinasztia uralkodásának az évszázada alatt bürokratikusán megszervezett birodalom védelemre rendezkedett be, ez az évszázadban is megmutatkozik. Ebben a korszakban kiadott SAUREN kiadásban közzétett okirataiban például ezt az év nevet olvashatjuk, „Egy évvel ezután, hogy Su-Szin király megépítette az –ammuru falat”- , ez nem lehetett más, mint a nomád ammuruk betörései ellen felhúzott fal, tehát védőfal. Azért nem kell arra gondolni, hogy ebben az időszakban csak kánaán volt ezen a területen, mert időnként azért meg-megcsörrentek a fegyverek vasai, mert SULGI hosszú uralkodása idején pl. hadjáratot indított ELÁM ellen. De ha az ilyen jellegű konfliktusokat félretesszük, akkor lehet igazán látni, hogy mégis a nyugalom és a cselekvés idejét élte Mezopotámia ebben az időben, hiszen nagy építkezések folytak ebben az időben, de az irodalom újra fénykorát élte, új művészeti ágak alakultak ki, mint a festészet, a szobrászat újabb finomságokat tudott elérni, erre legyen példa az uralkodók fejszobrai, amelyeket ma is meg csodálhatunk. Azonban ez a csendes évszázad még is

magában hordozta azt a veszélyt, hogy az ország védelme nincs megfelelően ellátva, mert a keletről érkezők már a korábban emlegetett állandó hadsereg fenntartásával érkeztek a Suméria határaihoz, így természetesen az Asszírok is, akik erre a területre először beszivárgással jöttek be, mint pásztornép. A legeltető gazdálkodást igen hamar (történelmileg) egy másik fajta gazdálkodással váltják fel, ez a kereskedő és vámszedő gazdaság, amely hamarosan kialakul. A helyi sumer lakosságot elkergetik a földjeikről, vagy megölik, és ebből az következik, hogy a helyi lakosság fejvesztve menekül, aki a helyén marad azt a betelepülők megölik. Tehát a Hon elfoglalása igen kemény eszközökkel történik ezen a területen, hiszen a helyi lakosságnak nem kellett eddig attól tartania, hogy valaki komolyan fenyegetné az országot, és csak egyszer megjelenik egy olyan nép, amelyik jogot formál arra a területre, amely a Sumer lakosság hazája volt eddig. Nem tehetett mást a letelepült lakosság, mint elmenekült arról a területről. A betelepülési korról a dalnokok csak sirató énekeket tudnak írni, mert a helyi lakosságnak az élete mindenkor veszélyben forgott. Lássunk erre egy példát.

„Sirató ÚR város pusztulása fölött” „című”... „a templom, ahol a fekete fejűek gondolatai megnyugvást kerestek, áhitat helyett elhatalmasodik a harag és a gyász”

A mű befejezését a költő békülékenyebbre veszi, hiszen megmarad benne az a vágy, hogy a haza megmenekülhet a végső összeomlástól, és reménykedik abban, hogy a népe szebb jövőt is megélhet. Nézzük meg a befejezést. Idézem:

*„...hogy az anya a gyermekét ne gondozza,
Hogy az apa a hitvesét ne becézze,
Hogy az ágyas ura ölén örömet ne találjon,
Hogy a gyermek apjuk térdén ne nőjenek,
Hogy a dajka a csecsemőt álomba ne ringassa,
Hogy a királyság székhelye megváltozzék,
Hogy a méltányos ítékezés megkötöztessék,
Hogy a királyság az Országból idegenbe vitessék,*

*Hogy Ibi-Szin Elám földjére kerüljön,
Hogy a hegység legbelsejéig, Ansanig elkerüljön,
Hogy a városba vissza se térjen,
Mint a madár, ha feldúlták fészékét, mint az idegen,*

*An-Enlil, minden országok királya,
Sumer sorsául ezt rendelte.*

Ki merné An szavát felforgatni?

Ki merné Enlil szavát meg támadni” (Komoróczy Géza fordítása)

Hamurappi az AMURRU dinasztia legnagyobb királya túlnyomórészt a hódító politikája fő eszközeül szolgáló hadseregét tartotta a legjobb eszköznek, hiszen soha nem tévesztette szem elől azt, hogy a jól szervezett és tökéletesen felépített hadsereg, a hierarchikus rendszerben működhet a leg hatékonyabban, és ezt tartotta szem előtt. A király, mint a hadsereg főparancsnoka az irányelveivel és utasításaival, rendeleteivel igen sokat foglalkozott szervezési kérdésekkel. Elsősorban a vidéki városok helytartóival kellett rendezni a szervezési kérdéseket, ennek megfelelően a törvénykönyvébe foglalt számos szervezési előírást, amelyet a legrégebbi katonai szabályzatok magvának is tekinthetünk. Tudnunk kell, hogy a hadkötelesség elvben általános volt a lakosság körében, ennek ellenőrzése céljából vezették be a hadköteleseknek a névsorát. A katonai szolgálat alól egyedül az uralkodó adhatott felmentést, hiszen ez a jog ebben a törvényben kizárólagosan az uralkodót illette meg. Arra a kérdésre, hogy a hadkötelesség alól felmentheti e a város pékjét a helytartónak az uralkodóhoz kellett fordulni, Hamurappi azt a választ adta, hogy a három közül csak egyet

menthet fel és az is köteles maga helyett egy másik személyt biztosítani, (helyettest) hiszen Ő maga hiányzik a hadseregből. Ez vonatkozott a vízizyalságra kiképzett alakulatra (tengerészgyalogság őse) és gyalogságra. Hamurappi törvénykönyve nem tesz említést a lovasságról és a harciszekerekről, ezek majd csak kb. ezer év múlva az Asszír nagykirályok korában lesznek hadra fogható alakulatok. A hadkötelezettség csakis személyre szóló lehetett, nem lehetett helyettestel megváltani, vagy a hadköteleességet átruházni. Aki a behívóra nem jelent meg és maga helyett zsoldost küldött, az –az életével lakott a törvény megsértéséért. A vagyonát sem az örökösei kapták meg, hanem arra a személyre szállt, akit maga helyett zsoldosnak küldött. (26.§) Hamurappi megvédte katonáit a zsarnokoskodó parancsnokaik ellen, a parancsnokokat két kategóriába sorolta, sumer elnevezéssel voltak a pa-pa (magasabb rangúak) és voltak a „lapútumok”, vagyis a kapitányok, vagy, hadnagynak is fordítják, akkádul „anu-banda”. Nézzük meg miként szabályozta Hamurappi a katonai dolgokat, és miként tette a katonáit felelőssé a katonai szolgálat teljesítésében. A törvényeiben szabályozta, ha a katonát, vagy annak kárára lopás történt, vagy sikkasztást követett el, vagy kegyetlenül bánt vele, vagy megvesztegetés fejében bérbe adta egy harmadik személynek, vagy nem kelt a katonája védelmére, ha erősebb ellenféllel került szembe a – bűnösnek talált parancsnokát halálra ítélték. (34.§)

Hamurappi számára a hadsereg a birodalom számára elsőrendű fontossággal bírt, ez volt annak az oka, hogy a fegyelem megszilárdítására törekedett, de ez mellett gondoskodott is a katonáiról. Erre akkor is törekedtek, amikor nem viseltek hadat, ekkor a katonák a nekik juttatott földjeiken gazdálkodtak, a föld elidegeníthetetlen volt, ha valaki lett volna, aki megvásárolta volna az ilyen birtokot, az elvesztette volna a pénzét, hiszen a törvény egyértelműen fogalmaz, hogy ez a birtok nem elidegeníthető. A fenti esetben a birtok vissza szál az eredeti tulajdonosra, azt tudni kell, hogy a tulajdonos nem adhatta zálogba a hitelezőjének, nem ajándékozhatta sem a feleségének, sem más jogi személynek, de még hozományként sem lehetett átruházni. A törvény úgy rendelkezik, hogy csak a fia örökölheti, ha több örökös van ott, ha nincsen kizáró tényező, akkor egyenlő arányba részesednek a birtok részből. Ha a fiú kiskorú volt, akkor az anyját kötelezte a törvény a gyermek felnevelésére, ezért az anya rendelkezett a birtok egyharmadával (28.§)

A törvény megtiltotta a katonára bízott jószágok eladását, legyen az, kecske, juh, szarvasmarha stb. Az ilyen jószág megvásárlója mindenkor elveszítette a kifizetett összeget, tehát nem járt érte kártalanítás.(35.§) Aki a rábízott birtokát elhagyta, és egy évig nem tért vissza, az egyszor és mindenkorra elvesztette birtokát.

Ha valaki három évig gazdálkodott olyan birtokon, melyet a tulajdonosa elhagyott, akkor a birtok végérvényesen reá szállt (30-31. §)

A törvény rendelkezett azokról is, akik fogságba estek, ha sikerült megszökniük, visszakapták az egykori birtokaikat, akkor is, ha valaki más már azon gazdálkodott, tekintet nélkül arra, hogy az igazi tulajdonos meddig volt távol. (27. §)

Ha „tamkarum” váltotta ki, akkor a faluközösség térítette meg azt az összeget, amibe került a kiváltása, ha ez nem ált módjában a faluközösségnek, akkor a falu templomának kellett kifizetni ezt az összeget. Ha a templom sem tudta megtéríteni, akkor a „tamkarumnak” volt a kötelessége megfizetni a kiváltásra költött pénzt, vagyis a váltságdíjat, de még ezek után sem volt joga senkinek arra, hogy a birtokot megterhelje, vagy ennek fejében kötelezettséget rójon az ilyen katonára. A fogságot mindenkor szolgálati balesetként kellett kezelni, még a házasságról szóló törvények esetében is. Nézzük meg, hogyan fogalmaz a jog. Idézem:

„Ha egy awélum hadifogságba esvén, házában van ennivaló (fel) esége (míg fér) je (távolva) n (test) ét (öriz) ze meg, és (másnak házá) ba (ne költöz) zék be. Ha az illető nő (tes) tét nem örizte meg, hanem másnak házába költözött be: erre a nőre bizonyítsonak rá, s azok után vessék őt vízbe.

Ha egy awélum hadifogságba esvén, házába ennivaló nincs: felesége másnak a házába költözött, és ott fiaikat szült, utóbb azonban (első) férje hazatért, s a városát elérte: ez a nő – kiválasztójához - térjen vissza, s az időközben született fiai kövessék (igazi) apjukat.” (133.-135. §)

Egy újabb dokumentum került elő Assur-Ban-Apli könyvtárából, amelyből megtudhatjuk, hogy a Középasszír korban komoly szerepet játszott Asszír a konfliktusok kezelése terén, vagy a konfliktusok éleshelyzetté válása terén. Ez a dokumentum arról értesít bennünket, hogy az ie XI. századból származó akkád nyelvű dokumentum, olyan szinkronikus történetnek számít, amely az eseményeket krónika formában írja le, így a Középasszír uralkodók és Babilonia kassu uralkodói közötti több évszázados háborúskodást és az akkori politikai viszonyokat ábrázolja. Ebből a dokumentumból nyomon lehet követni Asszír és Babilon közötti határok változásait, természetesen Asszíroknak a szemszögéből. Ez a dokumentum sehol sem tünteti fel Asszíriát vesztesfélként, egyetlen Asszír uralkodó esetében sem utal arra, hogy a szomszédaival fennálló viszályt döntőbírósi határozattal intézték volna el, úgy, mint Lagas és Umma esetében tudunk ilyen döntésről. Meg kell kérdőjelezni azt, hogy Asszír mindenkor az akkori jogi és diplomáciai lehetőségeket kihasználta volna, úgy gondolom az erő politikája érvényesült Asszír politikájában. Az Asszíriára vonatkozólag igyekeztek el bagatellizálni a vereséget, két lehetősé ált rendelkezésre, egyik, hogy nem beszéltek a vereségekről, vagy győzelemként aposztrofálták a vereséget. A fentieket végig követve látható, hogy az Asszírok miként vették át a korábbi törvényeket és mennyire szigorúak voltak. Azt megállapíthatjuk, hogy Hamurappi törvényinek az alapját a Sumer törvények adták, de ebből a törvényből, csak a szigorú részeket vették át és a humánus részét, kevésbé alkalmazták. A Hamurappi törvényt szinte teljesen átvették az Asszírok, és menetközben helyenként változtattak rajta. A törvények és a törvényesség fejezetben bővebben kifogom fejteni az álláspontomat az Asszír törvényességgel kapcsolatban.

Fegyverzetéről

Említést tettem arról a tényről, hogy az Asszírok is állandó hadsereget tartottak fenn, már a történelmük kezdete óta, éppen ezért kell arról beszélni, hogy miként viselkedtek a szomszédaikkal szemben. Az Ósumer faluközösségek csak attól az időtől használtak fegyvereket, amikor már rendszeresen támadások érték a közösségeiket. A szemita népek megjelenése óta ezen a folyamközi területen is megindult egy fegyverkezési verseny. E –anatumá már a jobb fegyvereivel és a jobb hadi taktikájával sorozatosan legyőzi az ellenfeleit, jól láthatóan a fegyverek és a taktika eredményeinek tudható be a győzelmei.

A keselyű sztélé megtalálása óta tudjuk, hogy a harcolók milyen csatasorrendet alkalmaztak, elsősorban zárt rendszerű csatarendben sorakoztak fel, pajzzsal és kopjával felfegyverezve, így a Lagasi harcosoknak mindenképpen nagyobbak voltak az esélyei, mint az ellenfélnek. A keselyűsztélétől és „A háború és béke mozaikszalajától” az Asszír zsarnokok domborművein ábrázolt csatajelenetek, majdnem kétezer éves történelmi múltat jelenítenek meg. Ameddig az Asszírok eljutottak odáig, hogy a győzelem sikere a lehetőségek kihasználásával sikert hozzanak, hosszú utat kellett bejárniuk. Az Asszíroknak a harcművészetben hosszú utat

kellett bejárniuk, hiszen a sikert nem adták könnyen, a harcművészet a kort figyelembe véve eljutott a kor csúcsára. A hadműveletek fő célja nem is lehetett más, mint az ellenálló városnak a bevétele, vagy a megsemmisítése. Lássunk példát az ilyen esetekre, hiszen a Marri dokumentumok nélkül keveset tudnánk az Asszírok hadviseléséről. Isme-Dagan, Ekallatum királya hírt ad fivérének arról, hogy Jaszmah-Adadnak Marri királyának:

„Miután meghódítottam Taram, Hatka és Sunham városokat, előretörtem Hurar városához. Mihelyt körülzártam, felállítottam az ostromtoronyokat és a faltörő kosokat, és hét nap alatt bevettem. Örvendezzel”!

Ez az ostromtorony egy olyan katonai eszköz, amely kerekeken gurul és ennek a teteje jól védte a bástyákról védekezőkkel szemben a csúcán harcoló legénységet, addig, amíg a védelem elvult, foglalva ostromtoronnyal, addig a faltörő kosokkal lebontották alulról a falakat. Faltörőtorony neve akkádul (dimtu) dimtu = „megerősített falu”, vagyis faluközösséget jelent.

Faltörőkos akkádul „jasibu”.

Ez a két eszköz a kor legmodernebb hadi felszerelése volt, a használatához igen jól felkészült katonákra volt szükség, hiszen, a toronynélkül a faltörőkos nem lehetett volna használni, mert a torony aljában a harcosok a koszt felhasználták a falak bontására. A felszereléshez hozzátartoztak a létrák használata, valamint az ásó, lapát, amellyel árkokat lehetett ásni. Ezen kívül alagutakat lehetett vele kiásni, valamint a faltörő kosok után el lehetett takarítani a törmeléket, hogy jobban lehessen előre haladni az ostromgépekkel.

Meg kell említeni azt, hogy az Asszír hadseregben voltak már pirotechnikusok, különösen Assur-Ah-Idina feljegyzéseiből tudjuk, hogy az ostromlott város bevételenek meggyorsítására:

„ az éjszaka csendjében olajat öntöttek a várfalak köré emelt töltésre és azt meggyújtották”

A nagy kérdés most az, hogy az Asszírok ezen kívül még milyen pirotechnikai lehetőségeket ismertek, mert a lándzsa hegy sok esetben gyújtó eszközként is használható volt, mert a lándzsa nem hegyben végződött, hanem egy félig gömb alakú üres belsejű hegyben végződött, ahová az olajos kanócot bele lehetett tenni és az eldobás előtt meggyújtották és ezzel az ellenfélnek tüzet okoztak. Az Asszír domborműveken számtalan hasonlót láthatunk, mikor azt ábrázolják, miként ég a megtámadott város, ezek mind arra utalnak, hogy gyújtófegyvert használtak. Az Asszírok nem csak az ostromlás technikájában bizonyultak mestereknek, hanem az erőd építések nagy mesterei is voltak, hiszen minden városuknak komoly erődrendszere volt, az erőd építésében komoly tapasztalatra tettek szert, mert az ősi Asszír hagyományokra támaszkodtak. Emlékeztetnem kell arra, hogy milyen komoly erődrendszere volt URUK városának, hiszen ha a Gilgames eposzt olvassuk mind ez nyilvánvalóvá válik. De az itt említett Marri városának az erődítményrendszerére elég utalni, de ha visszatérünk Asszíriába tapasztalhatjuk, hogy a nagy városoknak milyen komoly erődrendszere volt, lásd Ninivét, Assurt, Dur-Sarrukint, Kalhu városát. Azt hiszem meggyőző az itteni felsorolás mindenkit arról, hogy nem csak rombolni tudtak az Asszírok, hanem építeni is. Volt részem látni a feltárások után ezeket, a városi erődítményeket Mezopotámia területén, ami a legépebben megmaradt az Ninive városfalai, de Kalhuban is jól láthatóak az építmények gigantikus részei. Dur-Sarrukint égetett téglából építették, a várfalak vastagsága elérte a 24 métert és az alapozás mérete elérte 1,5 méter kőalapra épült, a várfalából meghatározott távolságokban tornyok emelkedtek ki. A várkapukat úgy építették meg, hogy, már az építésnél számoltak azzal, hogy idővel ki lesz téve ostromnak, a kapu előtti teret két oldalról bástyákkal biztosították. Ezek az intézkedések érthetőek voltak, mert Asszír és Babilónia évszázadok óta háborúskodtak egymással, vagy is Babilónia egy ütköző állam szerepét töltötte be Asszír mellett. Az állandó Asszír hadsereg mellett és annak a zömét képező íjászyalogság és a lovasság alkotta. Az állandó hadsereg íjászyalogságát kb. 20000 íjász alkotta, míg a lovasságét kb. 1500 harcost számlált. A hadsereghez még hozzá kell számolni

az uralkodó testőrségét, valamint az M- állományú tartalékosokat, melyek nem tartoztak közvetlenül az uralkodó parancsnoksága alá. Az állandó hadseregbe tartoztak az írnokok, tolmácsok, hírszerzők, jósok, ellátók (pékek, iparosok stb.) szükség esetén joga volt az uralkodónak, a tartalékosoknak a mozgósítása és a behívása, így az állandó hadsereg létszáma rendszerint elérte a 100000 főt, amely ebben a korban hihetetlen nagy létszámnak számított.

Kegyetlenkedések a hadifoglyokkal

A hadifoglyok jelentősége megnövekedett, amikor a gazdaság területe felismerte azt a lehetőséget, hogy a foglyokat nem biztos, hogy ki kell végezni, hanem a gazdaságban jelentős szerephez juthatnak és a fogadó országnak hasznot hajthatnak. Ennek a felismerésnek a szerepe akkor nőtt meg, amikor a politikai felismerés is arra a következtetésre jutott, hogy a fogadó ország gazdaságába be lehet vonni olyan munkaerőt, amely csupán termel és a fogyasztásból csak annyit vesz ki, amennyi az újratermeléséhez feltétlen szükséges. Így alakultak ki a nagyvárosok körül azok a rabszolga telepek, amelyekben kézműves rabszolgák, vagy földműves rabszolgák végezték a lehető legnehezebb munkát. Különös tekintettel figyelembe kell venni a kereskedelem fellendítéséhez, hogyan járult hozzá a hadifoglyok befogása a termelésbe, hiszen Assur városánál fogjuk tárgyalni a textil ipar fellendítésénél mekkora feladat hárul a hadifoglyokra, hiszen szakma szerint osztályozták a foglyokat és ennek megfelelően kapták a munkavégzésre a feladataikat. Első időszakban, a palota gazdaságokban foglalkoztatták őket, de az uralkodó sok esetben a templomnak ajándékozta a foglyokat, ahol szolgálatként földet műveltek, vagy műhelyekben robotoltak. Tudunk arról, hogy az Óbabiloni korban kialakultak a női és a férfi hadifoglytáborok, szeretném felhívni a figyelmet, hogy ezeknek, a táboroknak még önálló nevük is volt „bit-asszíri”, vagyis hadifoglyok háza. Az asszírok nem vették emberi számba a hadifoglyokat, mert mindegyiket lázadónak tekintették, és ebből következően mindenkor a foglyokkal keményen és sok esetben embertelenül bántak. Miben nyilvánult meg az embertelen bánásmód, pl. a legyőzött nép uralkodóját befogták a győztes király szekérébe és diadalmenetben húzták vele a szekeret. Előfordult az is, hogy a legyőzött király nyakába kötötték egyik kiváló harcosának a levágott fejét és vele párhuzamosan, viszont karikát fűztek a király orrába és így vezették megalázva a népe előtt, ezzel is megfélemlítve a népet. A bántalmazásoknak kivételes formái is voltak, ilyen volt az, amikor ketrecbe zárva gúny tárgyává tették a legyőzött uralkodót, és így kitették a nép közszemléjére a kapuhoz, ahol a nép leköpdöste és megalázta az uralkodót, mert a néppel elhittették, hogy a ketrecben lévők azok mind gyűlölni való alávetettek. Az élve maradt foglyok egy bizonyos csoportjával igen keményen bántak, levágták a végtagjaikat, orrukat, fülüket, vagy kiszúrták a szemüket, vagy kitépték a nyelvüket, a szörnyűségek közé tartozott a karóba húzás, vagy az elevenen megnyúzás. A kegyetlenkedések sorába tartozott még az is, hogy az elevenen megnyúzottaknak a sebeibe sót hintettek, amely még elviselhetetlenebbé tette ezt a szörnyűséget. Az elfogottak gyermekeit ketrecekbe zárva, vagy csak a város elhagyását megtiltva rájuk gyűjtötták a várost, ami azt jelentette, hogy a városba égtek mind azok a gyereket, akiknek elfogták a szüleit. Az Asszír hadvezetés, mint

mindenben rendszerető volt, hiszen az írnokokkal minden cselekedetet leírtak, vagyis mindenről feljegyzést kellett írni, az írnokoknak pontosan fel kellett jegyezni, mennyi fejet vágtak le, mert csak az, bizonyította a hadvezetés számára, hogy hány katonát öltek meg. Az egyik feljegyzésében Assur-Ban-Apli azt kéri, ha valaki elfogja, és élve elé viszi Nabu-Bel – Sumit, annyi aranyat ad nek, amennyi a saját súlya. Nabu-Bel-Sumi, mikor látta, hogy már nem tud elmenekülni a testőreivel, leszúratta magát, hogy elkerülje a megaláztatást és a gyalázatot, a holttestét az Elámiak elvitték és besózták és Assur-Ban-Aplinak átadták, aki olyan dühös lett, hogy dühében levágatta a fejét és a hűtlen bátyja (Babiloni király) Samas-Sum-Ukin egyik kegyencének a nyakába akasztotta.

A legyőzött ország lakóit, akik nem részesültek a fent felsorolt szörnyű büntetésbe, azokat deportálták (áttelepítették) Asszíriába rabszolgának, a rabszolgákat összeláncolták és a nyakukra szorítóvasat raktak, mely megakadályozta a szökés lehetőségét. A nőket szabadon szállították, de nekik is rengeteg megaláztatásba volt részük, a gyermekeik velük mehettek, ritka kivétel volt, ha a nőket, vagy a gyerekeket szekéren szállították. A nők mindenkor kivoltak téve az örök zaklatásainak, amelyről a Biblia is megemlékezik.

„szoknyád szegélyét arcodig emelem” –(Náhum próféta könyve 3,-5)

A túszok szerepe ismert volt a hadviselésbe, mert a győztes hadvezér kiválasztotta azt a személyt, aki a legjelentősebb volt, ilyen volt a király, vagy a hadvezére és azt a győztes király udvarába fogolyként tartották, annak biztosítékául, hogy a legyőzött országba hamarosan helyre áll a rend és a lakosság megőrzi a nyugalomát. Erre találunk példát a Marri levéltárba, ahol Samsi-Adad ezt írja a fiának Jaszma-Adadnak: idézem

„...Ha a túszok megérkeznek, nevük jegyeztessék fel. Ezeket, az embereket már három éve nem jegyezték be. Ebből az alkalomból bocsáttassék szabadon két túsz!”

Az Asszír uralkodók nagy része hasonlóan jártak el, de a kegyetlenkedések mindenkor azokat súlytotta, akik merészeltek ellenállni az Asszír támadásoknak, lásd a kegyetlen eljárások sorában Assur-Ban-Apli, aki a saját bátyját is kivégeztette csak azért, mert nem értett egyet öccse Babiloni politikájával. Ha valakinek az életét meg kímélték, akkor ezzel az Asszír királyok kérkedtek, hogy milyen nagyvonalúan jártak el, különösen akkor, ha még a család tagjainak is kegyelmet adtak. Erre legyen példa a Júdai király esete, amely megtalálható a (Királyok II. könyve 24,-6) Itt a Babiloni király kímélte meg a Júdai király életét, de a példát az Asszíroktól vették át. A fentiekből látszik, hogy a hadifoglyok élete nem volt rózsás az Asszíroknál, még akkor sem, ha már nem ölték meg a hadifoglyokat, mert mindenkor ki voltak téve a megaláztatásoknak.

Hosszú - hosszú göröngyös utat járt be a gyógyítás tudománya a ráolvasástól, a mágiától, a démonűzéstől az okok és az okozati összefüggések kereséséig és addig, amíg rá nem jöttek arra, hogy a betegségek is kezelhetőek bizonyos szerekkel, de pont ez jelentette a gondot, hogy milyen szerekkel lehet kezelni a különböző betegségeket. Az ismeretanyagoknak annyit kellett fejlődni, hogy fel lehessen ismerni a tünetekből a betegségek indító okait, amelyet még kezelni is kellett, tehát nem volt elég a betegség ismerete, de a gyógyítás módját is meg kellett állapítani és azt kezelni megfelelő anyagokkal, eszközökkel. Szerencséje van az utókornak, hogy a Görögöknél a Kósz szigetéről származó ókori orvos látta meg a napvilágot, mert HIPOKRATES volt az - az - orvos, aki rendszerbe foglalta a betegségeket tüneteik alapján, valamint, azt a gyógyító orvosságokat és természetesen azon növényeket, amelyek alkalmasak a gyógyítás lehetőségét elősegíteni. Az Ő korában nem tudták sem Görögországban, sem Rómában, hogy Hipokratest megelőzően már két ezer évvel ezelőtt Mezopotámiában magas szinten ált az orvoslás és a betegségek gyógyítása. Tehát elmondhatjuk, hogy a gyógyítás bölcsője ezen a területen fejlődött ki és itt alkalmazták azokat az eljárásokat, amelyeket Hipokrates leírt és egybe gyűjtött, erre a bizonyíték az Assur-Ban-Apli könyvtárából előkerült orvosi könyvek, leírások, gyógynövény katalógusok, és az eljárások leírásai. A torzkép kialakításához nagyban hozzájárult Herodotos, hiszen a kísérei rosszul tájékoztatták és torzképet festettek le Mezopotámiáról, de különösen Babilonról, annak is a betegség állapotáról. Ezért volt egész a múlt századig az a felfogás, hogy az Ókor legnagyobb orvosa Hipokrates volt, de ma már tudjuk, hogy ez nem így van, mert megismerhettük a Ninivei könyvtárban megmaradt iratokat, amelyek a gyógyászzal foglalkoznak, ma már tudjuk, hogy időszámításunk előtt legalább 2500 évvel az akkori orvosok,(sámánok, máguspapok) műtéteket hajtottak végre. Vannak bizonyítékain arra vonatkozóan, hogy ebben a korai időszakban már koponya műtéteket hajtottak végre sikeresen, mert a feltárások következtében jól látható a műtéti hely és az is jól látható, hogy a koponya összeforrt, mid ezt az ásatásokból előkerülő leletek bizonyítják. A Herodotosi félretájékoztatásnak köszönhetjük, hogy azt állítja, hogy a betegségeket a piactéren lehet összeszedni és arra nincsen gyógymód, mind ez nem igaz, mert azokat a járványokat és egyéb betegségeket részben, vagy egészben tudták kezelni, vagy legalább is csillapítani a járványok terjedését. Ha belegondolunk a középkorban a betegségek és a járványok a lakosság 30-40% is képes volt kiirtani. Ilyenekről nem hallunk az ókori leírásokban, arról igen, hogy felütötte a fejét valamilyen nyavalya. Azt bizonyára ismerték, hogy aki egy bizonyos nyavalyán átesik és életben marad, annak nagy az esélye arra, hogy még egyszer nem kapja el ugyan azt a nyavalyát, ahogy ezt abban a korban fogalmazták. Erről még a Biblia is megemlékezik, amikor leírja, hogy Krisztus hogyan gyógyította meg a betegeket. Az Asszír városoknak voltak orvosaik, akik ellátták a betegeket, egyes betegségeknek voltak specialistái is, sőt a törvény igen szigorú büntetést rótt ki arra az orvosra, aki miatt esetleg elhunyt a beteg. (erre a jogrendszerrel találkozunk, most nem kívánom kifejteni a jogi állását ennek a törvénynek.) A fentiekből következően ma már Hipokrates művét bizony fenntartásokkal kell fogadnunk. Nem azért, mert amit leírt az nem minden esetben volt igaz, hanem azért, mert „Ő” nem ismerhette az Őt megelőző több ezer év eredményeit, hiszen ez az - az időszak, ahol a tudományok egy leszálló ágba kerültek, amely tartott a középkor végéig. Tudjuk nagyon jól, hogy a középkorban a gyógyítás eszközévé vált a ráolvasásos gyógyítás, amely már több ezer évvel ezelőtt nem töltötte be a hozzáfűzött

reményeket. Ma már el tudjuk olvasni az ékiratos táblákat és ottan levagyon írva, hogy milyen betegségekre, milyen gyógyszert és gyógymódot alkalmaztak. Ma ugyan azt teszi az orvostudomány, mint akkor, csak más módon állítják elő a gyógyszereket, mint akkor, sajnos ma legtöbbször felületi kezeléseket alkalmaznak, akkor az orvos a bajok forrását kereste és ennek megfelelően kezelték a beteget. A koraókorból ismerünk névszerint is olyan Sumer orvost, aki ÚR-ban tevékenykedett ie. 2700-körül LALU-nak hívták. Egy másikat is úgy a III. évezred végéről ismeretlen nevű orvost, aki több mint egy tucat receptjével vált híressé, továbbiakban látni fogjuk, hogy a művében nyoma sincs a ráolvasásnak, nagyon is egzaktan fogalmaz, hiszen megfogalmazza, hogy a gyógyászatban nincs helye a mágiának. Az orvoslás magas tudomány már a Sumereknél, de nem zárható ki, hogy a SZABIROKNÁL is megvolt, közel olyan magas szinten, mint a Sumereknél. Nem beszélve azokról az államokról, amelyek a korábban említett államok romjain jöttek létre, hiszen ezek a népek sokmindent átvettek a korábbi magas kultúrából, így az orvoslás tudományát is. Sokan arra gondolnak, hogy olyan barbárok lehettek, hogy nem tudták magukat kezelni, ez nem így volt, mert a régészeti leletek ezt a hiedelmet mind megcáfolták, hiszen a kézi orvosi műszerek ma is ugyan olyanok, mint ezelőtt 3 – 4 ezer évvel ezelőtt. Legfeljebb valami kicsiben a formája, vagy a mérete eltér a maitól, de a funkciója megmaradt. GUDEA fának ÚR-Ningisunak az orvosától fennmaradt egy pecséthenger a következő felirattal. *„Edinmug istennek, Gir isten helyettesének, aki segíti a szülő nőket –Úr-Lugal-edina orvos, a te szolgád”*

Ez a felirat önmagáért beszél, igaz reklámozza is magát, mint olyan szülész, aki az isten oltalma alatt áll. Azt is tudnunk kell, hogy a pecséthenger az istent ábrázolja a jelvényeivel egyetemben, amelyet korábban a kutatók orvosi műszereknek gondoltak. Az ismert pecséthengerek közül említsünk meg még egyet az Asszír korból is, mert azt találják gondolni, hogy az orvoslás az Asszír korban visszaesett, legyen erre is példánk. Ezt az orvost úgy hívták, hogy Makkur-Marduk a „bélyegző” szövegében az istenhez szóló kötelező fohászokodás mellett, ezt a szöveget találjuk: idézem: *„Makkur-Marduk orvosnak, Szinasarid orvos fiának pecsétje”*

Tehát ebből is fel tudjuk mérni, hogy a foglalkozások már ebben az időben is öröklődött apáról fiúra, vagyis a szakmák dinasztikiákba mentek át. Egy másik Asszír orvos viszont az orvosi kézikönyvével vált híressé, munkájában tudományos igényességgel dolgozta fel az orvoslás hogyanját és mikéntjét, ma ezt a munkát egy modern fűvészkönyvnek is tekinthetnénk. Három oszlopba állította össze az ajánlott módokat, az elsőben ajánlja a gyógynövényeket, neveikkel együtt, második oszlopba a betegségeket sorolja fel, a harmadikba a gyógynövények elkészítését határozza meg, hogy mi módon kell elkészíteni és a felhasználás módját ismerteti. Nézzük meg, hogy mikor hogyan is hívták az orvosokat, az orvos neve Akkadul (aszu), Sumerül (azu), magyarra fordítva azt jelenti, „a víz ismerője”, néha úgy is hívták, hogy (ia-zu) a magyar megfelelője „az olaj ismerője”. Az orvostudomány kifejezője ezek után nem is lehet más, mint az „aszutu”, amely kifejezi, a szakosodott orvostudományt. Asszíriába a szakosodott orvosikamarát viszont „azugallutu” nak nevezték, amely kifejezi a legfelsőbb orvosi kamara megnevezését. A maga szervezettségében ma is ugyan olyan formába szervezzük az orvosi tevékenységünket, mint több ezer évvel ezelőtt az ősök megtették, ma is a vezető orvost főorvosnak nevezzük, mint az ősi időkben tették, de az oktató orvosokat ma is professzornak hívjuk. Ha lefordítjuk az ősi szövegeket ugyan így nevezték az oktató orvosokat is, tehát nem kell azt gondolni, hogy a mai korban oly sokat újítottunk az orvoslás tudományába, igaz sokminden ma már másként működik, mint akkor, de az alapok ugyan azok maradtak, mint régen. Az assziológusok sokáig azt gondolták, hogy ezek a fent említett megnevezések nem biztos, hogy azt takarják, amire használták, de végül megegyeztek abban, hogy a különböző nyelvekben szereplő megnevezések valójában ugyan azt takarják, mint a mai megnevezések. Ebből érthető, hogy az ismeretterjesztő munkák miatt vették át ezt a formát, hiszen így egyértelművé lehetett tenni az akkori tudományos munkákat.

Ezt meg is tette Kurt Pollak a könyvében „Az ősi civilizációk orvostudománya” című munkájában. Azt viszont tudnunk kell, hogy az Asszirológia igen fiatal tudományág, de általában ide sorolhatjuk a teljes keletkutatás múltját, amely most kezd talán megindulni a fejlődés útján idehaza nálunk Magyarországon. Tudjuk nagyon jól. Hogy a magyar tudományosság szempontjából ez fehér foltnak számít, hiszen magam tapasztaltam, amikor az arab barátaim azt mondták, hogy miért nincs magyar kutató itt Mezopotámiába, hiszen a „ti ősi kultúrákat” tárjuk fel. Tessék belegondolni, hogy ez engem mennyire meglepett. Büszke vagyok arra, hogy néhány évet eltölthettem ezen a csodálatos területen, még, akkor is, ha nem kutatóként dolgoztam, de ez volt az a pillanat, hogy beleszerettem a kutatások igazi rejtelseibe. Meglep az engem, hogy a Magyar Tudományos Akadémiának nincsen egy őstörténeti kutató bázisa, a kutatások csak a Középkorig mennek vissza, ez mégis tűrhetetlen állapot a magyar tudományosság területén. Nem bosszankodom, hanem visszatérek az eredeti probléma körhöz és azt tárgyalom. Fent említettem, hogy fiatal tudományág az Asszirológia, de nem annyira, hogy ne lehessen állást foglalni abban a kérdésben, hogy a szavak megfejtése milyen egyéb dolgokat fed le, lássunk erre is példát, az (aszu) szó értelmezésében más vélemények is kialakultak, így ha megnézzük a Chicagói asszír szótár idevonatkozó kifejezésre milyen választ ad. „*nem olyasvalakit jelöl, - aki ismeri a vizet*”-

(Not to be interpreted as –one, who knows the water-). Valójában kiderült, hogy az ismerni szót másként írják, de az értelmezés terén az (aszu) szót úgy kell értelmezni, hogy a gyógyítás terén szakképzett írrok. Ebből következik, hogy az orvosokat is besorolták a kézművesek közé. Jól látható ebből, hogy a kézművesek kasztjához nem csak a kovácsok, az építőmesterek tartoztak, hanem az orvosok is, hiszen ekkor még nem különült el az orvosi szakterület a kézművesekétől. Ebben a korai időben már az orvosokat nagy tisztelet vette körül, hiszen ez az a kaszt volt a társadalom egyik leg megbecsültebb rétege, hiszen már ekkor komoly felelősséggel tartoztak az orvosok az emberek gyógyításáért. Mi sem bizonyítja jobban, mint az, amit Hipokratesnek tulajdonítunk, nevezetesen az orvosi esküt. Nem! Az orvosok már ebben az időben is felesküdték arra, hogy a legjobb tudásuk szerint végzik az orvosi tevékenységüket, ezt mi sem bizonyítja jobban, mint Ninive főpapjának a levele, melyet Assur-Ban-Aplinak küldött: idézem: *”A királynak az én uramnak, a te szolgád, Istár-sum- eres. Légy üdvözölve, király, én uram! Nabu és Marduk áldják meg a királyt, az én uramat! A városban lakó írrokok, jövendőmondók, ráolvasók, orvosok, madárjósok, palotai tisztségviselők esküt kötelesek tenni Niszánu hónap 16. napján. Tehát az esketést holnap kell végrehajtani”*

Sajnos az orvosok esküszövegét nem ismerjük, csak arra vagyunk utalva, hogy a feljegyzésekből valami módon kihámozzuk, hogy milyen is lehetett az esküjük az orvosoknak. Ugyan Pollák állítja, hogy szinte majdnem ugyan az volt a szövege az orvosi eskünek, mint a Hipokratesi eskünek, de erre én azt mondom, hogy nincsenek meg ma még azok a kapaszkodók, amely alapján ezt elfogadhatnánk. Azonban tudjuk azt, hogy az orvosoknak voltak színbólikáik, így a mai napig is megmaradt a kígyó ábrázolás a gyógyítás terén, ebben a korai időszakban a botra tekeredő kígyóval ábrázolták a gyógyítóember működési helyét. Ma is a gyógyító centrumok előtt a kehelyre tekeredő kígyóval ábrázoljuk a gyógyítás helyét. Azt is tudnunk kell, hogy a törvény szabályozta az orvosok tiszteletdíját, ezt majd láthatjuk a jogi témánk feldolgozásánál. Az orvosi kötelezettségek körébe tartozott, hogy a királynak rendszeresen le kellett jelenteni a lakosság egészségi állapotát, járványok megjelenéséről azonnal értesíteni kellett a királyt, vagy annak a megbízottját. Erre is nézzünk meg egy példát, egy korai szakaszból és egyet az Asszír korból. (Óasszír kor Terqa- ma Szamarra) *„Uramnak mondván: így (szól) Kibri-Dagan, a te szolgád –Dagan és Ikrub-Il istennek jól vannak:, Terqa város és a körzet jól van? Más: Kulhitem településen az isten szarvasmarhákra és emberekre a kezét kinyújtotta, naponta két- három ember meghal”-*

Az orvosnak minden esetben jelentést kellett tenni a lakosság egészségi állapotáról, vagy más egyéb miatt járvány, vagy az állatok kezdenek el megbetegedni, hanem minden alkalommal kellett jelentést leadni a király felé. Ez alól még a hadjáratok idejében sem volt kivétel, hiszen a lakosság egészségügyi helyzetéről még ekkor is tájékoztatási kötelezettség állt fenn az orvos részére. Lássunk erre is egy példát:

„A ragályokkal kapcsolatban, melyekről az én uram tudósítást kért: Tutulban törtek ki, de halott kevés van. Dunnumban két nap alatt vagy húszan haltak meg. Az emberek, elhagyták a várost, és vidékre mentek. Mubánt és Manuhattant és Dunnun környéki helyiségeket nem érte el a fertőzés. Ragály csak Dunnumban van. Marri és környéke nem fertőzött.”

A fertőzés elleni küzdelem nem új keletű, hiszen az óta, amióta írásos anyagok álnak a rendelkezésünkre, azóta szinte mindenhol ezt kiemelt feladatként kezelték. Rendszeresen elrendelték a lakosság folyamatos ellenőrzését, hiszen a megelőzést tekintették a korai időszakban is a megfelelő megoldásnak. Különösen akkor került még nagyobb ellenőrzésekre sor, ha a palota közelébe ütötte fel a fejét valamilyen fertőző betegség. Ebben az esetben az uralkodó is figyelmezteti a palotában a hozzátartozóit: lássunk erre is példát:

„Hallottam, Nanname udvarhölgy betegséget kapott, mégis sokat érintkezett a palota személyzetével, és a szabadban is sok látogatót fogadott! Intézkedj azért, hogy a továbbiakban senki se igyon a serlegből, senki se üljön a székére, és senki se feküdjön az ágyába! Ne fogadjon többé a palotában annyi látogatót! Betegsége fertőző!”

Sok ehhez hasonló szabály volt érvénybe, hiszen számos feljegyzésben találkozunk ezekkel az intézkedésekkel. Nem lehet azt mondani, hogy csak egyszeri intézkedésről lenne szó, látható minden lehetőséget megragadtak, csupán csak azért, hogy meg lehessen előzni a betegség tovább terjedését. Ma is pontosan az a cél, hogy az ilyen ragályos betegségek terjedését meg akadályozzuk, tehát nem igaz az-az állítás, hogy a kora ókorban nem tudtak a betegségekkel mit kezdeni. Látható miként védekeztek a betegségek ellen, ha kellett karantént rendeltek el csupán a betegség gócainak a felszámolására. Asszíriában a legfelsőbb orvosi kamara irányelvei voltak az irányadók, hiszen ott minden meg volt fogalmazva és ott voltak a cselekvési tervek, amelyről sokan nem akarnak hallani, de álljon itt ismét egy példa erre, a példa Assur-Ban-Apli könyvtárából való: idézem:

„Ha egy ember ahházutól (sárgaságtól- szerzőtől) szenved, ha a feje, az arca, az egész teste és a nyelve töve fekete, az orvos már nem tud beavatkozni, a beteg meg fog halni, nem gyógyul meg”.

Asiputól a mágia szakértőjétől számos feljegyzés maradt az utókorra, ebből megtudhatjuk, hogy milyen gyógymódokat alkalmaztak, nem tudjuk pontosan az (aszu) miként töltötte be a szerepét, hiszen az orvos vizsgálati eljárásairól és a gyógyító tevékenységéről szól. Ebből azt lehet feltételezni, hogy az orvos csak természetes gyógymódokat alkalmazott, amelyek megfeleltek a korabeli szakismeretnek. Tehát így az (aszu) és a (Ásipu) célja nem is lehetett más, mit az azonos cselekvés, vagyis a beteg meggyógyítása. Különösen igaz volt ez a tevékenység a sebészet területén, mert a ráolvasó meg sem próbálta kezelni a betegséget. A sebészetnél a jogi kategóriába beszélni fogok arról a tényről, hogy milyen jogi szabályozás volt érvényben a sebészek, de általában az orvosokkal szemben. Nem kell azt hinni, hogy az orvosok egymást kimentették, ha valamit rosszul végeztek el, ebben az esetben a törvény ítélkezett, nem kevés esetben a legszigorúbban, tehát a halálbüntetés is lehetséges volt. Ma ettől nem kell tartani az orvosoknak, hiszen tudjuk, hogy miképpen mentegetik ki ma egymást az orvosi műhibák alól, ezt nem teheték volna meg az Asszír korban, mert a törvény szigorával jártak volna el. Most nézzünk meg néhány figyelemre méltó törvényi utasítást.

„Ha a beteg koponyáján a tályog tele van folyadékkal... nyisd fel, tisztítsd meg a koponyát és távolítsd el a folyadékot” „...hogy megszüntethesd a nyavalyát, válaszd le a bronzkés hegyével..., ha a nyavalya behatolt a csontvelőig, távolítsd el, tisztítsd ki a csontot, és vedd ki az elhalt részt”.

Az ilyen beavatkozások számos példával is szolgálnak, hiszen a sebészet komoly tudást igénylő munkáját el tudták végezni, hiszen Láhisban talált Asszír katonák fejének megműtése és annak eredményessége arra utal, hogy sikeres volt, még akkor is, ha a koponyát nem csak megnyitották, hanem leválasztották a koponyatetőt, azért, hogy a sérültet meg lehessen menteni. A koponyán jól látszik a koponyacsont forradásának a helye, amely azt bizonyítja nagy valószínűséggel, hogy a páciens meggyógyult, vagy legalább is még egy darabig életbe maradt a műtét után. Ezt azért nem merem konkrétan kijelenteni, mert nem vagyok régész, sem orvos, de megdöbbenőek mindazok a leletek, amelyek alapján azt gyaníthatjuk, hogy sikeres beavatkozásokat tudtak elvégezni, hiszen a fent idézett eredeti szöveg is ezt erősíti. Az új Asszír korban kezd elválni az (aszu) és a (ásipu) módszerei egymástól, hiszen nem minden alkalommal egy ugyanazon dolgot értnek már alatta, az előbbi a betegségek észlelt tüneteire támaszkodik, míg a gyógyítás módját a bevált eszközök között keresi, míg a másik esetben a természetfeletti erőkben is már keresik a megoldást. Mind ez meg is figyelhető nem csak az orvoslásba, hanem a kormányzás praktikáiban is, hiszen már az új Asszír kor egyik terméke a természetfeletti erőknek a segítségének kérése. Lásd majd az uaralkodás esetében felhasználásra kerülő jövendőmondóknak a szerepét, vagy az asztralógia térhódítását erre az időszakra, lásd majd Assur-Ah-Idina korát, ahol az ilyen jellegű „új” tudományok belépnek a mindennapi emberek életébe is. Ebből is lehet látni, hogy van egy tudományos eredmény a gyógyítás terén ebben a korban, viszont belép a sarlatánok, úgymond a jövőbelátók szerepe is. Ez mind azt igazolja, hogy a tudományos ismereteket sok esetben alávetik a jövendőmondók, úgy mond ismereteinek, holott ma tudjuk, hogy a kettő nem fér meg egymás mellett. Erre is nézzünk egy példát:

„Amikor a démonüző a beteg háza felé lépked..., és a ház ajtaja, hol a beteg fekszik, megcsikordul, a beteg meghal... Ha a démonüző fekete kutyával, vagy fekete szopós malaccal találkozik, a beteg meghal... Ha kígyó esik a beteg ágyára, a beteg meggyógyul. Ha skorpió van a beteg arcával szemközti falon, a betegsége elhagyja...”

Van egy másik olyan tábla, amelyen az található, hogy miként, hogy az ésszerű kórismét hogyan tudhatjuk meg, és erre ad is egy kór jóslatot. *„Ha a betegnek fáj a feje, nyaka, háta, izmait túl erőltette”*

A legtöbb tábla arról tudósít, hogy a betegség bizonyos istenségeknek az érintésére, mindenkor figyelemmel kell lenni az istenségre, és méltónak kell lenni a tünetek leírására, mert az istenségek ekkor tudnak segíteni. Van egy egészségügyi könyv, olyan orvosi kérdéseket taglal, amelyen a kórtünettan, kórtan, kórisme, vagy a kórjóslat, található benne, vagyis világos fejezetet jelent az orvostudomány fejlődésében, az orvosi tapasztalatokat írja le és a következőket állapítja meg. *„Ha a beteget vörös kiütések borítják, és a teste fekete, akkor az egy bizonyos növel történt közösülés után érte: ez – Szin isten kezének – érintése, meggyógyul”*.

A ráolvasó betegre elsősorban lélektanilag hatottak, a jósokban a betegek valószínűleg papot látottak és azt remélték, hogy a jós, vagy a démonüző megszabadítja a betegségektől. A szellemüző ráolvasások mind azt szolgálták, hogy a rossz szellemeket kiűzzék a betegből, és a szertartást hallgatva a beteg nagy valószínűséggel meg könnyebbült. Ezekre, a szertartásokra rátelepedet az évszázadok patinája és az akkori emberek úgy, is hitték, hogy ez a rituálé segíti megoldani mind azt, amit elvártak tőle. Nézzünk erre is példát, hiszen a mai embernek olyan, mint ha vissza kellene menni évezredekkel korábbi időszakokba.

„Ráolvasó vagyok, EA főpapja..., amikor belépek a beteg házába, Samas van előttem, Szin mögöttem, Nergal a jobb oldalamon, Ninurta a baloldalamon. Amikor a beteg felé közeledek, amikor a kezem a fejére teszem, legyen jó a szellem, legyen jó indulatú védelmező az oldalamon! Gonosz Utukku és gonosz Alu..., betegség és halál, ..., gonosz sors, bárki vagy is, távozz tőlem! Menj ki ebből a házból! Én EA ráolvasója vagyok! Kiterjesztem a beteg

föle a ráolvasás szavait!.. Távozz tőlem! Megigézlek téged a földön! Ne közelíts ehhez az emberhez..., ne térj vissza hozzá!

Démonüző vagyok, aki legyőzte a földet, Ráolvasó vagyok, aki bejárja az egész várost!... Amikor a betegnél vagyok, akit elhódított Namtar, akire rávetette magát Aszakku, amikor a beteghez közeledem, hogy megtekintsem az ereit és az izmait, hogy megvizsgáljam a testét..., amikor a beteget felvidítom, amikor megérintem a beteg arcát..., amikor elkezdem az eridui ráolvasást –jőjjön a jó szellem, jőjjön a jóindulatú védelmező, legyenek itt mind a ketten!... És jelvényi itt vannak a kezemben, a som, Anu felséges fegyvere itt van a kezemben. Itt van a kezemben a nagy erejű pálmaág...

Jobb kezemben tartom a hollót, az istenek küldöttjét... a sólymot, a ritka madarat tartom a balkezemben, gonosz szándékaid ellen, ellened rémületet keltő vörös köntösbe burkolódtam. Az ajtófélfára felakasztottam egy cickányt, és a karóra feltűztem egy kapriágot. Ostorul ütöttem a testedet, mint a birka a gyapját...”

Ha végig gondoljuk, hogy a gyógyítás területén milyen módszerek alakultak ki, akkor lehetünk igazán meglepve. Képzelnék el azokat, démonüző embereket, akik a maguk szokatlan külsejükkal megjelentek a beteg ember mellett, borotvált fej, borotvált arc, számomra nem meglepő, hogy a beteg a mágikus szertartás alatt már jobban érezte magát, mert a szertartás is félelmetes volt. Az (aszu) alkalmazása is erre az időre megváltozott, mert az orvos is a lázas betegségre gőzfürdőt írt ki, amely csak nehezítette a helyzetet. Amit már fent említettem tetten lehet érni az orvoslás tudományának a hanyatlását, mert a különböző „tudományok” más irányba terelték a valódi orvoslást. Minden betegséget mágiával akartak meggyógyítani, ami szinte lehetetlen.

Gyógyszerészet

A gyógyítással szorosan összefügg a gyógyszerészet, amely az ősi hagyományokra és ismeretanyagra támaszkodik. Az első gyógyszerészeti listát még az ie. III. évezredből ismerjük. A Nippuri ásatások során került napvilágra egy törött agyagtábla, melyet a Philadelphiai régészek magukkal vittek és az egyetem múzeumába helyezték el, a tábla mérete 9,5 x 16 cm volt. A formátuma sem volt éppen figyelmet felkeltő, mert a tábla sérült volt, vagyis törött, a tábla megfejtése már komoly fejtörést okozott, mert a nyelvezete érthetetlen volt a kutatók számára. A tábla lefordítására tett kísérletek sorra kudarcot vallottak, nem is a töredékessége miatt, hanem a kifejezések érthetetlen volta miatt. A lefordítására fordított energia csak nem akart eredményt hozni, több kutató is megpróbálkozott a lefordításával, de eredménytelenül. Egyszer az ötvenes évek elején Dr. Samuel Noa Kramer Prof kezébe került a tábla és az igyekezete ellenére sem tudott értékelhető eredményt felmutatni, de halgassuk meg a professzor urat: idézem:

„Amikor az Egyetemi Múzeum táblagyűjteményének konzervátora lettem, gyakran odaléptem ahhoz a tárlóhoz, amelyben ezt az – orvosi – táblát elhelyezték, ki is vettem onnan, tanulmányoztam, sőt nem egyszer kísértésbe estem, hogy megpróbáljam lefordítani.

Szerencsére ellenálltam. Mindannyiszor visszatettem a helyére és vártam a kedvező pillanatot.

1953 tavaszán egy szombat reggel belépett a dolgozószobámba egy fiatal férfi, aki Marton Levey philadelphiai vegyészként mutatkozott be. Éppen akkor avatták a természettudományok doktorává, és azt kérdezte tőlem, nem tudok-e valamiféle sumer táblákról, amelyeket felhasználhatna a természettudományok történetéről írandó munkájához. Elérkezett az én pillanatom! Megint kiemeltem a táblát a tárlóból, de ezúttal addig vissza sem tettem, míg legalább a nyersfordítást el nem készítettem. Több hétig dolgoztunk Leveyvel a szövegen. Először csupán a sumer írásjelek olvasására és a nyelvtani szerkezet értelmezésére szorítkoztam. Aztán Martin Levey az ókori technológiai és vegyészeti eljárások tökéletes ismeretében életre keltette az emberiség első orvosi recept könyvének érthető részeit.”

A megfejtésből kitűnik, hogy a receptkönyv nagyobbik része nem más, mint a növénytanul kapcsolatos rész, de maga ez a rész 25 receptet tartalmaz. Az első részt nevezhetnénk a gyógyfüvek könyvének is, mert másról nincs szó, mint a gyógyfüvek használatáról. Nézzük meg milyen gyógyfüveket sorol fel ez a könyv, ilyenek, kakukkfű, nád, mirtusz, csillagfűrt, kasszia, árpa, datolyapálma, körte, fűz, kérgek és nádnedvekből származó porok, melyeket szárítás útján állítottak elő. Ezeket, az anyagokat szilárd, vagy cseppfolyós állapotban tárolták, mondhatnánk ugyan úgy, mint ma. Az állati termékekből felhasználták a tejet, a kígyóbört, a teknőspáncélt, stb. az ásványok közül a nátrium kloridot, a kálium nitrátot (más néven a salétromot) a nátrium kloridot fertőtlenítéshez használták, míg a kálium nitrátot csillapítóként említi a receptkönyv gyűjtemény. Az orvosságokat porrá kellett törni és úgy a megfelelő folyadékba tenni és az előírásoknak megfelelően, kellett fogyasztani a betegeknek megfelelő mennyiségben. Ezek a gyógyszerek feloldását követően le kellett szűrni és pihentetni kellett a teljes feloldódás miatt és csak ezek után volt szabad a megfelelő mennyiséget elfogyasztani, olyan ez, mit ma a kanalas gyógyszer fogyasztása. Idézzünk fel erre vonatkozóan egy részletet az elkészítésével kapcsolatban.

„Törj porrá folyami agyagot, gyúrd össze vízzel és mézzel, szűrd át ezen a masszán tengeri olajat és forró cédrusolajat”!

Egy másik recept szabad fordításban azt ajánlja, hogy a beteg zúzzon össze egy almát és bodzagyökeret és keverje el mézsörbe, és ezt adják a betegnek. A legnagyobb baj az, hogy a receptkönyv nem tesz említést arról, hogy ezeket, a gyógyszereket, milyen adagolásba kell adni a betegnek. Lehet, hogy ez eredetileg le volt írva, de a mai meglévő táblán erre nem lehet nyomot találni, lehet, hogy ez a rész pont a sérülés alatt lehetett, vagy ez a tábla nem a teljes anyag a recept könyvből. Az sem elképzelhetetlen, hogy ez a tábla a Nippuri iskola egyik gyakorlótáblája volt és azért nincsen meg a folytatás, de az is lehet, hogy ez a tábla egy gyűjteménynek csak az egyik táblája. A gyógyító emberek közül ne hagyjuk ki a bábákat sem, mert a gyógyítás a bábák nélkül elképzelhetetlen. A bába szó sumerül= sa-zu,- magyarul „anyaméh ismerője”, akkádul –sabszutum-nak nevezték. Az utókorra fenn maradt iratok alapján fenn maradt egy epos, amelyben a MAMI istennőnek bábájának kellett segítenie az ember testében, „Atrahaszisz” című eposról van szó. Az akkád kifejezésben nem csak sa- zu hanem (sumer), sabszutum (akkád) kifejezéseket is használnak, ami azt jelentheti gallábum (akkád)= borbély, amely azt jelentheti, hogy a bábának le kell borotválni a nő alhas testét szülésnél. Erre azért van szükség, hogy a szülést ezzel meg lehet gyorsítani, a szülés meggyorsítására utak porával elkevert olajjal kenték be a szülőcsatornát. A már említett kézikönyv a szülésnek a körülményeivel foglalkozik: idézem:

„Ha a terhes nő homloka sárga, a gyerek, akit hord, fiú..., ha a homloka fénylőn fehér, a gyermek, akit hord, lány – gazdag lesz: ha fekete, a gyermek, akit hord, lány – békében fog élni: ha piros, a gyermek, akit hord, fiú – meg fog halni”

A szülés levezetésével az orvosok foglalkoztak, de mégis a legnagyobb teher a bábákra maradt, hiszen minden olyan felelősség a bábára hárult, amely bekövetkezhetett a szülést

követően. Erre van egy bizonyítékunk, nevezetesen az Úr-Lugal-edina Úr-i pecséthengere, amely jóval korábbi, mint az Asszír kor, de Asszírban ugyan ez volt a helyzet, mint korábban. Egy biztos, hogy a nők a gyermekáldást nem tehernek fogták fel, hanem isten áldásának, mert azt mondták, hogy az a nő, aki gyermeket vár az áldott állapotban van. A mai felfogásnak, is ilyennek kellene lenni, mert ma a nők tisztelet a kivételnek a gyermekáldást teherként élik meg. A társadalom szempontjából nagyon rossz ez a felfogás, hiszen a nő szerepe a társadalomba mindenkor magasabb rendű, mint a férfiaké, hiszen az, hazugság, hogy a nőknek egyenjogúságukért kell harcolni, hiszen a boldogulás záloga nem az, hogy a nő dolgozik e vagy sem, tessék megnézni, melyik a nemesebb feladat a gyermekeket odahaza nevelni, vagy egzisztenciát teremteni, és egy életen át a laboratóriumba pisit vizsgálgatni. Ugye nem olyan biztos, hogy a karrier nagyobb élményt ad, mint a gyermeknevelés, hiszen a társadalomnak egészséges emberekre van szüksége, nem a nevelés hiányosságaival küszködő emberekre. Ezt a kérdést lehetne hosszan boncolgatni, de most nem az a feladat, hogy társadalmi kérdéseket boncolgassunk, hanem az, hogy megértsük az ősi népek orvoslását és annak a munkának a lényegét, hogy miként végezték, akkor a feladatukat és mi ezt hogyan látjuk több ezer évvel utánuk. Térjünk vissza az Asszír királyok udvarába, hiszen az Asszír iratok sokmindenről tájékoztatnak bennünket és a bábák szerepéről is kapunk tájékoztatást, mert a templomi "qadisztum" = papnők mellett említik, akikkel egy házban laknak. A qadisztumok írják, gyakran fogadnak fel dajkának bábákat. A társadalomba elfoglalt szerepük nem kérdőjelezhető meg, mert az Asszír társadalom megbecsült tagjai voltak a szülésznők, ugyan úgy, mint a szülész orvosok.

Kórházról nem beszéltünk, de mégis kell róla néhány gondolatot kifejteni, hiszen valahol gyógyítani kellett a betegeket, ez mind igaz. Hiába is keresünk megoldást arra a tényre, hogy miként és hogyan gyógyítottak az orvosok. Látnunk kell, hogy nagy a valószínűsége annak, hogy olyan, mint kórház nem létezett az Asszír, vagy azt megelőző időszakban. Egyszer az, hogy nem találunk rá semmiféle utalást, de írást méginkább nem lehet találni. Ez valószínűsíti azt, hogy nem is léteztek kórházak, de a nevükben benne van az, hogy házakban történt a gyógyítás. Tudjuk azt, hogy léteztek a gyógyító házak, ahol a súlyos betegeket kezelték, de az véletlenül sem azonos a mi kórház fogalmunkkal. Ebből az következik, hogy a gyógyító munka elsősorban a lakóházakban történt, nem máshol. Arról viszont említést kell tenni, hogy az elmebetegeknek volt oltalom helyük, amely megegyezik a menhelyel, vagyis legtöbb esetben az elmebetegeket menhelyeken tartották felügyelt alatt.

Az Asszír királyok vadászatai

A Mezopotámiai képzőművészeti alkotásokból jól ismerjük a királyok vadászatait, mert a palotaromok között megmaradt faragványok igen realiztikusan ábrázolják a vadászjeleneteket. Ezekből, a faragványokból megtudhatjuk, hogy milyen állatokra vadásztak az ie. II. évezredétől. A faragványok, mint a képírás beszámol azokról az állatokról, amelyekre szívesen vadásztak, hiszen a vadászat akkor volt igazi, ha meg kellett küzdeni a vad elejtésével. A legkedveltebb vad volt ebben az esetben az oroszlán vadászat, mert ez a vad volt az, amelyik nem adta meg magát, csak olyan egyszerűen, láthatjuk a jeleneteken, hogy komoly küzdelmet kellett vele vívni, mire sikerült elejteni. Az oroszlánvadászatok élményével az uralkodók dicsekednek is a felirataikban. A faragványok realista ábrázolásából nem csak azt tudhatjuk meg, hogy mire vadásztak, hanem azt is, hogy a művészet milyen szinten állt, mert egy társadalom milyenségét az is meghatározza, hogy a kultúra, ezen belül is a szobrászat milyen helyet foglal el a művészetek között. Ezek a faragványok (reliefek) arról is tájékoztatnak, hogy a vadászatokon milyen állatok szerepelnek: lássunk néhány példát, hogy mire is vadásztak legszívesebben: oroszlánra, leopárdra, gazellára, antilopra, vadkanra, szarvasra, farkasra, elefántra, továbbá madarakra, ilyenek a vadkacsa, pelikán, daru, kócsag fogolyra, és még struccra is. Ebből is látható hogy milyen változatos volt az állatvilága Mezopotámiának, ma szinte semmi sem él az itt felsorolt állatok közül, talán néhányat a saját tapasztalatomból, vadkacsa, sakál, helyenként még róka, mongúz, stb. A vadászatok szinte kizárólagos passziója volt a királyoknak, éppen ezért nézzünk meg egy feliratot I. Tukulti-Apil-Esara korából.

„Engem szerető Ninurta parancsára négy vadbika, a hatalmas, a kifejlett, a Mittani országában lévő sivatagban, és Araziqu városánál, amely Hatte ország előtt van, hatalmas ijammal, amelynek erősítése vas, és nyilvesszőmmel, a hegyesekkel, életének végét vetettem: bőrüket és szarvukat a városomba, Assurba vittem: tíz hatalmas elefánt bikát Harrán földjén és a Habúr- folyó partján megöltem: négy élő elefántot befogtam: bőrüket, agyaraikat az elefántokkal, az élőkkel együtt városomba : Assurba vittem: az engem szerető Ninurta parancsára százhusz oroszlánt féktelen szívemmel, férfias támadással lábon (állva) megöltem, és nyolcszáz oroszlánt vadászokcsimból leterítettem: a mező összes élőlényét és az ég madarát, a szárnyalót, nyilvesszőm mindegyik lövésével leterítettem”.

Nem csak az Asszír uralkodók üzték ezt a komoly sportot, hanem Mezopotámia területén élő hatalmak királyai, hiszen a Marri uralkodója is hosszas levelezés után arról beszél, hogy a nyúl, a szarvas és a medvevadászaton túl, mennyivel élvezetesebb az oroszlán vadászat, mert ott minden lehetőség kihasználására van lehetőség. Hosszas levelezés kezdődött el a Marri király és a Zimrikim helytartó között egy oroszlán vadászat lehetőségéről. Idézzük fel a levél részletét:

„Korábban az én uramnak így írtam: így (szóltam) én: -Egy oroszlánt a csűrben, amely Akkaka település egyik házához (tartozik) megfogtak. Ha az oroszlánnak (az én uram) érkezéséig a csűrben kell maradnia, azt az én uram írja meg, és ha az én uram után kell küldeni azt, azt is írja meg az én uram. – Most az én uram írjon levelet. Az oroszlán ötödik napja a csűrben van, egy kutyát és egy sertést dobtunk be neki, de enni nem akar. Így

(szólok) én: - Talán ez az oroslán bánkodik – Aggódok. Az oroslánt egy ketreche bevezetem, hajóra teszem, uramhoz viszem őt”

A fenti levélből láthatjuk, hogy az oroslánok nem a természetben futkosó állatok voltak, hanem kizárólagosan a vadászat céljából befogták, és a vadászat helyszínén elengedve lehetett rá vadászni. Ebből is jól látható, hogy az ilyen vadászat, nem volt más, mint passzió. Azt azonban tudjuk, hogy ebben az időben még éltek oroslánok Középkeleten, vagyis Mezopotámia területén, valószínűsíthető, hogy már nem annyi, hogy mindennaposak lettek volna a vadászat tekintetében. A szegényebb rétegekhez tartozó polgároknak (szabadok) maradt a halászat, de az is ott, ahol a törvény nem tiltotta. A fogás egy részét a korai Sumer korban be kellett szolgáltatni a templomnak, de az Asszír korban is. A mocsárvidéken a halászat az emberek megélhetését biztosította, oly módon, hogy még a szabad piacra is jutott belőle. A halászat virágzott már a történelem előtti korban is, mind ez igaz volt az Asszír korra is, hiszen a mocsárvidéken élő emberek felvették ezt az életmódot, amely öröklődött apáról fiúra. A ma ott élő arabok ugyan olyan életformába élnek, mint 4-5 ezer évvel ezelőtt az akkori emberek. A Sumerektől a halászat elsődleges joga a palota és a templom privilégiuma volt, tehát erre a tevékenységre a palotától, vagy a templomtól kellett engedélyt kérni a halászati munka végzéséhez. A mocsárvidéken a halászat mindenkor együtt járt a nádkitermelésével, hiszen az ókorban a nád a legértékesebb építőanyagának számított. A nád mennyiségével mindenkor a palotának kellett elszámolni. A halászatból származó halfelesleget a palota a halkereskedőnek biztosított, amely után adót fizettek a palotának. A fejlődés következményeként a halkereskedelem birtoklása az új Asszír birodalom idején már magánkézben volt, tehát a halász is lehetett tulajdonosa a hal kereskedésnek, azért, mert adózott a kereskedelmi forgalma után. Előfordult, hogy a vállalkozó halkereskedő bérbe adta a halkereskedelmi tevékenységét, melynek az volt a következménye, hogy a halászati területeket is haszonbérbe lehetett venni, tehát nem a halász tulajdona volt, hanem valaki másé, de szerződéssel birtokolhatta a halászat jogát. Asszíriában tudnunk kell, hogy a halászok mindenkor a lakosság fontos rétegét képezték.

Mesterségek és a szakmák kialakulása

A Mezopotámiai emberek számára a hitük határozta meg, hogy kitől milyen körülmények között kapták meg a szakmájukat, hiszen a tudás nem más volt, mint az isten ajándéka a földi ember számára. Ebből következően a tudás az nem is földi eredetű, hanem égi eredetű, mert az istenek ajándékozták a tudást az emberek számára. A meglévő istenek közül is a tudást az ember, ENKI-nek köszönheti, mert „Ő” volt az –az isten, aki az égből elhozta a tudást az emberek számára. Enkit Akkádul Ea-nak nevezték, egész Mezopotámia területén tisztelték, mert mindenhol a tudással bíró istennek tekintették. A szakmák képviselői is „Őt” tekintették az istenüknek, így a cipészek, fazekasok, takácsok, kovácsok, építészek, hajóépítők, fémművesek stb. tisztelték, mert úgy tekintették, hogy nem is lehet más az oltalmazójuk, mint Enki. A görögül írónál (Berroszosz) megjelenik egy olyan isten, akinek halteste van és emberfejú, emberkezű, és halfarka van, tehát meseszerű lény, melynek a neve OANNÉSZ. Ez a meseszerű isten tanította meg az embereket, templomokat építeni, városokat alapítani és megépíteni, de ami a legfontosabb az a földművelése, a földművelési munkálatok ismeretére, valamint a munkák végzésének a meghatározott időben való elvégzésére tanította meg az embereket. Nem utolsósorban megtanította az embereket azt, hogy nem lehet törvények nélkül élni, mert az élet is egy rendszerbe van belefoglalva, amely megszabja az emberek tevékenységét és egy olyan rendszert alkot, amelyben megvannak a dolgok határozva, a szerint, hogy valakinek is joga lenne azt felül bírálni. A jogalkotás csak is az Isteni személyeknek lehet a kiváltságos joga, vagyis a királyoknak, mert „ŐK” az istenek földi helytartói, vagyis isteni személyek.

A mesterségek jegyzékeit megtalálhatjuk az írónok iskolák dokumentumaiban, ahol a diákok összeállították a kézimunkák listáját és ezen belül a kategóriák listáit is. Láthatóan a szakmákat ezek a listák kategorizálták, a munkafolyamatok szerint, vagyis megkülönböztették a kovácsot a takácsoktól, tehát már a szakmák kategorizálása megtörtént, így pontosan tudjuk a leírtakból, hogy az írás milyen szakmára vonatkozik, legtöbbször még azt is, hogy mely munkafolyamatról van szó. A kézimunkákat Akkádul (dulli qáti)-nak nevezték, de valószínű az asszírok sem nevezték másként. Mint tudjuk ez a terület a föld és a földpát, valamint a nád civilizációja volt. Ebben az országban bőr és gyapjú volt elegendő, de az építkezésekhez kő már nem ált a rendelkezésükre, éppen ezért ezekre, az árukra nagy szüksége volt a kialakulóban lévő birodalomnak, melyből következik az, hogy ilyen feltételek mellett kikell, hogy alakuljon a kereskedelem, amely megteremti a feltételeit annak, hogy a birodalom területén legyen fa, kő, és természetesen fémek is. A fentiekből következik az, hogy kialakul a kereskedelem, különösen a külkereskedelem, amely az országot el tudja látni mind azokkal az árukkal, amelyre szüksége van, tehát a későbbiekben látnifogjuk, hogy a kereskedelem kialakulásával az Asszír birodalomnak rendelkezésére áll mind az, amire a gazdaságának szüksége van. Tudnunk kell azt, hogy a kereskedelem nem az asszír korban alakult ki, mert már az asszírokat megelőző kultúrákban is jelen volt a kereskedelem, mert a Sumer társadalom és az azt megelőző Szabír társadalom is ismerte a kereskedelmet, sőt már a bankrendszer fogalmát is. Az biztos, hogy az Asszír birodalom létrejöttében igen sokat segített a kereskedelem súlyának a felismerése és a benne rejlő lehetőségek kiaknázásának a lehetősége. A vámok alkalmazásának a lehetősége meghatározta mind azt, ami a

kereskedelem előnyivel jár, és ami a gazdaság motorját is jelenti ebben a térségben. A szakmák tekintetében a kereskedő szakma ált az élen, mert a gazdaságnak erre volt a leginkább szüksége, de ilyen kategorikusan nem lehet kijelenteni, hogy mindenképp felett csak a kereskedelem, hiszen a szakmáknak valahol harmóniát kell, hogy képviseljenek a társadalmon belül, amelynek az a funkciója, hogy a gazdaság eredményeket tudjon felmutatni. Nézzük meg a szakmákat közelebbről, úgy etimológiailag, mint funkcionálisan, kezdjük a legfontosabb szakmákkal, így az élelmiszer kereskedelemmel. Nézzük meg a „molnár” szó jelentését a korai időszakban, „engar” valószínű szabír szóval van dolgunk, de az „arar”= molnár sumer eredetű szó, amely a sumerek előtt is létező szó volt, tehát az őslakosság köréből származik. Hasonló eredményre jutunk, ha a pék szót kezdjük el elemezni, sumerül „endib”= pék, ez a szó legalább ötezer évre visszavezethető, tehát ősrégi szóval állunk szemben, vagyis ezeket, az elnevezéseket úgy vették át egymástól a Középkorban megjelenő és leteleplő népek. A molnárok munkája valószínűleg úgy történhetett, hogy a molnárok az első időszakban kézzel az őrlőköveken összezúzták a gabonaszemeket porrá, majd a technika fejlődésével liszté tudták őrölni azokat. Mezopotámia területén nagyszámban találtak a régészek ilyen őrlőköveket a feltárások során, ezek az őrlőkövek közepén ki vannak mélyítve ahol a gabonaszemek elhelyezése megtörtént. Sok kutató vitatkozik még ma is azon, hogy a különböző méretű köveken mit és hogyan őrölhettek, nekem a személyes véleményem az, hogy a kisméretű köveken valószínűsíthető, hogy fűszereket őröltek, míg a nagyobb köveken gabonaszemeket őröltek. Ezt azért is merem mondani, mert ma is találkozhatunk Észak Irak területén olyan háztartásokkal, ahol ugyan ezt a technikát alkalmazzák ma is. Ezért is van az, hogy az ásatásokon dolgozó munkások ránézésre is tudják azt, hogy a megtalált tárgy nem lehet más csak őrlőkő, mert az alakja és a funkciója megegyezik az évezredekkel, korábbival. Az ókorban, a legkorábbi időkben az őrlés nehéz munkáját a nők végezték, a gabona őrlés feladata nem is lehetett másé, mint a rabszolganőké. Ismerünk fizetési lajstromot az ÚR III. dinasztia idejéből, amely ékírással agyagtáblába van nyomva (kiadta H. Sauren) idézzük fel ezt az iratot:

„187 királyi gurust és 190 szila búzát, Mania bronzmértéke szerint mérve kapott Manszum Eranda fia, a malom munkásnőinek béreként, -Az úrnő jó kerítés – magtárából, Gud biszar hónapban, egy évvel azután, hogy Kimast megsemmisítették.”

Gorusokról tudni kell, hogy ezek a munkások fejadagért dolgoztak, tehát állami alkalmazottak voltak, hogy érthetőbb legyen olyanok voltak, mint a görögöknél a „heloták.” Ebből nyilvánvalóvá válik, hogy nem másról van szó, mint a malomba beosztott rabszolganők munkájáról, a Manszum nem lehetett más, mint a rabszolganők felügyelője, aki a számukra 563 hektoliter búzát kapott. Az viszont nem ismeretes, hogy hány nő számára kapta ezt a mennyiségű búzát, az sem világos, hogy mennyi jutott fejenként belőle a munkásoknak és mennyi a felügyelőnek. A szakmák kialakulásának feltételei adottak a fentiek alapján, de azt is tudjuk, hogy a pékek hogyan és miképpen sütötték a kenyeret, mert a fenn maradt iratokból mind ez kiderül. Álljon itt egy olyan ismeretanyag a kenyérről kapcsolatban, hogy miből és hogyan készítették ezt a fontos táplálékot a pékek. Általában a kenyeret árpából készítették, ritkábban búzából, a lisztbe vizet téve gyúrták lepénnyé, melyet aztán a kemence falához verve nyújtottak, vagy nyújtó kövön nyújtottak, ezt a kenyértésztát a forró hamubátéve megsütötték. A fentiekből adódóan a kenyér minősége változó volt, ugyan úgy a formája is, így minden kenyér fajtának külön neve is volt. Ebben a korban ismerték a lángost és a kenyér rudacskát, valamint a cipót, tartós kenyeret is sütöttek. A cukrászok különböző süteményeket készítettek, így a datolyás lepényt, vagy a jobb kidolgozású datolyás kalácsot. Középkorban ma is ugyan úgy készítik a kenyeret, mint ötezer évvel ezelőtt, hiszen ma sem kell több a kenyérsütéshez, mint liszt, só, és víz. Magam is ettem az ilyen kenyeret, és azt kell mondanom, hogy sokkal egészségesebb, mint a mai ízesített kenyér, amely ma elfogadottá vált a mai világunkban.

A mészárosokról még nem sok szó esett, de ez a szakma is hamar el különült a többi szakmáktól, mert a hús fogyasztása nem a szegények körében volt elfogadott, hanem a paloták lakói számára. Éppen ezért a mészárosok műhelyei a paloták közelébe alakultak ki, hiszen a paloták vásárolták fel elsősorban a termékeiket. Az-az érdekes, hogy az asszír korban a szakácsok is a mészárosokkal szinte közösen alkották ezt a szakmát, mert a szakácsok a húsféléket sütve, vagy főzve vitték be a palotába és készítettek belőle igazi ínycsiklandókat.

Ejtsünk szót a sörfőzőkről, hiszen az italfogyasztás területén talán a sör a legrégebbi ital, amit ismer az ember. A sört a főzők általában a palotákhoz közel végezték, hiszen itt ezen a területen forgolódott a legtehetősebb réteg, vagy a templomok közelében. A palota is és a templomok is mind alkalmaztak sörfőzőket, akiket sörkenyerek férfiújának neveztek. Az asszír területeken számos korcsma és pince volt, tulajdonosait, rendszerint korcsmárosnőket család esetén a törvény szigorúan büntette. Sokan most kérdezhetnék azt, hogy miért a nők végezték ezt a munkát, egyszerű a válasz, mert a férfiak legtöbbje katonai szolgálatot látott el és így nem végezhetette az ilyen és ehhez hasonló munkát, mert a „haza védelme” mindenek előtt való volt. A sör ivászat a városi élet vívmányi közé tartozott, éppen ezért idézzünk fel egy himnust a sörivással kapcsolatban. (Ninkasi himnus)

*„A nádkosárban édes sör áll,
Ide hozzám, csapos, korcsmáros, sörfőző!
Hadd hajtom fel a sör áradó tavát,
Mulatni akarok, hej, mulatni akarok!
Iszom a sört, szívem mámorban fürdik,
Iszom a szeszt, kedvem fellobban,
Vidám a májam már, boldog a szívem,
Szívemet kellemes érzés tölti el,
És ujjongó májam előtt királynői lepel lebeg:
Innin kedve most már megjött,
Az ég úrnőjének kedve most megjött”*

A sörnél maradvány meg kell említenem, hogy sumerül a sört „kasnak” nevezték, akkádul „sikaru”-nak nevezték, vízbemártott árpakenyérből és malátából erjesztették, hasonlóképpen, mint a szlávok a „kvaszt”, csak a sör alkohol tartalmú volt, míg a kvasz nem tartalmaz alkoholt. A kutatók feltártak számtalan korsóhoz hasonlatos edényt, de jóval nagyobbakat, mint azt először gondolnánk, amelyről kiderült, hogy ezek az edények a sör készítésének az edényei, mert ebben az edényekben erjesztették az árpakenyert és a malátát, ezeknek, az edényeknek szűknyakuk volt és alul hegyes csúcsban végződtek. Sokan megkérdezték, hogy ezeket, az edényeket hogyan tudták tárolni, hiszen a talpukon nem tudtak megállni. Igen, aki nem ismeri ezt a kialakult kultúrát annak nehéz elhinni, hogy ezek az edények raktárakban találhatóak, ahol a fogadó részek úgy vannak kialakítva, hogy azok magukba foglalják az edények alját. Ilyeneket láttam annak idején Kisben, Nippurban, Ninivében, Kalhuban is. Ez azt jelenti, hogy nem az asszírok találmánya sörkészítés tudománya, hanem az „Őket” megelőző kultúrák hagyatékát vették át, hiszen a sörkészítés tudománya az asszírok előtt legalább három ezer évvel korábbi találmány, tudjuk azt, hogy az általunk ismert sör készítés receptje az nem kenyérből, hanem mézből készített sörről ad tájékoztatást. A sör kesernyés ízét úgy érték el, hogy a kenyeret forró hamuba megpirították, mivel még akkor nem ismerték a komlót és ezt adagolták az erjesztendő folyadékba. A sörkészítésnél többféle készült, így a világos sör, a piros sör, a barna sör, ezeket mind különböző erősségűre főzték és így maradt fenn a márka jellegzetessége. A sörivásatról számos faragvány maradt az utókorra, amelyről meg tudjuk állapítani, hogy sört nem pohárból, vagy korsóból itták, hanem a tárlóedényből közvetlenül fogyasztották szívószál segítségével, amely lehetett nádszál, vagy szalmaszál. Azért fogyasztották így a sört, hogy az árpamagot nehegy lenyeljék, mert az,

balesetet okozhatott volna. Mint tudjuk a sör a nép itala volt, akkor a bor nem is lehetett más, mint a királyok itala, hiszen ezt a terméket még nem sok helyen ismerték, de az előállításához is sokkal felkészültebb embereknek kellett lenni, hiszen a bort nem csak elő kell állítani, hanem megfelelően kezelni is tudni kell. Az is igaz, hogy Asszíria területén nem termelt meg a szőlő és így a borkészítés technológiája sem alakulhatott ki, ezért importálták a királyok borait. Azt is tudni kell, hogy a szőlőpréselés külön szakma volt, mert a bort préseléssel állították elő, hasonlóan, mint a szezám magot és a szezámfűből olajat préseltek.

Cserepesek és fazekasok:

Amikor az ember rájött arra, hogy ahol tüzet rakott ott az agyag megszilárdul, és olyan keménnyé válik, hogy darabosan törik, hiszen cseréppé válik. Ez az az idő amikortól arról beszélhetünk, hogy kialakultak a fazekasok szakmája. Ez a szakma messze megelőzi a történelmi időket, hiszen az Asszír korban olyan magas szinten áll a fazekasság, amely már eléri a művészetek szintjét. Mezopotámia egyik alapvető nyersanyaga az agyag, melyből sok egyéb termék előállítható, így a téglák, az agyagedények stb. Állítható, hogy alig van olyan mesterség, amely olyan közel állna a művészetekhez, mint a fazekasság, építőanyagként már ebben az időben régen használatos, hiszen a paloták nagy része az Asszír korban téglából és kőből készültek, tehát építőanyagként alkalmazták. Építőanyagként való használata agyagtéglával kezdődött, majd ezt kiégetve megkapták az égetett téglát, amely babizonyította, hogy van olyan tartós, mint a mészkő. Vannak adataink arról, hogy a középasszír kort megelőzően is már alkalmazták az égetett téglát az építkezéseknél, a téglák kötőanyagaként az olajsárt alkalmazták (bitumin), hiszen a világon talán egyedül ezen a területen található meg az, hogy a bitumin természetes módon jön fel a felszínre, vagyis bitumin forrásként Hit városánál. A téglák alakjai az idők folyamán változtak, függetlenül attól, hogy milyen célra gyártották. A legismertebb méret, ami fenn maradt az utókorra, az 60 X 60 X 6-cm. méretben, de vannak ettől eltérő méretek is, sőt ha kerek építményekhez használatosak gyártottak, akkor megtalálható a gömbölyített téglák is, ugyan úgy, mint a modern kori kémény téglák. Asszíriában gyártottak 16 X 6 X 6 cm-től egészen 24 X 6 X 6 cm-ig, ezekről tudni kell, hogy a német régészek ezt a téglatípust „reimhemnek” nevezték, vannak nagyméretű téglák, ilyenek a 18 X 9 X 9 cm-építési téglák. A városfalak építésénél általában a 60 X 60 X 6 cm téglákat, vagy a 47 X 47 X 7 cm alkalmazták. A fejlődés következtében a luxusnak is nevezhető téglák készítése is nagy sikernek örvendett, hiszen a palota építészet terén mázas és alakokat megjelenítő téglákat is alkalmaztak, erre legyen példa a Babiloni mélyben lévő Istár kapu, ahol ma is jól látható a mázas téglából épült fal, amely igen jó állapotban megmaradt az utókorra. Ezekből, a téglából épült falak dombormű benyomását keltik a látogatóban, hiszen úgy látjuk, mint ha reliefek lennének, holott csak mintával ellátott téglákról van szó. Meg kell állapítani, hogy ezeket, a téglákat már művészek tervezték, még akkor is, ha erre nem találunk ilyen iratot, vagy egyéb feljegyzést, hiszen művészi a kivitelezésük ezeknek, a felületeknek.

Fazekasság:

Az egyik legelterjedtebb szakma volt egész Mezopotámiában, de különösen Asszíriában. A fazekasság történelmi kezdetei visszanyúlnak egészen a Sumerek előtti időkre, hiszen a tudomány a cserép kultúrákból határozza meg azt a kultúrkört, amelyben az ott talált cserepek tanúskodnak. Ezt nem kívánom most kifejteni, mert a kultúrák körét egy másik munkámban már részletesen kifejtettem, tehát itt csak utalok azokra a kultúrákra, melyeket érintenek.

A fazekasok Sumer elnevezése nem más, mint „pahar”, vagyis fazekas, mi sem jelzi az ősi voltát ennek a szakmának, mint az, hogy már a Sumerek is ismerték, de valószínű, hogy ez az elnevezés még a Sumerek előtről származik, vagyis a Szabiroktól. Az Asszír korban számos olyan fazekas munkát ismerünk, ahol el lehet mondani, hogy a mester művésze volt a szakmájának, mert olyan geometrikus mintákat alkalmaztak, amelyekre a mai művészet is büszke lehetne. Az agyag a Mezopotámiai embert az élete végéig elkísérte, hiszen a bölcsőtől

az agyagedény, a szerszámok, de még a koporsója is agyagból készült, legalább is a gazdagoké igen. Gondoljunk bele mennyire nélkülözhetetlen volt az agyag, az iskolaszerek is agyagból készültek, amelyet maga az írnoknak kellett elkészíteni. A fazekasok készítették a dísz tárgyakat is, hiszen ők voltak a mesterei a kaolin megformálásának, nem csak isten szobrokat készítettek, hanem közönséges szuvenir tárgyakat is, amit a gazdagok meg tudtak vásárolni. A fentiekből is látható, hogy miként különült el a fazekasság a téglakészítőktől, hiszen a fazekasság kvalifikált embert igényelt, míg a téglakészítés kevésbé. Azt is tudnunk kell, hogy a Sumer korban jelenik meg először a korongolt edények sorozata, tehát a mai ismereteink alapján elmondhatjuk, hogy a korongolást a Sumerek találták fel, de azóta is alkalmazzák az edények készítésénél.

Ácsok és famunkások:

Az tény ebben az időben, hogy magánember nem juthatott könnyen faanyaghoz, hiszen ezen a vidéken igen kevés a fa. Ma is ugyan ez a helyzet, mert a fa import árú, nem volt ez másként az Asszírok korában sem, hiszen akkor is fában szegény volt ez a terület. Ha megnézzük, hogy a famunkások vonatkozásában hogyan alakult a szakmaiság, akkor elmondhatjuk, hogy még ebben az időben csak famunkások voltak, mert nem különböztették meg az ácsot az asztalostól, a bognárt az ácstól, éppen ezért beszélhetünk csak famunkásokról, akik ebben az időben szinte kizárólagosan a templom szolgálatában álltak. A famunkások nevét a sumer korból ismerjük, így a sumer „nagar” kifejezés = az áccsal, tehát famunkás. Az akkádnyelvben is megtaláljuk ugyan ezt a kifejezést, melyet az Asszírok is átvettek, ez így hangzik „naggáru” ez a szó vonatkozott az ácsra, az asztalosra, de a bognárra is, tehát látható, hogy ez a szakma nem vált több irányúvá. A fentiekből következik, hogy az ács készítette az ajtótol kezdve a bútorokig mindent, így a tetőszerkezetek kialakításig mindent, ami fából készült. A legérdekesebb az, hogy az ácsnak ebben az időben érteni kellett a kocsi készítéséhez is, mert a társzekerekkel bonyolították a kereskedelmet, éppen ezért igényelte az új szakma a minél jobb és használhatóbb kocsik és szekerek készítését, és itt alakul ki a fuvarozók kasztja, vagyis ebből jön létre a kereskedő szakma mellett egy új szakma a fuvarozóké. Az ácsok tevékenységi köre nem zárul ezzel, hiszen a hajóépítők is ácsok voltak, hiszen a mai világunkig megmaradt a hajóács szakma, de ugyan úgy nem vált ketté még ebben az időben, mint az asztalosé sem. A fentiekből következik, hogy az ácsmesternek értenie kellett az építkezéseken lévő munkálatokhoz, de a szekérgyártáshoz is értenie kellett, de nem elhanyagolható az sem, hogy a hajóépítés is az ő szakmai ismereteit igényelte.

Nádfeldolgozók:

A nádfeldolgozás messze megelőzi az Asszír kort, de még a Sumer kort is, hiszen a kultúrák kialakulásával azonos idővel a nád a legfontosabb építőanyagok egyike, mert a tetőfedéseknek nem volt ebben a korai időben más alternatívája. Az ősi világokból megmaradt egészen a legutolsó időkig a náddal való építkezések, amelyek szinte alig változtak az évezredek során, mert ma ugyan azzal a technikával készül a mocsárvidéki nádház, mint néhány ezer évvel korábban, ma is ugyan úgy a vízben úsznak ezek a nádházak, mint korábban. Magam is találkoztam mocsárvidéki emberekkel, akiktől meg kérdeztem, hogy mikor jártak utoljára kint a szárazulaton, a válasz igen egyszerű volt, hogy nem emlékeznek rá. Ebből is jól érzékelhető, hogy ezen a vidéken szinte megállt az idő és alig történik változás az életfelfogásban. A náddal való foglalkozás, mint említettem, talán a történelem előtti időkre nyúlik vissza, de a Szabiroktól örökölte a nevét, oly módon, hogy „adkub”-nak nevezték a nádfeldolgozókat. Azt is tudnunk kell, hogy nem csak nádházakat és tetőket készítettek, hanem nádból hajókat, melyeket bevontak bőrrel és belülről olajsárral szigetelték a beázás megelőzése céljából. Ezekkel, a hajókkal a korai népek igen messzire el tudtak jutni, hiszen a távolsági kereskedelem ennek a hajótípusnak köszönheti a létét, tehát ha kellett akár az óceánt is át lehetett volna vele szelni. Ezt bebizonyította a Norvég Heyerdal „Rá 1” és a „Rá 2” hajójával. Ezt a történetet nem kívánom most elemezni, mert más a mi

feladatunk, mint Heyerdal úrnak volt az 1970-es években. Ennek a hajótípusnak az Akkád neve „quppu” a mai arab neve, viszont „guffa”. Az Asszírok az Akkád nevet használták, melyek megmaradtak a királyi felirataikban. A fent említett hajótípust a történelem hajnalán a görögök bődönhajónak is nevezték, mert a hasonlósága olyan volt, mint egy tároló bődöné, Herodotos munkáiban találkozunk ezzel a kifejezéssel.

A nádból sokféle használati tárgyat készítettek, pl. nádfüggönnyt, ajtót, épület falazatát, hajót, padozatot, és még sorolhatnám a felhasználási területeit. Ugyan ez volt érvényes a gyékényre is, hiszen a kettőt kombinálva is, felhasználják még ma is, de kosarakat, vagy függönyöket készítettek belőle, de időnként papucsockat, vagyis lábbelit is, hiszen az Asszír korban minden olyan anyagot felhasználtak, ami felhasználható volt. A nádból kiváló világító eszközt is készítettek, vagyis olajsárral megtömve a belsejét fáklyaként is alkalmazták. Nem utolsó sorban a nád sok esetben pótolta a fát, mert Mezopotámia fában igen szegény volt, tehát az elöregedett náddal fűtöttek, vagyis elégették.

Kelmekészítők és a takácsok:

Napjainkban is a szakemberek azon vitatkoznak, hogy melyik munkafolyamat volt előbb a ruhaszövés, vagy a nádszövés, hiszen sokan azt gondolják, hogy a ruhaszövésnek kellett előbb bekövetkezni, mert az embereknek meg kellett óvniuk magukat a hidegtől. Ma nem az a kérdés, hogy melyik volt előbb, hanem az, miként értelmezzük ezt a szakmát, hiszen tudomásul kell vennünk azt, hogy a szakma kialakulásánál nem voltunk ott. Így nem tudjuk meghatározni a keletkezésének a pontos idejét, vagyis nyugodtan kimondhatjuk, hogy a takács szakma keletkezése szintén elvész a történelem távlataiban, tény, hogy egy ősi szakmával állunk szemben, de nem az a lényeg, hogy a keletkezésének a korát pontosan megtudjuk határozni, hanem az, hogy a megfelelő történelmi korba tudjuk tenni. Ebből is jól látható, hogy ez a szakma a kultúrák egymásraépültségéből fakadóan a népek egymástól örökölték és meghonosították ezt az ősi szakmát, tehát még az elnevezése is az ősiségére utal a Szabírok „esbar”-nak nevezték, míg a Sumerek „usbar”-nak az Akkádok viszont „isparu”-nak nevezték, igaz ezt a szót vették át az Asszírok is. Térjünk vissza az ősidők világába, hiszen a Bibliai Ádám és Éva is, amikor a tudásfájáról evett, akkor jött rá, hogy ruhátlan, de hogyan is védekezett ellene, úgy, hogy fügefalevelet tett az ágyékára, vagyis eltakarta a szemérem részeit. Láthatjuk, hogy az erkölcs kérdése is már az első időkbe megjelenik, tehát nem közkinccs a szemérem, hanem az élet sodrásában az egyén, és a törvényes társát illeti meg mind az, ami kettőjüket összeköti. A ruházkodás szempontjából, ami érdekes, hogy a fügefalevél adja meg a választ, hogy melyik volt az első a sás fonat, vagy a takács munkája a lenfonat, vagy a szövet. Úgy gondolom ez nem is lehet a vita tárgya, mert a természeti népek még a mai napig is viselik a sásruházatot, tehát ez nem történhetett meg másként az ősidőkben sem. Az is igaz, hogy Mezopotámia területén igen jól megbecsülték a takácsokat, hiszen az egyik legfontosabb terméke volt az Asszír birodalomnak a divatos ruházat exportálása. Általában a takács munkát rabszolgákkal végeztették, mégpedig oly módon, hogy rabszolganők végezték ezt a felelősségteljes munkát felügyelet mellett. Mind ez annak köszönhető, hogy nagy valószínűség szerint valahol Mezopotámia területén, vagy annak vonzáskörében találták fel a szövőszéket is, hiszen számtalan régészeti lelet bizonyítja azt, hogy itt ezen a területen szövőszékekkel dolgoztak. A megtalált leletek arról győznek meg bennünket, hogy a függőleges szövőszékek terjedtek el, amelyeket az Asszír korban is használtak. Ahhoz, hogy szövetet lehessen készíteni a gyapjút meg kellett tisztítani és fonállá kellett sodorni, vajon mivel készítették el a fonalat? A korai időkben ismerjük a Rokka szerepét a fonál gyártása területéről, melyet ma is használnak, tehát a kényszer létrehozta a technikai újításokat és iparosítja a takácsok munkáját. Mint már említettem soha nem a férfiak üzték ezt a szakmát, hiszen megfogjuk látni a kereskedelemnél, hogy ezt a szakmát az Asszíroknál is a nők, a rabszolganők végezték, szinte éhbérért. Az Asszír korban már nem csak Asszíriában és a Mezopotámiai területeken készítettek szöveteket, hanem Szíria és más

Közélkeleti országokban is. A fentiek ismeretében a Mezopotámiai szövőszék sem lehetett más, mint az egyiptomi, vagy a szíriai és más akkori államok szövőszéke. A kelmék szövésénél eleinte a gyapjú színe határozta meg a kelme anyagát, színét, mintáját, de a későbbi időkben már a kelmét festették, bíborral, indigóval és egyéb festéket tartalmazó gyökerekkel. A Mezopotámiai ruhákból csak szeletnyi darabkák maradtak fenn az utókorra, éppen ezért a ruhákat nem tudnánk rekonstruálni, ha nem állna rendelkezésünkre a művészet, így a szobrok, festmények, relieffek, és még sorolhatnám. Mind ezekből jól kivehető az, hogy egyes történelmi korokban miként öltözködtek az akkori emberek, a szövésmintát úgy általában ismerjük a megmaradt darabkákból. Így tudjuk rekonstruálni, hogy mely korban milyen is volt a divat, hiszen tudjuk azt, hogy ebben a korban Mezopotámia diktálta a divatot. Asszíriában a templomok és paloták mellett működtek a szövődék és a fonodák, itt még rabszolgák végezték ezt a munkát, de már azt is tudjuk, hogy az új Babiloni kortól független szabad emberek tisztességes szakmájaként végezheték a munkájukat a takácsok és a szabók. Már az Asszír korban a divat meghatározta a keresletet, hiszen a paloták urai már elvárták azt, hogy aranszállal díszített ruhákat is lehessen vásárolni, vagy megrendelni a szövődétől, vagy a fonodától. Az ilyen díszes ruházatot az előkelők és a tisztségviselők tudták megfizetni, természetesen a királyok viselete volt a legdíszesebb, hiszen az Asszír királyok nem mások voltak, mint az istenek földi helytartói. Nagy a valószínűsége annak, hogy az Asszír korban a szöveteket hímezték is, hogy minél díszesebb legyen, ezt onnan tudjuk, hogy a relieffeken és a szobrok ruházatából jól kivehető a minta, amely arra utal, hogy hímzett ruhát visel a szobron ábrázolt személy.

Bőrösök és bőrkészítmények:

A bőrös szakma kialakulása szintén visszanyúlik a történelem homályába, mert a Mezopotámiai területeken általában az emberek nem hordtak lábbelit, hiszen az időjárási feltételek miatt erre nem volt szüksége az ott élő lakosságnak. A bőrös szakmára azért szükség volt, mert a történelem előtti időkben valószínűsíthető, hogy a lakosság jelentős része bőrruhákban járt, védve magát az időjárási viszontagságoktól. A fejlődés következményeként a bőr termékekre a társadalmi fejlődés következményeként szükség volt, hiszen a hadsereg állandósultsága következtében jelentős mennyiségű szíjra és bőr áruira volt szüksége a hadseregnek. Így alakult ki a szíjgyártó szakma, mert a hadsereg részére nagymennyiségű szíjat kellett legyártani, hiszen a málhátat valamilyen módon rögzíteni kellett.

Az asszír korban az állandó hadsereg már lábbelit használt, éppen ezért volt nagy szükség a szíjgyártókra, hiszen ezek az emberek készítették a katonák számára a sarukat, amelyeket a katonák viseltek. A Középkeleti bőrgyártás területén kiemelkedett a Mitaniak által gyártott bőrtermékek. Azt is tudjuk, hogy a katonai termékek mellett a polgári lakosság részére is gyártottak ebben az időben lábbelit, így sarukat, később cipőket a tehetősebbek részére. A cipészek az Asszír korban elkülönültek más szakmáktól, hiszen a megrendeléseiket elsősorban a hadseregtől várhatták, mert Ők voltak a termékeik felhasználói. A hadsereg részére gyártották az úszótömlőket, melyek báránybőrből készültek, ezzel megkönnyítették a folyókon való átkelést, valamint, vízholdó tömlőket is gyártottak a hadsereg részére, melyben a katonák az ivóvizüket tárolták. Az úszótömlők segítették a folyami átkelésnél a folyami tutajok stabilitását, melyet az Asszírok „kéleknek” neveztek. A bőrösök munkaviszonyát az Asszír törvények szabályozták, hiszen törvényileg megvolt határozva, hogy mennyi bér jár a munkájuk után, és milyen feltételeknek kell megfelelni. A későbbiek során a bőrtermékekre megnövekedett a kereslet, így a gyártók céhekbe tömörültek és szabad mesterekként végezték a munkájukat, majd az Asszír kor virágzásának az idején a céhek is társulhattak.

Kőfaragó szakma kialakulása:

Mezopotámia területe kőben szegény volt, éppen ezért a kőfaragó szakma is viszonylag későn alakult ki. Az első ismert időszakban, még a Sumerek korában a kőfaragás tudománya nem volt más, mint a pecséthengerek metszése és faragása. Erre a kérdéskörre nem térek ki,

hiszen Marton Veronika ezt a kérdéskört körbejárta részleteiben. Az építkezések területén nem követ építkeztek, hanem szárított vályogtéglával, ehhez nem kellett kőfaragó, hiszen a kőműves sajátmaga el tudta végezni ezt a munkát. A kőfaragás technikája igazán az új Asszír korban terjedtek el, mert az uralkodók palotáinak a díszítő elemeit a kőfaragók végezték el. Igaz már a Sumer korban is létezett kőfaragás, így elsősorban a művészetek területén, szobrászat, relief készítésénél, az épületek díszítésénél. Az igazi elterjedése vitán felüli, mert a nagy építető királyok alkalmazásában igen sok kőfaragót találunk. Az Asszír korban is a kőfaragókat nagy tisztelet lengte körbe, mert művészeknek tekintették, hiszen, ha ma megnézzük az általuk előállított termékeket, akkor azt megállapíthatjuk, hogy a mai művészeknek is becsületükre válna az a teljesítmény, amit az Asszír kor kőfaragói elértek. A kor szerszámaikat úgy kellett megszerkeszteni, hogy a szobrok készítésénél a bazaltot és a dioritot is faragni lehessen, vagy csiszolni, ami ma sem egy könnyű feladat. Nézzük meg miket is készítettek a kőfaragók, amelyek az utókor számára fenn maradtak. Ilyenek voltak a kő őrlőedények, az őrlőkövek, mozsarak, tálak, a királyi trónlapok díszítései, az épületek külső és belső faragott kőburkolatai, istenszobrok faragásai, a fegyverzet területén a buzogányfejek faragásai, de lehetne még sorolni azokat a tárgyakat, melyek csak dísz tárgyként kerültek forgalomba. Ugyan ez a szakma termékei voltak azok a faragványok melyek az utókorra maradtak, ilyenek az elefántcsont faragványok, ezek a faragványok sok esetben egyiptomi hatásokat mutatnak. Ennek az lehet az oka, hogy ezek a faragó mesterek, vagy az egyiptomiaktól tanulták a mesterséget, vagy egyiptomiak voltak.

Fémöntők és fémművesek:

A fém megmunkálása sokkal több, mint egy szakma elsajátításának a lehetősége, hiszen itt már ismerni kell a fémek tulajdonságait, valamint az összetételét, megmunkálásának a lehetőségeit. Ismerni kellett azt, hogy miként lehet a fémet kivonni az érceiből, ismeretanyag birtokában kellett lenni a kémiai jelenségeknek, valamint a fizikai tulajdonságainak. Ebből is látható, hogy ez a szakma sokkal több egy kőfaragó, vagy egy bőrműves szakmától. Igaz a fémek megmunkálásának a feltételei viszonylag korán kialakultak, hiszen már a Sumerek előtt a Szabírok is használtak fém ékszereket, így az ezüstöt és az aranyat, de a Sumer korban az aranyművesség nagy magasságokba eljutott. Volt részem látni a Bagdad Múzeumban azokat a Sumer aranykincseket, amelyek az ie. III. évezred korából származtak, ezek a tárgyak bizonyítják leginkább azt, hogy milyen szinten állt az aranyművesség a fenti időszakban. A réz megmunkálásának a technológiáját is végig lehet követni, hiszen a természet kalapálással formálva tudták már alakítani, formálni, de később ki tudták vonni a rezet az érceiből, és olvasztással elő tudták állítani a rezet. A későbbi időszak fejlődésének köszönhetően nem csak a rezet tudták előállítani, hanem a rezet ötvözve ónnal megkapták a bronzot, amely már a felhasználás területén alkalmasabb volt, mint a réz. A réz neve Sumerül „uradu” Akkádul „eru”, ezt a megnevezést használták az Asszírok is, a behozatal a mai Örményország területéről és Elám területéről érkezett Mezopotámia területére. A réz ismerete a mai tudásunk szerint már az ie. IV. évezredben ismert volt a Középkelet népei előtt, tehát nem igaz az- az állítás, hogy a Sumerek nem ismerték, hiszen már a Szabírok is ismerték, úgy a rezet, mint az aranyat, vagy az ezüstöt. Ha ezeket, az anyagokat ismerték, akkor már csak egy lépés a vas ismeretéhez, amit meg is tettek, már az ie. II. évezred elejétől az évezred közepéig. Erről a korról fenn maradt írások azt mondják nekünk, hogy a sumerek a vasat isten ajándékának tekintették, hiszen varázserőt tulajdonítottak neki. Azt hiszem nem nehéz kitalálni, hogy miért, keménysége miatt, színe miatt, ritkasága miatt, edzhetősége miatt, az előállításának nehézsége miatt, de lehetne sorolni, hogy mi volt az indoka, hogy új módon tisztelték. Az Asszír korban a vas elfogadottsága szinte természetesnek tűnt, igaz nem a hétköznapi embereknek, hanem a királyi udvaroknak, hiszen megtiszteltetésként vastőrökkel voltak felszerelve a palotaőrök, de a királyok is szívesen viseltek vas tárgyakat. A fentiek igazolására had említsem meg Dur-Sarrukin feltárását, ahol számtalan vastárgy került a

felszínre, így vasszög, fegyverek, szerszámok, láncok, tehát itt van előttünk a bizonyíték arra, hogy a vaskor az ie I. évezred első felében már hódított, tehát a kezdetek visszanyúlnak egészen az ie. II. évezred közepére.

Az ie I évezredben már feldolgozták az ónt, ólmot, antimont, és a magnezitet is. Az aranyat és az ezüstöt ebben a korban szinte korlátlanul használták a királyi udvarok hivalkodásul arra, hogy bemutassák, hogy az Asszír birodalom milyen gazdag, de az ékszerek és egyéb tárgyak mind azt mutatták, hogy művészi fokon bántak az anyaggal az aranyművesek és az ezüsttel az ezüstművesek. Ebben a korban már ránézésre is meg tudták különböztetni a jóminőségű és a gyengeminőségű aranyat és ezüstöt. Erre legyen itt egy eredeti szöveg, ami az Amarnai levéltárban maradt fenn. Idézem:

„(Ami) a követedet (illeti), akit küldtél, a 20 manum arany, amit hozott, nem teljes értékű: amikor a kemencébe helyezték, 5 manum arany nem jött ki (belőle)”

Vasmunkások és kovácsok:

A vasat a kovácsok munkálták meg, melyeket a Sumerek „szuming” névvel illettek, ez a kifejezés ismét a Sumerek előtti időket idézi, hiszen a kovácsolás mesterségét a Szabír lakosság is ismerte. Asszíriában, de a Középkélet más népeinél mindenkor a kovácsok műhelyei a városkapunál álltak, erre legyen példa a Borszipai egyik kapujának története, ezt a kaput az utolsó ismert neve alapján is KEMENCE kapunak nevezték. Tudjuk azt, hogy itt állt a kovácsok műhelye, itt olvasztották a fémeket, és itt készítették a nemes fémekből azokat a tárgyakat, melyeket ma ékszereknek nevezünk. Itt olvasztották az érceket, és itt olvasztották a fémeket, és itt ötvözték a vasat ólommal, ónnal, rézzel stb. Itt készültek a legfontosabb mezőgazdasági szerszámok, a vágóeszközök, és nem utolsósorban a fegyverek. A „nappahu” szó megmaradt a kialakuló többi mesterségnél is, hiszen mindegyik mesterség nevében valamilyen formában megtalálható, a rézművest „nappáh szipari”-nak nevezték, az aranyművest viszont „nappáh huraszi”-nak, vagy „kittimmu”-nak is nevezték. Azt viszont tudni kell, hogy a fegyverkészítő mesternek, de különösen a nyílkészítő mesternek önálló neve volt, a fémművesek mindenkor elvégezték az összes munkafolyamatot a fémolvasztástól a végső megmunkálásig, időnként a mives munkákba drágaköveket is beillesztettek oly módon, hogy garanciát vállaltak arra, hogy legalább 20 évig az nem fog kiesni belőle, ha igen vállalták az érte járó elmarasztalást és kötelesek voltak ingyen és bérmentve azt megjavítani. A kövek fémbevaló befoglalása már a Sumer időktől kezdődően létezett, igaz Asszíriában nem igazán becsülték meg ezt a szakmát, pontosan nem tudjuk mi volt ennek az oka, valószínűsíthető, hogy talán sokan voltak Asszír területén, de legalább is a nagyvárosokban. A drágakő behozatallal az ötvösöknek is egyre több munkájuk volt, mert a tehetősebb polgárok erősen érdeklődtek a luxuscikkek iránt és „Ők meg is tudták fizetni annak az árát. Felvetődhet a kérdés, hogy az ötvösök mit is gyárthattak? Elsősorban ékszereket, fülbevalókat, amuletteket, fibulákat, násfákat, stb. A mészkövet, vagy a kígyókövet (szerpentin) felhasználták a fémek öntéséhez, sablonokat faragtak bele a kőbe és ez adta meg a végső öntés mintázatát, tehát öntőformának használták. Asszíriából ismerünk egy, megmarad töredéket, amely arról ad számot, hogy a „Murasu és fiai” bankház tulajdonosa egy aranygyűrűbe smaragdot faragtatott, az ötvösműhelytől biztosítékot kapott arra vonatkozóan, hogy 10 manum ezüstöt fizet neki az aranyműves, ha a smaragd 20 évnél előbb kiesik a foglalatból. Láthatjuk, hogy a minőségi munka volt az elsődleges nem a mennyiség.

A szakoktatásról:

A szakmákról az oktatás keretében is azt tanították, hogy a szakmák ismerete mindenkor égi eredetű, vagyis a tudás az égből keletkezett és az ember az égiektől ajándékba kapta, tehát a tudással élni kell, de nem szabad vele visszaélni. A szakoktatás még az Asszír korban is nyolc évig tartott, ma ezen meg vagyunk lepődve, de ebben a korban azért volt erre szüksége a mesternek, mert az általa befektetett időt és energiát meg kellett, hogy termelje a tanonc. Csak akkor nyilvánították mesterré, ha a szakma minden csínját-bínját ismerte, ha a legkisebb

hiányosság is mutatkozott, akkor még rá kellett húznia annyi időt, hogy a szakmát teljes minőségében elsajátítsa. A mesternek naponta gondoskodnia kellett a tanulója élelmezéséről, a műhelyben a ruházataról, biztosítani kellett a tanulónak a szerszámokat. A mester ennek fejében garantálta, hogy a nála tanuló segédet mesterré neveli nyolc év alatt. Azonban olyan lehetősége is volt a mesternek, hogy a tanulót adoptálja, vagyis örökbe fogadja és így neveli mesterré az örökbefogadott fiát, ha ez nem sikerült, akkor felbonthatták a szerződést, és a tanuló visszatérhetett a szülői házba. Mind ezt törvény szabályozta már a Hamurappi idejében, melyet szinte szó szerint átvettek az Asszírok.

Mezopotámia kultúrája

Mezopotámia a Tigris és az Eufrat folyásvidékének, vagyis az avuális síkság területe, ahol kialakultak az ős civilizációk, így a Szabír, Sumer Akkád, Babiloni, Asszír, Új Babiloni stb. a Mezopotámiai ásatások eredményei arról tanúskodnak, hogy az őskultúrák ezen a területen alakultak ki, jóval korábban, mint a Nílus völgyi kultúrák, de a kultúrák népeinek a megállapodottsága sokkal összetettebb, mint a Nílusvölgyi kultúráé. A mai ismereteink szerint a Folyamközi kultúra eredete visszanyúlik az ie. X.-IX évezredig, de, mint szerevezett társadalmi formákat ki tudjuk mutatni már az ie. IV.-III.- évezred óta. Ez azt jelenti, hogy az állammá alakulás valamilyen formája ettől már korábban is kialakulhatott, de erre ma még nincsenek megfelelő bizonyítékaink, de vannak leleteink, amelyek arra engednek következtetni, hogy ez a kultúra alakulása valószínűsíthetően még korábbi időre datálható. Ha a Halaf kultúra edényire gondolunk, akkor megfigyelehetjük, hogy milyen hihetetlen nagy területen elterjedt, szinte egész kelet Európában, de még a Kárpátmedencében is. Igaz itt nem a Halaf néven vált ismerté, hanem Köröskultúra néven, ennek a kornak egyik szakavatott kutatója volt Kalicz Nándor, kit személyesen is ismerhettem az Aszódi feltárásairól. Visszatérve a folyamköz területére a kultúrák fejlődése ezen a területen alakultak ki először, legalább is ma még más bizonyítékot nem találtak a régészek, ami még lehetséges az nem más, mint az Indiai kultúrák, de erre ma még nem találtak bizonyítékokat. Azt viszont tudni kell, hogy a Mezopotámiai művészet nem fejlődött elszigetelten. Azok a nagy népvándorlások és népmozgalmak, amelyek az ie. időszak év ezredeiben, Délkelet Európában és Kis Ázsiában végbementek azok nem mások, mint a Mezopotámiában kialakult kultúra, melyeket a népek a szélrózsa minden irányába széjjelvittek. Ezzel megtermékenyítették a helyi kultúrát és azt szebbé, és jobbá tették, különösen igaz ez a művészetek területére, így a zene (lásd a pentatóniát, így az ereszkedő dallammal.), vagy a faragásoknak a megléte, az írott szövegek kialakulását, a rótt írást, amely megegyezik a kőbevésett képírással, vagy a kőfestéssel. Ebből a kultúrából nőtt ki az Egyiptomi kultúra is, hiszen a Mezopotámiai elemek kimutathatóak belőle, de mind ez igaz az Ázsiai Kultúrára is részben, mert ezen a területen igen nagy a keveredés. A mi szempontunkból érdekes az Égei kultúra kialakulása és azoknak a népeknek a rokonsági foka, milyen népek családjába is tartozott, így elsőként le kell szögezni, hogy a „pre görögök”, vagy más néven a „PELAZGOK” Szkítha népek voltak,

tehát azokhoz a népekhez tartoztak, mint a Sumerek, Szabírok, vagy a Kaukázusi népek, vagyis nevezzük a nevükön „Őket” TURÁNIÁK voltak. Ha a fent felsorolt kultúrákat közelebbről megvizsgáljuk nem téveszthető szem elől az, hogy egymás kultúrájának bizonyos elemei kimutathatóak ezeken a területeken, tehát egymás kultúráját megtermékenyítették. A nagy előásztiai kultúrák folyamatos feltárása azt bizonyítja, hogy ez a turáni nép, amely a két folyam között alakította ki az első nagy kultúráját, azt a megpróbáltatások és a vándorlások idején is megőrizte, vagy annak az elemeit továbbra is alkalmazta. Ezt az állítást igazolta Tolszov Szovjet régész feltárásai is, hiszen mind azokon a területeken, ahol ásatott pontosan leírja, hogy a Turáni kultúra maradványaival van dolga, vagyis a Turáni népek hagyatékát tárta fel. Nem lehet az véletlen, hogy az ötvenes évek leg elején Magyarországon is kiadták az egyik könyvét és, amikor rájöttek, hogy Tolszov miről ír azonnal bevonták a könyvét és bezúzták, hiszen a hamisan állított „főn ugorizmusnak” ellent mondott az „Ő” felfedezése.

Azok a településhalmok, amelyek az 1800 években magasodtak egész Mezopotámia területén, ma már nyílt titok hogy az ősi kor mely időszakának a maradványai. A korai időkben a szájhagyomány tudnivaló, hogy a Mezopotámiai területeken a településhalmok alatt városok és települések maradványai találhatóak. A feltárások megszüntették a romantika körébe tartozó romoknak a titkait, hiszen a feltárások szempontjából a XIX. Század volt a legtermékenyebb. Ebben az időben tárták fel az ősi településhalmokat és megállapították a városok neveit, a korukat és természetesen feltárták az ott élő népek hagyatékait, ezekkel együtt a kultúrájuk maradványait is. Az első ilyen feltáró régész volt az Angol Rich, aki a Babilon romjait igyekezett feltárni, még a XIX. Század elején. Az első megbízható eredmények is tőle származnak, de ezt követően egy Francia expedíció dolgozott Babilon feltárásán. A fent említett kutatók munkáján felbuzdulva, a feltárásokba számos új elemmel gazdagítva új technikával és technológiával dolgozott, Robert Koldwey német régész, „Ő” volt az a régész, aki a Babilon három dombjának a felkutatását végezte, Babilnak, Kasznak, és Amrannak, valamint az ősi város egyéb helyeinek a feltárását végezte. Az elmúlt időszakban is a területen dolgoztak az Iraki régészek, hiszen a katonavárosrészt feltárását végezték, valamint a nagy Zikkuratu környékének a feltárásán dolgoztak. A Mezopotámiai feltárások megállapították, hogy pl. Abu-Habba helyén feküdt Szippár a Hamurappi király első fővárosa, eredetileg kettős város volt az Eufrat partján, ez volt a nap kultuszának a szent városa. A feltáró régész Hormuzd Rassam volt, a munkájának az eredménye nem éppen művész szempontok miatt nagybecsű, hanem a kormeghatározása miatt, vagyis történelmi szempontok miatt. Itt ezen a területen, mint egy 60000 db. agyagtáblát tártak fel, amely hihetetlen nagy értéket képviselnek kultúrtörténet szempontjából, valóságos kincsesára lett ez a mennyiségű tábla a nap templom működésének a feltárások során. Ezek a feljegyzések elsősorban az új Babiloni birodalom korából valók. Aqarquf és az ókori Dur-Kaligalzu nagy része ma már fel van tárva, különösen a nagytemplom, vagyis a Zikkuratu és természetesen a környéke is, ezt a tornyot tartotta a néphagyomány Nimród tornyának. Nippurt is ma már mondható, hogy feltárták, de a leletek mennyisége, melyeket a Múzeumok tárlóiból a művelt nemzetek fiai elloptak, ma a leletek helye ismeretlen. Szerencsére volt részem látni ezeket a felbecsülhetetlen értékű leleteket, még a 80-as évek elején a Múzeumokban, helyenként a helyi, Vagy a Bagdad Múzeumban. A Telló helyén a régi LAGAS városa feküdt a földalatt, melyet De Sazec tárt fel még a 1800.-as évek végén, itt találta meg a kultúra egyik legrégebbi szobor leleteit, amely a világot ebben a korban meg rengette. A délen fekvő városok feltárása rámutatott arra a tényre, hogy ilyen településhalmok nem csak délen találhatóak, hanem északon is, a mi szempontjaink szerint ezek lesznek a leg érdekesebbek, hiszen Asszíria történelmének a tanúit szeretnénk megszólaltatni, a kultúrtörténet szempontjainak figyelembe vételével. Északon Asszíriában ugyan úgy megtalálhatóak voltak a településhalmok, mint délen. Északi városok feltárása során ismerhettük meg Korsabad városát, amely egyenlő II. Sarrukin várával, vagy más néven Sarrukun-erőd. Nimrud dombja viszont Kalach városát

rejtette, Qujundzsik viszont Ninive romjait rejtette, feltárásukat Layard és Botta végezte, hiszen „Ők” szerencsésebbek voltak, mint a déli területeken ásatók, hiszen az ásóik nyomán az Asszír művészet legszebb emlékeit sikerült a felszínre hozniuk, a századelőn a Németek tárták fel Kalat-Sergat településhalmot, amely Assur városát rejtette a földalatt. A feltáró régészek munkája azért mondható nagynak és meghatározónak, mert az Asszír építészet remekeit tárták fel, másrészt Asszír legszebb szentélyeit hozták a felszínre. Itt találták meg Assur isten templomát, másrészt az Asszír művészet legszebb kerámiáit és a művészetek legszebb darabjai kerültek felszínre. Mezopotámia városai nem kizárólag azért pusztultak el, mert lerombolták, hanem az építőanyaguk silánysága miatt, hiszen ez a terület, mint már említve volt nem rendelkezett olyan tartós anyaggal, mint pl. Egyiptom, vagy a Hétszágbeliek (Hettiták), hiszen ezen a területen nem található kő, tehát, ahol építettek is kőből, azt is importálni kellett. A vályogtégla tartóssága nem vetekedhetett a kővel, hiszen az időjárás vasfoga hamarabb tönkre teszi, mint a követ. Egy biztos, hogy a sivatag homokja tökéletesen konzerválta ezeket a városokat, mert helyenként szinte épségben kerültek városrészek a föld felszínére, lásd Kis városát, vagy az Asszír Sarrukin-erőd maradványait, hiszen olyan jó állapotban vannak ezek a város romok, hogy nem kell nagy avatottsággal rendelkezni és meg lehet állapítani a város kiterjedését és az épületek funkcionális helyzetét. A vályogtégglából épült városokat az évezredek erózió formátlan dombokká roppantotta össze, de még így is a nép emlékezete megtartotta azt a hitet, hogy a dombok alatt városok vannak. Az ókori városok rekonstruálása részben, vagy egészben már megtörtént, igaz sok esetben a fantázia kapta a legnagyobb teret, ha valójában fogalmat akarunk kapni az ókori városokról, akkor a feltárt városok rommezején el lehet gondolkodni, hogy milyen is lehetett az a város, amelyiket meg látogattunk. Volt részem elcsodálkozni olyan városokon, mint Ninive, vagy Babilon, esetleg Assur, de felsorolhatnám a Mezopotámiai városok nagy részét. A mezopotámiai szobrászatról sokkal jobbak a lehetőségeink egészen a kora ókortól kezdve egészen az új Babiloni korról bezárólagosan. Ugyan így vagyunk a kerámiákkal is, bár itt a korokban jelentős hézagokat is találunk, de van fogalmunk arról, hogy milyen lehetett az élet ezen a vidéken. Mezopotámia művészete erősen vallásos volt, hiszen Babilónia és Asszír vallása erőteljesen politeista volt, tehát több istenhitűek voltak, de a monoteista jeleket már lehetett észlelni, hiszen a nyomai a leleteken megtalálhatóak. Az istenségek oly módon változtak, ahogy a városok változtak, nem mindenhol egy azon istent imádtak és tekintették az istenüknek, van kivétel Asszíriában, ahol kötelező érvényű isten volt az Assur isten tisztelete. Lássunk a fentiekre példákat, így Urukban- An isten, Eriduban-Ea isten, Nippurban- Bél isten, Babilonban –Marduk isten, Assurban- Assur isten, Ninivében- Istár és még lehetne sorolni, de egy másik munkámban tárgyaltuk az istenek megoszlását és azoknak a tevékenységét, most ezzel nem kívánok részleteiben foglalkozni. Ha majd megismerhetjük teljes mennyiségében és minőségében az Asszír mitológiát, talán akkor fogjuk megérteni az Asszír kor szellemét, művészetét, mert ez a mezopotámiai kultúra adja meg azt a lehetőséget, hogy megértsük a mi és a turáni népek mesevilágát, hagyományait, de ide sorolnám a zene világát is, hiszen a ráépülő kultúrák folyamatában az ősi kultúrából igen sokat átvettek. Ez az ősi kultúra koronázza meg a mai művelt világot, úgy a hitvilágával, mint a gondolkodásával, hiszen a kifinomult kultúra elemei beépültek az emberek génjeibe és ezek mind megtalálhatóak az ősi kultúrából átörökítve a mai kultúránkba. Még akkor is igaz, ha erről nem akarunk tudomást szerezni, sőt akkor is igaz, ha ránk kényszerítettek olyan hitvilágot, amely idegen a számunkra. Bizton állíthatjuk, hogy azok a népek, népelemek, amelyek feloldódtak az utánuk következő népekben, ugyan úgy vitték magukkal az „Ő” személyiségüket és hitüket, melyeket a befogadók is részben, vagy egészben elfogadtak. A világ gondolkodásának a robbanása még az ókorban bekövetkezett, hiszen a „JÚDAI GONDOLATOK” nagy hatást váltottak ki egész Európában, addig keleten a természeti gondolatok nyertek megfogalmazást, így az apokrif iratokban, mint a hit és a hiedelem világban.

Néhány gondolatot az Asszír művészetről:

Az ie. II. évezred első századaiban igen súlyos politikai megpróbáltatások elé került Mezopotámia, hiszen ebben az időben kerültek hatalomra a Kassuk (Kasiták), Hettiták és más Kisázsiai törzsek törtek be Mezopotámia területére, és ezek a törzsek lettek urrá az ott élő népek felett. Ebből a mi számunkra a legérdekesebb a Kasita uralom, hiszen, ha ismerjük a történelmet, akkor tudjuk, hogy ez az uralom, mint egy hatszáz évig tartott. Ez a hatszáz év maradandó nyomokat hagyott hátra az ott élő népek kultúrájában, igaz az ősi népek szakemberei, mivel nem volt más lehetőség a megszálló barbárok szolgálataiba szegődtek, azért, hogy az életminőségüket és a kultúrájukat valamilyen módon menteni tudják. Ez mennyire volt tudatos, azt hiszem, nem kell itt magyaráznom, hiszen az ilyen és ehhez hasonló esetekben ma sem vagyunk az ilyen dolgoknak a tudatában, akkor még inkább nem, de a sors így hozta és ennek megfelelően alakultak az események. Nagy hatással volt az ősi ismeretanyag az újonnan bejöttekre és sok mindent át is vettek az őslakosságtól, az ősi kultúrát nem sikerült azon a szinten megtartani, mint a korábbi időszakban volt, de sikerült sok mindent átmenteni. Az átmentésekkel meg tudták akadályozni, hogy az idegen hatások váljanak dominánssá, de így is általánosságban a művészetek nehézkessé váltak és minden korábbi könnyedséget nélkülözővé váltak. Ebből a korból ki kell emelnem a kor jellegzetes határköveit, amely azt a birtok a határt jelölte, amely terület felett rendelkeztek. Ezeket, a köveket kuduru névvel illették (adományozó, adományozott), ezeken, a köveken többé, kevésbé domborművek találhatóak. Tipikus például, szolgálnak az istenábrázolások területén (Nazimaruttas), ilyen érdekes határkő a Marduk-Nadin-Ahe köve, ahol a király megjelenik az íjával dekoratív módon a teljes alakjával. Ebben az időben jelenik meg a pecséthengereken a kereszt motívuma is, de erre az időre datálható a mezőgazdasági jelenetek megjelenése (kévekötése, szántás). A Kasiták kiszorítását követően a Babiloni uralom helyre állítását követően nehezebben tud kiemelkedni, hiszen hatszáz év idegen uralom, de sikerült, igaz az is, hogy rövid időre csupán. Ez az –az időszak, amikor Babilónia északi szomszédja meg tud erősödni. AsszírIA éppen a Babilóniak történetének a legszomorúbb időszakában válik a térség nagy hatalmává. Azt viszont tudni kell, hogy AsszírIA lakosságának a betelepülését beszivárgással érte el, hogy észak Babilónia területe, szinte kizárólagosan Asszír (szemita) lakosság lett, ennek mi volt az oka:

- 1, betelepüléssel elűzték az őslakókat,
- 2, földjeiket elvették, és legelőként használták
- 3, részben kezdték megművelni a termő területeket (elsajátítva a letelepült életformát)
- 4, a hatalom fenntartása katonai erővel (a világ második népe, aki állandó hadsereget tartott)
- 5, idegen rabszolgákkal megműveltették a területeiket
- 6, Asszír lakosság egyrésze kialakítja a kereskedelmet
- 7, létrehozzák a kereskedelmi központokat Kis Ázsia területein.
- 8, elszakadnak Babilontól és létrehozzák Babilon állam romjain a saját államukat.

AsszírIA kezdetben Babilónia északi tartomány volt, védőbástya volt az északi barbárok ellen, ezt a területet a Babiloni helytartók igazgatták. AsszírIA-nak az ie II.-évezred derekától volt önálló politikai és művészeti élete. Ebben az időben alakult meg a „NEMZETI ÁLLAMA”, ez az a kor, amikor megalakul az első királyságuk és az első dinasztiajuk. Megfigyelehetjük a legősibb Asszír művészet magán viseli a Babiloni hatásokat, oly módon, hogy a kettő alig különböztethető meg egymástól. Az Asszír területeken történt ásatások bizonyítékai azt mutatják, hogy a legősibb Sumer művészetek elemei ugyan úgy megtalálhatóak benne, mint a környező nagyobb népek kultúrájának az elemei, így különösen a szobrászat területe az, ami példát mutat ebből a szempontból. Ezen, túlmenően a pecséthengerek igen nagy hasonlóságot mutatnak (erre nem kívánok kitérni, mert Marton Veronika kitűnő munkájában ezt feldolgozta). A bronzművészetet már az Asszírok előtt legalább ezer évvel korábban ismerték és át is vették, a technikai és technológiai folyamatokat átvették és tovább is

fejlesztették. A cseréptechnika (kerámia) igen fejlett volt ebben az időben, de az Asszír kor kezdetein jól látható, hogy milyen elemek egyeznek meg az ott élők kultúrájából és mi az, amit „ŐK” hozzá tettek. Az Asszír feltárások igen sok meglepő és dekoratív emléket hoztak felszínre, ilyenek voltak a faldíszek, edények, plasztikus művek, szobrok stb.

Az Asszír művészet igazi lendületét a I. Tukulti-Apil-Esara uralkodása idején (ie. 1100-körül) érte el, ez-az- az időszak, amikor a művészetek eltávolodnak a Babiloni művészettől, inkább a Hettita és az Egyiptomi művészet hatásait lehet felfedezni rajtuk. Ez abban nyilvánul meg, hogy az emberalakok altestének a kezelése átmegy henger alakba, vagy a palotabejáratának a díszítése oroszlánokkal, de ebben a korban jelennek meg a kapukat őrző gigantikus bikák emberfejjel (Kerubok, vagy lamassuk), melyek az ősi szemita hit isteneiből táplálkoznak. Ugyan ekkor jelennek meg az obeliszkok Asszír területén, vagy a szárnyas napkorong ábrázolások, melyek korábban nem léteztek Asszír területén. A szobrászat területén hihetetlenül nagy volt a fejlődés III. Assur-Nasir-Apli és III. Salmanu-Asaridu uralkodásának az idején, úgy az ie 800-as évek körül. Ebből a korból számos kerek plasztika maradt fenn. A gigantikus Kerubok kidolgozása szabatosan, finom és aprólékos rajzú szárny és az arcot gondosan fésült szőrzet jellemzi, ezek a szobrok nagy felkészültségű szobrászokról tanúskodnak, de vegyük figyelembe, hogy a hibrid jellegüknél fogva egyben természetellenesek is. A mozgás motívumainak a jellemzésére a bikáknak öt lábuk van, amely azt a látszatot kelti a nézőben, hogy az állat lép, de ez majd később változni fog. Jóval magasabb fokon állnak Assur-Ban-Apli korában a kapuőr bikák, hiszen itt már nem kellett az ötödik lábat odaszerkeszteni, mert egyértelmű a bika szerep, de ha megnézzük az oroszlánábrázolásokat, akkor láthatjuk, hogy milyen naturalisztikus módon ábrázolták ezeket, az állatokat, igen pompásan kivitelezett fejükkel és a mozdulatok ábrázolásával azt érték el, mint ha az oroszlánok ténylegesen élők lennének és vigyázó szerepük valós lenne. Igyekeztek a tökéletesség megteremtésére, a mozgás ábrázolására. Az ásatások feltárták, hogy miként alkalmazták az alabástrom lemezeket (orthostat), mellyel burkolták a falakat, ezeket a leggazdagabb alakos reliefes díszekkel látták el. A Nimrudi ásatások során kerültek felszínre ezek a nagyszerű alkotások, amelyek példátlan erővel hatnak a nézőre. Az emberi alakok csupa erőt és energiát sugároznak, az izmok a legnagyobb gondossággal vannak kidolgozva, így az izmok szinte a pattanásig feszült állapotban láthatóak. A jelenetek középpontjában mindenkor a király áll van, amikor a szolgájával van, amikor a démonával, vagy vadászat közben a harciszekerén állva, vagy harcközben egy ostrom közepén. Az állatok rajzolata sok esetben túl tesz az emberek élethűrajzolatán. A Nimrudi domborművek hihetetlen magas színvonalat képviselnek és méltán versenyképesek az egyiptomi szobrok és reliefek művészi színvonalával. Assur-Nasir-Apli és utóda III. Salmanu-Asaridu alatt észlelhető először a felszálló ágból egy kicsiny visszaesés, az ebből a korból származó leletek messze elmaradnak a Nimrudi leletek mögött. Ennek a kornak a legkiemelkedőbb alkotása a BALAWATI kapu bádóg és a rézveretei, az egész kapu dekoratív szellemben készült, teljesen eleven rajzolatokkal. Az ábrázolás magasfokát nem lehet kétségbe vonni, hiszen a kapun található téma nem más, mint Tyros adóztatása és a Salmanu-Asaridu expedíciója a Tigris forrásához. Ugyan csak Salmanu-Asaridu korából származik a Persepolisi monumentális lépcsők rézszalagjai, ennek az őst kell keresnünk a Balawati kapun. A British Múzeumban őrzött és erősen architektonikus összefogottságú „fekete obeliszk”, ebből látható, hogy milyen magas szinten állt a kor szobrász művészete, ebből a korból vannak bútor veretek, legkülönbféle fegyverek és fémszerszámok, melyeknek a minősége jelzi a kor művészi színvonalát. IV. Tukulti-Apil-Esara uralkodása alatt az ie VIII. században, annak is a második felében vált Asszír igazán nagyhatalommá. Az utódai közül is kiemelkedik II. Sarrukin, aki a századvégén megépítette a „Dur-Sarrukint” (Sarrukin erődöt), a mai nevén a Korsabad-ot, más néven is még hívták „Fényes Sarrukin rezidenciának „is. Sarrukin idejéből származnak azok az életnagyságú gipszfigurák, amelyek az elszállítás

következtében a Tigrisfolyóba estek és ma sem tudjuk, hogy mi lett a sorsuk. A fenn maradt rajzolatokból az állapítható meg, hogy az emberi alakok ábrázolása szinte vontatottan, vagy alig fejlődött az előzőekhez képest, az emberalakok szemei erősen archaizált tendenciát mutat, addig az állatokat jobban megfigyelve élesebben és hűbben ábrázolták. Sarrukin fia Szin-Ahe-Eriba nyitja meg a sort a Ninivei uralkodók közül és a birodalom bukásáig Ninive marad a főváros. Szin-Ahe-Eriba uralkodása alatt megfigyelhető a domborművek naturalizmusa a faragott tájképi hátterek, hegyek és a nádasok, váltakozása, pálmák és a folyók váltakozása. Nagyon érdekes a harcterek bemutatása, a várostromok, melyek a mindennapi életből elesett pillanatokot örökített meg, de az ilyen jeleneteket ábrázoló reliefek is ugyan ezt mutatják be a látogatóknak, a magam részéről azt tudom elmondani, hogy ez már nem más, mint képírás, hiszen az is ért belőle, aki nem tud szöveget olvasni. A kapuőr bikák is már valószínűbb formába jelennek meg, hiszen már a bikáknak négy lábuk van. Szin-Ahe-Eriba fia Assur-Ah-Idina idejében alig készült emlékmű, hiszen alig ismerünk, ez azt jelenti, hogy ebben a korban nem érezték szükségesnek meg örökíteni az uralkodót harc és vadászat közben. Az Asszír művészet csúcsát Assur-Ban-Apli idejében érte el. A Ninivéből előkerült reliefek metán versenyre kelhetnének a Nimrudiakkal, sőt az élet bemutatása terén felül múlja a Ninivei a Nimrudit, egy tekintetben azonban elmaradnak a Nimrudiak mögött, és pedig a határozottságuk és a keménységük mellett, símulékonyabbak és mondjuk ki, hogy sokkal puhábbak, nem árad róluk a keménység és a határozottság. A jelenetek középpontjában mindenkor a király áll, tehát Assur- Ban- Apli. Látjuk a királyt vadászat közben a díszkocsiján, látjuk vágató lováról nyilazva, sőt a vadat is látjuk, izgalmas oroszlánvadászat közben, látjuk, hogyan küzd meg az oroszlánnal. Láthatjuk a királyt sokkal békésebb körülmények között is, láthatjuk a felesége társaságában, vagy a szolgálai körében. A Ninivei reliefeknek nem ez a legértékesebb részei, hanem az állatképek, amelyeknek a domborművek nagy jelentőségét is köszönhetik. A kor szintjén itt találkozunk először olyan ábrázolásokkal, amelyek az állatábrázolás terén kimondhatjuk a csúcsot is elérte. Nézzük meg a harciszekérbe befogott lovat, amely nyugodt lépésben halad, de az oroszlánvadászat lihegő lovát, vagy a vágató nemes paripát. Meglehet nézni az ugrásra kész dühös kutyákat, a békésen lépkedő antilopokat, majd a menekülő antilopok mind remekei az Asszír művészetnek. Ha szemügyre vesszük a kedvenc vadat, az oroszlánt, akkor tűnik fel, hogy az ábrázolás milyen tökéletes, legyen az meglőtt formába, vagy ketrecből szabadulva, vagy támadó állat esetében, de még a haldokló oroszlánábrázolás is lenyűgözi a nézőt, hiszen olyan tökéletes. Megfigyelhető az állatnak a tökéletes megfigyelése, leplezetlenül tiszta művészi eszközökkel dolgozó realizmus és az előadásnak a végsőig felfokozott drámaisága jellemzi ezeket, az alkotásokat. Csodálatos és talán megfoghatatlan, ugyanakkor olyan csatajelenetek láthatók, amelyeknek teljes a perspektívájuk hiánya, széteső és nagy az összevisszaság a kompozícióban, de az ábrázolási módszerek tökéletességével alig tudnak illúziót kelteni. Ez azért következhet be, mert az emberábrázolás rajzai mind végig merev marad, tehát a mozdulatok mind végig merev mozdulatok maradnak, az alakok bár milyen akcióban is vesznek részt. Megfigyelhető az, hogy az emberi tömeg soha sem bomlik fel az Asszír művészetben, talán még az Egyiptomi művészetnél is jobban ragaszkodik a kialakult szokásokhoz. Sarrukin korából figyelhető meg a kispasztika fejlődése, mert ebből a korból maradt ránk számos tárgy, ilyenek a bútorteretek, ajtópánt díszítések, valamint elefántcsont faragványok és nem utolsósorban a viselt ékszerek.

Az agyagművesség termékei igen szerteágazóan sokfélék, úgy forma szempontjából, mint használati tárgyként, és dekoratívágukat figyelembe véve elmondhatjuk, hogy a kor magas fokán álltak.

Írásbeliség és hagyomány

A társadalom tudás igényének kielégítésére nagy szerepet vállaltak az írás ismeretével rendelkező írnokok, hiszen ki más is tudta volna az asszír nép kulturális igényeit megfogalmazni, vagy megértetni a polgárokkal. Nem csak a megértetés felelőssége hárult az írástudó emberekre, hanem a kultúra ilyen irányú közvetítésének a feladata is. Tudvalévő dolog volt az, hogy ebben a közegben újat nem tudnak biztosítani, ezért a más népek kultúrájának segítségével meg kellett alkotni a saját kultúrájukat, vagyis a saját felfogásuknak megfelelően azokat a kultúr kincseket, amelyeket szinte magukénak tudtak, azokat a saját nyelvükre lefordítva, a saját kultúrájukhoz igazítva lemásolták. Az írnok szerepe és annak képességei tette lehetővé, hogy a tudásszomjat csillapítsa, mivel az írásbeliség volt a kapocs, amely szinte egyenlő volt a bölcsességgel, illetve a kultúra fejlődésének az összekötő ereje volt. Ennek az erőnek köszönhetjük azt, hogy az ősi irodalmi alkotások fenn maradtak az utókorra. A Mezopotámiában található irodalmi alkotások egyenként is remekművek, tehát növeli az értéküket az, hogy Asszír területén volt olyan személy, aki vette a fáradságot és összegyűjtötte, amely fenn maradhatott az utókor számára. Ezeket, a remekműveket lemásolták az ókori írnokok, ugyanúgy, mint a Középkorban tették ezt Európa számos területén, hogy hozzáférhető legyen az ismert Ókori bölcsek írott anyagai. Igaz ezen a területen elévülhetetlen érdemei vannak a muszlin araboknak, hiszen a közvetítő szerepük igen jelentős. A hagyományok tárolása területén igen jelentősek Európában a szerzetesek tevékenysége, hiszen az „Ő” közvetítésük révén ismerhettük meg az Ókori kultúra jelentős részét. Ugyan úgy volt az- az asszírok esetében is, hiszen az őket megelőző kultúra hagyatékait úgy kezelték, mint a sajátjukat, éppen ezért sikerrel hagyományozták, eleinte szóshagyomány útján, majd írott formában is. A hagyományozás terén kiemelkedik Assur-Ban- Apli, akiről tudjuk azt, hogy az Asszír királyok közül is kiemelkedik, mint tudós ember, hiszen írni, olvasni tudó uralkodó volt. Nem rejtette véka alá a tudásának szerteágazó ismereteit, mert ezzel dicsekszik is a felirataiban. Ha nincsenek ezek a gyűjtések ma szegényebbek lennének néhány gyönyörű himnussal, vagy epossal, szerencse az, hogy így megmaradtak az utókorra. Magam is tapasztaltam a Mezopotámia területén végzett munkám során, mikor az Iraki régészek nekem szegezték azt a kérdést, hogy „mi a ti kultúrátokat tárjuk fel, hol vannak a magyar régészek”. Igaz az ottani népességnek úgy mondták, hogy az arab nép kultúráját tárták fel, erre az volt a magyarázat, hogy az egyszerű, de nagyszerű emberek a sajátjukat tisztelik, és nem fogják megkárosítani, tehát így is lehet leletmentést végezni. Az már megítélés kérdése, hogy ez becsapása a népnek, vagy csak a megmentés egyik eszköze a régészet kezében. A feltárások során néhány könyvtár a felszínre került, így a Marri területéről, Assur területéről és még néhány magán könyvtár is, de a legjelentősebb a Ninivei Assur-Ban-Apli által összegyűjtött könyvtár. A történelem fintora segített, hiszen Ninivét ie. 612-ben lerombolták a Babiloniak és a Médek, de a könyvtár nem sérül meg olyan módon, hogy megsemmisült volna. Azt tudni kell, hogy a harcok során kigyulladtak az épületek, így a könyvtár is, de a tűz miatt nem megsemmisült a könyvtár, hanem kiégték az agyagtáblák és így még tartósabbá váltak, tehát ennek is köszönhetjük a megmaradásukat. A legnagyobb szerencse a kultúrtörténet szempontjából, mert a sarjadó régészet a 1800. as évek végefelé felszínre hozta ezeket, az értékeket és így meg kezdődhetett az agyagtáblák megfejtésének a nehéz munkálatai. A megfejtésekből számos olyan irodalmi alkotást ismerünk, amelyről tudjuk ma már, hogy egy korábbi kultúra hagyatéka, de az asszírok átírták a maguk

dicsőségének a hirdetésére. Ilyenek voltak a „Világteremtése” epos, „Vízözön legenda”, vagy az „Istár alászállása a mélységek birodalmába”, de lehetne a sort folytatni. Még ebben az esetben nem beszéltem az ősi kultúrák hagyatékaikról, mint a Sumer himnus irodalomról, vagy az Akkád átírásokról, a Babiloni hagyatékokról, melyet Káldeai hagyatékoknak is szoktuk nevezni.

Azt gondolom, hogy a régészeti feltárásoknál akarva, vagy akaratlanul, de érinteni kell a kultúrtörténet ezen ágát, hiszen nem mehetünk el szó nélkül a feltárások során előkerült leletek mellett. Ami ebből a fejezetből hiányként megjelenik, azt megtalálhatjuk a régészeti feltárások fejezeténél.

Az Asszír építőművészetről még ma is viszonylag keveset tudunk, sokáig csak a profán építészeiről volt tudomásunk, azóta mondható el, hogy többet tudunk, amióta a templomok feltárásával a templomok díszítő elemeit megismerhettük. Az Assziri ásatások hozták a felszínre az ie. 1100- körül épült AN isten és fia ADAD kettős templomát, mely hatalmas falakkal körülvett udvarral, két jellegzetes Zikkurattal épült. A profán építészet kategóriájába tartoznak a paloták és egyéb használatú épületek. Az Asszír palota egy magas kötérszinten épült, amelynek a helyiségei az udvarok köré voltak csoportosítva. Sarrukin Korszabádi palotájának elemei három csoportban csatlakoztak az udvarok köré. A köznép lakóházai nem voltak masszív épületek, legalább is a fenn maradt ábrázolásokról tudjuk, sok esetben bőrrel takart sátor szerű faépületek voltak. Még akkor is igaznak tűnik, ha tudjuk jól, hogy ezen a területen hiánycikk volt a fa. Az építészet részletformáiról viszonylag keveset tudunk. A reliefábrázolásokról tudjuk, hogy ismerték a pártázatos párkánydíszítést, amit később átvesz az Európai építészet is, mint motívumot. Az oszloprendek koránt sem játszottak olyan szerepet, mint a görög építészetben, de még a római építészetben is, tehát a korban megfelelően így az Egyiptomiban is. Ma már bizonyosak vagyunk abban, hogy ismerték, de ritkán alkalmazták, mert nem volt akkora a jelentősége, mint a fent említett építészeti stílusoknál. Ezt azzal is magyarázhatjuk, hogy az Asszír építészet területén még nem tártak fel a kutatók olyan épületeket, amely oszlopcsarnok építészet lehetőségét is bizonyította volna. A termek lefedésének a biztosítója a cédrusfa volt, a termek szélességi mérete mindig attól függött, hogy a gerendáknak milyen volt a mérete. Az ie VIII. század folyamán az Asszírok is megismerkedtek az oszloprendekkel, mely a Hettita befolyást erősíti, mert ebben az időben találkozunk nyílt oszlopos csarnokkal Sarrukin erőd építésénél (Khosabad). Az ie. VII. században a palota építészet részévé válik az oszloprendek alkalmazása, részint a galériákat alakítják így ki, valamint az átjárókat. Kétféle oszlopot ismerünk ebből a korból, egyik a sudár formájú faoszlop, melyet fémmel burkoltak, míg a másik a valuta fejezetű, de előfordul, hogy ezt az oszlopot valamilyen állathátára helyezve láthatjuk. Találunk olyat is, hogy kettősoszlopot helyeztek egymás mellé és dupla a fejezete. A boltozatok rendszeres alkalmazása azt jelenti, hogy ismerték a teher viselő képességét ennek az építési formának, hiszen rendszeresen alkalmazták, de ugyan így alkalmazták a boltívet is. Ebből az állapítható meg, hogy nem felel meg az igazságnak az a vélekedés, hogy ezeket, az építési formákat nem ismerték, hiszen a feltárások a fenti állítást folyamatosan meg cáfolják. A vízvezetékeknél a boltozat alkalmazása szinte minden naposak voltak, de a temetkezéseknél a boltívek alkalmazása is elfogadott volt. Az is tény ma már, hogy nem csak az ábrázolásokról tudjuk azt, hogy a kupolát is ismerték, mert a feltárások azt bizonyítják, hogy alkalmazták is, hiszen a főfalak és az oszlopok elhelyezéséből meg lehet állapítani, hogy az épületet hogyan fedték le. Az Asszíroknak a fő építőanyaguk a téglából volt, amelyből nem lehetett az architektúrában, sem külsőben, sem belsőben létrehozni, ami újat jelentett volna, éppen ezért a falakat nemes anyaggal burkolták, mint már számos helyen beszéltünk róla. A belső tereket szőnyeggel fedték, és szövetekkel borították, majd fával és fémekkel borították, de az igazi eredményt csak akkor érték el, amikor a zománcozott téglakészítést és annak módját feltalálták. Ezzel a tartós színpompás építőanyaggal síkban és térben olyan hatást lehetett elérni, mint ha a természet adta terület lett volna, lehetett vele növelni a terem térhatását, valamint a díszítésének a mozgalmasságát. A feltárások hozták a felszínre, hogy ezzel a zománcos

téglával padlóburkolatokat is tudtak készíteni, melynek ugyan az volt a szerepe, mint az oldalfalaké, tehát a térhatás növelése, a szem gyönyörködtetése. Nagyobb méretű agyaglapokat (csempét) is készítettek, melyekkel szintén a falakat burkolták, különösen a falak alján helyezték el, de sokfelé ugyan ez kőből készült, vagy alabástromból. A zománctégla színei vibrálóan szépek voltak, mert a domináló színek közé tartozott a kék, a zöld, a barna is, ezek a színes motívumok ékítmények, vagy alakosak voltak. Assíria bukása után még néhány száz évig domináltak, ezek a díszítő elemek melyek, még ha áttélesen is de megmaradt az utókorra, mert az arab építészet díszítő motívumait innen merítette, legalább is a csempe burkolás technikáját. Ez az építészeti stílus fenn maradt, de át is öröklődött a környező népek kultúrájába, hiszen a Perzsa építészet elemei között ugyan úgy megtalálható, mint az Indiaiban, vagy a környező államokéban.

Kalhu

(Nimrud)

Assur városa, valamint Ninive is a Mezopotámia északi részének a mészkő fennsíkján terül el. A térség földrajzi szempontból, és a társadalmi rendszerét tekintve is különbözik a déli tartományoktól, illetve a déli Babiloni területektől. Mind ez kitűnik az Asszír területeken feltárt írásos emlékekből. Assur városa igen korai időktől fogva lakott terület volt, hiszen a feltárások ezt bizonyítják. Meg kell jegyezni, hogy ameddig a Kalhuban, vagy Assurban a királyi székhely alig száz, vagy százötven évig volt királyi székhely. A királyság maga nagy befolyást tett azon városok fejlődése érdekében, mely a főváros megtisztelő kitüntetésben részesült. Az építészet fellegvéraiban, így Kalhuban is viszonylag rövid ideig tartózkodott a király, úgy, mint a fővárosban. Éppen ezért Assur városa inkább a rituálék városa rangját érdemelte ki, hiszen Assur egy szent hely volt, mert itt volt az otthona Assur Istennek. Assur Istenről tudni kell, hogy a szerelem és a háborúk Istennőjeként tisztelték. Assur városa a hatalmi székhely előtt is már nagyváros volt, mert az Asszír birodalomba betöltött szerepe kitüntetett figyelmet érdemel. Tudjuk, jól, hogy számottevő volt a kereskedelme, vagyis a birodalom kereskedelmi központjaként tartották számon. Megfigyelhetjük, hogy a kereskedelmi útvonalak találkozási helyén fekszik, ezt a lehetőségét ki is használta. A régészeti feltárások bizonyítják, hogy építészetileg a város sokrétegű, tehát a táblagyűjtemények elárulják, hogy miként gondolkodtak a lakói a városukról. Kalhu városának a megtalálását Sir Austin Henry Layard angol régésznek köszönhetjük, aki 1845 novemberében ásásokat kezdett Tell Nimrud dombján, az első leletek után azt hitte, hogy Ninive romjaira bukkant. Az akkádnyelv megfejtése bebizonyította, hogy nem Ninive található a településhalom alatt, hanem KALHU. A városról tudni kell, hogy a közép Asszír korban tartományi székhely volt, de II. ASZUR-NASZIR-APLI ie. 883.-859. fővárosává tette. Megépítette a város falait, a palotájának az építése kb. tizenöt évig tartott, a város felépítésének az ünnepségére az akkori világ minden érdemes uralkodóit meghívta a város avatására. Asszír-Naszir-Apli az egyik feliratában így ír erről az eseményről 69754 vendéget hívott meg a világ minden sarkából, akik 2200 ökröt, 16000 birkát, 10000 tömlő bort és 10000 hordó sört fogyasztottak el, a palotát a későbbi királyok is előszeretettel, használták. Tudni kell, hogy a közelmúltig megőrződött a palota padlója alá temetett királynők földi maradványai, amely a régészet feltáró munkálatainak a legértékesebb leleteit hozta a felszínre. A leletek között megtalálható volt mind azok az ékszerek, amelyeket az Asszír királynők viseltek, ilyenek voltak a fülönfüggők, nyakékek, láncok, ruhadíszek, de lehetne sorolni a luxuscikkek sorát, mert csak aranyból 45.kg került a felszínre. A későbbi királyok újabb palotákkal ékesítették a királyi várost. A város rendezettsége minden várakozást felül múlt. Asszír-Naszir-Apli csatornát ásított a felső Zab (Zoab) folyó völgyének az öntözésére és nem utolsósorban a lakosság vízellátásának a biztosítására. Az építkezései sorából nem maradhat ki a városfal megépítése, amely kb. 8.-km hosszú volt. A város délnyugati oldalában állt a citadella, melyen belül megtalálhatóak voltak a templomok és a királyi

paloták, a régi város dombján a királyi paloták emelkedtek szinte hivalkodva. Templomok között volt egy monumentális építmény, amely nem más volt, mint a Zikkuratu, valamint egy gyönyörű templom, melyet a hős Ninurtának szenteltek, illetve volt egy külön templom a NABU istennek és a feleségének szentelve, akit a történelem a mai napig jól ismer, A király feleségét SZEMIRAMM-nak hívták, vagy más néven vált ismerté, így Szemirámmis a függőkertek királynője. A város kútjainak mélyéről csodálatos elefántcsont burkoló elemek kerültek elő, melyek valószínűleg a kút belső faburkolatára voltak erősítve, de az sem zárható ki, hogy a palota bútorait díszítették ezek az elefántcsont díszek. Ma is rejtély, hogy pontosan milyen célt szolgáltak ezek a díszek, és az is további kutatás tárgyát kell, hogy képezze, hogy miként kerültek a kútba ezek a tárgyak. Az egyik faragványon egy csodálatosan mosolygó női alakot láthatunk, amelynek a mosolya olyan elragadó, mint a Monalisa mosolya, azt feltételezzük, hogy ez a képmás nem lehet más, mint a Szemiramisz képmása. A felfedezések sorába tartozik az, hogy több írótablát fedeztek fel a kutatók, amelyek fából készültek, amelyek korábban viasszal voltak bevonva, de ugyan itt tárták fel a régészek azokat a lószerszám díszeket is, amelyek bronzból és vasból készültek, most már térjünk vissza a város építésének a tárgyalásához. Északnyugaton helyezkedett el a Zikkuratu, valamint a NINURTA és az ISTÁR és a KIDMURU templom. A Zikkuratutól délre épült a csodálatosan szép Északnyugati palota. A bejáratát hatalmas kőoroszlánok és szárnyasbikák (kerubok) védték, a falait, a király vadászatait, valamint Isteni lényeket ábrázoló domborművek díszítették. A palotától délebbre álltak SALMANU-ASARIDU ie. 858.-824. valamint III. TUKULTI-APIL-ESARA ie. 744.-727. és ASSZUR-AH-IDINA ie. 680.-669. palotái. A citadella Délkeleti sarkában volt a NABU templom és itt építették fel az udvari hivatalnokok által használatos különböző kisebb méretű palotákat. II. SALMANU-ASARIDU a város Délkeleti sarkában építette meg a hatalmas katonai arzenálját, ez az erőd adott otthont a felhalmozott, zsákmányolt kincseknek, közte az elefántcsont faragványoknak, tehát nevezhetnénk ezt a helyet kincses kamrának is. KALHU városa ie. 614.-ben pusztult el, az egyesített koalíciós erők pusztították el, mellyel megindult az Asszír birodalom végleges összeomlása. Bár tudunk arról, hogy egy falu alakult ki ezen a helyen, amely fenn maradt ie. II. századig, a falu helyét meghatározták és így kiderült, hogy a citadellán állt a falu.

A város régészeti feltárása

1841.- ében Londonban tartott világkiállítás Hyde park béli kristálypalotáját 1844 áttelepítették Londonból Sydemhambe. Amelyet Múzeumnak rendeztek be. Ez volt az a pillanat, hogy a nyugati népek nevesei rádöbbsentek arra, hogy a világ számos területén található metropolisok fénye milyen nagy jelentőségű a világ kultúrtörténetében. Rádöbbsentette az embereket arra a tényre, hogy az elsüllyedt világoknak a pompája és a fénye milyen komoly tényező lehet az emberi kultúra megismerése területén. A Biblia annyi átokkal sulytotta, és a romlás tanyájának nevezte azokat a területeket, ahol az a nép élt, amelynek a maradványait most kezdték feltárni. Két hatalmas Óasszír terem feltárása bizonyítja, hogy egy nép olyan hihetetlen magas kultúrában élt, amelynek a maradványait sikerrel tárják fel Nimrud dombja alól. Egy gigászi palota maradványát sikerrel rekonstruáltak, amelyről az emberek fogalmat alkothattak a Bibliai elbeszélésekről, vagy mondákról, hiszen a terepen az ott élő lakosoknak voltak mondáik és meséik a településhalmokkal kapcsolatosan. Ha az emberek értesülést akartak szerezni, akkor a kishitű antik leírásokból lehetett meríteni, vagy a vallásos irodalomból, de erre eddig nem volt bizonyítéka az akkori embereknek. Feltártak egy ceremónia termet, valamint királyi lakószobákat, vagy szárnyas emberalakokat. Itt találták meg az oroszlánfojtogató Gilgamest (Nimród) a győztes vitézt, az „országának az urát”. Itt találták meg az eddig ismeretlen színes mázas téglákból épült falakat ezeken, a falakon izgalmas vadászjeleneteket és a nagykirály Assur-Nassir-Apli huszonzét század előtti nagy csatáinak a jeleneteit láthatjuk, amely ma is lenyűgözi a látogatót, és azokat a domborműveket tárták fel, amelyek ebből a korból valók. Ez a kiállítás Henri Austen Layardnak köszönhető, mert Layard 1839.-ben úgy került ki ide, mint egy szegény ördög, csupán egyszál kísérelővel érkezett meg a Tigris menti Moszulba. A kiállítás bemutatója idején már az általa kiásott kincseket mutatta be a Sidenhami Múzeum. A kortársai úgy fogalmaztak ebben az időben, hogy a „szegény ördög” már helyettes államtitkári rangban ülhetett a külügyminisztériumban. Layard életpályája hasonlatos volt Bottáéhoz és Rawilsonéhoz, hiszen mid a hárman nagyot alkottak, de valahol a szívük mélyén kalandorok voltak és mégis igen komoly szakemberek is egyben, hiszen az Archeológia tudományos megalapítóinak a sorában igen sokat tettek a tudomány fejlődésének az érdekében. Tudomásul kell venni, hogy ezek az emberek az élet bár mely területén jártasak voltak, úgy a gyakorlati élet területén, mint az elméleti munka területén. Layardról tudni kell, hogy eredetileg francia családból származott, de már régen Angliába éltek, az életútjáról tudni kell, hogy Párizsba született 1817.-ben, ifjúsága nagy részét olasz földön Itáliába töltötte az apjánál, majd 1833.-ban visszatért Londonba, ahol jogot tanult. 1839-es esztendő már keleten találja és azt követően Konstantinápoly angol követségén dolgozik, mint gyakornok. 1845-től Mezopotámiában kezd ásatni, 1852- 1861 között kétszer is államtitkári funkciót tölt be. 1865.-től Anglia állami építkezések minisztere, 1869-ben Anglia meghatalmazott minisztere Spanyolországba (Madridban). Lassan megismerjük a világ egyik leg sikeresebb régészét, akiről tudni kell, hogy fiatal korában mindent megtett volna azért, hogy a kelet fényeit látva dolgozhasson, Bagdadban, vagy Damaskusban, Perzsia területén. Azonban el kellett telnie az ifjúsága egy részének úgy, hogy egy Londoni ügyvédi irodába fogalmazza a peranyagokat. Egyszer csak a kitörés pontja elérkezett, mert elindulhatott az álmai útján. Pályafutása pontosan ellentétes volt Henri Schliemann pályájával, hiszen Layard a terepen kezdhette a munkát, míg Schliemannak kereskedőnek kellett állnia ahhoz, hogy meglegyenek a feltételek az ásatások finanszírozásához, tehát Schliemann sem panaszkodhatott, mert a kereskedelmi

tevékenysége olyan jól sikerült, hogy viszonylag rövid idő alatt a világ egyik leg gazdagabb kereskedője lett. Layard sajátmaga mondja el, hogy benne a kelet iránti vágyat az Ezeregy éjszaka meséi váltották ki, hiszen a mesékben minden olyan csodálatos volt, amit szeretett volna a valóságban is megismerni. Layardról tudni kell, hogy egy igen izgága ember volt, aki nem tudott várni semmivel sem, hanem a lehető leg rövidebb idő alatt a tettek mezejére szeretett lépni. Az izgága természete hamar fel oldódott a lelkesedésbe, amely azt eredményezte, hogy szinte semmi nélkül neki vág a hosszú útnak, hogy meghódítsa az álmai országát. Tudjuk jól, többet talál, mint amennyit remélt, hírré és dicsőségre tett szert, fokról fokra halad az ismertség magas foka felé, amely eljuttatja a siker csúcsára. Vannak közös vonások is Schliemannal, hiszen Schliemann az Amszterdami padlás szobájában idegen nyelveket tanul, azért, hogy a céljait meg tudja valósítani. Layard ugyan ezt teszi, amit csak lehet mindent megtanul, hogy egyszer az álmai országában hasznát vehesse. A jogtudományoktól igen távol álló dolgokat tanul meg, amelyek igen hasznosak voltak a célja megvalósítása területén, hiszen a szektáns használata nem jelentett gondot a számára, vagy megtanulta a földrajzi műszerek használatát, így az iránytű, a mérőműszerek használatát, amely nagy segítség lesz a munkája során. Megtanulta a trópusi betegségek kezelését, valamint a sebészeti beavatkozások alapismereteit, de a hasznos tudnivalókról sem feledkezett meg. Megtanulta a Perzsa nyelvet, valamint az arab nyelvet is, de ennek a két népnél a történelméről is megtanulta. 1839 tavaszán búcsút mondott a dohos ügyvédi irodának és elindult az új feladatok megvalósítása felé. Hamarosan felismerték a fiatal ember tehetségét, olyan ismeretanyaggal a pályatársai nem rendelkeztek, mint „Ő”. Nem csupán nagy kutatónak bizonyult, hanem remek krónikásnak is, hiszen az írás művészete őt is elragadta, kitűnő írónak bizonyult. Idézzük fel magát az író:

„2839 és 1840 telén bebarangoltam Kisázsia és Szíria. Kísérőm oly tanulni vágyó volt, mint jómagam. Semmiféle veszéllyel nem törődünk. Magunkban lovagoltunk, egyedüli védelmünk a fegyverünk volt, ruhatárunkat pedig a nyeregmögötti iszákban hordoztuk. Ha egy-egy turkómán falu, vagy egy-egy arab sátor vendégszeretete nem mentett fel minket az alól-lovainkat is magunk ápoltuk- Így keveredtünk a nép közé.

Élvezettel gondolok vissza azokra a boldog napokra, amikor hajnali derengésben elhagytuk a szerény kunyhót, vagy a meghitt sátrat. Kedvünk szerinti vándorlás után naplemente idején valami ősrégi romnál kötöttünk ki, amelyben egy arab ütötte fel a tanyáját, vagy valami omladozó, de nagyon ismerősen csengő nevű falunál...

Ellenállhatatlan vágy hajtott az Eufráteszen túli vidék felé, melyet nyugati bölcsesség szülőhelyének tart a történelem és a hagyomány. Ismeri ezt a vágyat a legtöbb utazó: a nagy folyót átlépni, majd Aleppótól a Tigris partjáiig húzódó s a szíriai határtól a térképen óriási fehér folttal elválasztott területet átkutatni. Asszíriát, Babilóniát, és Káldeát még sűrű homály borítja. Az e nevekhez szorosan láncolódó nagy nemzeteket, nagy városokat a történelem sötét árnyai takarják. Sivatokok kellős közepén döbbenetes kőmaradványok-sivarak és alaktalanok- merednek gúnyos titokzatossággal az utasra. Nagy néptörzsek késői ivadékaik- ahogyan azt a próféták megjósolták- még ma is vándorolnak azokon az országokon, pusztaságokon keresztül, amelyeket a zsidók és a pogányok törzsük bölcsőjének tartanak.

Március 18. án kísérőmmel együtt elhagytam Aleppót. Még mindig vezető és szolga nélkül utazunk. Április 10. én Moszulba érkezőnk. Itt tartózkodásunk alatt megtekintettük a folyó keleti partján magasodó Ninive romjainak tartott nagy kőhegyeket. Kilovagoltunk a sivatagba is, hogy Qalah Shergat dombot megvizsgáljuk. Ez a roppant kőhegy a Tigris partján fekszik, ötven kilométernyire attól a helytől, ahol a Tigris a Zabfolyóval egyesül. Odavezető utunkon, egy Hamun Ali nevű kis faluban pihentünk meg éjszakára, melynek környékén ókori város nyomai találhatók. Egy mesterséges magaslat ormáról hatalmas síkságot pillantottunk meg, melytől csak a folyó választott el. Tekintélyes dombok sorozata határolta kelet felől a síkságot. Egyik közülük piramis alakú volt és magasabban valamennyit

túl szárnyalta. Mögöttük a Zab vizének folyását csak bizonytalanul lehetett megállapítani. A gúla formájú dombot viszont fekvéséből minden bizonyossággal azonosítani tudtuk: ez volt a Xenophóntól leírt piramis, amely körül –tízezer- táborozott. A görög hadvezér is ugyanezeket a romokat pillantotta meg huszonkét évszázaddal ezelőtt s ezek a romok már akkor is egy ősi város maradványai voltak. Bár Xenophon az ottani idegen nyelvű lakosság által említett helységnevet összetévesztette a görög nyelv számára ismerősebb hangzásúval. Larissának nevezi, a hagyományok visszavezetnek a város eredetéhez. Ezek szerint a város, amelyet Nimród alapított – a romok még mindig az Ő nevét viselik – azonos az emberiség első letelepedésével.”

Layard ekkor még nem tudta feltárni a múlttal terhes, titokzatos dombokat. Azonban szeretne volna már ekkor átvizsgálni, hiszen a hatásuk alá került. Úgy kerülgette ezeket, a dombokat, mint az a zsigori ember, akinek aranyai vannak, de nem kívánja felváltani, hiszen majd megoldódik valahogy. Layard az útleírásaiban számtalanszor visszatér a dombokhoz, lám egy idézet Layardtól a dombokkal kapcsolatban.

„Most fűvel benőtt, formátlan, roppant tömeg ez a dombvonulat, amelyen emberi kéz nyoma sehol nem található, csak egyes, a téli esőzések által kivájt s ez által hozzáférhetővé vált függőleges szakadékokban”.

A későbbiekben így folytatódik:

„A kopár formátlan domboknak, amelyeket az utas megpillant, lehetetlen az alakját meghatározni”.

Layard éleslátása hamarosan bebizonyosodott, mert hamar átlátott a dolgokon, látta azt is, hogy mi vár rá, ha munkához tud látni. A megérkezését követően Moszulba rájött arra, hogy ha a tervét meg akarja valósítani, akkor senkivel sem szabad megosztani a tervét, legalább is nem azokkal, akik egyéb iránt is ellenezték a terület feltárását. A terve megvalósításához vásárolt egy puskát és egy szűrőfegyvert (lándzsát), aki érdekelt volt valamilyen formába a régészeti feltárásban azokkal közölte, hogy vaddisznó vadászatra indul a folyó völgyébe. Néhány nap elteltével lovat bérelt és elindult Nimrud irányába, Nimrud mellett egy kis faluba érkezett, ahol a falu vezetőjével Avaddal megegyezett abban, hogy megfelelő bérért a falusiak segítik a „hegy gyomrának” a feltárását. Hamarosan hat beduin ált a szolgálatába, akik már a következő napon meg is kezdték a munkálatokat. Az első nap még nem hozott igazi áttörést a feltárásban, de minden lehetősége adott volt arra, hogy eredménnyel járjon. Este visszavonult a sátrába és egész éjjel azon törte a fejét, hogy mit is hozhat majd a holnap. Az ifjú titán nem csüggedt el, hanem másnap újult erővel fogott neki a domb feltárásához, hiszen minden reménye megvolt, de azzal is számolt, hogy úgy is járhat, mint Emili Botta, aki egy évig szinte hiába dolgozott a Qujundzsiken, valójában szinte eredménytelenül. Alig telt el a következő nap már is falakba ütközött, ahol két Asszír palota maradványait fedezte fel. Ez a nap hozta meg számára a sikert, mert igen szerencsésen vágta az ásóját a törmelékbe, mert a siker, sikert követett. A sikeren felbuzdulva a hajnali pirkadat már is a domb tetején találta. A szemével körbe fürkészte a terepet, keresett, kutatott és mindenütt pecsétszerű téglákat talált. Az új beduin vezető figyelmeztette, hogy egy alabástrom tábla kiáll a földből, s talán ott kellene kezdeni az ásást. Layard megtekintette a lelet kiálló részét és már is elrendelte az ásás pontos helyét, amely egyből megoldotta a fogas kérdést, így megszületett a döntés az ásás pontos helyéről. Nekiláttak egy kutatóárok kiásásához, amely alig két óra elteltével, sikerrel feltárta a kiálló táblát, de nem csak azt, hanem számos kőlapot is találtak, amelyen feliratok és kőfaragványok voltak. Kiderült, hogy ezek a kőlapok a palota Orthosztátok (lábazat) díszítő dombormű lapjai voltak. Kiderült, hogy egy helyiségnek a falburkolatára bukkantak, a palota egyik helyisége volt, amelyet ekkor még nem tudtak azonosítani. Azt tudta Layard, hogy az ilyen díszes burkolatok csak is egy palotához tartozhatott. Layard a kis csapatát kétfelé osztotta azért, hogy sikerrel tudja feltárni a megkezdett területet. Bízott abban, hogy egy még gazdagabb lelőhelyet találjon, vagy abban a reményben, hogy épp falakat

találhat, három emberével a domb másik oldalán kezdett el ásni, az előző helyen történt ásatást részben szüneteltette, majd arra számított, hogy a még gazdagabb helyet így elkerülheti, hiszen nem szerette volna, ha ebből baja származnék, éppen ezért a domb másik oldalán elkezdett munkálatok során Layard ásója ismét jól működött. Az első kapavágásra újabb domborműves falakra bukkant. A domborműveket szegélydíszek választották el egymástól. Ebben az esetben egy másik palota sarkára talált rá! Ahhoz, hogy érzékeltetni lehessen mit is talált, az mondja el maga Layard: idézem:

„Csatajelenet, amely két kocsit ábrázol. A kocsikat vágató lovak húzzák. Mindkettőn három-három harcosból álló csoport, közülük a szakálltalan főszemély – nyilván kasztrált – tetőtől talpig ercpikkelyes vértet visel. Fején hegyes sisak, fejdísz a régi normannokéra emlékeztet. Balkezében kifeszített íj húrját húzza meg kilövésre kész nyilvesszővel. Ssablyája benn a hüvelyében, amelynek két végét oroslán alakja díszíti. Ugyanebben a kocsiban a kocsit hajtó személy gyepelével és ostorral ösztökéli a lovakat, amíg a pajzshordozó színaranyból vert kör alakú pajzsral tartja fel az ellenség nyilvesszeit.

Elcsodálkoztam a díszítések gazdagságán és eleganciáján, az emberek és a lovak végtagjainak, izomzatának hű és finom ábrázolásán. Az alakok elrendezése, az egész kompozíció pedig fejlett művészi készségre vall.”

Hasonló domborműveket ma a világ bármelyik valamit is magára adó Múzeumában láthatunk. Sok esetben a látogatók fel sem tudják fogni, hogy micsoda remekművekkel álnak szemben, pedig ezek a domborművek igazán megérdemelnék, hogy alaposan szemügyre vegyék a látogatók, mert részletekbemenő a realitásérzék kifejező erejük, vagyis nem hittem volna, hogy ebben a korban a realista ábrázolás ilyen szinten meg tudott valósulni. A mai modern művészetnek is becsületére válna, ha ilyet, vagy ehhez hasonlót tudna letenni a művészet asztalára. A részletek pontos kidolgozása és a tartalom reális ábrázolása, a tartalom és a stílus kölcsönhatása csak is a realitást ábrázolja, amely olyan szinten áll, amit csak a művészet ritkán érhetett meg, hiszen erről csak egyes korszakokban beszélhetünk. Ezeknek, az alkotásoknak néhány darabját, ha elkezdjük tanulmányozni, hamar megérthetjük az akkor élt embereknek az életmódját. Elsősorban az uralkodóház gazdagságát, de ebből már lehet következtetni az ott élt emberek életmódjára is, tehát akikről a Biblia oly sokat regél, vagy mesél. Korábban is a Bibliai szövegek ismertek voltak az emberek számára, de nem volt semmi kapaszkodó, azzal kapcsolatban, hogy valójában létezett egy olyan birodalom, ahol ez mind valóság volt. Ma ezeket, a domborműveket könnyen meglehet érteni, mert a fotózás illetően történő fejlődése ma elhozza számunkra a megismerés lehetőségét, hiszen ha a részletekre vagyok kíváncsi, azt ki tudom nagyítani és így értékelni. Layard idejében nem álltak rendelkezésre a fotózás technikája, mert az még abban az időben igen bonyolult eljárásnak minősült. Egyetlen lehetőség nyílt és pedig a rajzoló alkalmazása, aki a feltárás pillanatában a lelet bolygatatlan (insitu) állapotát rögzítette. A feltárt leletek igen érdekesek voltak az Európai emberek számára, hiszen ilyennel korábban még nem találkozhattak, főleg azok a leletek, amelyek frissen kerültek ki a földből, mert ezeket meg kellett tisztítani az évezredek por rétegétől, vagy a rátapadt föld és agyagrétegétől. Ez a kor igen érdekes jelenség volt Európa számára, mert történelmi pillanat alatt világossá vált az, hogy az eddig a sötétség homályába burkolódzó Folyamköz területe komoly történelmi tényező volt az emberiség fejlődését figyelembe véve, de más szempontok is segítettek ezt a folyamatot, hiszen Rawlsonnak köszönhetően az ékírás megfejtése is erre az időre esik. (1843. ban Bagdadban dolgozik a Behisztumi feliratok megfejtésén) At tudnunk kell, hogy Emili Botta ugyan ebben az évben kezdi meg a munkálatait Qujundzsiknél és Horsabadnál 1845 ben Nimrudnál Layard. Az eltelt három év, amely a feltárások tekintetében igen nagy eredménynek számított, hihetetlen gyorsasággal vitte előre az archeológia tudományának a fejlődését. A Behisztumi adatok sokkal, több információval szolgáltak, mint az ókor nagyjainak a fenn maradt összes írott anyagai, ma már minden túlzás nélkül állíthatjuk, hogy

Asszíria történelméről sokkal többet tudunk, mint az ókor összes történészeinek a fenn maradt írásából megtudtunk, sőt azt sem zárom ki, hogy ma már többet tudunk erről a birodalomról, mint az ókorban tudtak. Az is tény, hogy minimum kettő ezer évvel korábban élő népek sokkal kevesebbet tudtak erről a csodálatos kultúráról, mint ma tudunk, hiszen az ókoriak alig tudtak valamit a környezetük népeiről, de alig találunk az Asszírokra vonatkozó feljegyzéseket máshol, szinte kizárólagosan a Babiloni Krónikákban. Büszkén állíthatom, ma többet tudunk, mint az ókori görög, római történétírók együttesen. Azt is tudjuk a feljegyzésekből, hogy az arab munkások örültek tekintették Layardot, hogy milyen elszántan dolgozik azokon az „ütött kopott kőlapokon”, sőt örültek tekintették a kenyéradó gazdájukat. Az volt számukra a lényeg, hogy fizetett és a fizetségért az elvárásoknak megfelelően végezték a munkájukat. Az is tény, hogy a régészek közül eddig senkinek nem sikerült eredményesen befejezni a munkájukat. Ebben az időben felvetődik a kérdés, hogy kaland vagy kutatás volt ez a részükről, ma már tudjuk, hogy mind a kettő, család beavatkozás és önzetlen áldozat a tudomány oltárán. Ez a megközelítés Layardnál sem történt másképpen de az is tény, hogy Layard ügyes ember volt. Történt egyszer, hogy a munka kellős közepén a munkások vezetője, valamint Layard barátja Avad beszélgetés közben arról beszélgettek, hogy minden olyan munkaszünet, amely a munka rovására megy az nem más, mint idővesztés a feltárások szempontjából. Ekkor állt elő Avad azzal a mondanivalójával, hogy a Moszuli pasának igen hosszúak a fülei, mert a felelőtlen munkásainak egyike beszélt arról, hogy a gall ember mit is szeretne cselekedni. A kettőjük beszélgetése fel ért egy fenyegetéssel, de Avad értésre adta azt is, hogy a gall ember mellett van. A cinikus megjegyzés nyilvánvalóan arra utalt, hogy a Moszuli pasa értesült az elkezdett ásatásokról. Igaz Avad esküdözött a prófétára és más olyan személyre, akik tudják, hogy milyen megbízható és soha nem tudna ártani a frank embernek. Elmondotta azt is, hogy azt kívánja, hogy a frank ember sikerrel végezhesse a munkáját, hiszen nem mást akar, mint megismerni a hegy gyomrának a kincseit. Azonban nem hagyott kétséget a felől, hogy az érdekeik közösek, tehát ebből adódóan a legmesszebb menő óvatosságra van szükség, mert az ostoba munkások a kérés ellenére sem tudják befogni a szájukat, és így a hírek eljuthatnak Moszulba a pasához. Pillanatok alatt szemléltette is a pasafül hosszúságát, amely tönkre teheti az eddig végzett munkájukat. Tudatában voltak annak is, hogy Bottának mennyi gondot és problémát okozott a hosszú pasafül, de azzal is tisztába voltak, hogy nem csak egy hosszú füle van a pasának, hanem számtalan, tisztában voltak azzal is, hogy mennyire zsarnok tud lenni a pasa az ilyen esetekben. Nem telt el sok idő és máris foglalkozni kezdett a pasa Layarddal. Néhány nap elteltével egy török százados jelent meg néhány katonával. Azt mondták, hogy a formalitás kedvéért szeretnék megtekinteni Layard árkait, valamint a kiásott szobrokat, az arany nyomokkal valószínűsíthető, hogy már amúgy is tisztában voltak. A látogatás végének a legérdekesebb jelenete az volt, hogy a százados átnyújtotta Layardnak az ásatások eltiltásáról szóló végzést. Tisztelt olvasóim el tudják képzelni, hogy milyen hatással volt ez Layardra, akit az is felizgatta, ha a munkások némi pihenő időt vettek igénybe, mert azt elvesztegetett időnek tekintette. Türelmetlenségében úgy pattant fel a lova hátára, mint ha rókavadászatra indulna, Moszulba vágatott és azonnali kihallgatást kért a pasától. Meg is kapta a lehetőséget Layard, de a pasa égnek emelt kezével azt magyarázta, hogy „Ő” mindent megtesz azért, hogy Layardnak segítségére legyen, de amit tud, mindent megtesz a frank embernek, mert „Ő” csodálja és még a népét is, tiszteli és a frank ember barátságáért esedezik, ha kell élete végéig, vagy addig, amíg Allah el nem szólítja az élők sorából. De tudomásul kell vennie a frank embernek, hogy ottan nem áshat tovább, mert az, lehetetlenség! Azért nem, mert az a terület mohamedán temető. Ha a frank ember körül néz, láthatja a sírköveket, hiszen a muzulmánokat sérti a halottaiknak, a nyugalmanak a megbolygatása. Láthatja a frank ember, hogy mást nem tehet, mert minden igazhitű fellázadna a frank ember ellen, de még a pasa ellen is, ekkor már a pasa sem tudná kiterjeszteni a frank ember fölé a védőszárnyait.

Layard látogatása megalázó volt, mert semmilyen eredményt nem hozott a számára, tudta azt, hogy az eddig elvégzett munkája kockán forog. Amikor a pasától eljött az első útja a dombhoz vezetett, hogy meggyőződjön róla, hogy igaz-e az, amit a zsarnok helytartó állított a temetővel kapcsolatban. Igaz volt! A domb háta mögötti részen egy eldugott helyen talált egy sírkövet, ezt követően beszüntette a keresést és bánatosan visszaindult. A sátrába magába fordulva nehezen értette mi is történt vele, egész éjjel azon törte a fejét, hogy mit is tegyen holnap, végül úgy döntött, hogy kialussza magát, és utána megfontolja, mit is tegyen. Ha az éjszakát nem alvással töltötte volna, akkor olyan jelenségeknek lehetett volna tanúja, amit észre kellett volna vennie már a pasánál tett látogatása során, hiszen a másnapi kilovaglása idején vette észre, de nem tudta mi is történt. A kilovaglásakor találkozott ugyan azzal a századosal, akivel korábban a tiltóhatározat átadásakor, beszédbe elegyedett vele, ami bizonyíték arra, hogy milyen egyéniség volt Layard, hiszen néhány mondat után megeredt a nyelve századosnak és elmondta Layardnak, hogy az elmúlt éjszaka milyen komoly és megterhelő munkát kellett elvégezniük. Elmondotta, hogy parancsot kapott a pasától arra, hogy a környező falvakból a mozdítható sírköveket be kell telepíteni a feltárási területre, azért, hogy ezzel meg tudja akadályozni az ásátás folytatását. Halgassuk meg a százados szavait: idézem: *„És, hogy hamis sírköveket állítsunk fel, az igazhitűeknek sokkal több valódi sírját romboltuk le, mint amennyit Zab és Selemijah között meg tudnál szentségteleníteni. Halálra hajszoltuk magunkat és lovainkat az átkozott kövek ide-oda szállításával”*. Látható volt az, hogy még sem kerülte el a figyelmét Layardnak az, hogy a temető létező volt, vagy sem. Ilyenkor mit tehet a szegény ásató régész! Ha jobban odafigyel, akkor mindent megúszhatott volna, talán az eseményeket a saját javára is fordíthatta volna, de nem vette észre a pasa mesterkedéseit és így pórul járt. A felmerült problémák egészen új fordulatot vettek, mert a pasát már Layard látogatta meg a börtönben, hiszen a felettesei is nehezen viselték el a korrump agyafúrt pasa mesterkedéseit. Szerencse, hogy a sors megoldotta ezt a problémát, hiszen általában a despotákat a sors nem sokáig kezeli kegyelteként, hamarosan az értesítés is megérkezik Konstantinápolyból a pasa leváltásáról. Eljött az ideje, hogy a Porta számon kérje miként is gazdálkodott a reá bízott javakkal, milyenek voltak a cselekedetei, tehát a Porta is megelégtelt a sok panaszt és elszámoltatták a cselekedetei felől, és könnyűnek találtatott és ennek eredményeként a börtönbe került. Idézzük fel mit is mondott a pasa Layardnak: idézem:

„Ilyenek ezek a kutyák, tegnap még a lábamat csókolgatták, ma mindent rám zúdítanak, még az esőt is”!

Miről is beszélt a pasa, ekkor vette észre Layard, hogy a börtön teteje lukas volt és az eső is beesett rajta. A zsarnok pasa bukásával megnyílt a lehetőség Layard előtt. Egyik reggel a domb északnyugati sarkánál izgatott munkások rohantak elő, azt kiabálták, hogy „gyere bej, siess, óh bej” *„Allah nagy és Mohamed az ő prófétája! Megtaláltuk Nimródót! Nimródót magát! Saját szemünkkel láttuk őt”!*

Layard azonnal mindent félre tett és azonnal odasietett, a lépteinek szárnyakat adott a reménység. Azonnal tudta, hogy nem arról van szó, amit a bennszülöttek állítanak, hanem olyan tárgyról, amely nem lehetett más, mint valamilyen szobor, vagy a törmelék által nem látható épületdíszítő elem. Reményeit Bottának a sikerei inspirálták, hiszen ha Bottának sikerült, hát neki miért ne sikerülhetne? Amikor megérkezett a helyszínre, akkor látta, hogy egy hatalmas szobortorzóval van dolga, amely egy szárnyas oroszlánnak alabástromból kifaragott óriási feje volt: ezt írja az egyik beszámolójában Layard: idézem:

„Bámulatosan jó állapotban maradt fenn. Kifejezése nyugodt és méltóságteljes. A fej körvonalai és vonásai olyan művészi szabadságot, könnyedséget mutattak, amely ilyen korai periódustól, alig ha várható.”

Mára már ismerté vált, hogy ez a szobortorzó melyik istennek a képmását ábrázolta, amely nem is lehetett más, mint Marduk istennek a képmása, amely a világ négy tájának az istene.

Ha már itt tartunk, akkor említsük meg a többi vezető isten személyét is, hiszen számtalanszor találkozunk velük, ilyenek Marduk, amelynek a jelképe a szárnyas bika, ilyen a Nebó ember alakban ábrázolják, Nergál jelképe a szárnyas oroszlán, Ninurta jelképe a sas. Ezek az istenek, amelyek általában megjelennek a hit és hiedelemvilág területén, de ezek után elég, ha a jelképet meglátjuk már is, tudjuk, hogy melyik istennel van dolgunk. Layard a meglepetésének ad hangot az egyik írásában, amelyből idézzük fel a legérdekesebb részt:

„Órákig nézegettem ezeket, a titokzatos szoboralakokat, elgondolkoztam jelentőségük és történetük felett. Meghonosíthatott e a nép ennél nemesebb formákat isteneik templomaiban. A természetnek vajon milyen kifejezőbb alakjait használhatták volna fel azok, akik, kinyilatkoztatott vallási tételek híján bölcsességet, hatalmat s egy legmagasabb lény mindenütt jelenvalóságát akarták megszemélyesíteni? Észt és tudást emberi fő, a test erejét oroszlán, s a mindenütt jelenvalóságot egy madár szárnycsapása képében ábrázolták. Ezek a szárnyas, emberfejű oroszlánok nem jelentőség nélküli alkotások, nem csupán a fantázia szüleményei. Alakjuk beszédesen kifejezi, hogy mit is jelentenek. Három ezer év előtt élt, viruló nemzedékek sorát tanították és töltötték el tisztelettel, hódolattal. A kapukon át, melyeket ők őriztek, királyok, papok, harcosok vitték áldozataikat oltáruk elé, sokkalta előbb, mint ahogy a Kelet bölcsessége Görögországba eljutott, előbb, mint a görögök mitológiájukat megalkották olyan jelképekből, melyeket az asszír beavatottak réges - rég ismertek. Az Örök város alapításakor már régen a földben porladtak, létük az ismeretlenségbe süllyedt. Két és fél ezer esztendővel ezelőtt tűntek el minden emberi szem elől, s ime most teljes, ősi méltóságukban feltámadtak. Körülöttük a szintér alaposan megváltozott. Egy hatalmas birodalom fényűzése és civilizációja félvad törzsek szegényes világának és tudatlanságának adta át a helyét. Templomok pompáját, meseszerű városok gazdagságát romok és alaktalan földhányások temették be. A tágas csarnokok felett eke szántotta fel a földet, s felettük gabonatenger hullámozott. Egyiptom sem szűkölködik csodálatos műalkotásokban, de azok évszázadokon keresztül szabadon állva hirdették országuk régi dicsőségét és hatalmát. Ezek csak az imént jelentek meg, hogy bizonyosságot tegyenek a próféta szavairól: egykor Assur, mint a libanoni cédrus, olyan volt. Ágai szépek lombjai dúsak, koronája vastag ágaival magasba ívelt.”

A szofóniás részben így fejeződik be a jóslat, lásd a 13 – 15 verset: idézem:

*„És kinyújtá kezét észak felé és elveszti Asszíriát,
Ninivét pusztasággá teszi,
Kietlenné, mint egy sivatag*

*És nyájak heverésznek bensejében, mindenféle állatok serege:
Bölonbikák és sündisznók hálnak párkányain,
Az ablakban azoknak szava hangzik,
A küszöbön omladék lészen, mert lefosztatott a cédrus!*

*Íme itt a víg város, a bátorságban lakozó,
Amely azt mondja vala szívében:
Én vagyok és nincs kívülem más!
Milyen pusztasággá lőn, vadak tanyájává,
Aki átmegy rajta, mind süvöltöz
És csapkodja a kezét.”*

Ma már tudjuk ez a jóslat beteljesült, hiszen Asszíriát elérte a vég, hiszen ie 606.-ban minden tudósítás megszűnt Asszíriával kapcsolatban, még a Babiloni Krónika bejegyzései sem tesznek többé említést Asszíriáról. Ami ebben az időben történt azt most Layard hozta a felszínre, és innen kell a történészeknek és a régészeknek egy egységes álláspontot képviselni a tekintetben, hogy meg lehessen ismerni Asszíria történelmét. Úgy gondolom siker, koronázta az előbb felvetetteket, mert ma többet tudunk erről a csodálatos birodalomról, mint az Ókori tudós emberek, hiszen a bukással együtt még az emléket is kitörölték az emberek emlékezetéből. Layard feltárásainak hamar híre ment a beduinok körében és csak hamar oda sereglettek, még a sejk is a népének egy részével. Mi is történt ekkor? A megérkező emberek csoportjai félénken szemlélték az eseményeket, de a sejk megérkezésével dísz sortüzeket adtak le a fegyvereikből, így emlékezve meg az ősök létéről és azoknak a kultúrájáról. Fényességes ünnepet rendeztek az ősök és az elsüllyedt világ tiszteletére, a feltáró árok széléig lovagoltak és megpillantották az évezredek fogságából kiszabadult falakat és óriás szobrokat, a kezeiket az égnek emelték és így kiáltottak fel:

„Óh Allah, Ó Allah, Ó Allah insar”

„Óh Isten, Ó Isten, Ó Isten segíts meg” Könyörgés az istenhez, hogy segítséget kapjanak, ez ma is része az arab kultúrának, az isteni segítség kérése elengedhetetlen a mai ember számára is, hiszen a vallási tételek nélkül az élet mit sem ér, tehát az iszlám mind ezt meg követeli.

Csak hosszabb rábeszélésre lehetett a sejket lecsalni a feltáró gödörbe, hiszen az ottani tevékenység a számára tisztátalan cselekedetnek számított, de sikerült meggyőzni és leszállt a gödör mélyébe, ahol meg kellett győzni „Őt” arról, hogy sem a szellemek, sem pedig Allah nem készül ide eljönni, de még a gonosz dzsin sem. (gonosz szellem)

A sejk így kiáltott fel: idézem:

„Ez nem emberi kéz műve, hanem azoké a hihetetlen óriásoké, akikről a próféta mondta, - béke legyen vele – hogy nagyobbak voltak a legmagasabb datolyafánál. Bálványkép ez, egyike azoknak, amelyeket Noé – béke legyen vele – a vízözön előtt elátkozott.”

Ekkor mi is történhetett, az egyik arab ijedtében a lovára pattant és Moszulig meg sem ált, ott a szükban (piactér) azzal a hírrel érkezett, hogy mit is találtak az ásatások során. Azt állította, hogy a gall ember megtalálta a Nimród holtestét, vagy a fejét, vagy már nem is tudja, hogy mijét, de az, biztos, hogy nem is emberi kéztől származó szobrát. A közbeszédbe még a kádi (bíró) is bele avatkozott. Nem csak beavatkozott, de a muftitól (előljáró) is tanácsot kért, erre azért volt szükség, hogy meg lehessen állapítani, hogy Nimródot igazhitűnek kell elfogadni, vagy hitetlen kutyának számít e? Az új kormányzó az előző despota utóda salamoni döntést hozott. Azt ajánlotta Layardnak, hogy a maradványokat (leleteket) kezelje a legmélyebb tisztelettel, egyelőre, minden nemű ásatást szüntessen be. Legalább is addig, amíg nem kerül vissza a portától az a levél, amelyben intézkedést kér, hogy ilyenkor mit is kell tenni a helyi hatóságoknak. Layard nem hagyta ennyiben a dolgot, mert megbeszélést eszközölt ki a pasával és sikerült neki meggyőzni arról, hogy a további ásatások semmiképpen nem sérthetik az igazhitűek érzelmét, érzelmvilágukat. Ezek után megérkezett a szultán fermája (határozata) Konstantinápolyból, amely mindenkorra eldöntötte, és egyben megszabta, hogy Layardot a helyi hatóságok többé nem zaklathatják, valamint az arabok vallási zaklatásaitól mentességet élvez, tehát nem vonatkozik rá a vallási hiedelem.

Na végre eljöhettek a feltárások időszaka, amely az eredményesség időszakát hozta el Layardnak. A feltárások meg kezdése után szobrok sokaságát hozták felszínre. Alig kezdődtek el az ásatások már is tizenhárom szárnyas oroszlánt sikerült a felszínre hozni, előkerült a díszes palota északnyugati sarka, amelyet Layard megszabadított az évezredek törmeléktől. Ez a munka és természetesen az eredmények ismertebbé tették „Őt”, mint Bottát, ez a palota nem másé volt, mint Assur-Nasir-Apli palotája, tehát „Ő volt az a király,

aki áthelyezte a székhelyét Assurból Kalhuba. Ez a nagy király Kalhuban úgy élte az életét, mint Nimród ezt a Biblia is meg erősíti. Idézem: „*Hatalmas vadász volt vala az Úr előtt*” Ennek a palota maradványaiként hozta felszínre Layard azokat a vadászjeleneteket, amelyeknek a naturalizmusa méltán a világ leg elismertebb alkotásai, közé tartoznak, különösen, miután Európa szerte, ismerté váltak. Azt bátran állíthatjuk, hogy a modern festők egész sorát ezek a képes jelenetek ihlették egy új irányzat megteremtésére. A vadász jelenetek az Asszír emberek körében elfogadott volt, mert a vadászat hétköznapi cselekedetnek számított ebben a korban, a nemesember napi életformája jelent meg ezeken, a szobrokon és reliefeken. Ez az életforma megjelenése annak is köszönhető, hogy ebben a korban értesülünk arról, hogy állatkerteket tartottak fenn a közönség szolgálatában, valamint az egzotikus vadakat a királyi vadászatok sikeres lebonyolítására. Arról is értesülünk, hogy hajtóvadászokat rendeztek, ahol nem fegyverrel vadásztak, hanem hálóval fogták be a vadakat, így a gazellákat és az apróbb vadakat. Layardnak komoly gondot okozott, hogy miképpen szállítja haza Angliába a sok kincset, amelyet sikerült feltárnia, a Nimród dombja alól. Igaz sokminden történt vele az eltelt néhány hónap alatt, és várható volt az is, hogy végig portyázzák a bennszülöttek a területet, éppen ezért volt sürgős számára, hogy a leleteket biztonságba helyezze. Ez a hely nem lehetett más, mint Anglia, de valahogy meg kellett szerveznie, hogy a szállítmány el tudjon jutni Moszul városába, ahol be lehet hajózni a szállítmánnyal, de arra is vigyázni kell, hogy ne járjon úgy, mint Botta az egyik szállítmányával. A szállítás megszervezése nem is volt könnyű feladat, mert nem akármilyen szállítóeszközzel lehet ezeket a gigantikus méretű szobrokat szállítani. Ezért egy helyi kocsikészítőtől megrendelt egy hatalmas batárkocsit, amellyel számítása szerint el lehet szállítani a hatalmas szobrokat. Le is gyártották a batárkocsit, amelyre fel kellett rakni azt a hatalmas szobrot, illetve a későbbiek során a szobrokat. De az érdekesség kedvéért meg kell említenem azt a tényt, hogy a kocsi elkészültét követően a batárkocsit el is kellett szállítani Moszulból egészen a Nimrud dombjáig. Azt is tudjuk a feljegyzésekből, hogy a batárkocsit négy hatalmas erejű bivaly alig tudta megmozdítani. Azonban mégis sikerrel jutottak le Nimrud dombja feltárási helyére, ahol elsöre kézi erővel, hengerekkel sikerült felvonszolni a kocsira egy szárnyasbikát és egy kőoroszlánt, amelyek a feltárással a leg épebben maradtak voltak. A rendelkezésre álló silány eszközök miatt a szállítmány igen- igen kockázatosnak látszott az óriási súly miatt, valamint a szállítás nehézségei miatt is, hiszen még ebben az időben nem voltak Mezopotámia területén kiépített utak, csupán a szállítmány földúton haladhatott tovább a behajózás területe felé Moszulba. A rakodás érdekesebb résziről adjunk némi tájékoztatást a tisztelt olvasóim részére. A lelőhelytől a domb széléig kb. 30 méter hosszú és 5 méter széles és 7 méter mély árokból kellett fel rakni a kocsira, a törmelékből ki kellett alakítani egy rézsút, amelyen egy kőbikát fel kellett húzni a kocsira. Mialatt Layard mindent kockára téve azon törte a fejét, hogy ezt a hatalmas feladatot miként tudja megoldani, addig az arabok népünnepélyt tartottak, az első sikeres nap után Layardot elkísérte Abd el Rahman sejk, aki a szállítás előtt egy beszédet mondott, melyből már idéztünk a mondókánk leg elején, a rakodás után a fellahok gyászmenete mellett, panaszos énekek kíséretében elindult útnak a szállítmány Moszul felé. Úgy kísérték a szállítmányt, mint ha az uralkodójuk temetésén vennének részt, pedig csak szobrokat szállítottak el a földjük mélyéről Moszulba, ahol berakodták hajóba, onnan elszállították Baszrába, ahol tengeri hajóra átrakták és így indult a rakomány hosszú útjára, egészen Londonig. Azonban idézzük fel a Rahman beszédének egy részletét, mert csak akkor kapunk megfelelő tájékoztatást erről a hatalmas feladatról: idézem:

„*Csodás! Csodás! Csak egy isten létezik és Mohamed az ő prófétája! A legdicsőbbnek a nevében, mond ó Bey, mit akarsz ezekkel a kövekkel csinálni? Annyi sok pénzes zacskót ilyesmire elkölteni! Lehetséges, hogy amint te mondod, néped bölcsességet tanul belőlük? Vagy amint őtiszteletreméltósága, a kádi mondja, a királynő palotájába kerülnek, aki a többi*

hitetlennel együtt imádja majd ezt a bálványképet? Mert ami a bölcsességet illeti, ezek a figurák nem tanítanak meg benneteket, jobb késeket, ollókat és egyébb tarka holmit csinálni, amiben ti angolok amúgy is nagy bölcsességet tanúsítotok. De isten nagy! Ime a kövek, amelyek szent Noé – béke legyen vele – ideje óta itt voltak eltemetve. Talán már az özönvíz előtt is a föld alatt nyugodtak. Évekig éltem ebben az országban. Atyám és az ő atyjának atyja előttem vertek itt sátrat, de soha még ezekről, a szoboralakokról nem hallottam. Tizenkét évszázada annak, hogy az igazhívők – akik istennek legyen dicsőség, egyedüli birtokosai a valódi bölcsességnek – ezen a vidéken megtelepedtek. Közülünk egyikünk sem hallott földalatti palotákról, és azok sem, akik előttünk jártak itt. És lám csak!

Távoli hazájából megérkezik egy frank, kiválaszt egy bizonyos helyet, majd kezébe vesz egy pálcát, s azzal ide meg oda vonalakat húz a homokba. Itt van - mondja – a palota, ott meg – mondja – a kapu, és megmutatja nekünk azt, ami egész életünkön keresztül lábunk alatt hevert, aminek létezéséről azonban soha fogalmunk nem volt.

Csodálatos! Csodálatos!

Könyvekből tudod ezt, vagy varázslat által, avagy próféciaikból? Beszélj ó Bey! Mond el nekem a bölcsesség titkát”

Amikor leszállt az éj a Nimrud dombja még mindig a kiáltásoktól volt hangos, hiszen a szállítmányt tánccal és dallal búcsúztatták és citerapengetéssel ünnepelték a munkájuk sikerét. Nézzük, meg hogyan indult meg a szállítmány a folyóhoz, a vontató bivalyok nem bírva a roppant terhet, felmondták a szolgálatot! Mit is tehetett Layard segítséget kért, a Seyk embereket és hajóköteleket bocsátott a rendelkezésére, majd Layard mellett elől lovagolt, hogy mutassa az utat a szállítmánynak. Mögöttük haladtak a Layard munkásai és a Seyk által segítségként a rendelkezésére bocsátott munkások, akik hatalmas zajt csaptak, mert énekeltek és a hangszereiken játszottak, sípoltak és doboltak, tehát nagy volt a hangzavar. Most halgassuk meg miként is írta ezt a jelenetet le Layard: idézem:

„Utánunk a kocsi következett, amelyet háromszáz, torkaszakadtából üvöltő ember húzott, akiket viszont felügyelők és hajcsárok noszogattak, hajszoltak. Asszonyok serege zárta le a felvonulást: ők éles sivalkodással lelkesítették az arabokat. Abd el Rahman lovasai látványos mutatványokat végeztek közben a menet körül – hol előre, hol hátra ugratva, hol bajvívást színlelve...”

Az események ismeretében elmondhatjuk, hogy a veszély még így sem múlt el, mert a szállítmány a Moszuli távolság megtétele közben kétszer elakadt, amely majdnem megghiúsította a szállítmány célhoz juttatását. Nem is ez jelentette a legnagyobb gondot, hanem az, miként kerüljön elszállításra ez a nehéz teher, mert kiderült az, hogy a Moszuli hajósok még soha sem szállítottak árút Baszráig, tehát nem vállalták ennek az árúnak a kockázatos szállítását. Layard tajtékozott az idegességtől, mert nem látott megoldást a szállításra, míg nem egy Bagdadi hajós azt nem mondta, hogy elvállalja az árú elszállítását, de azt is elmondta, nem akar felelősséget vállalni a szállítmányért, amely Layardra nézve nem volt éppen hízelgő. Végül is azért vállalta a hajós a szállítást, mert nyakig ült az adósságba és nagyon kellett a pénz, részben Layard örült is és félt is, mert igen veszélyes ez az út Baszráig, mert tudjuk azt, hogy a folyó tele van örvényekkel, zúgókkal, amely azt jelenti a folyó gyorsfolyású, ebből adódóan nehéz kiszámítani a víz tömegének a mozgását. Nem szerette volna Layard, hogy huszonnyolc évszázados pihenő után ezek a szobrok úgy járjanak, mint Botta szállítmánya, amely elsüllyedt a Tigris egyik örvényes szakaszán. A behajózás nehézségek árán, de sikerrel megtörténtek, majd a közel ezer kilométeres út is sikerrel végződött. A Baszrai berakodás után elindulhatott a szállítmány London felé, de az igen hosszú út nem volt olyan egyszerű, hiszen meg kellett kerülni Afrikát, amely kereken húsz ezer kilométer és csak ezt követően érkezett meg Londonba a szállítmány. Felvetődhet a kérdés miért kellett körbe hajózni Afrikát, azért, mert még ekkor nem volt kész a Szuezi csatorna (1869 az elkészülte), tehát a szárazföldi szállítás szóba sem jöhetett, hiszen azt a kb.

130 km távolságot is igen nehezen tudták megtenni, amíg Moszulba értek. Mielőtt Layard az ásatait egy időre felfüggesztette, jegyzet füzetével a kezében, még egyszer őrrjáratot végzett a lelőhelyen, azon a helyen, ahol a kutatásait végezte, azon a helyen, ahol a hírneve megalapozódott. Néhány év elteltével egy könyvet jelentetett meg „Ninivei feltárások” címmel, „Niniveh and its remains”, amelyből sokmindent megtudhatunk, éppen ezért idézek belőle a jobb érthetőség kedvéért. Idézem:

„Megyünk a mesterséges dombon föl, de még nem látunk egyetlen követ sem, ami a talajból kiemelkednék, csak széles, lapos fennsíkot. A földet vagy dús árpavetés takarja, vagy sárga, kiszáradt és szegényes tövises bokrokon kívül nincs rajta növény. Néhol alacsony, fekete halmokat pillantunk meg. Közepükből vékony füstcsáv kigyózik az ég felé. Arabok sátrai ezek. Körülöttük száználmas vénasszonyok őgyelegnek. Egy - két biztos lépésű, egyenes tartású fiatal lányt is látunk, vállukon korsóval, vagy fejükön rőzsecsomóval, mint a domb csúcsa felé haladnak.

A domboldalon lobogó hajú, bő fehér ingbe öltözött, vadkülsőjű alakok tűnnek elő a mélyből. Egyesek ugrándozva, bohóckodva, de valamennyien bolondok módjára futnak ide meg oda. Mindegyiknél kosár, amelyet kiürítenek, amikor a törmelékhalom szélére érnek. Porfelleg marad utánuk. Azután, ahogy lábuk bírja, futnak vissza, táncolva, kiabálva, kosarukat a fejük fölé ide - oda lengetve, és ahogy jöttek, tűnnek el a mélységben. A munkások ezek, akik a törmelékkel hordják ki a romokból.

Most pedig egy földbe vájt lépcsőn ereszkedünk le a legjobban sikerült futóárokba. Húszlábnyi mélységben, kaput alkotó két emberfejű szárnyasoroszlán között találjuk magunkat. A földalatti labirintusban nyugtalanság és zűrzavar honol. Arabok rohannak különböző irányba: egyesek földdel telt kosarakat visznek felfelé, mások vízzel telt korsókat hoznak lefelé bajtársaik részére. Csíkos ruhájú Khaldeusok, sajátságos, kúp alakú sapkával a fejükön, csákánnyal hasítják a kemény talajt, minden csapásnál finom porfelhőt kavarva maguk körül. Olykor egy távoli dombról kurd muzsika vad melódiája hangzik ide, és valahányszor a dolgozó arabok fülét a zeneszó üti meg, kórusba tör ki belőlük a csatakiáltásuk, és megújult erővel látnak munkához.

A kőoroszlánok között ellépve a főcsarnok romjaihoz érünk. Mindkét oldalon gigászi szárnyas alakokat látunk. Egyesek sas- mások emberfejeket viselnek és közben titokzatos jelképeket tartanak. Balról újabb kapu, ezt is szárnyasoroszlánok őrzik. Egyikük keresztben a bejárat elé esett, s alig találunk helyet, hogy alatta átmászhasunk. Ezen a kapun túl egy szárnyasalak és két dombormű kőlap áll, de annyira sérültek, hogy alig lehet meghatározni, mit ábrázolnak.

Tovább haladva nem találunk falak nyomaira, bár az árok kiásása itt is folytatódott. A csarnok túlsó oldala is eltűnt, csupán egy magas földfal látható. A pontosabb vizsgálat azonban falépítkezés maradványait fedezheti fel, de a vályogtégla, amiből egykor készült, már réges - rég egygyé vált a környező földdel. A leesett alabástrom lapokat ismét felállítottuk. Így beléphetünk a kis relieffek labirintusába, amelyek kocsikat, lovakat, csatákat, ostromot ábrázoltak. Ha a munkások először állítanak fel egy ilyen alabástromlapot, türelmetlen kíváncsisággal várjuk, vajon az asszír történelemnek melyik új, fontos eseményét, avagy melyik még ismeretlen szokását, vallásos szertartását tárja elénk. Mikor már vagy húszlábnyi mélységben elkalandoztunk egy ősi történelemnek és kultúrának romjai alatt, sárga mészkőből faragott roppant szárnyasbika - alakokból képzett kapubejáráshoz érünk. Az egyik még egészben van, de a másik eltört. Óriási emberfeje a lábunk előtt hever.

Tovább megyünk. Újabb szárnyasalakot látunk, kezében kecses virággal, amelyet valószínűleg, mint áldozati ajándékot, a szárnyasbikának nyújt át. Mellette nyolc szép domborművet találunk. Egyiken a király vadászik, éppen oroszlánt és vadbikát győz le, egy másikon várat ostromolnak faltörő kossal. Elérkezünk a csarnok végébe. Rendkívül szépen megmunkált szobor elé jutunk. Szárnyasalakok kíséretében két király áll a legmagasabb

istenség jelvénye előtt, közöttük a szent fa. E dombormű előtt kőemelvényt látunk. Ezen állhatott egykor az asszír uralkodók trónszéke, amikor elfogott ellenségeiket vagy udvaroncikaikat fogadták.

Balról két oroslán képezi a negyedik kijáratot. Amikor átmegyünk rajta, mély szakadék szélén állunk. Észak felől lenyűgözően, méltóságteljesen magasodnak a romok. A szakadékminti falnál elfogott túsók szobrai álnak, amint váltságdíj gyanánt fülbevalókat, karkötőket, majmokat hoznak. A szakadéknak majdnem a szélén két óriásbika és két szárnyas – tizen négy lábánál magasabb – szobor hever. Mivel ezen az oldalon a romokat szakadék határolja, vissza kell térnünk a sárga bikához. Rögtön, amikor ezen, bejáraton átmegyünk, sasfejű szobrokkal benépesített lakosztályba lépünk. Egyik végében lévő kapuja előtt két pap, vagy istenség áll őrt, középen a másik kapu, amelynek két oldalán egy – egy szárnyasbika áll. Most bármilyen irányban indulunk is el, mindenfelé szobrok, termék sorozatát látjuk. Helyismeret nélkül bizonyára eltévednénk. Miután a felhalmozott törmelék a szobák közepén maradt, tulajdonképpen az egész ásatási terület szűk folyosók tömegéből áll. A kiásott folyosók egyik oldalát alabástrom lapok szegélyezik, míg a másik oldalon magas földtöltés emelkedik. Utóbbiban itt – ott egy – egy eltört váza, vagy fénylő, mázas téglalátszik félig betemetve. Két órán keresztül is barangolhatunk a galériában és nézegethetjük a csodálatos szobrokat, meg a sok feliratot. Királyok papjaik és eunokok kíséretében, majd szárnyasszobrok hosszú sora következik. Előbbiek fenyőtobozt és vallásos jelvényeket viselnek, és a szent fa előtt hódolnak.

Újabb bejáratok – ugyancsak oroslán és bikapárokából kifaragott díszekkel – újabb szobákhoz vezetnek. Mindegyikben talál az ember csodálatraméltó tárgyakat. Elfáradva megyünk keresztül egy árkon – ellentétes oldalán annak, amelyben beléptünk – és kijutunk a betemetett palotából, vissza a kopár fennsíkra.”

Layardot lenyűgözte az a látvány, amit tapasztalt a feltárások során, ebből az idézetből kiderül az is, hogy nem csak lenyűgözte, hanem a hatása alá is került, mert hozzátette: idézem:

„Hiába nézünk körül, hiába keressük az imént látott nagyszerű maradványok nyomait. Félig – meddig az – az érzésünk: álmodtunk, vagy keleti mesét hallgattunk. Egyesek, akik egyszer talán ide jönnek, később, amikor a fű újra benövi az asszír paloták romjait, gyanút foghatnak, hogy nem valóságról, csupán látomásról írtam”

Igen magam is jártam ezen a területen és mélyen meg voltam hatódva a mai látványon, mert ma a nyomát sem lehet látni, annak, amit Layard leírt ebben a könyvében. De a könyvének az ismeretében minden, ami ma ott található az, számomra azt a kultúrát jelenti, amit megismerhettünk a feltárt leletekből. Nem jelentheti azt, amit jelentett az ókori népeknek, amely a megaláztatást és az elnyomást jelentette a leigázott népeknek. Ma tisztában vagyunk azzal, hogy kellett azok a fanatikus feltáró régészek, akik az életük kockáztatásával is dolgoztak ezen a kietlen tájakra, hiszen ma sem veszélytelen ott idegennek mozogni, vagy netán munkát végezni. Azért nem, mert az ott élő arab lakosságnak úgy tanítják, hogy ami a földre található, az mind az arab kultúra részét képezi. Igaz már utaltam erre a kérdésre már valahol, most még egyszer megismétlem.

„a földben található tárgyak az mind az arab kultúra hagyatéka”

Megkérdeztem olyan prominens embertől, aki valahol felelős azért, hogy a lakosság tájékoztatása megfelelő legyen és azt válaszolta, „ha nem így tanítanánk, akkor az egyszerű, de nagyszerű emberek nem becsülnék úgy meg a talált tárgyakat, mert nem a saját kultúrájukhoz tartozik, éppen ezért tanítjuk velük azt, hogy minden lelet, amit találnak az – az arab kultúra részét képezi, tehát az oktatásunk így kívánja segíteni a leletmentéseket”

Az idézet az oktatásért is felelős minisztertől, aki tájékoztatási miniszter, és miniszterelnök is volt, Tarik Aziz – tól származik. Sajnos a mai viszonyok minden lehetőségétől megfosztotta a kutatókat a terepen történő munkálatok végzésétől. A háborús viszonyok nem kedveznek sem a kutatásnak, sem pedig a terepmunkálatoknak, hiszen ma rosszabbak a körülmények, mint

Layard idejében voltak. Nem csak a körülmények, de a Múzeumok tárlóinak az anyagait is ellopták a „művelt nemzetek harcos fiai.” Úgy gondolom az ilyen és ehhez hasonló cselekedetekre, nem lehetnek büszkék. Azok a nemzetek, akik korábban oly sokat tettek a népek kultúrájának a feltárása érdekében, most a haszonszerzés céljából, annyi aljasságra képes katonai eszközét vetették be, mint, amit ezen a területen soha, tenni kéne azért, hogy a tapasztalataink jobbak legyenek. Az utóbbi időben számos kutató és szakember emelte föl a szavát azért, hogy az igazságtalan háborút be kell fejezni, mert ami ott folyik, az nem vezet sehova.

Layard utóda egy arab származású régész, akit Hormuzd Rassamnak neveznek. Igaz ez az ember nem olyan színes egyéniség, mint Layard, de a felfedezései nem sokkal maradnak el Layardétól, az is igaz, hogy „Ő” nem olyan színesen ad elő, mint az elődje, éppen ezért nem olyan érdekesek a feltárások eredményeinek az interpretálása. Szakmailag felkészült, de a szókincs messze elmaradt az elődjétől. Ezen a helyen egy hatvan méter hosszú és harminc méter széles templomot tárt fel, amely nem kis eredmény, de a tudományos közönség nem lelkesedett úgy, mint Layard esetében. Számos más helyen kutatott és mindenkor fel tudott eredményeket mutatni, de ezekből soha nem lett világszenzáció, mer „Ő” a tényeket közölte, de azon kívül nem szeretett sokat beszélni. Innen átköltözött egy újabb feltárássra váró területre, Nimrudtól északra, mint egy 14-kilométer távolságra Balawatra. Lásd a többi feltárási munkáját Balawatnál.

(Elesar)

(Qalat-Sergat)

Assur városa a Mezopotámia északi területén található, ott ahol a mészkő fennsík elterül. A térség földrajzi szempontból, de társadalmi rendszerét tekintve is különbözik Dél-Mezopotámiától és annak a síkságától, bár az északi városok sokat köszönhetnek a déli városok kultúrájának és azok fejlődési színvonalának. Mind azon állításom alátámasztja az asszír területeken feltárt írásos anyagok és feljegyzések. Asszur városa szokatlanul sokáig lakott település volt, hiszen a koraókorban már nagyvárosnak számított. Assur jóval több volt, mint a királyok hóbortja, mert ez a város az Asszír világ főistenének ASSURNAK a székhelye, tehát szent hely volt. A város névadója nem is lehetett más, mint ASSUR Isten, hiszen a város viszonylag hosszú ideig az Óasszír birodalom fővárosa volt, de amikor nem fővárosként funkcionált, akkor viszont Asszíria egyik kereskedelmi központja volt. Assur városa már akkor is létezett, mikor még nem volt Asszír, mert a város történelme a történelem távoli homályába vész, tehát nem tudjuk pontosan mikor is, alapították a várost, tehát ősi város. A város az Asszír birodalomba kitörölhetetlen érdemeket szerzett, kereskedelmével, vallási központi szerepével. A kora ókori építészetéről viszonylag keveset tudunk, de a régészeti leletek bizonyossága szerint komoly épületállománnyal rendelkezett, a táblagyűjtemények is sokat elárulnak róla, a királyok uralmáról, a város polgáraitól, és arról, hogy miként gondoskodtak a polgárai a városról, hogyan gyakorolták a hitéleti tevékenységüket. Bár Assur városának jelentős szerepe volt a második évezred során, a város óasszír időkkel megelőző időszakából alig maradt feltárni való épület együttes, amelyről megállapítást nyert volna, hogy az Óasszír kort megelőző időknek a maradványa. Azonban az, biztos, hogy a ráépítkezések alkalmával az épületek alapzatát az utókor felhasználta és az új épületeket a régi alapzatra építették, tehát így is képet kaphatunk mind arról, hogy milyen is lehetett a korai időszak épületei, hiszen van olyan nyomunk, melyen el lehet indulni. A kutatók számára sokkal ismertebbek a XV.-XIII.- századi épületek maradványai, mert a későbbi helyreállítások a régi alapzatra építették, vagyis követték a régi alapzatnak a nyomvonalát. Közép- Asszír korból is maradtak fenn írásos emlékek, főleg sztélék, de a város legjobban dokumentált időszaka a IX.-VIII.- századi kora. A fenti időszak épületein is az idő vasfoga rajta hagyta a névjegyet, mert időnként alig lehet értékelhető leletekkel találkozni.

Nézzük meg az Óasszír kor előtti legjelentősebb épület maradványait. A III. évezred maradványai közül KALAT- SERKAT- nak (Assur), vagyis a régi Istár templomnak és azzal összekapcsolható korai rétegei a koradinasztikus kor III. időszakából (ie. 2600.- 2350) származik. A templom lerombolásakor a tetőgerendából és vályogból készített tető beszakadt és így a szertartási szoba berendezései részben éppen maradtak, de az értékesebb tárgyakat többségében elrabolták. De még így is maradt néhány imádkozó figura, a kor jellegzetes rajzos lelet együttese, ahol a szoknyátviselő nőket ábrázoló apró gipsz és alabástrom szobrok, illetve a nagy állványon megmaradtak közül néhány miniatűr épületeket formázó figura, tehát van kiindulási alap arra vonatkozóan, hogy miként is nézhetek ki az akkori épületek. Az egyik gipsz szobron, gazdagon tetovált női alakot láthatunk, aki az ágyon fekszik meztelenül. Egy másik csodálatosan faragott női fej, amely jellemző fejpántot visel, a fejpánt alapján nagy a valószínűsége az ábrázolt személy papnő lehetett. A kutatók a feltárások során rábukkantak

egy agyagedényre, abban fogadalmi ajándékokra, ékszerekre, elefántcsontból készült kicsiny szobrokra is. Ezt a területet a kutatók központi kultikus helyként azonosították. Nagy a valószínűsége, hogy ezt a szent helyet a HURRIK alapították, még a III.-évezredben, talán az elején a koradinasztikus korban, minek után a pásztor törzsek betelepültek. Akkoriban egy Istennőnek ajánlott kis hegyi szentély állhatott ezen a helyen, mert a szertartási szobában talált tárgyak hasonlítanak más észak mezopotámiai városokban találtakéhoz. Ilyenek voltak Marriban, Hafadzsziban és Esunnában találtakhoz. Tudjuk azt, hogy a templom a kori dinasztikus Akkád időszakban virágkorát élhette, mert a lerombolásának köze lehetett a Zagrosz hegységből lezúduló GUTIK inváziójához. Ezt a területet kb. ie. 2350.-2150 körül az Akkádok idejében valószínűleg ASSUR-nak hívták, tudomásunk szerint korábban más neve volt ennek a településnek. Tudjuk, hogy az Úr III. dinasztia idejében kb. ie. 2350 - 2150. között Úr egyik kormányzója ezen a helyen építette újjá a régi templomot vastagabb falakkal és talán nagyobb mérettel, de megtartotta a régi elrendezés minden formáját, amely minden bizonnyal ISTÁR szentélye volt. A feltárások során gazdag sírok és jó néhány hatalmas lakóház maradványa arra enged következtetni, hogy QALAT-SERKAT-ot (Assur) tehetős emberek lakhatták, akik már ebben a korai időszakban kereskedelemmel foglalkoztak és így hozzájutottak mindenféle luxuscikkhez, így a lazuri lapis pecsétnyomókhoz, valamint a vörösréz szerszámokhoz, a fegyverekhez, továbbá az igazgyöngyből készült nyakláncokhoz. A megtalált írásos emlékek nem szólnak arról, hogy milyen volt a település szerkezete, milyen volt a város kiterjedése, vagy bármilyen vonatkozásban a város mérete, éppen ezért csak elképzeléseink vannak a településről.

Az óasszír kor maradványait vegyük most szemügyre, hiszen időben is közelebb járunk az Asszír világ kialakulásához, vagyis ez az időszak már az írott történelem időszaka. Ebből a korból származó bizonyítékok sem egységesek, hiszen az épületeken talált feliratokon kívül szinte semmi sem áll a rendelkezésünkre. A feliratok segítségével meg tudjuk állapítani, hogy a templomok korai szintjei hol és milyen formába helyezkedtek el, így el tudjuk különíteni a régi palotát a későbbiekben történt változásoktól, vagyis megismerhetjük a palota alapzatát, valamint azt, hogy miként is nézhetett ki a maga idejében. A palotán kívül a város falát is tudjuk miként nézhetett ki, mert a régi alapozást lehet követni és így meg tudjuk határozni a pontos helyét. Az Óasszír beruházások nagy részben a Babiloni HAMMURAPI kortársának az idejéből származik, aki nagy valószínűséggel nem is volt Asszír származású, ez az uralkodó nem más, mint SAMSI-ADAD (1813.- 1781). A Samsi-Adad korából történő feltárások szinte semmit sem hoztak a felszínre, pedig ebben a korban épültek az első lakónegyedek, amelyből szinte semmit sem sikerült a felszínre hozni, amit ismerünk az elsősorban a feliratokból, illetve az épületeken lévő vésetekből ismerjük. Mindazonáltal az is tény, hogy az írásos bizonyítékokra egészen más helyeken bukkantak rá, ami pótolja a korábban említett hiányosságokat. Körülbelül tíz ezer ékiratos agyagtáblát találtak Kappadókiában lévő KAYSERI mellett fekvő török faluban KÜLTEPÉN. Ezekről, a táblákról kiderült, hogy olyan asszír üzletemberek, kereskedők feljegyzései, akik a KÁNES-től néhány percre létrehoztak egy közös kereskedelmi területet. Ezeknek az Anatóliában működő „CÉGEKNEK” Assur városa volt a központja. A SAMSI-ADAD-ot megelőző időszak legfontosabb információit tartalmazó agyagtáblái kerültek elő, amelyek még ma sem teljesen publikált és megfejtett agyagtáblái a kutatásoknak. Közel százéven keresztül karavánok járták ASSUR és ANATÓLIA közötti utakat, első időszakban számár, majd szekér kereskedelem útján kialakuló kereskedelem megteremtése miatt. Tudjuk azt, hogy abban az időben milyen nehéz volt a kereskedők sorsa, hiszen az útjuk során mindenféle veszélynek ki voltak téve. Bár tudjuk azt, hogy a feljegyzések csak bizonyos kereskedelmi kapcsolatokat érintettek, nevezetesen ón és textil átváltását ezüstre, aranyra, vörösrézre, igen sokat felfednek a nemzetközi kereskedelem tevékenységének egyes részéről, különös tekintettel annak megszervezésére, finanszírozására és nem utolsósorban a kivitelezésére. Samsi-Adadot

megelőző időszak leginkább a meglévő információforrásai a fent említett agyagtáblák, melyek még nem teljesen megfejtve és publikálva találhatóak. Közel százéven keresztül (kb. ie. 1900.- 1800) karavánok járták az utakat kereskedelmi cézzal, Assurtól egészen Anatóliáig, vagyis a mai dél Törökország területeit összekötő bányáig, továbbá a már kiépített kereskedő telepeiig. Tudjuk azt, hogy a mai napig tisztázatlan annak a körülménye, hogy mikor vált kereskedő várossá Assur városa, és ami tisztázatlan, mikor gazdagodott meg a kereskedelemből. A Kappadókiai táblák többsége ie 1900.- 1800.-as évekből valóak. Az üzleti levéltárak egy része ma is érintetlen maradt, mert a megfejtésük a tudomány számára úgy látszik nem eléggé sürgős, míg másokat úgy kellett összegyűjteni, mert szétszóródtak, vagy darabokból kellett összerakni. Ezek az iratok szinte kivétel nélkül mind óasszírírással íródtak, a nyelvezetük a Babiloni írással összevetve is igen- igen régies, mondhatnám úgy is, hogy anakronisztikus. Ezek a dokumentumok szinte kizárólagosan üzleti ügyekkel foglalkoznak, árúszállítással, vagy átvételi elismervényekkel, vagy adásvételi irányelvek előírásaival foglalkoznak és nem utolsósorban a befizetendő adókkal, és üzletkötésről szóló iratok. A fenti dokumentumok alig tartalmaznak utalásokat az anyaország politikai helyzetére vonatkozóan, vagy az otthoni állapotokat valami féleképpen bemutatná, de hiába is keressük a megoldást, mert a fenti iratokban erre magyarázatot nem kapunk. A forrásanyagokat így máshonnan kell beszerezni, mert a meglévő Asszír forrásanyagok is sok esetben nem megbízhatóak, ezért kell felhasználni más jellegű összehasonlításokat, így a Babiloni, Kappadókiai és más területeken előkerült anyagokat, ilyen anyag áll a rendelkezésünkre az Asszír királylista, melyet kb.-ie 609 körül állítottak össze. A fent említett királylista megemlíti az összes Asszír király nevét a II. évezredtől egészen ie 610.-ig, ez az iromány szerint az első uralkodók (első tizenkettő) sátrakban éltek és így látták el az uralkodói feladataikat, ez arra utal, hogy ebben az időben még a törzsi eredet volt a domináns az uralkodásban. A fent említett királyok nevei megjelennek a Hammurapi őseinek a listáján is, bár meg kell állapítani, hogy a nevük említése csupán tiszteletadás, nem pedig az ősök valódi felsorolása. A koraókorai Assur városában feltárt épületek maradványai őriznek olyan feliratokat, melyeken a kor uralkodóinak a nevét megtaláljuk, akik magukat az „Assur Isten kormányzójának” nevezik magukat. A ma ismert iratok és egyéb más adatok arra engednek következtetni, hogy az ie. XX.-ik század lehetett az –az idő, amikor kezdték kialakítani az Assur Isten kultuszát és így a város nevéhez igazították az új isten nevét, ezzel leváltva a korábbi isten (istennő) személyes kultuszát. A ma ismert legrégebbi királyi felirat I. Ilusumatól származik (kb. ie. 2960.- 1939). Idézzünk fel ebből a feliratból:

„Ilusuma Assur kormányzója, Assur isten és Istár istennő kegyeltje, Assur kormányzójának, Shallim-Ahhénak és Puzur-Assurnak a fia:

(...)

Assur isten két forrást fakasztott nekem Ebih hegyéből, én pedig elkészítettem a forrás menti fal tégláit.

(...)

Megalapoztam az Akkádok és gyermekeik „szabadságát”. Megtisztítottam rezüket. Szabadságukat megteremtettem a lápok határától, Urban és Nippurban, Awalban és Kismarban, Istáran isten városában Derben, egészen a városig (Assurig).”

Építészetről általában

Az építészet kialakulása jóval megelőzi az Asszír birodalom megalakulásának az időpontját, hiszen az őket megelőző társadalmak igen magas szintű építészeti struktúrákat hoztak létre, ilyenek voltak a palota építészet alapszabványai, valamint a katonai erődítmények megépítésének azon szabványai, amelyek elterjedtek egész Mezopotámia területén. Ha össze akarjuk hasonlítani más kultúrák hagyatékaival, akkor rögtön rá kell jönnünk arra, hogy pl. Egyiptom építésze teljesen eltér a Mezopotámiaitól, hiszen mások voltak a feltételek. Addig, amíg Egyiptomban az építőanyagban más volt az alapvető lehetőség, mint Mezopotámiában, hiszen Egyiptomban kőből építkeztek, míg Mezopotámiában kezdetben, csak paticsházakat építettek, majd a fejlődésnek köszönhetően az összetettebb építési feladatok megoldása is előtérbe került, vagyis a vályogtégla szárított formájának az elterjedése, valamint a vert sárfalak megépítésének a technológiája nyert eredményes formát. Azonban a fejlődésnek köszönhetően egyre bonyolultabb feladatokat meg lehetett oldani vályogtégllával, mert ezen a vidéken a vályogtégla tartósnak és megfelelő kezeléssel melegnek is nevezhető volt, de a katonai erődítmények megépítésére is alkalmas volt. Talán annak is köszönhetjük, hogy az ott élő népeknek ezt az építkezési lehetőségeket komolyan vették és nagy feladatokat róttak rájuk, mert kellett egy tartósabb építőanyag, amely megfelelt a követelményeknek és ennek köszönhetően feltalálták az égetett téglát, amely tartósságával és a megmunkálhatóságával nem csak vetekedett a kővel, de meg is előzte a követ. Hiszen megfelelő méretben való gyártása szinte korlátlan lehetőséget biztosított az építőmestereknek arra, hogy az épületeket olyan szerkezetben építsék meg, amit az áthidalás megenged, ennek határt csak egyedül a gerenda mérete és a szilárdsága szabhatott. A tégláépületek készítésénél nem kellett messzire menni kötőanyagért, mert ezen a területen az akkor ismert világban csak itt lehetett olajsárral építkezni, hiszen a mai HIT városánál természetes körülmények között tört felszínre az olajsár, amelyet az építkezéseknél felhasználtak, így a falak építésénél, mint a téglá kötőanyagát, majd később a világ első aszfalt útját is itt építették meg Mezopotámiában. A Biblia is megemlékezik róla, (Teremtés könyve 11: 3) hogy milyen nagy és hatalmas építkezések voltak Mezopotámiában, különösen a toronytemplomok építésénél egy új építési formát vezettek be, így néhány sor téglá után egy réteg nádat raktak le, hogy ezzel is biztosítsák a fal rugalmasságát. Tudjuk jól, hogy csupán agyagból nehéz boltozatot készíteni, de az akkori építőmestereknek időnként még ez is sikerült, mert vannak erre bizonyítékaink. Az építkezésekhez a fát viszonylag messziről kellett oda szállítani, így Libanonból, Amanus hegységből, Kappadókiából, Anatóliából és talán a legközelebbi hely volt az Iráni fa hozzáférhetősége. Az Asszír építkezéseken dolgozó építőmestereket úgy hívták, hogy „itinnu”, amely talán megfelel a mai kőművesnek. Tudnunk kell azt, hogy ezeknek, az embereknek a megítélése az Asszíroknál jelentős volt, bár a törvényhozók igen korán érdeklődni kezdtek ezen, tevékenység iránt, már az Esnanai törvényekben és Hamurappinál is találunk olyan rendelkezéseket a törvénykönyvben, amelyek nagyon szigorúan büntetik az építkezéseknél előforduló építési hibákat, tehát komoly felelősséggel tartozott az építőmester a művéért. Azt azért tudnunk kell, hogy a nagy építkezéseket mindenkor megelőzte egy tervezési folyamat, hiszen nem vaktában és megfontoláskül kezdtek építkezni, hanem komoly tervek alapján, még a korai időkben is ez igaz volt. Sokan azt gondolják, hogy a

korai időkben spontánul építkeztek, meg kell mondani, hogy nem így volt, mert az adataink azt bizonyítják, hogy az építkezésekre vonatkozó törvények, már a korai idők óta léteztek, tehát kötelező volt az építmény megtervezése. Az is megfigyelhető, hogy az uralkodó nagyon sok esetben építőmesterként is fellép, hiszen maga a megrendelő és az uralkodó is végre hajtja az építkezést, tehát épített és egyben ellenőrzi a mű elkészültét. Nézzünk meg egy idézetet, hogy az uralkodó építőként kezd neki egy építkezésnek. Idézem:

„Én Assur-Ah-Idina, a király, elkevertem a habarcsot olajjal, illatos olajjal és cédrusbalzsammal. A saját hasznomra és hosszú életemre, magam vettem a vállamra és vittem el az első téglát, és leraktam a templom alapjába”

Ez a szertartásos forma megmaradt valamilyen formába a napjainkig, hiszen ma is egy komoly beruházás alkalmából az ország vezetőjét kérjük meg az alapkövetésére, tehát jól látható, hogy ez a szertartás nem egy új keletű dolog. Ugyan ezt a formációt megtaláljuk a Babiloni királyok esetében is, hiszen Nabu-Naid Babiloni király feliratából tudjuk ugyan ezt. Idézem:

„Én Nabu-Naid király, leraktam a szentély alapjait az eredeti helyén. Új teraszt raktam az É-ulmas szentély régi alapjaira, egy újjal sem többet, sem kevesebbet...”

Visszatérve Asszíriai építkezésekhez, ahol általában nem kis házakat építettek, hanem palotákat, vagy templomokat, hiszen ez jellemzője volt a királyi építkezéseknek. Az Asszír építőmesteri munka olyan fejlődésen ment keresztül, hogy a díszítő művészet olyan magas fokot érte el, hogy szinte képírásként lehet olvasni ezekből, a művekből. Az ábrázolás művészete, a festészet, valamint a domborművek faragása olyan magaslatokat ért el, hogy lehet belőlük olvasni, hiszen a cselekmények középpontjába a néző kerül, tehát ezzel a zsarnok királyok éltek is, hiszen a fogadó termek díszítése ilyen faragványokkal volt tele, azért, hogy a várakozónak eszébe se jusson olyat cselekedni, ami illetlenségnek számított a királlyal szemben, mert azt az Asszír törvények igen szigorúan büntették. Ezeket, az épületeket az 1800-as években, a kialakulóban lévő új tudománynak köszönhetően fedezték fel, tehát a régészeti feltárásoknál részletesen beszélünk róla.

Templom és toronytemplom építészet

Az antik építészet kialakulásának a feltételei úgy alakultak, hogy az ismeretanyag gyarapodásával, maga az épületek szerkezete is folyamatosan változott, hiszen a gyarapodó ismeretek elősegítették az épületeknek a tömegének és struktúrájának a szükségességének a felismerését. Ahogyan az ókori építészetben megtaláljuk a dór, ión, és korintosi építési elemeket, ugyan úgy a középkorban is az új építési stílusoknak meg volt a helyük és szerepük, hiszen ez az építési mód, ahol a mesterek ismételtelen az égbetörő magasságok elérésével bizonyítják az építészet olyan magasságait, ahol a légiés megoldások lehetőséget biztosítanak az építőmestereknek arra, hogy a román stíusból egy fejlődési szakasz lezárásával kialakuljon a gótikus stílus. Már az égbetörő magasságaival figyelemfelkeltő, hiszen, ha megfigyeljük a kora ókori építészet idevonatkozó területét, akkor láthatjuk, hogy a toronytemplomok építésénél is a magasságok elérése volt a cél. A hiedelem szerint azt hitték, hogy az istenek a hegyekben laknak és a síkságon nem voltak hegyek ezért építettek hegyeket és még komoly magasságokat értek el, ezek a hegyek voltak kezdetben a toronytemplomok, vagy más néven a Zikkuratok. A tudományok fejlődésének köszönhetően kialakult az építészet területén a tudományok felhasználása így a matematika, a geometria, mértani testek alkalmazása, de nem mehetünk el szó nélkül a csillagászat ismerete mellett sem, mert a Zikkuratok építésénél volt egy olyan időszak, ahol a bolybók mennyiségét alkalmazták a Zikkuratok lépcsőinek a számában. Megnézhetjük az igazán régi Zikkuratukat, akkor látható, hogy nem volt ritka a hétlépcsős toronytemplom, hiszen hét bolygót ismertek, viszont sokan azon vitatkoznak, hogy a Sumerek azt mondják, hogy 18 bolygót ismertek, de ne feledkezzünk meg arról, hogy elsődleges bolygóról nem többről beszélnek, mint hétről. A toronytemplom építészet újabb reneszánszát élte az Asszír korban igaz ebben az időben mindössze három lépcsősek voltak ezek a toronytemplomok, lásd a Qujundzsikon lévő, vagy Dur Sarrukinban lévő. Nézzük meg, hogyan fejlődött a templomépítészet Mezopotámia területén.

I.- típus Ósumer négyszögletes templom, ilyen URUKBAN, amely ie 3500-3000 körül épülhetett, de az sem kizárt, hogy csak felújítása volt ebben az időben. Építőanyaga mészkő, méretei 75-m X 29 –méter, de ettől magasabb is lehetett, mert nem tudjuk, hogy ezeken a helyeken volt e egy korábbi, amit esetleg felújítottak.

II.- típus Ilyen volt az a szentély, amelyikhez egy áldozati udvar is hozzátartozott, (dísudvar) ilyen volt NINTU istenanya temploma Khafadzsiban, épült ie. 3000- 2500.-körül, a belső fülke mérete 12x 12 x 6 méter.

III. típus Dísudvaros babilóniai templom, az esnunnai királyi palota melletti szentély, amely ie 2500 – 2000-körül épülhetett, melynek az oldalainak a mérete megközelítőleg 29 méter x 29 méter lehetett.

IV típus Az Asszír építészet legszebbjei közé tartozó Zikkuratu, amely hosszúhajós és dísudvaros, amely SZIN és SAMAS istennők tiszteletére épült ASSURBAN a palota nyugati szárnya mellett, amely ie 700.- körül épült, a fülke mérete 15 méter x 15 méter a magassága 7 méter. *Az idézet: H Schmökel nyomán: Kulturgeschichte des Alten Orient című művéből 1961. 240. oldaláról.*

Ezek a toronytemplomok mind komoly építmények, de ebből is a leghíresebb a Bábel tornya, amely nem Babilonba található, hanem Uruk városában. Azért is vált annyira híressé, mert a Nimród legendában is erről hallunk, hiszen Nimród az éig akarta felépíteni ezt a templomot, de az istenek megunták az akaratosságát és megzavarták az építők nyelvét és így nem értették egymást és befejezték a torony építését, de erről egy másik munkámba már részletesen beszámoltam. Henrich Lenzen szerint a toronytemplomok építésének a kora nem biztos, hogy azok a megállapítások az érvényesek, amelyeket ma ismerünk, mert szerinte jóval régebbiek ezek a toronytemplomok. Azt írja, hogy ezek a toronytemplomok olyan hatást gyakoroltak az akkori emberekre, mint a középkorban a román stílus a középkori emberekre. Ezek a toronytemplomok ritka kivételtől eltekintve nem kőből, vagy égetet téglából épültek, hanem napon szárított vályogtéglából, lásd a ma még a leg épebben maradt AKARKUFBAN Bagdad melletti zikkuratu, melynek a körítő fala égetett téglából, de a belső teste vályogtéglából és fűkötelek erősítésével épült, ma is megtekinthető, de a legjobb tudásom szerint a művelt nemzetek fiai által megsérült, mert bombatalálat érte 2003-ban. Büszkék lehetünk a művelt nemzetek dicső fiaira, hiszen az emberiség kultúrájának azt a csekély maradványait is tönkre tették, amelyek betekintést nyújtanak a kora ókor csodálatos építészetébe. Tudunk arról, hogy az Irakban található Múzeumok tárlóit a katonák kifosztották, talán magángyűjteményekbe

vándoroltak, amit még én láttam, azt szeretném újra egy helyen látni, elsősorban Irak Múzeumaiban, de ha már ez nem lehetséges, akkor bár hol a világban. A toronytemplom építészet csodái közé tartozik a Bagdad melletti Akarkufban található Kassu kori Zikkuratu, amely ma is egyes mérések szerint eléri az 54.-méter magasságot, legalább is a saját méréseim szerint, igaz sebtében kellett elvégezni, mert nem volt rá engedélyem. Az Iraki régész barátaim állításai szerint eredetileg elérte ennek a Zikkuratnak a magassága a 90.-métert, amelyet 1982.-ben- 54.-méternek mértem. A mai szemmel megítélni nem is olyan egyszerű, hiszen a mai viszonyok nem adnak arra lehetőséget, hogy egy pontos méréssel igazolni lehessen azt, amit csak sebtében sikerült elvégezni. Igaz az Iraki régész barátaim azt mondták, hogy a 2003-as háború nem kímélte meg ezt a csodát, amely legalább négyezer éve ámulatba ejtette a látogatókat, hiszen az Iraki régészek elmondása szerint a Kassuk csak felújították, mert maga a Zikkuratu magja jóval korábbi időkre datálható, mint ahogy mi azt gondoljuk. Éppen ezért kellene olyan kutatásokat végezni, hogy meglehessen állapítani a pontos keletkezési időpontját. A sorsnak az iróniájához tartozik az, hogy Mezopotámia területén számtalan „Bábel” tornyot találunk, de a leg feltűnőbb az, hogy a Babiloni Zikkuratu, amely a legfiatalabbak, közé tartozik ma már szinte semmit, nem találunk belőle. 1982 – 84. között már csak az alapokból lehetett megállapítani, hogy az valójában mi is volt, tudjuk azt, hogy Al Hilla városa Babilon romjaiból épült fel, amely nem örvendeztet meg azokat a kollégákat, akik az emberi kultúra kutatásával foglalkoznak. Meg kell állapítanom, hogy Mezopotámián kívül a II. világháborút követően R Ghirshman francia régész tárta fel Dzsogma Zambilban azt a Zikkuratut, amely leg épebben maradt az utókorra. Ez a toronytemplom ötszintes és a lépcsőzete nem kívülről, hanem belülről épült meg, így a látogató félhomályba haladhat felfelé a lépcsőn. A belső helyiségek labirintusa, amelyet csak később fedeztek fel, nagy meglepetést keltett, mivel a többi toronytemplom tömör volt, ez viszont egy belső udvarral rendelkezett, és rejtett helyiségekkel volt el látva. A Zikkuratuk helyéről és szerepéről sok találgatás elhangzott már, de egyesek mesterséges hegy csúcsokat látnak bennük, hiszen az ősi hit szerint az istenek a hegyekben (tüzes) laktak, tehát elsősorban a vulkánokat kedvelték az istenek, éppen ezért építették a síkságra a magas toronytemplomokat, hogy ezzel is adózzanak az istenek lakhelyének, hogy ma mit mondunk az továbbra is, kérdés marad, hiszen ezekre, a hitvilági gondolatokra találhatunk írásos emlékeket. Ilyen a Thüros királyáról szóló himnus is, de lehet találni még jó néhányat. Vannak olyanok is, akik hatalmas oltárokat látnak a toronytemplomokban, ahol az istenekhez közelebb lehetett bemutatni az áldozatokat. Nem tudom, de nem is akarom elkötelezni

magam egyik variáció irányában sem, hiszen azt tudom hamarabb elfogadni, amelyikről lesz valamilyen dokumentum, addig is maradjanak meg az isten házáinak, valamint olyan kultikus helyeknek, ahol az isteneknek áldoztak az őseink. Az sem kizárt, hogy a háborúk idején felhasználták olyan felderítő helyként, ahol a terepet jól be lehetett látni és így stratégiai szerephez is juthatott, ez sem kizárt. Az tény, hogy még az Asszírok is tisztelegtek az isteneiknek az Asszír kor késői szakaszában. A toronytemplomok építése olyan belső indíttatásból jöhetett létre, amelynek kultikus elképzelések, vagy hiedelmvilági, a társadalom által elfogadott formát és normákat valósíthattak meg. A középkorban is a katedrálisok mind az ég irányába törtek, mind közelebb az elképzelt istenekhez, amely az építészetben olyan új építési normákat hoztak létre, mint a román, a gótika, a reneszansz, stb. Ezek mind az emberi szellem nagyságát bizonyító képességek, mert az építészet terén olyan új stílusokat hoztak létre, amely azt bizonyítja, hogy a fejlődés egyre magasabb fokon valósulhat meg, mert a statikai elemek elemzése és az egyre modernebb épületelemek, egyre nagyobb teret nyújtanak a szellemnek, a szellemvilágának.

Assur kereskedelmi központtá válása

Ilusuma korából feltárt Walter Andrae, Assur városában egy olyan vízvezeték, amely szurokkal volt szigetelve, melyet így tettek vízállóvá, valamint ebből a korból sikerült feltárni olyan kutakat, melyeket trapéz alakú téglákból építettek. Ilusuma hivatkozása az „Akkádok szabadságára” nem lehetett más, mint a megtisztított réz, amely rávilágít arra, hogy Assur uralkodójának az volt a törekvése, hogy létrehozzon egy szabadkereskedelmi zónát, ezzel odacsábítva a kereskedőket, hogy a számukra megfelelő és különleges bánásmódot biztosítson és ennek a feltétele nem is lehetett más, mint Assur városával való kereskedelem elvárása. Az is elképzelhető, hogy ekkor már a város rendelkezett a bronzöntés technológiájával és így ellenőrzése alá vonta az ön kereskedelem jogát és esetleg az ön bányák feletti ellenőrzést. Ebben az időben már széleskörben használták a bronzot, mint fém, így a fegyverek gyártása területén és természetesen más területeken is, mert ezt a fém könnyen lehetett idomítani, formálni. Az ónbányák helyét még ma sem tudjuk pontosan, honnan és hogyan bányászták ki, és hogyan jutott el egészen Assurig. Nagy a valószínűsége annak, hogy a bányák valahol Afganisztán területén lehettek és kereskedői hálózaton jutott el egészen Assurig, ahonnan a kereskedők további értékesítésre megkaphatták és tovább is, szállították. Ilusuma nagy érdeme, hogy Assur városát a kereskedelem központjává tette, kialakítva a kereskedelmi kapcsolatokat, így délmezopotámiai kereskedőket ösztönözte, hogy az ilyen jellegű termékeket Assurba szerezzék be, ők maguk viszont a termékeiket itt Assurban adják el, kiváltképpen a finom gyapjú termékeket, de a perzsa öbölből származó vörösrezet is itt adták el, melyet egy olyan nagyvároson keresztül szállítottak, mint ÚR városa. Ilusuma utódja még kedvezőbb feltételeket ígért (Erishum) azzal, hogy „az ezüstöt és az aranyat, a rezet, az ónt, az árpát, és a gyapjút adómentessé” tette. (megtalálási helye: Kuhrt 1995- 87.- oldalán). Az Akkádok az árúikat, vörösrezet, ruházatot ezüstre és ónra cserélték, de az üzleti tranzakciókat nem foglalták írásba. Keletről érkező kereskedők (kalmárok) valószínűleg maguk szállították az árúikat, és ebből kifolyólag keveset tudunk az árúikkal történekről, hiszen maguk bonyolították az üzleteiket. Mint már említettem a déli irányból érkező kereskedők feltehetően ezüstöt és ruhaneműt szállítottak és talán az Asszírok szervezték meg a saját kereskedelmi képviselőiket Anatóliában, ami akkor tájt sok kis fejedelemségből állt, ásványi anyagokban és fémekben bővelkedő terület volt, az Asszír kereskedők égtek a vágytól, hogy hozzájuthassanak a déli divatcikkekhez és eljuttatják az Anatóliai területekre, ott meg örültek annak, hogy a legújabb divatnak megfelelő ruhákat vásárolhatják meg az Asszír kereskedőktől. Jó minőségű textíliákat szállítottak délről, így még ónt is és ezt szállították Anatóliába, de már Asszír kereskedők. Kanes melletti „kereskedelmi hivatal” („karum” asszírul) legjelentősebb közraktárként működött egész Anatólia területén. Ma még úgy tudjuk, mert nincsen rá bizonyíték, hogy az Asszír kormányzat nem vetett ki rájuk adót, de ez a vállalkozás még sem állami, hanem magán vállalkozás volt. Ezek a vállalkozók profitra törekvő kereskedők voltak, akik általában a család tagjaiból álló csoportokban végezték a munkájukat. Első időszakban a kereskedők az árúikat számarháton szállították Kanesbe, a szamarakat itt értékesítették és az értük kapott aranyat, vagy ezüstöt lepecsételve visszaküldték Assurba egy levél kíséretében, amelyben rögzítették, hogy a címzettnek mennyi

összeget kell kifizetni. Volt egy másik lehetőség is, amikor az állatokat is elcserélték újabb árú cikkekre, gyapjúra, vörösrézre, amelyeket más Anatóliai városokban újból értékesítették, így eljutottak egészen a Fekete tengerig az Asszír kereskedők, az eladott árúért aranyat, ezüstöt kaptak cserében. Az ón és a textíliák eladási ára már itt duplája volt a vételi árnak, tehát busás haszonnal térhettek vissza az állomáshelyükre. Tudjuk azt, hogy a szállításnak is megvolt a maga költsége, és mind ezt és a szállás költségeit levonták a profitból, még így is elég haszna maradt a kereskedőnek ahhoz, hogy ez a művelet megérje az időráfordítást és a fáradságot. A textíliák szállítása jóval terjedelmesebb volt, de az értékük is csak a fele lehetett az ón szállítmányoknak, de mivel igen keresett árúnak számított, ezért importálták, illetve kereskedtek vele az Asszírok. A karaván utak szervezése úgy történt, hogy öt, vagy hat öszvérből álló karavánt szerveztek, mindegyik jószágra 2-3 talentum mennyiségű (60-90 kg) súlyt helyeztek, melyet cipelnie kellett az öszvérnak egészen a cél állomásig. Ezeket, az állatokat nem csak textíliákkal rakták meg, hanem ónnal és még az abrakot is cipelnie kellett. Egy ilyen út általában öt-hat hetes időtartamig is eltartott, a fentiekből is, jól láthatóan a szamarak is részét képezték a rakománynak, vagy is a tőkének, hiszen a cél állomáson azokat is el lehetett adni. A visszafelé úton új állatokkal közlekedtek és általában aranyat, ezüstöt, vagy más egyéb nemesfémeket, drágakövet szállítottak, amely rakomány terjedelmében jóval kisebb volt a textil szállítmányoktól. Az Anatóliai szállításokhoz elsősorban szamarat alkalmaztak, de később már a teherbíróbb ökröt is alkalmazták, ezeket vagy bérelték, de leginkább megvásárolták. Ezt a kereskedelmi formát nevezzük szekér kereskedelemnek, hiszen egy-egy család kereskedett néhány állat vontatta szekérrel, vagy számmal, esetleg öszvérrel. Kanes és Assur közötti távot nem tudjuk mennyi idő alatt tették meg, mert a fenn maradt iratok erről nem beszélnek, ebből következően az út hossza változatlanosságából adódóan az időváltozó lehetett, mert a szamár is és az öszvér is és az ökör is más sebességgel haladhatott. A fentiekből következett az, hogy a kereskedők egy idő után már nem maguk járták ezt a hosszú utat, hanem felfogadtak fuvarozókat, akik a szállítmányokat a várt helyre szállították, természetesen bérért, melyet le kellett vonni a teljes árú mennyiségének a nyereség hányadából, mert azt ki kellett fizetni a fuvarozónak. A biztonság kérdése nem volt problémás, mert a helyi hercegek mindenkor hasznot húztak a kereskedelemből és az átmenő forgalomból. Ebben az időben a kereskedők diplomáciai védeltséget élveztek, a Kánesi uralkodó elővásárlási joggal élt, minden karavánt kötelezett arra, hogy először a palotába menjen fel, mert a neki tetsző árút megvásárolta. A fenn maradt szövegek szerint a kereskedők nagyon is tisztában voltak azzal, hogy a tisztesség létfontosságú a bizalom fenntartásához, továbbá biztosítja az ismételt üzletkötést. Az is biztos volt, hogy a súlyokat rendszeresen ellenőrizték, mert erről írásos emlékeink vannak, de a „cég” partnereitől elvárták a precíz számlák kiállítását. A kereskedők egy része arról lett híres, hogy a neve közzéjón forgott a kereskedelembe végzett tisztessége miatt és így vált ismerté és megbízhatóvá, természetesen ezzel egyidejűleg a neve megmaradt az utókorra. A kereskedők viszonylag fiatalon költöztek Anatóliába és évekig ott is maradtak, mert a kereskedők Asszúrban maradt hozzátartozóik intézték az ügyeket, de ennek az volt az ára, hogy a kereskedők Anatóliában is elvehettek egy asszonyt feleségül, mindaddig, míg egyformán el tudták látni mind a két felet, az Asszúrit is és az Anatóliait is. Asszurban élő feleségek levelezéseiből kitűnik, hogy a nők mindenféle kereskedelmi jog vonatkozásában a férjet képviselték. A háztartásban élő többi nő segítségével „Ők” állították elő a textíliák széles választékát is, tehát szövással és fonással is foglalkoztak. Az utókorra maradt levelekből tudjuk, hogy elvárás volt a feleségektől, hogy gyorsan reagáljanak minden olyan változásra, amely az árúk értékét befolyásolta volna, ilyen volt a divat változása is. Addig, amíg Asszúriában a lepedőszerű textíliák voltak az elfogadottak, addig Anatóliában a finom és drága finoman kidolgozott és hímzett öltözékeket kedvelték. Az otthoniak, akik előállították a finom kelméket, azok is részesedtek a kereskedelmi nyereségből, és ebből is látszik, hogy jelentős szerepet játszottak az ügyek

irányításába. A Kánes közelében lévő „Karummal” (kereskedőház) nem csak Assur és a gyarmatok üzleteltek, hanem néhány cég belső Anatóliából is, főleg a vörösrézre szakosodott kereskedők, melyet ritkán hoztak be Asszíriába, mert annak a beszerzése a déli területeken keresztül jutott el Assurba, hiszen a Perzsa öböl menti államok kereskedői szállították az Asszír kereskedőknek.

A „Karummal” nem csak az Asszír kereskedők kereskedtek, hanem voltak olyanok is Assurban, akik nem közvetlenül vettek részt a kereskedelembe, hanem a kereskedők részére a tőkét biztosították a vállalkozásaik sikereinek az érdekében. Megfigyelhető ebben az időben, hogy ez a kereskedelmi forma a leginkább elterjedt a hosszú távú befektetésekben, itt a kereskedő és a hitelező megegyezett abban, hogy a nyereségrészesedésben milyen arányban részesednek. Azt azonban tudnunk kell, hogy az Asszíroknak nem csak Anatóliában voltak „Karumjaik”, (kereskedőházak) hanem délmezopotámia területein is, így Szippárban, Marriban, Nippurban, és még más helyeken. Az ilyen kereskedelmi hálózat alig néhány száz év alatt behálózta a Közép-Keletet, ami egyben mesés gazdagságot biztosított az Asszír kereskedőknek és a vele társult vállalkozásoknak. Assur városának a gazdagsága is ide vezethető vissza, mert a város volt a kereskedelem központja. Mind a mellett Assurnak az Anatóliai vállalkozása jól dokumentált, ez nem jelenti azt, hogy más területeken ne lettek volna érdekeltségei, hiszen Assur mindenkor arra törekedett, hogy a vezető szerepét megtartsa, más városokkal szemben, így Babilonnal, vagy a fentiekben felsoroltakkal szemben. A dokumentálás nem valószínű, hogy rosszabb lett volna, mint az Anatóliai, de ott megtalálták a dokumentumokat, míg más helyeken hiányosak a dokumentumok, vagy nincsenek megfejtve, vagy még nem kerültek a felszínre. Láthatjuk minél több dokumentum áll a rendelkezésünkre, annál jobban látjuk, hogy az Asszírok ugyan úgy ledokumentálták a kereskedelmet, mint az Anatóliait. A ma ismert kereskedelmi hálózat résztvevői közé tartozott az Eufrat mentén található Emar, Marri, Észak- Szíriában Karkemis, Délen Szippár, Babilonban működtetett bartel hálózatot. (erre a forrásanyag Charpin 1997.- 377.-oldalan)

Kappadókiában talált ékiratos agyagtáblák Assur testületeiről is tájékoztatnak bennünket, mert mindig egyszerűen csak a „város” megnevezéssel hivatkoznak Assurra (megtalálható Lersen munkájában). Minden bizonnyal a nagy kereskedőházak vezetőiből állott az a testület, amely „városháza” („bit-elim”) elnevezésű épületben tanácskozott. Ezek a vezetők döntöttek a kereskedelmi irányelvekről, meghatározták a kiviteli adókat és annak a mértékét, és természetesen a feladataik közé tartozott a városból induló karavánok báláinak a lepecsételése is. A fenti testület diplomáciai testületként is működött (nagy volt a hasonlóság a későbbi Kelet Indiai Társasághoz), a feladatuknak tekintették az Anatóliai uralkodókkal való jó viszony fenntartását, akiknek a véleményére és az útmutatásaikra mindenkor számítottak.

A vezető üzletemberek egy másik „limmu” (testület) tagjai is voltak, amely a város vezető testületét adta. Sok esetben a „limmu” vezetője a kereskedők közül került ki, hiszen sorshúzás útján került a hivatal élére, amely hivatalt egy éven keresztül tölthette be. Ez a hivatal volt a város vezetésének azon testülete, amely meghatározta a kereskedelem hogyanját és a mikéntjét, de éppen a hivatalát töltő névadó volt a szűk befolyásos csoport tagja és így egymás között felváltva kerültek a hivatalba. A városuralkodójának a felirataiban mindig a „Assur isten kormányzójának” (issiakum) hívatta magát, ebből az látszik, hogy nem előljárói, hanem sokkal inkább kiegészítő szerepe volt a város irányítása területén. A „limmu” felelt a közmunkákért, felügyelte a bírói testületet, és nem utolsósorban vezető szerepet játszott a vallási és az ünnepi rítusok megvalósítása területén. (megtalálási helye Larsen 1974- 293.-oldalan). A „(rubáum)” cím magyarra fordítva k.b. annyit jelent, az arisztokrácia vezetője, vagy feje, ez volt az Asszír társadalomba a legmagasabb rang, vagy cím, talán státus. (lásd az előző megtalálási helyet folytatólagosan). A kereskedők beszámolóiból nem derül ki, hogy a város vezetése és a lakosság között milyen volt a kapcsolat, illetve hogyan is működött és még arról sem kapunk tájékoztatást, hogy a „rubáum” hogyan állt kapcsolatban a

templomokkal és a szertartások megszervezésével, mert ez így azt a benyomást kelti, hogy Assur kizárólagosan kapitalista kereskedő város volt, melynek a jóléte csak a kereskedelemtől függött. Ez majdnem úgy néz ki, mint ha az „ezeregy éjszaka meséinek a Bagdadja. Ezt nehéz így elfogadni, mert egy város léte sokkal több annál, mint egy ilyen mesés viszony fenntartása. A működtetés bonyolultságáról ma még a fellelhető iratok nem adnak egyértelmű válaszokat, vagy még nem kerültek felszínre azok az írásos dokumentumok, melyek a mi kételyeinket eloszlatják. Azt tudjuk, hogy az intenzív kereskedelmi tevékenység egy város életére serkentően hat, de még azt sem tudjuk pontosan, hogy miként szervezték meg a városban a textilgyártás folyamatát és milyen szervezeti formában, működtek azok. Nem tudjuk azt, hogy a mezőgazdasági termelést milyen módon tudták úgy fenn tartani, hogy az ösztönzőkről szinte semmit sem tudunk, mert ezt sem lehet ösztönösen fent tartani, vagy ugyan így meg kell említeni az állattenyésztés problematikáját, hiszen a megélhetés alappilléret képező gazdasági kérdéseket vetik fel. A beruházások kérdése talán, amire azt mondhatjuk, hogy a hadisarcokból és a békeadókból fedezhető, de még ezek a kérdések sem zárhatóak le csupán ennyivel, mert a város gazdagságának a feltételeire nem kapunk egyértelmű válaszokat, tehát hiányzik az a szervező erő a mely mind, ezt működtette. Bizonyos vagyok abba, hogy mid e kérdések megválaszolására, meg fogjuk kapni a válaszokat a megfejtetlen agyagtáblák irataiból és a még fel nem tárt leletegyüttesekből. Szervezés és tervezés nélkül nehezen képzelhető el egy gazdaság működtetése és annak hatékonysága, mert tudni kell azt, hogy mit kell tenni annak érdekében, hogy a biztonságos termelés mire képes és milyen eredményre lehet számítani, tehát valamilyen szerződéses formának létezni kellett a jövő biztonsága érdekében. Az Óasszír birodalom végén elvesztette azt a vonzását, hogy a kereskedelem és a velejáró minden olyan tevékenység érdemessé tegye arra, hogy a polgárok megélhetése rendezett legyen. Megtorpant a gazdaság és vele együtt a kereskedelem is, hiszen nem élvezhette azokat az állami kedvezményeket, melyet már korábban kiharcolt magának, de még csak nem is ez volt a legnagyobb baj, hanem az állam szétesett szinte a darabjaira, hiszen a törzsi vezetők kezdték uralni a király szerepét, helyenként maguk döntöttek országos ügyekben és még lehetne sorolni számos és számtalan példát. Az állami szerkezet megerősítése érdekében nem történt semmi, hiszen gyenge kezű uralkodók ültek Asszír trónján és ennek következtében felborultak azok az egyensúlyi feltételek, melyek a gazdaság termelőképességének a motorját jelentették. Nem voltak ebben az időben hódítások és így kiesett az állami bevételekből, a hadisarcokból befolyt összegek, valamint a háborús nyereségből is hiányoztak azok a bevételek, melyek rentábilissá tették a hadjáratokat, mert az ebből származó bevételek is elmaradtak, melyet nem volt miből pótolni. A fentiekből következően a kereskedelmi tevékenység is viszonylag alacsony szintre esett vissza elsősorban a kereslet miatt és a már a fent említettek miatt. SAMSI-ADAD a hatalmat magához ragadta és megkezdte a birodalom építését, első lépésként visszavette mind azokat az állami feladatokat, melyek egy állam fontos feladatát kell, hogy képezze. De ebben az időben még az Anatóliai „karum” is lemondott a hivataláról, amely nem egy jó jel volt abban az időben, mert ez azt jelentette, hogy a város is (Assur) elveszítette a legfőbb állami bevételeit, amely a városnak válságot is okozott, melyet egy előrelátó vezető ki is használt. Ez a vezető nem más volt, mint Samsi-Adad. Erről a korról betekintést nyerhetünk egy másik városállam virágzó kereskedővárosának a levéltárában megtalált anyagaiból, ez a város MARRI városa. A levéltárban talált iratok számot adnak az asszír királylistákról és maga a király, által feljegyeztetett számos feljegyzésből, hogy miként alakult Asszír újbóli feltámadása. Azt azonban tudnunk kell, hogy Samsi-Adad nem Asszír volt, hanem egy Amorita vezér fia, aki az Eufrat mentén fekvő TERQÁBÓL irányította a birodalmát. Ez időtájt más törzsi vezetőkkel csatározott, így Marri kormányzójával, YAGGID-LIMMEL, aki azt állította, hogy Samsi-Adad üzte ki Terqából (megtalálási helye Birot-1985-223.-oldalán Ila-Kabkabu eredete homályba vész). Az Asszír királylista feljegyzése szerint Samsi-Adad

akkor járt Babilóniába, amikor igen heves küzdelem folyt a területi és politikai befolyásért közép Mezopotámia területén, tehát az Eufrat középső szakaszának a birtoklásáért. Samsi-Adadnak igen fontos volt, hogy ismerje a terület legfontosabb pozícióiban lévő kulcs embereit, értesüljön minden változásról, szövetségekről és a katonai akciók állásáról, mind ezt nagyon tüzetesen megvizsgálva tisztán látta a helyzetet és időben tudott cselekedni. Mai szóhasználatával azt mondanánk, hogy nagyon jól megszervezte a hírszerzést és ahol csak lehetősége volt ott azt az embert támogatta, aki segített neki megoldani az állam szervező feladatokat. Természetesen a Marri táblák között sok a hírszerző jelentést találunk, melyek széles területről adnak megfelelő tudósítást a terület helyzetéről, katonai erejéről, stratégiai kombinációkról és még sorolhatnám. Gondoljunk bele egy ilyen gyors észjárású embernek mennyi idejébe tellett az, hogy egy megfelelő pillanatban adott körülmények között képes legyen felmérni a lehetőségeket az érdekeinek a befolyásolása érdekében. Tudjuk róla, hogy a hatalmi törekvései párosultak a kegyetlenséggel is és a higgadt magatartással is, így beírhatta a nevét a történelem dicső lapjaira, hiszen az „Ő” zsenialitása kellett ahhoz, hogy újra felvirágoztassa az Asszír birodalmat. Samsi-Adad volt az a személy, aki a semmiből „avanzsált” elő a „VILÁG KIRÁLYÁVÁ”. Nem ismert lehetetlent, hiszen számára nem létezett olyan, amit ne tudott volna megoldani, mert mindenre rászervezett és a megoldásra készen állt, mert tudta mit kell neki tenni azért, hogy a célját elérje. Azt, hogy az események hogyan követték egymást, azt ma nem tudjuk pontosan beazonosítani, vagy rekonstruálni, de vannak elképzeléseink arról, hogy az uralkodását, hogyan tudta megerősíteni, mert a felirataiban is beszél mind erről, hiszen ezek megmaradtak az utókorra. Annyit tudunk, hogy az Assurhoz közeli Tigris menti AKALLÉ (ma Szamarra) városából irányította a birodalmát, mert innen elűzte az ottani uralkodót I.ERISUM-ot. Ma még nincs bizonyíték arra, hogy más területről irányította volna a birodalmát, Assur városát megtette a még nem létező birodalmának a fővárosává (lásd Larsen 1974 -288 oldalán, vagy Charpin- 1977. ben megjelent munkáját). Ez a feltevés kizárólagosan az Asszír királylistán alapszik, hiszen más forrást nem lehetett felhasználni, amelyik megfelelt volna az elvárásaimnak. Ebből tudjuk meg azt is, hogy Samsi-Adadot trónbitorlónak nevezik, de egy másik megközelítés szerint bele olvasztották a dinasztikus királylistába, úgy hogy nem beszélnek a származásáról. Annyit bizonyosan tudunk, hogy harminckét év alatt fokozatosan terjeszkedett, támaszkodott a dinasztikák között kialakult házasságokkal kialakított diplomáciai és katonai erejére. Hódításai közé tartozott Marrinak a meghódítása, ahova a fiatalabbik fiát nevezte ki kormányzóknak. Ekalatéból irányította egész DZSEZIRÁT, Mezopotámia középsőrészét, TERQAT és KARANA-tól egészen a HABUR völgyéig, ahol SUBAT-ENLIL virágzó várossá nőtte ki magát. A hatalmát kiterjesztette egészen a ZAGROS hegységig, így biztosította az Iráni fennsík megközelítését a SZAMARRA-hágón keresztül. Ami talán feltűnővé tette az uralkodását az, hogy felvette a Babiloni királyok által használt címet „SAR KASSATI”, (a mindenség ura) címet, ami szintén rímel egy régi jelzővel, amely nem más, mint „KIS királya”, tudjuk azt, hogy KIS felett nem uralkodott. Megfigyelhető, hogy mindenkor törekedett a teljességre, hiszen nem végzett soha sem fél munkát. Ebből is látható, hogy Assurt olyan különleges helyzetű városnak tekintette, mely maga képes volt intézni a saját ügyeit, ez látható abból is, hogy egyszer felkérte Assur városát döntőbíró szerepre egy nézeteltérés eldöntésére. Ez a felkérés megérlette azt, hogy szabadvárosi rangját továbbra is biztosította és ez mellé a korábban kialakult szabad döntési jogot is, biztosította számára. Ami a legfontosabb, hogy fővárosként kb. százötven évig működött eredménnyel. Az építkezéseiben is követte a nagy ellenfelének Babilonnak a példáját, hiszen a maga számára készített feliratokat óbabilonnyelven íratta fel az épületeinek a falára. Az is elképzelhető, hogy Babiloni írnokokkal íratta fel és ezért nem óasszírnyelven került felírásra. Tudjuk azt, hogy a német régészekre milyen mély benyomást keltett az, hogy olyan magas fokú volt az építészet, amelyet találtak, feltűnő volt az, hogy a téglához használt anyagnak milyen volt

a tisztasága, a tömörsége, az épületek elhelyezése áttekinthető volta, mert ezt bizonyították a fenn maradt alaprajzok. (Feltalálási hely, Ésræe 1977.-19. oldal- 58 szám)

Assur városában Samsi-Adad főművének tekinthetjük a későbbi Assur templomot, melyet számos alapító okirat tanulsága szerint ENLIL Istennek szenteltek, ez azt mutatja, hogy a birodalmi törekvései a délmezopotámiai mintákon alapult. Bizonyos, hogy nem kitalálta Asszíriát, hanem megvoltak azok a minták, amely alapján igyekezett felépíteni a birodalmát. Sokan azt az álláspontot képviselik, hogy spontán alakította a birodalmának a felépítését, ma már látjuk, hogy voltak példák előtte, mint már említettem a Babiloni és a déli államok példája. Érdekességként meg kell említeni, hogy az „Ő” ereiben nem asszír vér csörgedezett, hanem Amorita és mégis a legnagyobbak között kell a nevét említeni, mert a történelem során kevesen tudtak annyit tenni egy nép létéért, mint azt tette a maga uralkodásával. Látható az is, hogy semmit nem tett azért, hogy a város Istenéhez kösse Assur Istent, vagy ahhoz alkalmazkodjon. A templomot a szikla északkeleti legmagasabb pontján építették fel, azon a részen ahol a szikla oválisan a fennsíkhhoz simul. A téglalap alapú épület 110.-méter hosszú és 60.-méter széles templom, melynek két egymásba érő udvarát 2-méter szintkülönbség áthidalására egy lejtővel kötötték össze, mélyen a sziklafalba építve. Az udvarát égetett téglával rakták ki, az udvar szegélyét kamrák egész sora határolja, a falakban mélyedések medreszek (fülkék) találhatóak. Azt tudjuk, hogy ebben az időben igen fejlett volt az égetett téglából való építkezés technológiája egészen a felső Mezopotámia területén Kappadókiáig bezárólag. A templomnak a homlokzatát művészien tagolták egymásba érő oszlopokkal és egyedi kivitelezésű pilaszterekkel. Samsi-Adad is emeltetett egy zikkuratot a templomhoz kapcsolódóan és még egy palotát is, amely talán az Akkád időszakból megmaradt romokra és alapokra épült. A palota majdnem négyszögletű épület volt, melynek központi négyszögű udvarát fogadószobák övezték, valamint oldalsó területein számos mellékudvar volt. Ez az épület, amely viszonylag változatlan maradt még az első évezredben is, így lehetett az, hogy számos Asszír uralkodónak a temetkezési helye ez az épület. Észak-Mezopotámia politikai egyesítése nem érte meg Samsi-Adad halálát, bár „Ő” briliáns előre látással felismerte az északi területekben rejlő lehetőségeket, úgy katonailag, mint gazdasági szempontok figyelembevételével, terve mégis hiábavalónak bizonyult. Valójában a két fiára számított, hogy folytatják azt a tevékenységet, amit „Ő” maga kezdett el, éppen ezért osztotta fel a területet a fiai között. Mivel a levéltárából számos levél maradt az utókor számára, ezért tudjuk, hogy keményen kritizálja YASMA-ADAD-ot miután kormányzóvá tette, mert túl sok időt elpazarolt feleslegesen és az életében a nők fontosabbak voltak az államügyeknél. A másik szenvedélye a gyors kocsik hajtása volt, amely nem is lett volna gond, ha a feladatait ellátta volna, éppen ezért panaszkodik, amiatt, hogy a feladatok nem tűrnek halasztást. A fentiek miatt az alkalmas időben elűzte Yasma-Adadot, a helyébe ZIM-LIM került, aki Aleppói száműzetéséből tért haza és visszakövetelt mindent, ami az ősei trónját illeti. Ekallatében és a Tigris keleti területein az idősebb testvér Isme-Dagan uralkodott, akit apja leveleiben kemény férfiaság példaképeként emleget, de a hatalmát még sem tudja megtartani, hiszen vereséget szenved. Assur városában újra a régi közigazgatás előtérbe kerül, ma erről nagyon keveset tudunk. Annyit tudunk, hogy Isme-Dagan és I. Assur-Ubalit uralkodása között eltelt időben nem tudjuk, hogy mi is történhetett, mert semmi olyan dokumentum nem áll a rendelkezésünkre, ami azt bizonyítaná, hogy rendben mentek a dolgok, e helyett ezt a korszakot ismét „sötét kornak” nevezzük. Azt tudjuk, hogy Samsi-Adad uralmát és Isme-Dagant követő generációk uralmát törvénytelennek tekintik, hiszen egy alabástrom táblán talált szöveg ezt megerősíti, amit az Asszír királylistában nem szereplő Pazur-Assur készíttetett. Idézzük fel ezt a feliratot:

„Amikor (én) Pazur-Asszur isten kormányzója, Assur-bélsame fia, legyőztem... -Asinum fiát, Samsi-Adad (ösét), akinek ruhája /nem felet meg/... aki vétett Assur-bél-same (ellen).

(...)

Továbbá porig romboltam Samsi-Adad palotáját, aki az Ő nagyapja volt, ki idegen földről származott, ereiben nem az Asszírok vére csörgedezett, aki megsemmisítette (Assur) város szentélyeit és felépítette palotáját”
(megtalálási helye Grayson 1972-29-30.-oldalán)

Assur a birodalom fővárosa

Az ie. II. évezred közepén Középkeleten és annak a politikai színterén idegen származású uralkodók uralkodtak. Ezen a dinasztiák közül is a KASSUK uralkodtak leghosszabb ideig Babilonban ie. 1600.-tól 1155.-ig. Északon, Anatólia területén ebben az időben alapított birodalmat egy indoeurópai nép, amely létrehozta a Hettita birodalmat ie. 1420.- 1200. A mai észak-Szíria területén szintén egy másik indoeurópai nép alapított hazát, királyságot, amely nem más volt, mint a MITANI- királyság ie. 1500.- 1370.- között. Azt azért tudnunk kell, hogy ezeknek, a királyságoknak a vezetői többé- kevésbé intenzíven ápolták a diplomáciai kapcsolatokat, ebbe beleértve az Egyiptomi XVIII. Dinasztiát is, hiszen ebben az időben Egyiptom határai egészen a szíriai partmenti területeket is magába foglalta. Azt tudjuk a fenn maradt levelezésekből, hogy a levelezés babiloni nyelven folyt. Erre a bizonyíték a TELL al-AMARNAI levéltárban megtalált számos levél a bizonyíték, hiszen itt megtalálható a Hettita királyok levelei, úgy, mint más uralkodók levelei. Erre az időre tehető az Egyiptom és Hettita, Mitani birodalmak versengése a Szír területek feletti uralomért, mely számos katonai hadjáratot is vezetett. A Hettiták és az Egyiptomiak közötti nagy összecsapás kb. ie.1275.-ben Kádesnél kiegyenlítődt, mint már tudjuk, itt senki nem mondhatja el, hogy győztesen hagyta el a csatateret, mert döntetlenül végződött az összecsapás. Ez mind odavezetett, hogy Mitani elvesztette a függetlenségét, ennek eredményeként Mitani birodalom felbomlott és Hettita tartományra szűlyedt. Az ie. XIV. század egy új állam megerősödéséhez vezetett ez nem más volt, mint az Asszír állam. A fenti politikai helyzet senki másnak nem segített, csak az Asszíroknak, mert a környezetük meggyengülésével új hatalmi tényezővé vált Középkeleten. Ezt mi sem bizonyítja jobban, mint I. Assur-Ubalit (kb. ie. 1365.- 1330) levele az Egyiptomi fáraóhoz írott levele, amely nem fukarkodik a fölényeskedésektől sem, hiszen ez a levél egy puhatolódzó kapcsolatkeresés lehetőségét igyekezett felmérni. Assur-Ubalit ajándékokkal megrakodottan indította útnak a küldöttségét Egyiptomba a levéllel együtt és kíváncsian várta, hogyan fogadják a barátságos közeledését. Addig terjeszkedett területileg, hogy már nem lehetett figyelmen kívül hagyni, hiszen a területtel együtt igyekezett a befolyását is növelni. Ennek a tudatában, a levelében ragaszkodott ahhoz, hogy a fáraóval egyenrangú és ímígyen szólította meg a fáraót „testvérként” és tekintélyes mennyiségű aranyat kért tőle: idézzük fel a levelet.

„Áldás legyen rád, családon és földjeiden mindenütt. Követeidet látván igen megörültem, és illendően vendégül láttam őket udvaromban. Békét ajálva küldtem neked egy csodálatos királyi harci szekeret (azok közül), melyeket én magam is hajtok és két fehér lovat, melyek nyergében én is ültem: egy szekeret lovak nélkül és egy gyönyörűes lapis lazuli pecsétnyomót. Ilyenek- e- a hatalmas királyok ajándékai? Birodalomban mit ér az arany? Mint a por, mit bárki felszedhet. Miért oly értékes ez számodra? Éppen új palotámat építem: Küldj nekem annyi aranyat, hogy méltón felékesíthessem. Amikor elődöm, Assur-Nadin-Ahe írt Egyiptomba, húsz talentum aranyat küldött neki. (Most) én kérlek, ki (egyenlő) Hanigalbat királyával, de nekem (mindössze... talentum) aranyat küldesz. Ez még arra sem elegendő, hogy követeim kifizessem! Ha komolyan hajlasz barátságunk felé, küldj még több aranyat! Családban marad! Írd meg nekem, mire van (te magadnak) szükséged, és teljesítem kívánságod. Birodalmaink távoliak. Hát így utazzanak követeink?”

Az előzőekből tudjuk, hogy Asszíria és Babilon viszonya nem éppen azon a szinten állt, hogy a béke honolhatott volna, hiszen a két állam között igen feszült volt a viszony. A helyzetet való javítás lehetőségén úgy próbált javítani Assur Ubalit, hogy elvette a Kassu király BURNABURIAS fiának KARANDAS-nak a lányát, MUBALIT-SHEURAT, ami azt jelentette, hogy a kapcsolatok erősítése érdekében egy jól bevált módszerhez folyamodott, ez pedig nem más, mint az uralkodók közötti házasság, mert a rokoni szálakkal sok mindent el lehet érni. A palota belső ügyeivel Assur-Ubalit nem nagyon foglalkozott, hiszen más nyomós okaira való hivatkozással, nem tartotta szükségesnek. Azonban egyszer palotaforradalom ütötte fel a fejét és a palotaforradalom eredményeként, megölték az egyik fiát, amely cselekvésre kényszerítette. Megölette a trónbitorlót az előző király egyik rokonát és válaszul az egyik rokonát ültette Babilon trónjára. Ezzel kapcsolatos források ellentmondásosak, hiszen nem tudjuk, hogy Mubalit Sheura újszülött fia volt e, vagy II. BURNABURIASH egyik felnőtt fia. Assur-Ubalit 35 évi uralkodása eredményeként egyenrangú királlyá fejlesztette a Hettita, Babilon, és az Egyiptomi birodalommal Asszíriát. Ha mást nem tudott volna elérni, már ez is nagy tett volt ebben az időben, de a hatalom növelése mellett a birodalma belső viszonyinak a folyamatos javítása, az akkori viszonyoknak megfelelően a megélhetés és az államhatalom egységének a megteremtése az egyik legnagyobb vívmányi közé tartozik. Az is tény a feliratok tanúsága szerint, hogy az örökösöknek meggyűlt a bajuk az északi határain elhelyezkedő törzsekkel, mert folyamatos támadásokat intéztek az északi határok ellen. Az új király I. Adad-Ninári (ie. 1307.- 1275.) első tevékenysége közé tartozott a határokon a rendcsinálás, természetesen a régi katonakirályok által jól bevált terjeszkedés politikájának a gyakorlása. Délen a határokat kitolta egészen a Diyala folyóig, tehát a Babiloni területeket hódította meg, de tőkét kovácsolt abból is, hogy Anatóliában a helyzet bizonytalanná vált, mert a Hettiták déli tartományai vazallus államokká váltak. Ezeket, a vazallus államokat meghódította és Asszíriához csatolta, így Mitanit, de így szerezte meg az Eufrat északi és középső folyásának a területeit egészen Karkemisig. Hatalmas teljesítmény volt ez, de a terület növelésével a belső viszonyok meggyengültek, amilyen már nem sokat tudott tenni. Utódja I. SALMANU-ASARIDU (ie. 1247.- 1245) számos új erőd építésével és a közigazgatás teljes átszervezésével szilárdította meg Asszíria hatalmát. Mitani uralkodója helyére egy Asszír tisztségviselőt nevezett ki, és Asszír gyarmatosítókat telepített be, ezekre a területekre, erre azért volt szüksége, hogy a mezőgazdasági lehetőségeket ki tudja aknázni. Ebben az időben keletkezett király feliratok nem a nagy építkezésekről számolnak be, hanem a katonai hadjáratokról. A feliratokból megtudhatjuk, hogy minek tulajdonítja a katonai sikereit, amely nem más, mint a bátor hősiesség, a kitartás, az ellenséggel nem ismert kegyelem, az Asszírok legyőzhetetlen fegyvereinek és a halálos csapdáknak köszönhető a sikerei. (Megtalálási helye: Grayson-1972.- 48-49.-oldal). Ettől a kortól kezdve a királyfeliratok hangneme a katonai sikerek hangsúlyozására épülnek és kevésbé a következmények, az építkezések, a paloták építéséről

szólnak. I. SALMANU-ASARIDU fiának TUKULTI-NINURTA-nak az uralkodása alatt érte el a fénypontját a birodalom, hiszen ebben az időben lehet igazán birodalomról beszélni, mert maga az állam szervezete is olyan feltételek mellett működött, hogy az állami élet elvárásai megfelelték a kor követelményeinek. A Középasszír birodalom olyan eredményeket mondhat magáénak, mely egy modern társadalom fejlődésének a hordozója, tehát az állam léte nem kizárólagosan a kereskedelmen áll, vagy bukik, hanem a katonai sikerek és a Karum együttműködése jelentős sikereket könyvelhet el. Tukult-Ninurta kora igen jól dokumentált, mert a fent említettek a kora legjelentősebb katonai és gazdasági hatalmává tette, a kitűzött célok megvalósítását jól tükrözik az utókorra maradt királyfeliratok. Az állam tekintélyének a megőrzésére az uralkodók mindenkor figyeltek, mert a siker záloga nem is lehetett más, hiszen, ha megnézzük a királyfeliratokat, akkor láthatjuk, hogy az erődemonstráció miként hatott a megállapodásokra, az országgal szembeni tiszteletadásra, az uralkodó iránti hűségnyilatkozatokra. Idézzünk fel egy király felirat részletet:

„Akkor Ők felvonultak seregem ellen a barátságtalan (és) hegyes völgyes terepen. Őrjöngve készültek a fegyveres összecsapásra. Bízva Assurban és hatalmas istenekben, uram, rájuk támadtam (és) legyőztem seregüket. Holttestükkel töltöttem meg a hegy barlangjait és szakadékait. Kapuik elé, mint a gabonát, felhalmoztam tetemeiket. Városaikat feldúltam (és) romba döntöttem... Így lettem Qutu kiterjedt területének ura.

Uqumenu királyának Abullinak hercegi hordáit... foglyul ejtettem (és) megkötözve Assur városába vittem őket. Feleskettem őket a mennyek és alsó világok hatalmas isteneire, kivetette rájuk hatalmam szigorú rabigáját (majd) szabadon bocsátottam őket és visszatérhettek hazájukba... megerősített városaik a lábam előtt hevernek és kényszermunkát szabtam ki rájuk. Minden évben, szertartás kíséretében szolgáltatják be az értékes adót városomban, Assurban.”

(„Megtalálási helye: Grayson 1972 – 223-224. oldal”)

A fentiekhez hasonló erőfitogtatásra továbbra is szüksége volt a birodalmi vezetésnek, mert a folyamatosan bővülő területek mentén, a határokon élő pásztorok rendszeresen felkeléseket szítottak és folyamatosan támadták az amúgy is bővülő határmenti településeket. Az azonban megfigyelhető, hogy a pásztor állattenyésztők folyamatosan kerültek a nyílt összecsapás minden lehetőségét, mert tudták azt, hogy a legmodernebb katonai felszerelésekkel bíró Asszír hadsereggel szemben semmi esélyük nem lehet. Amivel állandó feszültséget fenn tudták tartani, az nem más volt, mint a határmenti falvaknak a folyamatos fosztogatása. Ezt a folyamatot végül megelégelte Tukulti-Ninurta, aki sikeresen fellépett ellenük és megtisztította a térséget igen kemény kézzel, hogy elvegye mindenkinek a kedvét attól, hogy a látszata is megmaradjon annak, hogy az Asszír állam gyenge és tehetetlen. Az egyik problémát talán meg sem oldotta, máris ott volt a következő, és pedig máris a délvidéken kellett elfolytani a Babiloniak lázadását. A délvidéki rendcsinálás maradt meg az utókorra a legvitatottabbnak, mert legyőzte a Kassu uralkodót V. Kastiliast és őt, de az udvarát fogolyként Asszíriába hurcolta, ezekután bekebelezte Babilóniát és maga is, felvette az ősi babiloni királyi címet. Az Asszírok déli szomszédja fölötti uralmának első szakasza 32-évig tartott, ez idő alatt az Asszír elitet beható babiloni hatások érték, hiszen az elvárt feladatok megoldásán közösen munkálkodtak. Másrészt a nyugat keleti kereskedelmi egyensúly megbomlott és ezzel párhuzamosan megerősödött a nyugat Iráni állam, Elámnak megjelentek a területi követelései, melyet már nem lehetett tétlenül nézni, mert akkor egy gyenge állam képe rajzolódott volna ki a diplomácia területén. A kísérletek ellenére mégis ez az állam vált leginkább Asszír legnagyobb riválisává, ahol már megjelentek azok a követelések, melyek nyilvánvalóvá váltak, hogy egy kialakulófélben lévő új állammal áll szemben Asszír. A jelentős fejlődésnek köszönhető, hogy Assur városa mind amellet jelentős fejlődésen ment keresztül és egy olyan jelentős esemény is segítette ebben, hogy egy világvárossá nőtte ki magát, mind ezt annak köszönheti, hogy a város területén számos olyan beruházás került megvalósításra,

amely csak növelte Assur hatalmát és nem utolsó sorban a vallási központ szerepét is. A város volt a kor legjobban felkészült birodalmi fővárosa, bírta az igazgatási központ jellegét, közben a déli területén a városnak jelentős eredményei voltak, az új város megteremtése elsősorban a lakónegyedei épültek ki, a város központja szabályos négyszög alakú, melyet négy hatalmas épület vett körül, ez nem volt más, mint a palota és három templom. Délen az ie. 1500.-körül Assur-Ninari által emelt, hold és a naptemplom kettős szentélye állt. Ez a két szimmetrikusan épület melyeket egy négyszögletes udvar köt össze, mindkét oldalán szertartási szobákkal. I. Tukulti-Ninurta is újjáépítette az ISTÁR templomot, hozzálátott a régi falak lerombolásához, de menetközben meggondolta magát. A régi templomot meghagyta és az újat, amely arányaiban nagyobb volt, mellé építette. Az új szertartási helyiséget, amely 35.-méter szer 8,5 méter volt, ezt Istár megnyilatkozásának (assuritu) az-az Assurnak szentelték. Az épület érdekessége, hogy kiugró négyszögletes kaputornyok uralták. Az átlós udvar egyenesen abba a hatalmas hosszúkas cellába vezetett, amely baldahinnal lefedve az Istennő szobra állt egy talapzaton, ahova lépcsősor vezetett fel. Ebben a helyiségben nem kevesebb, mint kilenc, Tukulti-Ninurta által készített alapító okiratot találtak ebben a templomban, a szabványos szövegeken túl olvasható az is, hogy miért változtatta meg az uralkodó az eredeti terveit. Különböző anyagokat választott ki a mészke tábláktól egészen az alabástromig, valamint az ólomtól az aranyig, melyeket gyöngyből készült párnára, illetve mézbe és olajba fogatott kagylókra, kőforgácsokra és levelekre helyezett.

Tukulti-Ninurta nagy építőkirály hírében ált, mert nem csak az Istár templomot újíttotta fel, hanem nagymértékben felújíttotta a városfalakat is, a városfalain kívül kiásatott kb. 20 méter széles árkot, amely a város védelmét szolgálta. Ezt követően belekezdett egy hatalmas palota építésébe, melynek az alapzatának elvégzése miatt hatalmas mennyiségű földet kellett megmozgatni, ma keveset tudunk erről az épületről, mert a későbbi építkezések rétegei mind rá rakódtak. A nagyra törő vállalkozások egyike volt az, hogy a várostól, mint egy három kilométerre, északra egy új várost kezdett el építeni, melynek Kar-Tukulti-Ninurta nevet adta. Az is igaz, hogy az új főváros nem sokáig volt királyi székhely, de a királyi rezidenciáját itt tartotta. Ma tudjuk, hogy mi volt a vállalkozásának a fő oka, hiszen később számos más uralkodó is ugyan ezt megtette.

1: valószínűsíthető a megalománia, mert a király volt olyan gazdag, hogy ezt megtehesse.

2: a király szerint demonstrálni lehetett az építkezésekkel a király abszolút hatalmát.

3: nem lehetett más, mint a királyi „paranoja”

A király arra gondolt, hogy ezzel a fel fogással a birodalom irányítását jobban lehet érvényesíteni, vagyis nem kell állandóan a fővárosba tartózkodnia ahhoz, hogy a birodalom ügyit intézze, vagy talán arra is gondolhatott, hogy így megszabadul a városi intrikáktól és a palotabeli cselszövésektől. Ma nehéz lenne megmondani, hogy valójában mi is inspirálta erre a lépésre a királyt, de bizonyosan van erre megfelelő magyarázat. Az bizonyos, hogy jóval nehezebb volt elfogadtatni és legitimizáltatni, hogy miért volt szükség a Babilon kifosztására, és mi motiválta az istenek elűzését, ez a tette nagyobb feltűnést keltet, mint a határokon történtek, a pásztornépek megregulázása volt. A határvidékeken élő pásztornépek brutális elnyomása nem váltott ki olyan megrendülést, mint Babilon esetében volt tapasztalható. Babiloni elnyomás azért váltott ki olyan nagy felháborodást, mert sokkal régebbi kultúrával rendelkezett, mint Assur városa, a hagyományai is sokkal színesebb és haladóbb volt bármely más városnál. Nem utolsósorban Babilon szent város volt, ennél fogva elutasító reakciót váltott ki az Assur értelmiségi polgáraiból, így a király tetteit nem jó szemmel figyelték a város művelt polgárai. Az új fővárosnak Kar-Tukulti-Ninurtának nem csak a királyi rezidenciákat kellett biztosítani, hiszen minden épület mondhatjuk szűzföldre épült, az új városnak a hivatali épületeit is ki kellett építeni, de a hivatalnokoknak a lakosztályait is ki kellett építeni, az anyagi forrásokat nem kímélve a várost széppé és vonzóvá kellett tenni. A palotákat és a templomokat ragyogó színben pompázó csempékkel burkolták, de a

falfestmények sokasága is megjelentek a falakon és nem utolsósorban a kőburkolatok vésetei (reliefek) is sokat elárulnak az építkezések mikéntjéről. Az új városnak saját vízellátása volt, egy önálló csatorna látta el a várost ivóvízzel, a megmaradó vizet a kerti növények locsolására használták fel. Az új város építését tudjuk, hogy a hadisarcokból és az adókból építették fel, vagyis finanszírozták, munkaerőt viszont a birodalom legtávolibb pontjairól toborozták és szállították az építkezésre. A király erőfeszítései hiábavalónak bizonyult, mert lázadás tört ki, nem volt elég meggyőző az erőfitogtatás, mert a király egyik fia bezárta a palotájának az egyik szobájába és megölte a királyt, erről az Asszír krónikák tájékoztatnak bennünket. (megtalálási helye: Grayson 1972-134.-oldalán)

A súlyos örökösödési harcok megtették a hatásukat, mert a hatalmas birodalom zsugorodni kezdett, hiszen egy olyan mélypont következett be Asszíria életében, amely a kor szellemében is páratlan volt, mert a birodalom kiterjedése Szíria északi területeitől egész Mezopotámiát szinte kizárólagosan magába foglalta, de a harcok és a viták keresztüztében a birodalom csupán Mezopotámiára zsugorodott össze. És egy nagy gazdasági válságot is okozott. Tukulti-Ninurta hiába volt nagy uralkodó, de a környezete nem értette meg mit, miért csinál, és csak a zsarnokuralkodót látták benne, nem az előrelátó és megfontolt uralkodót, holott a kevélység mellett rendelkezett minden olyan erénnyel, amely nagy uralkodóvá tette, de a kora nem értette meg.

Az ie. XII.-XI. században egy erélyes uralkodó került Asszír trónjára I. Tukulti-Apil-Esara Ie. 1114.-1076) harmincnyolc éven áttartó uralkodása azt bizonyítja, hogy egy rátermett képzett uralkodóval állunk szemben, tehát a tevékenységének a megítélését ennek megfelelően kell megtenni. Az új uralkodó először a belső viszonyokat tette rendbe, így a közigazgatást, valamint a kereskedelmi lehetőségek újbóli kihasználása volt a fő cél, hiszen a kezdeti bevételek nélkül szinte semmit sem lehetett volna tenni, hiszen a gazdaság teljesen romokban hevert. Meg kellett erősíteni a termelő tevékenységet és ennek eredményeként a gazdasági lehetőségeket erősíteni, valamint minden olyan politikai lehetőséggel élni kellett, ami a birodalom céljait szolgálta. Ez az a központi hatalmi tényező, melynek meg kellett teremtni, ez meg is történt I. Tukulti-Apil-Esara személyével, mert az „Ő” uralkodása idején kezdett az állami hatalom ismét olyan irányba fejlődni, amely lehetővé tette azt, hogy a király megkezdje a korábban már jól bevált hatalmának az érvényesítését. Megkezdődtek a terület visszaszerzési harcok, valamint a korábbi határokon lévő népeknek a meghódítása. A harmincnyolc évi uralkodás eredményeként mondható, hogy szinte folyamatos harcok évei voltak ezek, de mindennaposak voltak a birodalmon belülrőli kitoloncolások is, mert ezzel lehetett fent tartani a hadjáratokkal járó katonai sikereket. A belső ellenzékét meg kellett semmisíteni, de a katonai invázós csapatokat folyamatosan a harctéren kellett tartani, ehhez az kellett, hogy a belső lázadások minden csíráját időben el lehessen fojtani, ezt meg is tette a hatalmi elit. Különösen nagy gondot okoztak az Arámi törzsek, mert rendszeresen fellázadtak a birodalom ellen, a fosztogatások ellen felléptek határozottan, mert már fenyegették Babilon északi területeit is. Ezért a lázadó magatartásuk miatt került sor arra, hogy kitelepítették az Arámiakat Asszír területéről, de nem közvetlenül a határai mellé, hanem minél messzebbre, annál jobb logika alapján, mert így nem kellett egy jó darabig a kérdéssel foglalkozni. Az utókorra fenn maradt királyfeliratok terjengőssége is azt bizonyítja, hogy már a királynak volt ideje mással is foglalkozni, nem csak a háborúk kimenetelének a tervezésével. A terjengős királyi évkönyvekben találunk leírásokat a mediterrán vidékeken végzett feltáró és felfedező útjaikról, ahol a király tengerre szállt és tengeri lovat vadászott, de erről már beszéltünk egy másik alkalommal. A királyfelirataiból megtudjuk azt is, hogy a király milyen vadászkirándulásokat tervezett, gyűjtötte az egzotikus növényeket, fákat és a történelem során először létrehozott egy vadrezervátumot, melyet a feliratok szerint ajándékba kapott, a kertet egyéb egzotikus állatokkal népesítette be. Ha többet nem tett volna I. Tukulti-Apil-Esara, akkor is nagy királynak kellene mondanunk, mert meghaladta a maga korát gondolkodásával

és a tetteivel. I. Tukulti-Apil-Esara munkássága itt még nem merült ki, hiszen a történelem nagy építő királyai közé tartozik, mert számos és számtalan emlékművet és templomokat emeltetett a birodalom számos városában, Assurban egy egyedi kettős templomot emeltetett, melyet az ég istenének (ANU)-nak és az időjárás istenének (ADAD)-nak szenteltek. A fallal körülvett udvara vezetett a szentélyhez, melyek mindegyike csatlakozott a zikkurathoz, melynek a mérete 36 X 31-méter volt, most jelenpillanatban nem az a fontos, hogy milliméterre megadjam a zikkurat pontos méretét, hanem az, hogy milyen komoly munkálatok folytak ebben az időben. A fal mely körülvette a templomot, ennek a falnak a kiugró pillérei között voltak a kapuk, melyen ki, be lehetett közlekedni. Valószínűleg ez az épület távolról és közelről igen komoly látványt nyújthatott, mert a templom és a zikkurat között lévő cellák tetejéről lehetett valószínűleg elérni, a monumentalitása is már lenyűgöző lehetett.

Tukulti-Apil-Esara fiának is nagy gondot okoztak az Arámi törzsek, akik ekkorra már az egész Mezopotámia területére beszivárogtak, és állandóan nyugtalanították az Asszírokat. Assur-Bel-Kala (ie. 1073.- 1056) úgy tűnik sikerült valamilyen megegyezést kicsikarni, mert a továbbiakban nem fenyegették Asszíria fennhatóságát, bár a halálát követően nagy csapás érte az Asszír birodalmat, mert felbomlott a birodalom, éppen úgy, mint a Babiloni birodalom is. Ezt a kort nevezzük Mezopotámia sötét korának, mert alig maradt fenn olyan írott anyag, amely támpontot adna, hogy mi is történt ebben a korban, az írásos emlékeink is igen szórványosak, nem csak Asszír részről, de a Babiloni krónikák is hallgatnak arról, hogy milyen folyamatok játszódtak le ebben az időszakban. Az első évezred hajnalán Asszíria újra felvirágzott, tehát következett egy újkor hajnala. Ezt a kort nevezzük Asszíria történelmének az új korának, vagyis az ÚJ ASSZÍR KOR-nak. A felvirágzás nem azt jelentette, hogy visszanyerte a hatalmát Asszíria, hanem azt is jelentette, hogy még nagyobb és hatalmasabb birodalom váljék belőle, mint volt korábban, a terjeszkedése elsősorban észak, északnyugati irányú volt. Ennek eredményeként maga a városnak (Assur) a jelentősége is gyengült. Különösen a miatt, mert az új király II. Assur-Nasir-Apli meghozta azt a döntését, hogy a fővárost áthelyezi KALHUBA. Az is hozzájárult ehhez, hogy a két város nem messzire feküdt egymáshoz, de különösen az volt a döntő, hogy stratégiaileg jobb helyen feküdt, mint Assur városa, hiszen a Babiloniak támadásait szinte nem lehetett volna kivédeni, mert Assur közel feküdt a Babiloni határhoz. Ebből következik az, hogy a birodalmi fővárosi rangját elveszítve mégis megmaradt egy nyüzsgő birodalmi nagyvárossá, és nam utolsó szempont volt az, hogy megtartotta szent város kiváltságát. A nagy palota kriptáiba temetkeztek az Asszír birodalom uralkodói, az öröknyugalomra továbbra is befogadta a város a birodalom uralkodóit, de a limmuk becses magas rangúit is itt temették el. Megmaradtak azok a feljegyzések az utókorra, melyeket a kősztlékre rávéstek, melyeket a városfalon belül egymással szemben helyeztek el egy nyitott téren a városfal déli oldala mentén. A fent említett köveken mindenkor feltüntették, hogy ki milyen tisztséget viselt, az is igaz, hogy a „limmuk” nem temetkezhetek a királyok mellé, hanem velük szembeni terület volt az „Ő” temetkezésük helye. Az érdekessége mind ennek az, hogy a királyok is állítottak sztéléket, még korábban, mint a „limmuk”, de ezekről szinte sehol nem beszéltek, mert az, természetesnek felet meg, hiszen a király a tetteit mindenkor megörökíthette felirataiban. De külön nem beszéltünk a sztélékről, mert azokat általában határkövekként használták a terület megjelölésére, de a temetkezéseknél a sírfeliratok is ilyen sztélékre történt meg, amit a régészeti feltárások hoztak a felszínre. Ennek az emlékműveknek a szerepe még ma is sok esetben vitatott, mert a hivatalnokok sztéléi szembenéznek a királyokéval. Talán ez hangsúlyozza az Asszír arisztokrácia erejét és ezzel együtt a kultúra töretlenségét és ennek az erejét, mely a királyi hatalomnál jóval régebbi. Ez nem kérdőjelezi meg a király hatalmának az elsőbbségét, de valahol rámutat arra, hogy az arisztokrácia nélkül még a király sem cselekedhet korlátlanul. Assur városában számos templom található, ebben az időben kb. 34,

de különösen az északi hegyfokon magasodott Assur istennek szentelt templom, amely vallási központtá tette Assur városát, mert itt koronázták a királyaikat és itt is, temették el az elhunyt uralkodókat. Ezen a helyen zajlottak le mind azok a rituálék, melyek hozzátartoztak a királyság intézményéhez, ilyenek voltak a koronázási ünnepek, valamint az Assuri ünnepek, továbbá az időszakos ünnepek, a temetési szertartások és még sorolhatnám tovább, de erre még vissza fogok térni a hiedelem világnál.

Istenek és szertartások

A történelmi ismereteink azt mutatják, hogy az ie. III. évezredben már Assur városát babiloni hatások érték, hiszen az ÚR III.- szakaszában a „város” az „ÁLLAM” része volt. Ezt Samsi-Adad hangsúlyozta is, hiszen a délhez való tartozás tényét nem lehet letagadni, mert az istenek megjelenítése és a kultúra kialakulása mind azt mutatják, hogy a babiloni hatásokat nem lehet meg nem történné tenni. Mind ez érvényes a vallási kultuszra is, mert nyomon tudjuk követni az ENLIL kultuszát, mely a későbbi időkben átalakul ugyanúgy, mint más istenek nevei, de a tevékenysége megmarad az előző időszak tevékenységi foka között, ilyen az Enlil átalakulása Assur istenné. Igaz van eltérés a két Isten között, de nem akkora, hogy azt ne lehetne elfogadni a régi Isten egy átalakult formájának. Asszír területére ugyan úgy áramlik be a déli befolyás, mint korábban, csak ma ezt nem vesszük olyan könnyen észre, hiszen szájhagyomány útján terjedtek a teológiai szövegek, mert ebből az időből kevés ilyen szöveget ismerünk. A vallás fejlődésével a király feladatai is fejlődtek, hiszen a liturgiához a király személye ma nélkülözhetetlen, mert a korai időkben elvált a király és a főpap szerepe, de ebben az időszakban már papkirályok uralkodtak, mint már utaltam erre az előzőekben. Az írott szövegeket jóval később találjuk meg, mert a szövegek megfogalmazása is arra utal, hogy a babiloni írnokok teljesítettek szolgálatot Assurban, hiszen azt tudjuk, hogy I. Tukulti-Ninurta és Szin-Ahe-Eriba hívta be őket. Ma nagyon nehéz lenne bebizonyítani a babiloni eszmék beáramlásának a tényét, mert nincsen semmi olyan írott bizonyítékunk, amellyel ezt lehetne pontosítani és egyben bebizonyítani a létét. Nem ez a lényeg, hanem az, hogy a királyfeliratokban is találunk erre utalásokat, mint a fent említett királyok esetében is. Azt azonban sejtjük, hogy a babiloni írnokokkal együtt beáramlottak azok a könyvtárak, melyek a babiloni írnokok tulajdonába voltak, tehát ha nem más, akkor ez is nagyhatással volt az akkori Assuri társadalomra. Azt is tudjuk, hogy a MARDUK isten legalább akkora tiszteletnek örvendett, mint Assur Isten, de a fordulat évei után nagyobb szerepet kapott Marduktól az Assur Isten, hiszen ez volt a város Istene, de a birodalom főistene is. Ha közelebbről megvizsgáljuk, akkor kiderül, hogy a változások korát élte a vallási hovatartozás is ebben a változó világban, ahhoz, hogy a letisztult Isten kultusz szerepét meglehessen állapítani tovább kell lépnünk a Középasszír korszak első harmadán, mert ez az időszak, amikor a vallási hovatartozás kérdése is végérvényesen eldőlt. Igaz sohasem szűnt meg Asszír területén a Marduk Isten tisztelete, de nem olyan formában, hogy a vezető szerepe megmaradt volna. A további bizonyíték arra, hogy Assur- Marduk fölé emelkedett, abból is jól látható, hogy a teremtés mítosz is lefordították és ezzel megalkották a teremtés Asszír változatát, de lehetne még sorolni, mert a „Vízözön” legendát is és még a Nimród legendát is GILGAMES néven lefordították a maguk javára. Hiszen ezek a biblikus szövegek hitet adtak az embereknek, mert megmutatták, hogy a jó elnyeri a jutalmát a gonosz viszont méltóan elnyeri a büntetését. Ezek az átvételek valójában szinte semmit sem változtak, mert csak a nevek cserélődtek ki és minden ment a maga útján, tehát így öröklődtek a kultikus hagyományok. Az a baj, hogy ezekről, a hagyományokról igen keveset tudunk elsőkézből, mert az a változat maradt ránk, amely már átírási formába volt, csak a Sumer himnuszok megemlékik helyenként a vélt anyagokat olyan módon, mint a Nimród gyűrűjét, Vagy a Nimród harcait, a toronyépítést, és még sorolhatnám tovább. Az Asszír vallás sajátosságai

közé tartozik, hogy a király családja is részt vesz a szertartásokon, sőt részese a szertartásoknak, lássunk erre példát: I. Adad-Ninari beszámol arról, hogy a szobája egyik részét berendezte szentélynek, melyet felajánlott Assur Istennek. Idézet: „*Melyben uramnak, Assur istennek emelvényt építettem, ahova az én uram, Assur minden évben eljön és elfoglalja a helyét*”

I. Tukulti-Ninurta elátkoz minden uralkodót, aki a jövőbeli istentiszteletet megakadályozza. Idézem: „*(aki) megakadályozza az Assur(városában élő isteneket), hogy (belépjenek) palotámba az (ünnepségek idején)*”

Megtalálási helye: Grayson 1972 -105.-ik oldalán

I. Tukulti-Apil-Esara korából maradtak fenn szövegtöredékek, melyek alapján már tudjuk azt, hogy a királynak el kellett játszani az Assur isten szerepét, bár ezekről, a ceremóniákról szinte alig maradtak fenn szöveg töredékek. Lássunk erre is példát.

„...a király...felment...Anu templomába és elhozta Sherua, Kipatmati ... (istennők szobrait)

...

Anu templomába mentek. Ő ráültette Assurt trónjára...fáklyát gyújtott, leölt egy áldozati birkát, odarakott egy étellel teli edényt, hommurutu sört ajánlott föl neki, aki elfoglalta a helyét, a király távozott, a giersu- szentélyében lévő ecetes ürühúst behintette sóval, kifénysítették a busu edényeket, és a király egyenesen a palotába ment. A hatodik napon elhagyta a palotát a király...

(...)

Előlépett a királynő, összegyűjtött (minden szükségeset), és ő háromszor elmondta: „Sherua (istennő szobra) elindult.”

Megtalálási helye: van Driel 1969- 130.-131.-oldalán.

Néhány isten kizárólagosan politikai okok miatt került be az istenek panteonjába, ilyen volt Marduk isten is, vagy az EA, és DAMKINA (Damgalnunna)- az Ég és Föld úrnője. Ezek az istenek már az ie III. évezredben meghonosodtak Mezopotámia területén, de a későbbiek során kerültek át más népek vallásos hagyományaiba, így az Asszír vallásos hagyományokba is, tehát itt van még egy bizonyíték arra, hogy a vallásos világ kialakulása nem észak felől, hanem délről érkezett meg Asszíriába. Marduk istent Hamurappi honosította meg Babilonba és ez által központi istenné tette, akinek a tiszteletéhez kapcsolódnak a beiktatási szertartások. Hamurappi építette a Babiloni pompás Marduk templomot az É-SZAGILÁT, amely Babiloniak számára olyan fontos volt, mint a keresztyének számára a római Szt. Péter bazilika, vagy a Muszlimok számára a Kábakő Mekkába. Marduk felemelkedésének ismerete nem más, mint a ENÚMA-ELIS és annak is a 12.-ik fejezete. Asszíriába a Marduk isten a kezdetekben népszerűségnek örvendett, de kialakult az Assur isten iránt érzett szentség és liturgia olyan új reménykeltő tisztelete, amely háttérbe szorította Mardukot és Assur isten tisztelete megelőzte minden más istenséget, mert Assur átvette a szerepét a többi istenségnek. Asszíriában a fejlődésnek köszönhető, hogy nem a Mardukot tisztelték és nem is volt népszerű, hanem a fiát kedvelték NABUT. Tudjuk azt, hogy a Marduk csillagképe és szimbóluma a Jupiter volt, a szent száma a 10.-es szám volt, a szent állata a Mashassu (tűzokádó sárkány), amelynek kígyó feje és pikkelyes teste volt, tehát megint egy olyan állattal találkozunk, amelyik a hiedelem világhoz úgy kapcsolódik, mint a magyar hitvilághoz a Griff madár, tehát ez nem más, mint egy szimbóluma a hiedelem világban. Domborműveken Mardukot általában szakállal ábrázolják, tollakkal és köntösben koronával a fején, jobb kezében egy rövid kardot tart, balkezében egy jogart és egy gyűrűt, hullámokon áll a címerállata mellett. Kassu időszakban Bélunak is nevezték (úr). Tudjuk azt is, hogy Herodotos is ezen a néven ismerte, mert így maradt meg tőle az utókorra.

Asszír nemzeti istene Assur isten volt. Az ie. XIII.- században „Nagy hegynek”, a „Föld urának”, vagy „Istenek atyjának” is nevezték. Az ie IX. században a többi istenség fölé helyezték, így a „Teremtés epos” Asszír változatában is, tehát Marduk nevét Assural

helyettesítették. Ami érdekessé teszi a személyiségét, ami nem más, mint az, hogy a személyében egyesítették a többi istenség tulajdonságait, így lett belőle a sorsok irányítója, az igazságszótó isten, vagy a háborúk istene. Assur isten ábrázolása igen érdekes, mert a művészek szárnyas napkorongban, íjjal ábrázolták. Kultusza a birodalmat túl élte, de Marduknál kétévszázaddal előbb véget ért. Ebből is jól látható, hogy ez az istenség nem vált egyetemes isteni személyé, hiszen csak egy nép kizárólagos istenét kell benne látnunk. Assur isten szerepe nem elhanyagolható Asszíriában, mert minden olyan lehetőséget megkapott, amivel más istenségek nem rendelkezettek, ilyen volt a királyok beavatási szertartása, valamint az újévi ünnepek megtartása és ott a királynak el kellett játszani az Assur isten szerepét.

Idézzünk fel egy megmaradt feliratról:

*„... a király... felment... Anu templomába és elhozta Sherua Kipattmati...(istennők szobrait)
(...)*

Anu templomába mentek. Ő ráültette Assurt trónjára... fáklyát gyújtott, leölt egy áldozati birkát, odarakott egy étellel teli edényt, hammarutu sört ajánlott fel neki, aki elfoglalta a helyét, a király távozott, a giersu- szentélyében lévő ecetes ürühúst behintette sóval, kifénysítették a busu edényeket, és a király egyenesen a palotába ment. A hatodik napon elhagyta a király a palotát...

(...)

Előlépett a királynő, összegyűjtött (minden szükségeset), és ő háromszor elmondta: Shrua (istennő szobra) elindult”

Az idézetből jól látható, hogy milyen nagy volt a z Assur isten tisztelete és milyen szertartásokat tartottak a tiszteletére. A királyi feliratok folyamatosan ismételték azt a régi elképzelést, hogy a király az Assur isten kormányzó helyettese és főpap is egyszemélyben és a hatalma Assur isten és a többi isten kezében van. Mind ez annak a Mezopotámiai hagyománynak a következménye, amely az uralkodót az Istenek földi helytartójaként tiszteli, a feladata az emberek és az istenek közötti közvetítés, hiszen neki ez a feladata, mert a hatalom az égből szállott alá, vagyis isteni eredetű. A hagyomány szerint az istenek egymást is felkeresik, erre van egy példa, mert Assur isten felkereste az időjárás istenét Dagant, mind ez megtalálható az egyik feliraton. Assurban különleges eseménynek számított az AKITU ünnepség, mert az év során különböző időszakokban tartották meg, tehát nem kizárólagosan újévi ünnepség volt. Erre megtalálható néhány irodalom, így: van Driel 1969.-162.-ik oldalán. Ennek az ünnepségnek a legfőbb jelentősége abból állt, hogy az istenek kirándultak, vagyis kimentek a város nyitott területeire, így egy kertbe, vagy a térre. Amikor Szin-Ahe-Eriba egy új házat épített, akkor a Babiloni szokásoknak megfelelően a városfalakon kívülre helyezte azt és ide csak a TABIRA kapun át lehetett kimenni a szentélyhez, hiszen az a sík területen került felépítésre. Az épület impozáns megjelenését szolgálta az, hogy az épület belső udvara szabályos négyszög alakú volt, de bokrok, és fasorok szegélyezték az udvart, ebből adódóan impozáns látványt nyújthatott. A vízellátása megvolt oldva, mint már említettem korábban, úgynevezett vízáttemelő szerkezettel. A régészek (Andrae francia régész) két kút és egy csatorna nyomait is felfedezték, melyet a sziklába kellett vésnük az építőknek.

Az istenek szobrait az egyedi borítású utcákon bronzsinek mentén húzták a szekerek, a szertartási szobában minden istennek külön fülkéje volt. A szertartások végeztével az istenek, kihasználva az áramlatokat, hajón tértek vissza a városba. Látható miként végezték azokat a szertartásokat, melyek tartozékai voltak az ünnepeknek.

Assur isten kultusza virágzott a birodalom területén, hiszen a szertartások sokasága tette lehetővé a szentek tiszteletét, ugyan úgy, mint a mai vallásokban tapasztaljuk, olyan liturgiai szövegeket is megtalálunk, melyeket más vallások is átvettek, így a Júdai keresztyénvallás is. Lássunk erre is példát:

„Assur isten nagyur:
könyörületes Isten
Add, hogy egészségben éljek,
Hadd dicsóítsam szüntelen Istenségedet,
Hogy mindent elérhessek, ami után vágyom,
Hogy ajkamon az igazság szólaljon meg,
Szívembe ültess jó szándékot,
Hogy jót mondhasson rólam a kapus és a szolgáló...”

Megtalálási helye: A Falkeinstein-W. Soden, sum.-Akkád. Hymnen Gebete, 1953.-197.-
oldal. A Sumer és Akkád imák legújabb gyűjteményes kiadása. M.-J. Seux tette közé: LAPO
8. 1976.

A fentiekből is látható, hogy szigorú szabályok voltak érvényesek más imák elmondására is,
tehát nem úgy volt, hogy csak elmormolom az imát, mert a szigorú szabályok ezt nem tették
lehetővé.

Nézzük meg milyen lehetősége volt a mezopotámiai embereknek a hit és hiedelem világuk
tekintetében, csak elképzelése volt a túlvilágról, de nem rendelkezett ismeretanyaggal. Azt
tudjuk, hogy a Mezopotámiai ember igazán tisztelte a túlvilág Isteneit, hiszen minden esetben
hozzá intézte a fohászait. Ismerjünk meg néhány Tűlvilági Istent azok közül, akik
meghatározták az emberek lelki világának a milyenségét, valamint ezek az égi világban élő
tűlvilági Istenek, mit róttak az emberek lelkére, lelki világára. Az első és egyben
nagytekintélyű Isten volt a NERGAL, valamint az ARESKIGAL, hiszen az emberek
lelki világában benne élő Istenek nem adtak lehetőséget arra, hogy az emberek igazán
megismerhessék azokat, csupán annyit tudunk róluk, hogy tűlvilág Istenei voltak. Ebben a
témakörben nem akarom kifejteni ezen Istenek pontos kilétét, mert erre sem idő, sem mód
nincsen, mert az előző munkámban ezt a témát az Istenek című fejezetben pontosan
kifejtettem. De erre találunk megfelelő irodalmat SAMUEL-NOA KARAMER professzor
munkáiban, annyit kell tudnunk, hogy a kor embere túlságosan is a földhöz ragadt ember
szerepében élt és dolgozott, neki csak annyi volt a feladata, hogy az Isteneknek adja meg azt,
ami nekik jár, valamint tartsa be az előírásokat. Az ismeret anyaga abból ált, hogy minél
jobban használja ki a természet által rendelkezésére álló lehetőségeket és annak megfelelően
alakítsa át a környezetét, a természet erőinek átférmálását a maga javára hasznosítsa. A
tűlvilágról mit sem tudott, hiszen neki elég volt a földi életét szebbé és jobbá tenni, mert a
tűlvilágról alkotott nézetei a kezdeti időszakban, bizony még hiányosak voltak. Úgy tartották,
ha a földi élete sikeres volt, akkor nagy esélye lehet arra, hogy a tűlvilágon is sikeres lesz,
mert az ősi törvény szerint az égi törvényeknek a földön ugyan úgy kell érvényesülni, mint
más egyéb előírásoknak, tehát ez alapozta meg a PÁPKIRÁLYOK szerepét és
uralkodásának a rendjét. (lásd Nimród legendát). Nem véletlen az, hogy a Mezopotámiai
ember azt szerette volna, ha az élete a földön minél hosszabb legyen, mert ezzel is tudta
demonstrálni, hogy mennyire életképes az- az ember ki hosszú életet élhet, ezért imádkozott
az Isteneihez, hogy ezt a lehetőséget adja meg az Isten neki. A tűlvilágot a Mezopotámiai
ember úgy képzelte el, hogy az „hét fallal körbe vett ország, ahonnan nincsen visszatérés”.
Tudnunk kell azt is még, hogy ezt a helyet „bolyongó árnyak országának is tartották”, mert
ottan port és agyagot esznek az emberek, és mérhetetlen szomjúság gyötri az embereket, azt
hitték, hogy a halhatatlanság az csak az Istenek, kiváltsága lehet, ebből csak egyetlen kivétel
van, az viszont nem más, min a vízőzön hőse ZIUDSZUDRA, vagyis a Bibliai NÓE. Ezért
törekedett minden Mezopotámiai ember arra, hogy valamilyen módon a halála után, ital és
más áldozatot mutasson be neki (ZIUDSZUDRA-nak), ha saját fia nem volt, akkor, inkább Ő
befogadott, (adoptált) hogy fia lehessen. A halotti kultusz ebben az időben a háborús hőst
megboldogultnak tekintette, de az egyszerűen betegségben elhunytakat a holtak birodalmának
életét kellett élnie, mely elviselhetetlen és gyötrelmes volt. Az ékiratos feljegyzésekben

megtaláljuk „a nagy égből a nagy föld felé” című eposban (Moszkvai Puskin Múzeumban őrzött ékiratban) ez a mű arról szól, hogy az Istenek hogyan hozzák meg az ítéleteiket, de ezen a táblán kívül tudomásunk szerint nem maradt fenn írásos emlékek. A hit és hiedelem világ fejlődésével eljutunk oda, hogy egyre bonyolultabbá válik az Isteneknek a kiengesztelése, valamint azoknak a kegyinek az elnyerése, tehát ezt láthatjuk az Asszír társadalomban is, hogy milyen szigorú szabályok mentén kellett haladni mindazoknak, kik el akarták nyerni az Istenek kegyeit. Természetesen ebben az időben már az Isteneknek a panteonja régen működött, hiszen ebben az időben egyszer már a tudományok magas színvonala régen hanyatlásnak indult és a tudományos helyekre ismételten az Istenek pályázhattak. Megjegyzem a kultúra területén, megfigyelhetjük egyszer a tudományok igen magasfokot érnek el, de történelmileg igen rövid időn belül igen nagy mélységekbe tudnak vissza zuhanni, tehát elfelejtődni. Erre álljon itten egy kézzelfogható példa (középkorban azt tanították, hogy a földkörül keringenek a csillagok,(bolygók) tehát a központi égitest a föld és minden más körülötte kering) láthatjuk mekkora tévedés volt ez a tudományok szempontjából, mert ma tudjuk, hogy ie. IV. évezred során hét elsődleges bolygót ismertek és több mint tíz másodlagosat. Váltuk már aprópénzre mind ezt és meglátjuk mik voltak az elsődleges bolygók, ezek nem mások, mint a nap körül keringő bolygók, míg a másodlagosak voltak az égitestek holdjai, tehát ugyan azt ismerték már akkor, amikor a középkor embere ott tartott, hogy még a nap pályáját sem tudta meghatározni.

A tudomány területéről térjünk vissza a hiedelem világ alakulására a birodalom felbomlását követően, hiszen a hit és a hiedelem világ még ekkor is tovább élt, azt is tudjuk a birodalom bukásával visszaesett az Assur isten tisztelete, de nem szűnt meg. A Pártus birodalom létrejötte után egy újabb fellendülés időszakát élte meg ez a terület, tehát nem felejtődött el minden, ennek tanúi is lehetünk, mert a vallási és szakrális kultuszok újra éledtek, így Assur isten kultusza is. Assur isten személyiségéről igen keveset tudunk, hiszen nincsenek róla szóló mítoszok, vagy történetek, sőt még a jelképrendszerét sem ismerjük pontosan, és így nehezen tudjuk beazonosítani. Alig néhány Asszír domborművön jelenik meg egy szárnyas napkorong szakállas férfiképében, ki az íját és nyilát tartja a kezében, időnként ugyan ez a motívum úgy is megjelenik, hogy a jobb kezében egy rövid szablyát tart, míg a másik kezében az íját és a nyilát tartja. A fent említetteket szokták értelmezni Assur isten személyének az azonosítására, de semmi leírás nem áll a rendelkezésünkre, mert sohasem sikerült írásos emlékeket megtalálni vele kapcsolatban. A legnagyobb problémának tekintem azt is, hogy az Assur isten származását sem ismerjük, csak sejtéseink vannak arra vonatkozóan, hogy miként alakulhatott át egy babiloni istenségből azzá, aki lett. A bizonyítékok hiánya teszi azt, hogy ebben a kérdésben nem tudunk megfelelően állást foglalni. Az ismeretlenségből még az sem zárható ki, hogy a közeli népek valamelyikének az istene is lehetett, melyet átvettek az Asszírok, így lehetett az Huri, vagy esetleg az ott élő népek hagyatékaként Sumer is, amely átalakult azzá, ami lett belőle. Látható, hogy nem könnyű állást foglalni ebben a kérdésben, mert az eredetét nem ismerjük. Nem zárható ki, hogy az Enlil példáját követve ebből a Sumer istenből alakult ki Assur isten személye, de az biztos, hogy a személyiségét jelentősen megváltoztatta, mert magába foglalta azokat a jellegeket, melyekkel más istenek rendelkeztek, így nem lehetünk biztosak abban, hogy melyik istentől mit és hogyan ruháztak rá, hiszen a jellemvilágáról nincsen semmi adatunk.

Az isteni személye csak a középasszír időszakban tűnik fel határozottan és válik a birodalom főistenévé, mert a korai időszakban csak Assur városának volt az istene. Ha megnézzük a Babiloni istenek panteonját, ott sem találunk olyan istenséget, amelyik olyan komplex módon fel lett volna vértézve, mint Assur isten, éppen ezért javaslom azt a felfogást erősíteni, hogy nem tudjuk a származását pontosan meghatározni. Azt tudjuk, hogy Assur isten kiteljesedésének a korát mikorra lehet datálni, hiszen Szin-Ahe-Eriba Babilon ellenes politikája és a Babilon lerombolása tette teljessé Assur istent és ekkor vált a személyisége

ilyen összetetté. Lásd a teremtés eposban is a Marduk szerepét Assur veszi át oly módon, hogy ugyan azt teszi, mint Marduk, de a név teljesen kicserélődik, ebből adódóan arra is gondolhatunk, hogy az istenek átvétele ugyan úgy meg volt ebben az időben is, mint a mai napjainkban. (érts alatta történelmi távlatokat)

Azt tudjuk, hogy Szin-Ahe-Eriba új házat építtetett Assur istennek, azért, hogy az újévet babiloni módra meg lehessen ünnepelni, de a Marduk isten nem maradhatott sokáig Assurban, mert a király halála után igaz vonakodva, de visszaadta Assur-Ah-Idina a babiloniaknak a Marduk szobrát. A birodalom bukása után még jó darabig élt az Assur isten tisztelete, de ugyan úgy visszakerült Assur városának az isteneként, mint volt korábban. Ebből következett, hogy az Assur név kezdett elterjedni, mint személynév, mert az istenek tisztelete ezt meg követelte, mert hamar feledésbe ment volna. Az Észak Iraki területeken még magam is találkoztam olyanokkal, akik magukat Asszír leszármazottaknak valják, de ma megmondani, hogy ennek mi az igazság alapja, azt megmondani nem tudjuk.

Asszír elképzelések a túlvilágról

Az Asszír emberek, mint általában a Mezopotámiai emberek a túlvilágról általában másként gondolkodtak, mint mi európai emberek. A Mezopotámiai emberek igen csak tisztelték a túlvilági isteneket, így NERGALT és ERESKIGALT, de azt is tudjuk, hogy a Mezopotámiai embereknek nem alakult ki konkrét elképzeléseik a túlvilágról. Ehhez a mezopotámiai emberek túlságosan is földhöz ragadottak voltak, hiszen az, amit csináltak, az a természet csodája volt, hiszen az erejükhöz képest a megpróbálták a természetet átalakítani. Ez a cselekvési vágy természetesen ellentétben állt azzal az elképzeléssel, amely a túlvilágot jellemezte, így a nyugalom és a mozdulatlanág hitével. A Mezopotámiai ember arra törekedett, hogy a vágyai teljesüljenek a földi gyarló élete során, vagyis minél hosszabb életet élhessen meg a földi élete során. Ezért vágyott hosszú életre és ezért imádkozott az isteneihez, hogy a földi élete minél hosszabb legyen. Tudjuk azt, hogy a földi gyarló világnak a Mezopotámiai ember számára hét héjazata volt, de a mélységek birodalmának, viszont hét kapuja volt melyeken a halottnak át kellett haladni és számot kellett adni arról, hogy a földi élete során milyen bűnöket követett el és mind azt megbánta. A túlvilágot a Mezopotámiai emberek úgy fogalmazták meg, hogy *„hét fallal körülvett ország, ahonnan nincs visszatérés”* A túlvilág a bolyongó árnyak helye volt, ott ahol a lelkek, csak port és agyagot esznek. Ezen a helyen mérhetetlen nagy a szomjúság, amely kínozza a holtak lelkét. A halhatatlanság csak az istenek kiváltsága volt, az egyetlen kivétel volt a ZIASZUDRA, más néven a Nóé, aki lakhelyet kapott TILMUN országában. (akkádul UM napisti) Ezért törekedett minden Asszír ember arra, hogy legyen, vagy legyenek fiai, mert akkor van ki, áldozatot tud bemutatni a tiszteletére. Ha saját fia nem volt, akkor adoptált (örökbefogadott) legalább egyet, ki érte áldozatot tudott bemutatni. Olyan halotti kultuszban éltek, akkor az emberek, hogy a háborúk

hősi halottainak a halottak birodalmában a lét elviselhető volt, de a többi halottnak elviselhetetlen volt és csupa gyötrellem. Az ékiratos feljegyzésekből megtudjuk, hogy a túlvilági ítélethozatalból nem maradt fenn semmi, hiszen a „*A nagy égből a nagy föld felé*” Című epos, melyet a Moszkvai Puskin Múzeumban őrzött táblán a túlvilági ítélethozatalról nem maradt fenn semmilyen írásos emlék. Samuel Noa Kramer professzor a mezopotámiai emberek túlvilágról szóló énekét elégikus irodalmi alkotásnak minősítette, a túlvilág egyetlen bizonyítékának tekintette. Szó van benne UTU napistenről, mint bíróról, továbbá a NANA holdistenről, aki vándorútjának minden harmincadik napján alászáll az alvilágba és dönt az elhunytak sorsa felől. A túlvilági elképzelések nagyban különböztek az Egyiptomi elképzelésektől, mert ott a túlvilági életnek nagy szerepe van a hiedelem világukban, addig, amíg Mezopotámiában, csak a végítélet hozatalig volt érdekes az alvilág fogalma, nem úgy, mint az Egyiptomiak esetében, akik hatalmas pompával temetkeztek és a halott ellátása is fényűző volt. Ha megfigyeljük Egyiptomban a temetési szertartás legalább 60 napot vett igénybe, míg Mezopotámiában és ezen belül is Asszíriában maximum 3 napot, de legtöbbször még ennél is kevesebb idővel kellett gazdálkodni a hozzátartozóknak. Azt is tudnunk kell, hogy más szertartás járt a királynak, vagy annak a hozzátartozójának és más az egyszerű polgárnak. Másként temettek egy királyt és másként temettek egy főpapot. Az uralkodók temetésénél szinte mindenkor vértben és teljes fegyverzetben történt a temetés és rendszerint kőszirba temették el. Mezopotámia területén nagyon kevés sírkövet lehet találni, hiszen ezeken a feliratok nagyon érdekesek, mert a halott a sírkő mellett elhaladókat arra kéri, hogy ne rongáljátok meg ezeket, a köveket, hanem újítsátok fel azokat, ha már rossz állapotban van, mert ezzel a túlvilágon élő lelkeknek több vizet juttatnak a halott számára, de a maga számára is majd a túlvilágon több víz fog jutni. Mezopotámiában, de Asszíriában is a temetés nem kizárólagosan kegyeleti aktus volt, hanem közérdek is, hiszen már a korai időszakban rájöttek arra, hogy a földi maradvány ezen az égövön igen hamar romlásnak indul és ebből sok betegség származhat, tehát ebből következően higiéniai követelménnyé is változott a temetési szertartás. A Marri királyi levéltárában fenn maradt szövegek egyike arról tájékoztat bennünket, hogy az Eufrat partján rábukkantak egy egyéves kislánygyermek megcsonkított holttestére, akinek a szüleit a temetés előtt megtalálni nem sikerült. Egy másik levél leírja, hogy mennyit nyomoztak egy levágott emberi fej ügyében, a halotti bizottság kérdezi az uralkodótól, hogy miként lehet eltemetni a fejet. A választ nem ismerjük, mert az nem maradt fenn az utókorra, legalább is nem tudunk róla.

Assur város táblagyűjteményei

Érdekesen alakultak a kultúrák hagyatékai a Mezopotámia területén, lássuk milyenek is voltak az oktatás lehetőségei, és azt miként hajtották végre. Akárcsak Babilonban a templomok nem csak a hitéletet szolgálták, hanem az oktatás fellegváraiként is felfoghatjuk. A papok feladata nem kizárólagosan a hitélet biztosítása volt, hanem a papok képzésének a központjai is, de ma már tudjuk, hogy az írnokokat is itt képezték, vagyis a képzésük központjaival állunk szemben. Meglehet, sokan kételkednek abban, hogy a papság miért is vállalta a képzések nehéz feladatát, hiszen a tudás így is a papság kezében volt. Láthattuk már korábban a Sumer társadalom esetében is, hogy a tudás miként összpontosult a papság kezében és miként éltek vele, de sohasem éltek vissza vele. A tudományos eredményeket ebben az időben csupán a papságtól tudhatjuk meg, mert a kutatásokat és a megfigyeléseket „ŐK” maguk végezték, ilyenek voltak a matematika, mértani feladatok megoldása, és természetesen a csillagászati feladatok megoldásának, a lehetőségeinek a feltárása. De sorolhatnám tovább a korai kultúrák hagyatékát, hiszen a fentiek mellett az orvoslás ismeretanyagát, valamint a csillagjárásoknak a tudományát ugyan így a templomokban lehetett elsajátítani, mint ezt látni fogjuk az Asszír kultúra felvirágoztatása terén tett I. Tukulti-Ninurta. A király Babiloni hivatalnokokat hozatott a városba és mindent dokumentálni kellett, ami az államélettel kapcsolatos volt, ezzel a feladattal nagymértékben gyarapította a város táblagyűjteményét. Az ie. XIV. századi Babiloni befolyás nagyban befolyásolta az asszír társadalom fejlődését, valamint az átvett kultúra minden olyan elemével hozzájárult az Asszír társadalom fejlődéséhez, nem véletlen az sem, hogy a Babiloni Istenek nagy részét Assur városában is tisztelik. Ez a befolyás nagyban hatott az irodalom kialakulására, átvették a már jól ismert irodalmi alkotásokat, talán módosítottak a szereplők jellemén és új fazont szabtak a történetekre, ez mind igaz, de ma is felismerhetőek a régi Sumer. Akkád, Babiloni történéseket. Ilyenek voltak például Nimród legenda átvétele, amely így öröklődött át a mai korunkra, mert ma „GILGAMES” eposnak ismerjük, vagy a „VILÁGTEREMTÉSE”- epos, amely eligazodást ad arra, hogy merre is kell keresni a keletkezésének a feltételeit. Számos és megszámlálhatatlan irodalmi alkotás került át az új jövevény népek kultúrájába, ez nem is baj, csak akkor van gond, ha nem fogadják el azt a tényt, hogy van egy átadó nép és van egy átvevő nép is, mert ahhoz ragaszkodni, hogy a kultúra csak az asszíroktól került a mai népek birtokába az ma képtelenség. Nem ez volt a helyzet az 1800.-as években, mert a kutatók egy bizonyos része nem volt hajlandó elfogadni azt a tényt, hogy a szemita Asszírokon kívül más nem élhetett ezen a területen, de OPPERT bebizonyította, hogy létező az egymásra épültség logikája. Volt egy másik csoport, akiket nem lehetett meggyőzni arról, hogy az asszírokon kívül mások is éltek a folyomközben, ezt a nézetet vallotta HALÉVI-profeszor és vele együtt sokan mások is, így GODZIHHER IGNÁC is. Aki a maga korában hatalmas ismeret anyaggal rendelkezett, de a konzervativizmusa nem engedte meg számára, hogy rugalmas legyen, a másik okot viszont a szemita voltukban kell keresni az álláspontjuk maradiságát figyelembe véve. Mostanság már túl vagyunk ezeken, a felfogásbeli konfliktusokon, de ma is néha felüti a fejét az ilyen és ehhez hasonló gondolatok, mert a feltételezés még ma is komolyan veendő feladat. Lásd a szemita nép isteni felfogását, ami azt állítja, hogy a szemita nép az „Isten kiválasztott népe”. Úgy gondolom ezen, ma már túl kell tenni magunkat, mert a tudomány területén ez a gondolkodás nem visz sehova, vagyis

még a konvenciókat is igen komolyan felül kell bírálni, mert az igazság nagyon sokszor a kettő között van. Ezért mondjuk sokszor, hogy a kutatók a régészeti leletek kormeghatározásánál a konvenciót veszik figyelembe, és ebből következnek a viták és a félreértések, mert a kutatók nem minden alkalommal mernek állást foglalni az általuk megtalált tárgyi emlékek felett. Amikor Tukulti-Ninurta Babiloni hivatalnokokat hozatott a „városba” a táblagyűjtemények megszaporoztak, hiszen a város szerepének a dokumentálása olyan méreteket öltött, hogy a Babiloni befolyás megnövekedett, hogy az irodalom az Asszír irodalom kialakulására nagy befolyást gyakorolt, ez az időszak az ie. XIV. század. Számos táblagyűjteményt fedeztek fel a kutatók a közép-asszír korból, így az I. Tukulti-Ninurta idejéből, valamint I. Tukulti-Apil-Esara uralkodásának az idejéből. Ezeket, a táblagyűjteményeket az Assur templom délkeleti szegletében találták meg a kutatók, még az i. e. 1800.-as évek végéig. Ezek a táblagyűjtemények szabályos referencia munkák voltak, közöttük lexikális lajstromlisták, valamint jellisták, jóslatok, himnus irodalom jeleseinek a munkái, fohászok, rituálék, és egyéb szakanyagok, ilyenek voltak közöttük farfű receptek, vagy a lovak kiképzésének a feladatait rögzítő iratok, gyógynövények alkalmazásáról szóló listák, dalcímek listája és még sorolhatnám a sort. Az irodalmi alkotások sokaságáról tudunk, mert az átvett irodalmi alkotásokat negymértékben átdolgozták, ilyenek voltak a Nimród legenda átdolgozása Gilgames legendává, vagy a Ninurta visszatérése, mind a két legenda eredetileg Sumer nyelven íródott, amíg a Teremtés mítos kétnyelvű irodalmi alkotásként vonult be az irodalomtörténetbe. A fent említett irodalmi alkotások igen nagy hatással voltak az írni szaki képviselőire is, mert megismerkedtek az ősi irodalom lelkiileg is fontos mondanivalójával és annak hatásaival és nem utolsósorban Tukulti-Ninurtát dicsőítő írására ihlette az akkori írni szaki, amely bővelkedik tudományos hivatkozásokkal és nem utolsósorban irodalmi leleményességgel. Az I.-s századból származó levéltárak majd mindegyike magánházak gyűjteményeiből származnak, a város előkelőségei gyűjtötték össze, többségében írni szaki családok hagyatékairól van szó. Ezek a táblák azt bizonyítják, hogy az írni szaki érdeklődési területük magalapozza az irodalom művelésének azt a feltételét, hogy ezzel a tevékenységgel lehet befolyásolni a lakosság életszemléletét, valamint a hivatali elkötelezettségüket. A város vezető énekesének a házában találták meg a kutatók azt a nagy mennyiségű himnus irodalmat, közöttük jó néhány királyhimnus is, valamint olyan irodalmi szövegeket, mint az AZNU mítos, vagy az ETTANA-történetéről szóló pikáns és erotikus „Isteni erotikus dalt”, mely MARDUK és ISTÁR szerelmi viszonyát és a Marduk feleségének ZARPANITUM-nak a féltékeny dühöngését írja le. (Megtalálási helye: L. Link-1994, 234.-246.-oldalán). Egy másik írni szaki család magán gyűjteményében találtak rá a kutatók arra az ördögűző kézikönyvekre, jóslatokra, kormeghatározó szövegekre, valamint a rituálék leírásaira, melyek mindenféle panaszra gyógyírral szolgáltak. A feltárók számtalan kis szobrot is találtak, melyeket nagy valószínűség szerint az ördögűző tevékenységhez használtak. A művelt és tanult papok birtokában is voltak ilyen és ehhez hasonló szövegek, irodalmi szöveggyűjtemények, illetve az Assur városának ma is látható topográfiai térképei, amely leírja a templomok elhelyezkedését, hol helyezkedtek el a Zikkuratok (toronytemplomok), valamint leírja azt is, hogy hol helyezkedtek el a városfalon a bástyák, valamint a városkapuk (megtalálási helye:- George 1989- 92-93.-oldalán). Ha a ma ismert agyagtáblák gyűjteményét megvizsgáljuk, akkor láthatjuk, hogy a korai időszakból, mint egy 4300 agyagtábla ad lehetőséget arra, hogy ma tanulmányozható legyen a „város” történelme, melyek alapján némileg képet alkothatunk a város életéről, a pezsgő irodalmi tevékenységéről, és arról, hogy milyen széleskörű volt az ismeretanyag elsajátítása ebben a közegben. Nem véletlen az, hogy Assur városát a tudomány fellegváraként is emlegetik a korabeli írott források, hiszen a város megkapta a maga korában a megtisztelő „BÖLCSESSÉG VÁROSA” elnevezést is.

Asszír törvényesség alapjai

Az Asszír törvények átvételével új alapra helyeződött az Asszír jog, mert nem kellett új törvényeket létrehozni, hanem a Hamurappi által alkalmazottakat csupán átvenni és alkalmazni az Asszír viszonyokra. Ha megvizsgáljuk milyen változtatásokat eszközöltek a korábbi törvényeken, akkor láthatjuk, hogy csak finomításokat hajtottak végre rajta. Az Asszírban alkalmazott törvényekről külön fejezetben fogunk foglalkozni, de a törvényesség alapjairól szólni kell, hiszen maga a törvények átvételének is van egy olyan folyamata, ami nélkül nem beszélhetünk a törvények átvételéről. Tudnunk kell azt, hogy a törvények adaptációja nem is olyan egyszerű feladat, mert a társadalom tagozódásának is olyan irányba kell fejlődni, hogy azt lehessen alkalmazni, vagyis érvényt lehessen szerezni a törvényességnek. Ezt a feladatot Hamurappi úgy oldotta meg, hogy a törvényei megalkotásánál nem volt tekintettel a társadalmi elfogadottságra, hanem a szigorú törvények betartását hatalmi eszközökkel oldotta meg. Meg fogjuk látni, hogy milyen szigorúak voltak a feltételek, hiszen a halálbüntetésnek nagy volt a visszatartó ereje. Megfigyelhetjük a Hamurappi törvényeinek a megszővegezésénél, hogy a nagykirály nem helyezi magát előtérbe, mert, akkor így kellene, hogy kezdődjen a törvényeinek a megfogalmazása. „Én Hamurappi”, nem így kezdődik, hiszen ettől sokkal szerényebb volt, még akkor is, ha tudjuk azt, hogy a nagykirály milyen kemény kézzel irányította a birodalmát. Szó sincs ilyenről, mert a művét igen finoman fogalmazza meg, hiszen nagyon körültekintően az istenek mögé rejtőzik és a neve csak az istenek neve után, kerül előtérbe. Idézzük fel a törvény bevezető sorait:

„Amikor Anum, a magasságos, az Anunnaku királya, (és) Enlil, az egek és a Föld ura, az ország sorsának meghatározója, Marduknak, Ea első fiú örökösének, az összes népek fölötti enlilséget hivatásul adták, s az Igituk közt őt naggyá tették, Babili fenséges nevét kiejtették, a világtájak fölött elterebélyesítették, s benne örökös királyságot – amelynek alapjai, miként az ég és a föld szilárdan megvetették – állították fel számára, ugyanakkor Hamurappit, a felséges fejedelmet, az istenfélőt, engemet is abból a célból, hogy az igazság az országban felragyogtassék, a gonosz s elvetemült kiirtassék, és, hogy a hatalmas a gyöngét meg ne károsíthassa, s hogy a –feketefejúekre- Samasként felkelvén az országot fényárba borítsam, Anum és Enlil a nép –húsának feljavítása- érdekében nevemen nevezetek”

(dr. Dávid Antal fordítása)

Továbbiakban Hamurappi másról sem beszél, mint a tetteinek a felsorolásával, felsorolja mit is tett az országa fejlődéséért, a népéért, arról, hogy milyen történelmi tetteket hajtott végre az országa felvirágoztatásáért. Az ilyen feljegyzéseket ugyan úgy megtaláljuk a történelem későbbi időszakaiban is lásd a római császárság korát és azok tetteit, hiszen ott is felsorolják a császárok tetteit és azok után istenekként kell „őket” tisztelni.

Meglepően finoman megfogalmazva találja elének Hamurappi az ellenségeivel való kegyetlen eljárásoknak a feltételeit, illetve, mint és hogyan kell leszámolni az ellenséggel. Azt sem vallja be, hogy milyen kegyetlenül járt el Marri városával szemben, hiszen tudjuk, hogy földig lerombolta a várost, a lakosságának nagy részét áttelepítette, vagy földönfutóvá tette. A diplomácia nyelvének az a finomsága tetten érhető, mert így fogalmaz „meghódoltatja a

Purattu menti helyiségeknek Dagan az Ő temetőjének jósjelére: az, aki megkímélte Marri és Tuttul népeit.” (Dagan az Eufkrat menti nyugati sémi törzsek istene. Dr. Dávid Antal fordítása)

Asszír törvényhozás írásos emlékei

Az Asszír törvényességről viszonylag keveset tudunk, de éppen elegendőt ahhoz, hogy tudjuk azt, hogy milyen formába működött az igazságszolgáltatás a birodalom területén. Az Assziri ásatások során látott napvilágot az a táblagyűjtemény, amely részben bemutatja a bíraskodás mikéntjét és a hogyanját. Látni fogjuk azt, hogy milyen paragrafusok alapján történtek meg az ítélethozatalok és milyen szigorú volt a jog alkalmazásának a lehetősége. A jog alkalmazását mindenkor a polgárokra kell értelmezni, mert az alacsonyabb életnívóban élők, vagy a jogfosztottakra nem volt érvényes az a jogrendszer, amely alapján kilehetett róni a büntetéseket. Ma már tudjuk azt, hogy a jog alapját képezte a Hamurappi által alkalmazott törvények, amelynek néhány paragrafusát részben, vagy egészben átalakították az Asszír társadalomra, és a polgárokra. A legrégebbi három táblatöredék még az ie. II.- évezredből való és annak is a lelegejéről Kánésból származik, az ott végzet törvénytelen ásatásból származik. Ezeket, a táblákat „Óasszír törvényeknek” nevezzük, mert a település bírósági szervezetére vonatkozó rendelkezéseket tartalmaznak, tehát mondhatjuk úgy is, hogy a perre vonatkozó rendelkezéseket lehet ezeken, a táblákon megtalálni.

Az Asszír joggyakorlatról többet árulnak el azok a táblák, amelyeket Assurban egy ásatás során kerültek napvilágra, hiszen ezek a táblák (14-táblából áll ez a gyűjtemény) nagy valószínűséggel I. Tukulti-Apil-Esara (ie. 1115 - 1077) korából származnak. Walter Andrae német régész fedezte fel, még az I. világháború előtt Assurban, Samas isten kapujánál, ahol a városi bíróság rendszeresen ülésezett. Ezek a táblák nagy valószínűséggel a bírói tanács részére készültek. A legterjedelmesebb az I. számot viselő tábla, amely 59 cikkelyben tárgyalja a nő jogait, az ellene és az általa elkövetett bűnöket. Éppen ezért az Asszír nők jogi tükrének is szokták nevezni. Nézzünk meg belőle néhány §-t. (paragrafus –ezekután a jelölés formáját ezzel a jellel jelölöm)

„Ha a férjes nő ment a városban, valaki megállította, és azt mondta neki: - Engedd meg, hogy veled háljak,- s ha a nő nem ért ezzel egyet, és makacsul védekezik, de megerőszakolja, és vele hál: ha tetten érték, és a tanúk ellene bizonyították, hogy ezzel a nővel hált, akkor ez az emberhalállal bűnhődjön, a nő pedig ártatlan. (12 §)”

„Ha a férjes nő eltávozott a lakásból, és elment valakinek a lakásába, s ha a férfi ott vele hált, és tudta, hogy férjes, akkor az a férfi és az a nő halállal bűnhődjön. (13 §)”

„Ha valaki férjes nővel hált a kocsmában, vagy az utcán, és tudta, hogy férjes, ezzel a paráznával úgy bánjanak, ahogy a férj bánik a feleségével: Ha vele hált, de nem tudta, hogy

férjes, akkor ártatlan, a férj pedig tartsa a feleségét bűösnek, és tetszése szerint bánjon el vele. (14 §)”

A második táblán már 20 cikkely található, döntően az ingatlanok helyzetével és az örökséggel foglalkozik, hogyan kell a fiúk között az ingatlant felosztani, mint örökséget, így a legidősebb két részt kapott (1§), vagy az ingatlan védelmét egy harmadik személy beavatkozásával szemben (13§) és még lehetne sorolni a lehetőségeket, de látható, hogy nem minden indok nélkül lehetett a birtokot szétdarabolni.

A „Középasszír törvényeken” kívül a palota és a hárem belső rendjére vonatkozó utasítás gyűjtemények is fenn maradtak, amelyek találóan jelzik az ie XIV.- XII.- században uralkodó viszonyokat. Van közöttük egy olyan rendelkezés, amely megtiltja, hogy a királynak ne a szemtanúk jelentsék azt, hogy a legközelebbi rokona maghalt: az ilyen jelentés külön eljárást igényelt, melyet csak a palota kancellárja végezhetett el.

Az Asszír törvények az uralkodóval szemben nem írtak elő olyan jogokat, amely szerint kötelező lett volna gondoskodni az özvegyről, de még a közhivatalnak sem volt joga ebben a kérdésben intézkedni, tehát ez a jog mindenkor az uralkodó belátására volt bízva. Az árvákról és a szegényekről való gondoskodás is az uralkodó belátására volt bízva, hiszen nem volt kötelező az uralkodó gondoskodni ezekről, a személyekről. Azonban tudunk arról is, hogy az uralkodó milyen kegyesen járt el mind azokkal a személyekkel, akik a gondjaikra voltak bízva, hiszen ha az uralkodóház valamelyik tagjáról volt szó és nem vált érdemtelené, akkor általában az uralkodó gondoskodott az elesettekről. Ez a felfogás nem másból eredeztethető, mind az Asszír felfogásból, hiszen az asszír kegyetlen valóságából indult ki. Az uralkodók a trónjukért és az ezzel járó tengernyi gond közepette a biztonságért küzdöttek, a zsarnokoknak nyilvánvalóan nem maradt idejük ilyen apró piszlicsáré ügyekkel foglalkozni, mert ezek az ügyek apró ügyeknek számítottak az ország ügyei mellett.

A szigorú törvényeknek van egy igen sajátos gondolata, amelyet igyekeztek be is tartani, hiszen a törvény kimondta, hogy a „hatalmas a gyengét ne károsítsa”, világi büntetésekkel még ott sem tudtak ennek érvényt szerezni, ahol ezt a parancsot agyagba írták, legalább is a zsarnoki rendszerben nem volt értelme ezt a parancsot betartani, hiszen ez csak a hatalmat gyengítette volna. Ebben az időben a büntetés végrehajtása az istenekre hárult, így átkokat mondtak azokra, akik nem tartották be a törvényi előírásokat, vagy az elkövetőt megfenyegették, és átkot mondtak ki rája, ebből következően az alattvalók mélyen vallásos meggyőződésére bízták a büntetést, mert annak nagy volt a hatása, előfordult az, hogy a vétkest a közösség kiközösítette. Ez a parancs számtalanszor elhangzott az Ókort követő évezredek során, de nem lehetett megáljt parancsolni a kizsákmányolásnak, de az kétségtelen, hogy a Mezopotámiai törvények szabtak utat, annak a felfogásnak, hogy az ember a másik embert ne zsákmányolja ki, oly módon, ami erkölcsbe ütközik. Mind ez igaz, de ez a §-fus is csak propagandisztikus maradt, mert a törvénykönyvekben benne szerepeltették, de az utóbbi évezredekben nem szereztek érvényt neki. Az Asszír törvényességről egy külön fejezetben fogunk még beszélni, mert tudjuk azt, hogy AsszírIA működése törvényekre épült, ezek a törvények hogyan szolgálták az államot és a társadalmat és a birodalom polgárait ebből megfogjuk tudni. Marri városának a hódoltatásáról Hamurappi oly mesterien fogalmaz, hogy az ember azt hinné, hogy egy olyan cselekményt hajt végre, amely jogos felháborodásának a következménye. Lássunk erre is példát: *„Meghódoltatja a Purartu menti helyiségeknek Dagan, az ő temetőjének jósjelére: az, aki megkímélte Marri és Tuttul népeit.”* (az Eufrat menti nyugati sémi népek védő istene Tuttul)

Hamurappi itt feltűnő jelzőkkel illeti magát, tehát a felelősség áthárítása tetten érhető.

„Nagysárhány a királyok közt” „ellenségfogó háló” „erősbőlény, felöklelője az ellenségnek” „harcos, akinek nem lehet ellenállni” „aki erőt vett a lázadókon” stb.

A törvényalkotásról kialakult vélemény azt mutatja, hogy Hamurappi nem volt híján a bölcseseteknek, mert látszatra olyan a törvény bevezetése, mint ha minden a legjobb

kerékvágásba menne, de ha jól magfigyeljük észre vehetjük a finom megfogalmazásba, hogy minden felelősség a másik félre hárul, tehát az ellenségnek nem lehet igaza. A törvény bevezetése könnyedén átvezet a középső törvényalkotó részhez, amelyben Hamurappi az összes címével már be is mutatkozik. Nézzük erre is meg a példát: idézem:

„...leszármazottja Szamu-la-Ilumnak, hatalmas fiörököse Szin-Muballitnak(Babiloni dinasztia királyai) örökös királyi magzat, hatalmas király, Samasa Babilinek, s a világosság felkeltője Sumer és Akkád országára, a király, aki engedelmességre kényszerítette a négy világtájt, (s) Istár kegyeltje vagyok én.

Amikor Marduk a nép helyes vezetésére, elküldött engem, a törvényt és az igazságot –az Ország szájába helyeztem- és a –nép húsát feljavítottam-. Ugyanakkor pedig...(ezekután következnek az egyes törvények előírásai)

A törvénynek az első §-i nem érintik a felségsértés kategóriáit, sem a királyét, sem pedig az alacsonyabb rangúakét, sőt még a hazaárulás, vagy a lázadás tényét sem, tehát első ránézésre azt gondolnánk, hogy milyen humánus eljárása van a törvénynek. A későbbiekben megfogjuk látni, hogy mennyire határozott és durva az ilyen cselekmények megítélése. A törvények alkotói jól ismerték az emberek hajlandóságát a pereskedésre, a besúgásra, a hamis esküvésekre. A törvény a bevezető után már ezügyben nagyon keményen fogalmaz, hogy elvegye a kedvét a polgárnak, hogy pereskedjen, hiszen igen szigorú feltételek mellett meg teheti, de felvetődik a kérdés, hogy mind ez meg érte e, vagy nem. Idézzünk ebből is egyet:

„Ha Awélum awlumot bevádolván, gyilkosság vádját emelte ellene, de rá nem bizonyította: vádlója ölessék meg” (1§)

A törvény szentesíti a magántulajdon védelmét, sőt nagyon szigorú feltételekkel, mert a magántulajdon szent és sérthetetlen. Erre is nézzünk egy idézetet.

„Ha a vásárló az eladót, aki a (holmit) eladta neki, valamint a tanúkat, akik előtt vásárolt, nem állítja elő, az eltűnt holmi gazdája pedig eltűnt holmiját ismerő tanúkat állít elő: a vásárló, a tolvaj, ölessék meg, s az eltűnt holmi gazdája eltűnt holmiját vegye vissza” (10§)

A bűnök elkövetésének a kategóriájába nagyon szigorúan büntették a szabad ember gyermekének az elrablását (14.§) és az idegen rabszolga feltartóztatását is, (19 §) azt, viszont aki a szökött rabszolgát visszavitte a gazdájának, az jutalmat kapott. (2 siglum ezüstöt, ez a mennyiség a rabszolga teljes értékének kb. 1/10-ével volt azonos). A törvény helyben büntette a házba való betörést: (A tettest a házba, vagy a betört ajtó előtt ölték meg) (21.§).

Az ősi faluközösség hagyománya tükröződik abban, hogy miként került megfogalmazásra a rablásról szóló törvény idevonatkozó §-a, ezek nam mások, mint a (22-23.§)

„Ha egy Awélum rablást követvén el, elfogatott: ez az awélum ölessék meg. Ha a rabló nem fogatott el: a rabolt awélum elveszett holmiját az isten előtt tanúsítván, a város valamint a rabiánum városi előljáró) (...akinek) földjén és területén a rablás történt, elveszett holmiját térítse meg neki.”

Ha a rablógyilkost nem találták meg, akkor a faluközösség állt helyt a kár magtérítéséért, ebben az esetben a kár teljes értékét meg kellett téríteni a faluközösségnek, amelyre elfogadott tétel ált a jog szerint rendelkezésre. Egy ember értékét ezüstben határozták meg, amely 1 mannum mennyiségnek felelt meg, tehát ebben az esetben jót kellett állnia a faluközösségnek. Az viszont tény, hogy egy teljes értékű embernek az értéke volt az 1 manum ezüst, de ez is csak a szabad polgárok esetében volt igaz, mert a rabszolgának is és a rokkant embernek is más volt az ára. A királynak igazán érdekében ált az, hogy az ország védelmi képessége ne gyengüljön, legalább a védelmi képesség állandó legyen azt 16 féle törvény szabályozta, ilyen volt a (26 § tól.- 41.§) Ezek a törvények szabályozzák a katonák személyes tulajdonában lévő telkeken folyó gazdálkodás követelményeit, tehát ki mit és miképpen végezze ezeken, a telkeken a munkálatokat. A törvény idevonatkozó §-ai úgy rendelkeznek, hogy a megművelt föld bérletét és annak a jogállását szabályozzák, intézkednek a gazdasági hitelek megszerzéséről, annak a fizetési kötelezettségéről, a csatornák karbantartásáról, a

gyümölcsösök ültetéséről, így a datolyapálmák ültetéséről. Tudnunk kell azt, hogy ebben a fában igen szegény területeken nagy súllyal védték a fákat, a fák védelméről szóló törvény igen szigorú volt, melynek a betartását meg is követelték. A védelem szigorúságát bizonyító törvényrészlet álljon itt bizonyítékként. Idézem:

„Ha egy awélum a kert gazdájának távollétében egy awélum kertjében egy fát kivágott: fél manum ezüstöt fizessen” (59§)

Azt is tudnunk kell, hogy ezt a törvénykövet (könyv) diorit kőbe vésve maradt meg az utókorra, tehát maradandó anyagba került bevésésre, nem tudni, hogy miért a sztélé egyik részének a paragrafusai kivannak törölve. De szerencsére halványan olvashatóak, vagy más iratokból tudjuk rekonstruálni, nem tudjuk mi volt annak az oka, de a 66-100.§ ig másodlagos eszközök figyelembevételével tudunk előrehaladni, mint már említettem, csak következtetni, illetve más írott anyagokból tudjuk rekonstruálni a jogi szabályokat. Azonban megmaradt egy szabály a bérletre vonatkozóan, ami érdekes előírásokat tartalmaz. Idézzünk belőle is, hogy megértsük az akkori szabályt. Idézem:

„Ha egy awélum egy awélumnak házat adott bérbe egy évre: s a lakó awélum az egy évre szóló teljes bérösszeget megadta (a ház) gazdájának, a ház gazdája pedig a lakótól ide(je) letelte előtt a kiköltözést követeli: a ház gazdája, mivel a lakót a házból ide(je) letelte el(ött) kilakoltatta, a pénzben, amelyet a lak(ó) adott neki, vesztes (legyen).

(Ez a paragrafus nem tudjuk melyik ponthoz tartozik, de a kitöröltek közé tartozik, tehát jelöljük meg x-el)

Ma tudjuk azt, hogy a kitörölt részbe tartozott a kamatok szabályozása, valamint a kölcsönöknek a szabályozása a kamatlábak szabályi közé tartozott az, hogy 20%nál több kamatot nem lehetett szedni, mert azt szankcionálta a törvény. Ez a törvény nem volt olyan szigorú, mint a jóval korábbi Sumer törvény, mert az, halállal büntette az uzsorakamat szedést, az Asszír törvényeknél, csak a kamat megfizetésének a kötelezettségét vesztette el az uzsora kamatszedő, más szankciót nem alkalmaztak, sőt a későbbi időszakban nem vették figyelembe a törvényi előírásokat, nagy a valószínűsége, hogy ezért törölték ki ezt a törvényközből. (könyv). A gabonakölcsönzések alkalmából már lehetett 1/3 kamatot is szedni egy évre, tehát mázsánként 33-m kilogrammot, ez megengedett volt a gabona esetében. Aki ezt a határt átlépte az uzsorakamatnak számított, amely már szankciókkal járt. Ezt a jogot a zsarnoki időszakban már szinte senki nem tartotta be, hiszen az állandó háborúskodás minden olyan felhalmozást fel élt, amely a mezőgazdaságból keletkezett, mert a katonákat élelmezni kellett és a földeken a termelés nem tudta biztosítani a szükségleteket és így sok esetben behozatalra szorult az ország és a feltételek az akkori külkereskedelemben hasonlóak voltak, mint a hazai kereskedelemben. A törölt fejezet végén jól látható egy rendelkezés arról, hogy a társulások szerződése milyen formát kell, hogy öltsenek. Álljon itt egy idézet erről.

„Ha egy awélum awélumnak társulás céljából pénzt adott, a nyereséget, vagy veszteséget, amely elő fog állni: az isten előtt arányosan osszák meg” (X§)

A sztélé hátoldalán megtalálható a kereskedelmi vállalkozásokról szóló rendelkezés, amely szabályozza a kereskedelmi tevékenységet és a bizományosi tevékenységet. A kereskedelmi vállalkozó a meghatalmazottja közötti viszonyt, továbbá a modern bizományosi, és szállítványozási szerződésekhez szükséges teendőket. A bizományosi feladatok ellátásának feladatát ellátókra vonatkozó rendelkezéseket megtaláljuk a következő §-ban, amely az alapját biztosítja az ilyen kereskedelmi tevékenység bonyolításához, a törvény szabályozza a 99- 107 §-ban ezt a tevékenységet. A szállítványozási tevékenység összes idevonatkozó lehetőségeinek a szabályozása szintén itt található mag, a szerződések kötésének a szabályozása és bonyolításának a szabályozásával egyetemlegesen. (112§)

Egy utólagos betoldással is találkozunk, amely a rendészeti és igazgatási feladatok megoldásának a lehetőségeivel foglalkozik, ez alapvetően az italkimérések lehetőségeivel és azok tevékenységével foglalkozik, tehát a káros tevékenységek megfékezését látja az

italkimérésekben és a törvényalkotó, úgy látja, hogy az ilyen káros tevékenységet korlátozni kell, illetve számos tiltó határozattal meg kell szüntetni. Erre nézzünk meg egy ilyen tiltó rendelkezést. Idézem:

„Ha egy kocsmárosnő a sör ára fejében gabonát nem fogad el, ellenben –nagy súlyban- pénzt fogadott el, s ezen felül a sör árát a gabona árára csökkentette (?): erre a kocsmárosnőre bizonyítsák rá, s utána vessék őt vízbe (108§)

Ha egy kocsmárosnő, gonosztevők szervezkedvén házában, ezeket, a gonosztevőket le nem tartóztatta, és a palotához nem kísérte be: az a kocsmárosnő ölessék meg” (109§)

A fentiekből következik, hogy az Assuri kocsmák ajtajára kilehetett volna akasztani a mai figyelmeztető táblát, amely így hangzana („ne csaj, mert halállal lakolsz”), vagy a mai felhívás „18 év alattiakat nem szolgálunk ki”. Tehát abban a korban is megvolt az a felhívás a lakosság körében, amelynek az volt a feladata, hogy szeszes ital túlzott fogyasztásától vissza tartsa a lakosságot és nem utolsó sorban a bűnök elkövetői ellen irányult ez a szigorú törvényi előírás. Ez a tiltás nem csak az alkohol túlzott fogyasztóra rótt ki a megfelelő büntetést, de a vallási szervezetek vezetőit is szigorúan büntette, ha betértek volna a kocsmákba, tehát ebből is látható, hogy a kocsmákat általában a bűnözés melegágyának tekintették. Idézzünk fel itt is egy olyan rendelkezést, amelyből megtudhatjuk, hogy milyen lehetőséget szabad és, mit tilt a törvény az egyházi személyeknek. Idézem.

„Ha egy naditum-(vagy) entum papnő, aki nem lakik kolostorban, kocsmát nyitott, vagy pedig sörért kocsmába belépett, az ilyen nőszemélyt égessék meg (110.§)

Ha egy kocsmárosnő hatvan qum pihum sört (sör, vagy sörösedény) adott hitelbe: aratáskor 50 qum árpát kapjon. (111.§)

Továbbiakban a már a fentiekben ismertetett módon rendezték a kölcsönt és a jogilag is megfelelő módon a kezesség kérdését. Erre is lássunk példát: Idézem.

„Ha a –szálog- elzálogolja a házában ütlegetés, vagy rossz bánásmód következtében hal meg: a –szálog- gazdája kereskedőjére bizonyítsa rá, s ez esetben, ha (a szálog) awélum fia (volt), (a kereskedő) fiát öljék meg: ha (az illető) awélum rabszolgája (volt) 1/3 manum ezüstöt fizessen, s ezenkívül minden néven nevezendő dologban, amit csak adott, vesztes legyen” (116 §)

A törvénykövön megtalálható rendelkezések közül ezekután következnek azok a §-ok, amelyek megreformálják az eddigi gyakorlatot, hiszen részben feloldásokat láthatunk, és természetesen számos helyen szigorításokat. Erre is nézzünk egy példát. Idézem:

„Ha egy awélumot - kötelesség kényszerítette -, s ezért feleségét, fiát, vagy lányát pénzért eladta, vagy akár –(adóssági) szolgálatra- engedte át, három évig megvásároljuk, vagy a – (hitelező) gazdájuk- házában dolgoznak, s a negyedik évben felszabadulásuk eszközöltessék.” (117.§)

A megőrzés és a raktározásra mi is vonatkozott, hiszen az előbbi §-ban nem szerepeltek az ilyen megközelítése a kérdésnek. Idézzünk fel ebből is:

„Ha egy awélum egy awélumnak ezüstöt, vagy bármi néven nevezendő dolgot akar megőrzésre átadni, mindazt, amit csak át akar adni, tanúknak mutassa meg, és szerződést állítson ki, s úgy adja át megőrzésre. (122§) Ha tanúk és szerződés nélkül adta megőrzésre, s azután ott, ahova odaadta, letagadták neki: ezügyben keresetnek nincs helye” (123§)

A házassággal és annak minden következményével számos § foglalkozik, hiszen a házasság is valahol egy szerződés a két fél között. A házasság és a család fogalmának az összekeverését tisztázza a törvény, tehát ne lehessen hamisan vagyonszerzés céljából házasságot kötni, mert azt a törvény megfelelő szankcióval jutalmazza. A jog a férjnek az asszonya felett teljhatalmú uralmat biztosított (128-195§). Legyen erre is itt példa:

„Ha egy awélum feleséget vevén, szerződést róla nem kötött: ez a nő egyáltalán nem tekinthető feleségnek.” (128.§)

Nézzük meg milyen volt a helyzete annak a nőnek ki a férjével házasságot kötött, vagyis hivatalosan is szerződött a két fél. Lássunk erre is egy jogi formulát.

„Ha egy awélum felesége más férfival feketében érettet: (megkötozvéen vessék őket a vízbe. Ha az asszony ura életben hagyja feleségét: a király is életben fogja hagyni) szolgáját. (129.§)

Nézzük meg, aki másnak a feleségét megerőszakolta, milyen büntetés kiszabására számíthat.

„Ha egy awélum egy awélum feleségén...erőszakot tett, és a nő öleiben fekve érték őt, ez az awélum ölessék meg, a nő pedig mentessék fel” (130.§)

Ha a feleség házasságtörés gyanújába keveredett, a törvények különbséget tettek aszerint, hogy a férje gyanúsította e meg, vagy pedig a szomszédok vetették a szemére az erkölcstelen viselkedését. Lássunk erre is példát.

„Ha egy awélum feleségét tulajdon férje vádolta meg, azonban más férfival fektében nem fogatott meg (ez a nő) az isten életére esküdjön meg, s ezután a házába térjen vissza.” (131.§)

„Ha egy awélum feleségére egy más férfi miatt - ujjat nyujtanak ki -, azonban más férfival fektében nem érték őt (ez a nő) férje kedvéért a folyóba merüljön” (132.§)

Ebben az esetben a vízi ordellária döntött, mert ha a nő nem fulladt bele a vízbe, akkor nem volt bűnös, ha igen, akkor elnyerte a méltó büntetését, ezt a feladatot mindenkor a férjnek kellett elvégeznie. A házasság felbontásának már ebben az időben megvoltak azok a feltételei, ami miatt fel lehetett bontani a házasságot, ilyen volt a meddőség, de ez is csak akkor működött jogszerűen, ha a nő gyógyíthatatlan beteg volt, tehát nem tehetett arról, hogy a meddőség állapota megült fel rajta. Nézzünk erre is egy példát.

„Ha egy awélum feleséget vevén, azt la'bum –láz (?) fogta el, s (az awélum) másik nő vételére határozta el magát, akit a la'bum –láz (?) fogott el nem bocsáthatja el : egy (részére) épített házban lakván, amíg csak él,(férje) tartsa őt el” (148.§)

Ha mégis kimondták a válást a fenti jogi formula alapján, akkor a törvény kimondta, hogy a férj köteles gondoskodni a beteg feleségéről és annak minden ellátásáról. A jogi szabályozás nem tiltotta a nő, vagy a feleség által kezdeményezett válást, hiszen ez a jog nem csak az Asszíroknál volt elfogadott, hanem jóval korábban ott élt népeknél is ez a jogi elfogadottság létezett, így a Sumer társadalomban ez természetesnek számított, de nézzünk erre is egy passzust.

„Ha az asszony a férjét meggyülőlvén – Hozzám ne nyúlj – mondotta (neki) a (nővel kapcsolatos) tényálladék kerülete hatóságánál állapíttassék meg, s ezután, ha (a nő) gondos volt, s hibáival nem birt, férje ellenben – eljárván – nagyon – megkevesbítette – őt: ennek az asszonymnak ne legyen büntetése: -házassági ajándékát – vevén, költözzék atyja házába” (142.§)

Azt tudnunk kell, hogy a feleségnek nagyon komoly teendői voltak a házasságának a működtetése terén, voltak olyan feltételek, amelyek nem voltak bocsánatos bűnök. Ilyenek voltak, ha a feleség kicsapongó életet élt, mert a kapós asszonyt a törvény nagyon szigorú elbírálás alá vetette. Erre is lássuk a példát:

„Ha a (nő) nem volt gondos – eljárogatott – házát – szétszórta-, és férjét – megkevesbítette -: ezt az asszonyt vessék vízbe” (143.§)

A bűncselekmények elkövetőire igen komoly büntetés várt, de arra a feleségre különösen, aki orv gyilkossággal szabadult meg a férjétől. Idézzük fel az idevonatkozó rendelkezést.

„Ha egy awélum felesége más férfi miatt férjét megölette: ezt az asszonyt húzzák karóba” (154.§)

A verfertőző személy büntetése sem volt olyan cselekmény, amit az Asszír igazságszolgáltatás könnyedén vett volna. Úgy tartották, hogy az ösközösből itt maradt csökevény lehet ez a cselekmény, éppen ezért számkivetés volt a legnagyobb büntetése. Szeretném megjegyezni a mai társadalmak is ezt a büntetési formát, alkalmazzák, de már

finomítottabb formába, de a hasonlóságot még ma is fel lehet fedezni, különösen az iszlám jogban, de térjünk vissza az Asszír jog idevonatkozó §-ához. Lássunk erre is egy példát:

„Ha egy awélum tulajdon lányát – ismerte meg -: ezt az awélumot a városból űzzék ki” (154.§)

Az örökléssel kapcsolatban sem lehetnek illúzióink, mert volt egy elfogadott szabály, amely szerint lehetett örökölni, de ettől el is lehetett térni, mert az érdemesség logikája alapján is örökölhettek az a személy, aki érdemes volt arra, tehát a legkedvesebb fiú is örökölhettek, de ebben az esetben a legidősebb kizárásra került az örökségből, vagy az arányosság elvét kellett figyelembe venni. Lássunk erre is példát.

„Ha egy awélum fiúörökösének, akit szeme kedvel, földet, kertet, vagy házat ajándékozott és (erről) okmányt írt számára: azután, hogy az atya – végzetére ment -, amikor a fivérek osztozkodnak, (ez a fiú örökös) az atya adta juttatást vegye át, és azonfelül az atyai ház vagyonában együttesen osztozkodjanak” (165.§)

Az Asszír társadalomba is esetenként előfordult, hogy az örökhagyó, még életében másként rendelkezett arról, hogy miképpen öröklik a vagyont az örökösök, de a kitagadás intézményét el kellett fogadni a jognak, tehát a jog ismerte a kitagadás intézményét és annak az érvényre juttatásának a kötelezettségét, ismerte, de a bíróságnak meg kellett vizsgálni a kitagadás jogosságát. Lássunk erre is egy példát, hogy miként is fogalmaz az Asszír jog e tekintetben. Idézem:

„Ha egy awélum fia kitagadásra szánta el magát, a bírácnak - fiamat ki akarom tagadni – mondta: a bírác (a fiú) ügyét vizsgálják meg, s ha a fiú nem terhelte magát az örökségből való kitagadással járó nagy bűnnel: az apa a fiát az örökségből nem tagadhatja ki. (168.§)

Ha a fiú apjával szemben az örökségből való kitagadást maga után vonó nagy bűnnel terhelte magát: első ízben bocsássanak meg neki: ha azonban másodízben is súlyos bűnnel terhelte magát: az apa fiát az örökségből kitagadhatja” (169.§)

Az özvegyek is köthettek újabb házasságot, de mind ezeknek megvoltak a törvényi feltételei, tehát nem rendelkezett a maga szabadságával az asszony, hiszen újabb házba való beköltözését a bíróságnak is helyben kellett hagyni. Nem azért volt erre szükség, mert az özvegy nem rendelkezhetett a maga szabadságával, hanem azért, mert ha kiskorú gyermek maradt a csonkává vált családban a gyermeket védte a törvény, mert egy újabb házasság esetében a gyermek ki lehetett téve a mostohák nehéz sorsának. A gyermekvédelem fontos eleme volt az Asszír jognak, de az újabb családalapítás is veszélyeztethette a csonkacsaládból származó gyerekeket, amely nem volt elfogadható, különösen akkor nem, ha fiúgyermekről, vagy gyerekekről volt szó. A bíróság tüzetesen megvizsgálta az új házasság minden lehetőségét, hiszen az előírásoknak meg kellett felelni, el kellett tudni tartani a csonka családból érkező gyerekeket. Nézzünk erre is egy példát az Asszír jogból: idézem

„Ha az özvegy, akinek a fiai kiskorúak, másvalaki házába való – költözésre – szánja el magát: a bírác (tudta) nélkül ne – költözzék be -, s amikor másvalaki házába költözik: a bírác állapítsák meg korábbi férje házában állapotát, s korábbi férje házat bízzák rá a későbbi férjére és erre az asszonyra, és erről állítsanak ki - táblát – részükre (velük?): (ők ketten) gondozzák a házat, és neveljék fel a kiskorúakat. Háztartási eszközöket pénzért nem adhatnak el, s az olyan vevő, aki az özvegy fiainak háztartási eszközeit megvásárolja, pénzében vesztes legyen, a holmi pedig a gazdához térjen vissza” (177.§)

A gyermekvédelem nem csak az új házasságkötésre volt ilyen szigorú, hanem a kitétt (lelenc) gyerekek esetében is, de a háborúk idején szülőket vesztett gyermekek megvédése érdekében legalább ilyen szigorúak voltak a feltételek. El lehet gondolni, hogy a szünni nem akaró háborúk idején, hány gyermek vesztette el a szüleit, legtöbb esetben a családfenntartó családfőjét. A háború nehéz sorsot rótt a katonacsaládokra, mert nem volt egy életbiztosítás a háborúban való részvétel, hiszen tudjuk azt, hogy az áldozatok sokkal nagyobbak voltak,

mint, amit a királyfeliratok bevallanak. Ennek a helyzetnek a kiváltására igen szigorú törvények uralkodtak. Lássunk erre is egy példát a törvény idevonatkozó §-ból.

„Ha egy awélum egy kiskorút –saját nevében - - fiúságra vett -, és azután felnevelte őt: az ilyen neveltért igényper nem indítható. (185.§)

Ha egy awélum egy kiskorút – fiúságra vett -, s amikor felvette őt, (ez) apját és anyját keresi: az ilyen nevelt apja házába térjen vissza” (186.§)

A kézművesek és iparosok is örökbe fogadhattak fiatalokat, vagy a tanítványait, azzal a feltétellel, hogy kitanítják őket a mesterségre. A törvényi szigorú szabályozásnak köszönhető, hogy a gyerekek kicserélését már szigorúan büntették, tehát nem lehetett olyan, hogy a gyerek nem tetszik és mehet máshova, hiszen a törvény védte. Nézzünk erre is egy példát.

„Ha egy awélum fiát szoptatós dajkának adván, ez a fiú a szoptatós dajka kezén meghalt, s a szoptatós dajka (a fiú) apja (tudta) nélkül más fiút szerződtetett: bizonyítsanak rá (a dajkára), és mert (a fiú meghalt) apja és az anyja (tudta) nélkül más fiút szerződtetett, mellét vágják le” (194.§)

A gyermekekről is rendelkezik a törvény, és pedig olyan formába, hogy a gyermek köteles engedelmessé válni feltétel nélkül az atyjuknak, vagyis a szülőnek. Idézzük fel az idevonatkozó előírást, szabályt.

„Ha egy fiú apját megütötte: két kezét vágják le” (195.§)

A továbbiakban beszélnünk kell a megtorlás törvényeiről, hiszen az Asszír jog jelentős szerepet szán ennek a jogi kategóriának, hiszen ezek mindenkor osztály jellegűek.

„Ha egy awélum – awélum fiának – szemét elpusztította: pusztítsák el az ő szemét is” (196.§)

„Ha a muskénium szemét pusztította el: vagy a muskénium csontját törte el: egy manum ezüstöt fizessen” (198.§)

„Ha az awélum rabszolgájának szemét pusztította el, vagy awélum rabszolgájának csontja törött el: (a rabszolga) árának felét fizesse meg” (199§)

„Ha egy awélum – awélum lányát – megütötte, és méhmagzatát elvesztette vele: 10 siqlum ezüstöt fizessen méhmagzataért.” (209. §)

„Ha ez a nő meghalt: (a megütő) lányát öljék meg” (210. §)

„Ha egy awélum rabnőjét megütvén, annak méhmagzatát elvesztette: 2 siqlum ezüstöt fizessen” (213. §)

„Ha az illető rabnő meghalt: 1/3 manum ezüstöt fizessen” (214. §)

Ha a fentiekben felsoroltak esetében orvos is ellátta a sérültet, akkor tiszteletdíj járt az orvosnak, amit a törvény pontosan szabályozott. E felől vita nem is keletkezhetett, hiszen le volt írva a törvényben, hogy az ilyen orvosi beavatkozásokért mennyi fizetség jár, tehát a sérülést okozónak a másik félnek kötelező volt a kártalanítás, amely nem éppen kis összeg volt, még rabszolga esetében sem. Ha életet mentett az orvos, akkor komoly orvosi költséget kellett kifizetni a sérülést okozónak a másik fél számára, tehát az orvosi tevékenység minden olyan eleme szabályozva volt, ami ahhoz kellett, hogy az orvos megfelelő munkát tudjon elvégezni. Különösen igaz volt akkor, amikor az orvos műtétet hajtott végre a sérültön, mert azt a sérülést okozónak meg kellett téríteni. Nézzünk erre is néhány példát. Idézem:

„ha egy orvos egy awélumon bronzkéssel nehéz sebet ejtvén, az awélumot megmentette, vagy akár egy awélum szemtályogát (?) bronzkéssel megnyitván, az awélum szemét megmentette: 10 siqlum ezüstöt kapjon” (215. §)

„Ha (a beteg) awélum rabszolgája: a rabszolga gazdája az orvosnak 2 siqlum ezüstöt adjon” (217. §)

„Ha az orvos az awélumon bronzkéssel nehéz sebet ejtvén, az awélum halálát okozta, vagy pedig egy awélum szemtályogát (?) bronzkésével megnyitván: az awélum szemét elpusztította: annak a kezét vágják le” (218.§)

„Ha egy orvos muskénium rabszolgáján bronzkéssel nehéz sebet ejtvén, annak halálát okozta: rabszolgát adjon kárpótlásul a rabszolgáért.” (219. §)

Az építőmesternek is hasonló képen kellett felelni minden munkájáért, vagyis ha nem megfelelően látta el a feladatát kártérítéssel tartozott a megrendelő irányába. Lássuk erre is példát a törvényből: idézem:

„Ha az építőmester egy awélumnak házat épített, de munkáját nem készítette el szilárdul, úgy, hogy a ház, amelyet épített, összedőlt, s a ház gazdáját megölte: az illető építőmester ölessék meg.” (229. §)

„Ha a ház gazdájának a fiát ölte meg: az illető építőmester fiát öljék meg.” (230. §)

„Ha a ház rabszolgáját ölte meg: az építőmester rabszolgájának megfelelő rabszolgát adjon a ház gazdájának.” (231. §)

A Mezopotámia területén történő hajózást is szabályozták, hiszen az ott keletkezett események sem maradhattak ki mind azon szabályozásokból, mert a felelősség kérdését még itt sem lehetett átruházni másra, vagy másokra. Ezekre, a feladatokra koncentrálnak legalább kétféle szabályozást ismerünk, idézzük fel a törvény idevonatkozó rendelkezéseit.

„Ha egy hajóépítő egy awélum számára hajót tatarozván, munkáját nem végezte el megbízhatóan, úgy, hogy az a hajó még ugyan abban az évben léket kap, (vagy más) baja eszik: a hajóépítő szedje szét ezt a hajót, és csinálja erősebbre –saját vagyonából – és az erősre készített hajót adja át a hajó gazdájának.” (235. §)

„Ha egy evezős (szél ellenében haladó) hajó vitorlás hajónak ütközvén, azt elsüllyesztette: a hajó gazdája, akinek a hajója elsüllyedt, mindent, ami a hajóban elpusztult, isten előtt jelentsen be, s ez esetben az evezős hajó vezetője, aki a vitorlás hajót elsüllyesztette, hajóját és minden elsüllyedt holmiját meg fogja neki téríteni.” (240. §)

A mezőgazdaságot sem kerülte el a szabályozás, hiszen az ott végzett munkákat is szabályozták, mert a munkálatokkal számos esetben kárt is lehetett okozni. Ilyenek voltak a jószágok által okozott károk, amelyet minden esetben meg kellett téríteni a károkozónak, de ne feledkezzünk el az igavonó állatokról, azok bérletéről, vagy az általuk okozott károk megtérítéséről. Külön ki kell emelnem a mezőgazdasági munkások jogairól, szülő jogállásról, a munkások kötelezettségeiről, valamint a végzett munka minőségéről szóló rendelkezést. A pásztorkodás lehetőségeiről, a velejáró felelősségről, a pásztorkodással járó kötelezettségekről, az okozott károk megtérítéséről, valamint a szerződések megkötésének a felelősségéről, hogyanjáról, mikéntjéről. Lássunk erre is példákat, hiszen a fentiekben felsoroltak esetében a 141. §-tól a 167. §-ig tárgyalja a törvény, lássuk a példákat.

„Ha egy awélum örökre öklelős, és bár kerülete (hatósága) figyelmeztette őt rá, hogy ökre öklelős, ő még sem látta el védőburokkal szarvait, és nem kötözte meg az ökrét úgy, hogy ez az ökör egy –awélum fiát- felöklelvén, annak halálát okozta: az (ökör gazdája) ½ manum ezüstöt adjon.” (251. §)

„Ha egy pásztor, akinek szarvasmarhák vagy juhok adattak át legeltetésre, gonoszsgot követett el: a bélyeget (az állatokon) megváltoztatta, és az(állatokat) pénzért eladta: bizonyítsonak rá, s erre a szarvasmarhákat s juhokat, amelyeket ellopott, tiszszeresen térítse meg a gazdájának.” (265. §)

„Ha a karámban –istencsapása támadt-, vagy orozlán öldökölt: a pásztor isten előtt tisztázza magát, s a karám –csapását- a karám tulajdonosa vállalja (266. §)

„Ha a pásztor hanyagságból a karámba mételyt (?) engedett kitörni: a pásztor hibájából keletkezett métely okozta kárt a szarvasmarhákban és juhokban teljesen tegye jóvá, és így adja vissza gazdájuknak.” (267. §)

A törvénykönyv a büntetések megfelelő szabályozása mellett meghatározza a bírósági szolgálatok megfelelő bérét is, amely a hatóság munkáját ismeri el, tehát a jogszolgáltatás nem önmagáért való volt, hanem a jogi segítség igénybe vevőinek az megfelelő bér megfizetése mellett szolgáltatott jogi igazságot, de azt is tudnunk kell, hogy a bírósági per vesztese köteles volt a per költségeit megfizetni, vagy a per nyertesének a bíróságra költött összegével a nyertest kártalanítani. Ennek az volt az oka, hogy a pert kerüljék el a vitatkozó

felek, mert jogszolgáltatás csak lehetőség az igazság megállapítására, de azt valakinek meg kell fizetni, tehát a cél nem más volt, mint a megegyezés keresése a bíróság helyett. A bérelt jószágok bérét sem lehetett minden olyan lehetőséggel bérelni, hogy annyit kérhetett volna érte, amennyit akar, mert az ilyen és e féle lehetősége nem volt a bérbe adónak, mert a bérlésekre is szabott normák álltak rendelkezésre. Lássunk erre is példákat.

„Ha egy awélum ökröt bérelt cséplésre: 20 Qum árpa a bére.” (268.§)

„Ha egy awélum bérest bérelt: az év elejétől az ötödik hónapig 6 se'um ezüstöt adjon egy napra, a hatodik hónaptól az év végéig 5 se'um ezüstöt adjon egy napra.” (273.§)

„Ha egy awélum (uszá) lyt bérelt: béréül egy napra 3 se'um ezüstöt, ha evezős hajót bérelt: béréül 21/2 se'um ezüstöt adjon” (275.- 276.§)

„Ha egy awélum rabszolgát, vagy rabszolganőt vásárolván (kezességi) hónapja még nem telt el, amikor nyavalya tört ki rajta: eladójának szolgáltatassa vissza (a rabszolgát, vagy a rabszolganőt) és a vásárló az ezüstöt, amelyet fizetett, vegye vissza.” (278.§)

„Ha egy rabszolga gazdájának azt mondta –Te nem vagy az én gazdám -: gazdája rábizonyítván, hogy az ő rabszolgája, (a rabszolgának) vágja le a fülét.” 282. §)

A törvénykönyv befejezőrésze kimondottan arról szól, hogy miként az istenek ítélkeznek, úgy a földi törvényeknek is ennek megfelelően, kell el látni a feladatukat, az istenek és a király örökigazságáról beszélnek, melyet nem lehet felül bírálni. Lássunk erre is néhány példát.

„Samasnak, az egek és a föld hatalmas Birájának rendeletére az én igazságszolgáltatásom jusson érvényre az országban, Marduknak, az én Uramnak szavára képmásaim megrongálóira ne találjanak, s az É- szagilában, amelyet szeretek, nem jó emlékezetben vajha örökre fennmaradna!... Ha az illető awélum szavaimra, amelyeket oszlopomra írtam, nem halgat, átkaimat semmibe veszi, s az istenek átkától nem félvén, a megítéltem ítéletet kivakarja, szavamat visszavonja, képmásaimat megváltoztatja, névaláírásaimat kivakarván, saját nevét írja (helyére)... a nagy Anum az istenek atyja, uralmam elrendelője, a királyság ragyogását vegye el tőle, kormánypalcáját törje össze, sorsát átkozza meg: Enlil, az Úr, a végzet meghatározója... elnyomhatatlan zavargást, vesztét előidéző forrongást szítson ellene tulajdon székvárosában, és sóhajokkal terhes uralmat, inséges éveket, fel nem derülő sötétséget szempillantás alatti halált szabjon ki számára végezetül: a városa vesztét, népe szétszóratását, királysága bukását, nevének és ivadékainak az országból való kiirtását mondja ki tekintélyes szájával!”

A törvénykönyv befejezőrésze minden olyan feladatot a király tekintélyének a növelésére ruház át, amely a tisztességes bíró szerepét biztosítja számára, tehát ítélhet, de fel is menthet. Ez azt biztosítja számára, hogy az országban korlátlanok a lehetőségei, és minden olyat megtehet, ami erősíti a hatalmát, tehát a hatalmát az égiektől kapta, elvenni is csak az égiek vehetik el. Ebből a megközelítésből az következik, hogy a hatalomváltás csak a halálával következhet be, vagy akkor, ha érdemtelené vált az uralkodásra és elkergették a trónról, de ebben az esetben általában a halál a megváltó eszköz, hiszen az új király nem engedheti meg magának, hogy az ellenlábasa bármikor a hatalom birtokosa lehessen, mert az anarchiát szülne. Ha észre vettük, akkor az ilyen esetek elkerülése érdekében olyan átkokat mond, amelyeket csak az istenek tudnak más irányba megoldani, tehát a lehetőségek nem egy széles skálán mozognak. Nézzünk erre is egy részletet, hiszen a királyra ugyan úgy vonatkozik, mint az alattvalókra: idézet:

„...Őt magát, ivadékát, országát, harcosait, népeit, valamint a hadseregét vést hozó átkokkal átkozta meg”

Ebből is látszik, hogy a királynak mekkora hatalma volt, hiszen az átká felért az istenek átkával, amely az elátkozottat a megsemmisülésre ítélte. Tudnunk kell, hogy az ókori emberek iszonyodtak az istenek átkától, amelyek jóval nagyobb hatással voltak az akkori emberekre, mint a földi büntetések. A törvények alkotói nagyon is jól tudták, hogy mivel lehet leginkább hatni az egyszerű polgárokra, vagyis az emberekre, hiszen az istenek kezét

elveszíteni nem volt más, mint az istencsapását elviselni. A törvényalkotók ebből is láthatóan nagyon jó pszichológusok voltak, mert ezzel is tudtak félelmet kelteni és hatni az emberekre. Az élet folyamán természetesen Asszíriában ezek a törvények vagy szigorodtak, vagy némelyek enyhültek, de elmondható, hogy olyan jelentős változáson nem mentek át, hogy ne ismernénk rá az eredeti Hamurappi törvényekre. Igaz Hamurappi is a törvényeinek nagy részét úgy vette át a Sumer törvényekből, de a szigorot igen, azonban a kegyet nem vették át, mert Hamurappiéknak már az túl liberális lett volna, holott a Sumer törvényekben a szigor és a humánus egyensúlyban volt, míg az átvett, az, részben megváltoztatottakban a szigor és a kegyelmet nem ismerő §-fusok kerültek előtérbe. Az Asszír jog megerősítette a zsarnokság lehetőségét, mert a törvények szavakban szabtak határt az ilyen jellegű jogi túlbujánzásnak, a humánus szinte eltörpült a szigor mellett, de a jog és az állam működése témakörnél ezt részletesen ki fogom fejteni.

Asszír törvények ismertetése

Az Asszír törvények a közigazgatás fontos részét képezte, hiszen minden ennek volt alávetve. Azt látni kell, hogy az Asszírok a Hamurappi törvényeit szinte kivétel nélkül átvették, igaz a fejlődésnek megfelelően alakították tovább, ha úgy tetszik, folyamatosan módosították a kor szellemének megfelelően. Gondoljunk arra a tényre, amit az előző fejezetben részletesen leírtam, de nem jelenti azt, hogy a változások alapjaiban megváltoztatták volna az alap elgondolás lényegét. Ha az államiság kérdését boncolgatnánk, akkor bebizonyosodik az, hogy a törvények fontos szerepet töltek be az államiság pontos megvalósulása terén. Tehát ebben a korban jutunk el odáig, hogy a jog kialakulásával létre jön egy új hatalmi ág, még akkor is igaz ez a felfogás, ha sokan majd vitatkoznak ezen, mert az állam mellett nem a király az elsőszámú bíró, hanem a választott bíróság választott bírója, kire ugyan úgy vonatkozik a törvény, mint bár mely alattvalóra, de még a királyra is. A törvényességet vizsgáljuk, akkor eljutunk oda, hogy a törvények olvasatából kiderül, hogy ami itt megjelenik, nem más, mint az emberiség legjelentősebb alkotása, még akkor is, ha sokan ezt kétségbe vonják. Az Asszír törvényesség az ősi babiloni Hamurappi törvényeire épült és mégis láthatjuk, hogy nem csak a Babiloni kultúrtörténetről kapunk tájékoztatást, hanem az Asszír kor fejlődése is benne foglaltatik, de az emberiség fejlődéséről is nyújt számunkra felvilágosítást. Az Asszír törvényekben vannak olyan részek, ahol a szerződéseket szabályozza, míg mások a gazdaság kérdéseit szabályozzák. Ilyenek a szántóföldek megműveléséről szóló passzusok, vagy a gátak és töltések rendszerének a karbantartásáról szóló passzusok, kertek és legelők védelmének jogi szabályozásáról, vagy a kereskedelem jogviszonyának és a pénzforgalom, a kölcsönök jogi szabályozását teszik lehetővé. A törvény határozott céllal fogalmazza meg a hadkötelezettség szükségességét, a vagyon ellen elkövetett bűnök megtorlására vonatkozó paragrafusokat, a hamistanúzás, vagy az igazságtalan bírói döntések miatt kiszabható büntetések kiszabásának szabályait. Bizton állíthatjuk, hogy az Asszír jogban mindent megtalálunk, ami feltétlenül kell a jogállam megteremtése területén. A jogállam

megteremtését szolgálja a jog és ezzel a joggal él is az Asszír állam. A jog adta lehetőséggel él is az állam, de természetesen ez jelzi is a műveltségük fokát, még akkor is igaz, ha tudjuk, hogy igen szigorúak voltak ezek a törvények. Meg kell állapítani, hogy nem csak szükségesek voltak, de célravezetőek is voltak ezek a törvények, ez nem azt jelenti, hogy egyet kell érteni a drákói szigorral, de a tartalmuk és az értelmüket azért kell komolyan venni, mert egy normát adnak az emberiségnek, jelzik a szabályok követésének az elvárását. Ebben a munkámban szeretnék egy olyan hiánypótló anyagot közzé tenni, ami pótolná az ismeretanyagunkat, a kor szellemét meg tudná mutatni a mai olvasóinknak.

Hamurappi törvényei

Hamurappi törvényi az utókorra egy sztélén maradt meg, amit úgy nevezünk, hogy a Hamurappi törvényköve. Ez a kősztélé másolatban volt látható a Bagdad Múzeumban, de a sztélé anyaga is komoly időt álló anyagból készült, hiszen diorit (bazalt) az anyaga. Ezen a sztélén a törvény nem paragrafusokban van feltüntetve, hanem folyamatos közlés alapján, de az utókor már a paragrafusokba (ezt a jövőben a nemzetközileg elfogadott jellel fogom jelezni §) szedett szöveget ismeri. A feldolgozás alapjául használom Mähler Ede kitűnő munkáját, amelyben közli a törvény teljes szövegét, a fordítás értelemszerű változásait megteszem, mert a felfedezések számos helyen pontosították a szövegeket, leg inkább azokon a területeken, ahol hiányosak voltak a szövegek sérülések miatt, vagy az óta, megtalálásra kerültek azok a dokumentumok, amellyel kitudjuk, ma már egészíteni a hiányzó szövegeket. A törvény §-ain belül a személyes megszólítást az eredeti szóval jelzem (awélum), ezt azért teszem, mert a nemzetközi irodalom is ezt a megfogalmazást alkalmazza. A szöveges rész korrekciója alig tér el az eredeti feldolgozástól, de meg kell tenni a korrekciót, mert így érthetőbb a szöveg, vagy a tartalom válik érthetőbbé.

Törvénygyűjtemény

1. § Ha egy awélum mást rágalmozva gonosz tettel vádol, anélkül, hogy bizonyítékokat szolgáltatna, halállal lakol.
2. § Ha egy awélum mást gyanúval illet, a gyanúsított a folyóba vesse magát: ha a folyó elragadja, a gyanú valósnak bizonyult és a vagyona a gyanúsító tulajdonába megy át: ha azonban sértetlen marad, akkor ártatlan, a gyanúsító megölessék és annak a vagyonát az ártatlanul gyanúsított felvegye a birtokába.
3. § Ha az awélum a per alkalmával a törvényszék tagjait rosszakarattal vádolja, de bizonyítékkal nem szolgálhat, megölessék.
4. § Ha egy awélum a törvényszék tagjait megvesztegetéssel vádolja (anélkül, hogy bebizonyítaná) az-az awélum a büntetését viselje.
5. § Ha valamely per az ítélethozatal és a megszővegezése után a bíró hibája folytán hibásnak bizonyul, az illető bíró a fellebbezési büntetésnek tizenkétszeresében marasztaltassék el és nyilvánosan örökre fosztassék meg a hivatalától.
6. § Ha egy awélum templomi, vagy királyi vagyont lop, megölessék, az orgazda is halállal bűnhődjön.
7. § Ha egy awélum ezüstöt, vagy aranyat, rabszolgát, vagy rabszolganőt, barmot, juhot, szamarat, vagy más egyebet vesz családfiútól, vagy rabszolgától a hatóság közreműködése és adásvételi szerződés nélkül, tolvajnak tekintessék, és mint ilyent megölessék.
8. § Ha az awélum barmot, vagy juhot, szamarat, vagy disznót lop, a harmincszorosát adja vissza, ha a lopott jószág a templomé, vagy a királyi udvaré volt, a tízszeresét pedig, ha udvarbelinek a tulajdonát képezte. Ha a tolvaj a vagyoni kötelezettségnek nem tehet eleget, azt megölessék.
9. § Ha az awélum valamit elveszít és azt másnál találja, aki azt állítja, hogy megvette és az előljároság előtt kifizette, a tulajdonos azonban tanúk által bebizonyíthatja, hogy az elveszett tárgy az övé, akkor a vevő az eladót és a vételnél közreműködő előljároságot, a tulajdonos pedig a tanúkat hozza a bíró elé: ez vizsgálja meg az ügyet és eskesse meg az előljároságot és a tanúkat, a tulajdonos visszakapja az elveszített tárgyat és a vevő kifizetett összegéért kárpótlást nyerjen az eladó vagyonából.
10. § Ha a vevő sem az eladót, sem a közreműködő hatóságot nem nevezheti meg, az elveszett tárgy tulajdonosa az állítását tanúval igazolja, akkor a vevő bűnhődjék tolvaj gyanánt és megölessék, míg a tulajdonos visszanyerje az elveszett tárgyat.
11. § Ha az elveszett tárgy tulajdonosa állítását tanúval nem igazolja, rosszakaró, és mint rágalmozó megölessék.
12. § Ha az eladó meghalt, a vevő az eladó vagyonából a per értékét ötszörösével nyerje.
13. § Ha a vevő a közreműködő hatóságot nem állíthatja bíróság elé, a bíró hat havi időközt jelöljön meg, és ha ennek elteltével sem jelenik meg a vevő által megnevezett hatóság, a vevő, mint rosszakaró az illető per büntetését viselje.
14. § Ha az awélum másnak a serdüetlen fiát ellopja, megölessék.
15. § Ha az awélum az udvarnak, vagy valamely udvarnoknak rabszolgáját, vagy rabszolganőjét elszökteti, az megölessék.
16. § Ha az awélum az udvarnak, vagy valamely udvarnoknak elszökött rabszolgáját, vagy rabszolganőjét befogadja a házába és a háznagy nyilvános kikiáltására sem szolgáltatja ki, az megölessék.
17. § Az-az awélum, aki rabszolgát, vagy rabszolganőt nyílt mezőn elfog és az urához visszavezeti, az, két se'um ezüstöt nyerjen jutalmul a rabszolga ura részéről.
18. § Ha az elfogott rabszolga nem nevezi meg az urát, a hatóság elé vezetessék, ahonnan a tényállás megvizsgálása után urának adassék át.

- 19.§ Ha az awélum visszatartja a rabszolgát és nem az urának, sem a hatóságnak nem szolgáltatja ki, ölessék meg.
- 20.§ Ha az elszökött rabszolga találója elől is elszökik, eskü alatt jelentse be az ügyet a rabszolga urának és minden felelősség alól szabadul.
- 21.§ Ha az awélum betör, megölessék a színhelyen és ugyanott temessék el.
- 22.§ Ha az awélum rabol és elfogják, megölessék.
- 23.§ Ha a rablót nem fogják el, a megrabolt eskü alatt nevezze meg elrablott tárgyait és az illető helység lakói térítsék vissza az elrabolt jószág értékét.
- 24.§ Ha embereket rabolnak, a helység egy mina ezüstöt fizessen a családnak.
- 25.§ Ha a házban tűz üt ki és az oltásban segédkező a házban lévő tárgyra veti a szemét és ezeket ellopja, azt tűzbe dobassék.
26. § Ha egy katona, legyen az, tiszt, vagy közlegény, háború alkalmából kivonja magát a katonai kötelezettsége alól és maga helyett mást küld a harcba, ölessék meg és a helyettesítője vegye birtokba a jószágát.
- 27.§ Ha a tiszt, vagy a közkatona csatavesztés alkalmával fogságba kerül, hűbérbe adott földjét és a kertjét másnak bocsátják rendelkezésre, az előbbi a helységbe való visszatérésekor nyerje vissza a földjét és a kertjét.
- 28.§ Ha tiszt, vagy közkatona fogságba kerül és a fia a jószágának átvételére képes, adják át neki az atyjának hűbérbe adott földet és kertet.
- 29.§ Ha a fia még serdületlen és az átvételre képtelen, a föld és a kert egyharmada adassék át az anyjának fia felnevelése céljából.
30. § Ha tiszt, vagy közlegény földjét, kertjét és házát elhanyagolja és más veszi birtokba és megművelti, három év múlva az előbbi hazatérve visszaköveteli a földjét, kertjét, a házát, ne adják neki vissza, hanem tartsa meg az, aki birtokba vette és megművelte.
- 31.§ Ha csak egy évig elhanyagolja és azután hazatér, adja vissza neki a földjét, kertjét és a házát, hogy ismét meg művelhesse.
- 32.§ Ha az awélum háború alkalmával fogságba került tisztet, vagy közlegényt kivált és helységbe hoz vissza, ez váltsa ki magát, ha vagyonos, ha pedig nem, a helység temploma térítse vissza a váltságdíjat és, ha ez nem rendelkezik elegendő vagyonnal, az udvar váltsa ki. Földje, kertje és a háza nem használható váltságdíj.
- 33.§ Ha a főtiszt kivonja magát a katonai szolgálat alól és maga helyett mást küld háborúba, azt megölessék.
- 34.§ Ha a főtiszt tisztnek a tulajdonát vagy személyes szabadságát károsítja, vagy a király részéről neki adományozott jószágtól megfosztja, azt megölessék.
- 35.§ Ha valaki a király részéről tisztnek adott marhát, vagy barmot vesz, pénzét veszíti.
- 36.§ Tiszt, közlegény, vagy más hűbéres földje, kertje és háza nem adható el.
- 37.§ Ha az awélum tiszt, közlegény, vagy más hűbéres földjét, kertjét és házát megveszi, vételszerződése érvénytelen és a pénzét veszíti: a föld a kert és a ház az előbbi tulajdonosra száll vissza.
- 38.§ Tiszt, közlegény, vagy más hűbéres bérbekapott földjéről, kertjéről és házáról nem végrendelkezhetik sem felesége, sem lánya részére és nem használhatja föl adósságai kötelezettségek kielégítésére.
- 39.§ Azokról a földekről, kertekről, vagy házakról, amelyek saját tulajdonát képezik, végrendelkezhetik és adóssági kötelezettségek kielégítésére fordíthatja.
- 40.§ Más hűbéresnek oda adhatja hűbérbe a kapott földjét, kertjét és házát és a vevő a hasznot élvezheti.
- 41.§ Ha az awélum tiszt, vagy közlegény, vagy más hűbérestől átvett földet, kertet és házat kerítéssel lát el, ez a földnek, kertnek és a háznak a tiszt, vagy közlegény, vagy a hűbéres részéről ismét való birtokba vétele után az utóbbiak tulajdonába száll át.

- 42.§ Ha az awélum földet vesz át megművelés céljából és nem mutathat föl kellő eredményt, saját hibája esetén a szomszéd termésének megfelelő hozadékot legyen köteles nyújtani a termőföld tulajdonosának.
- 43.§ Ha egyáltalában nem művelte a földet és elhanyagolta, nem csak a szomszéd termésének megfelelő hozadékot köteles nyújtani a termőföld tulajdonosának, hanem a földet fölszántva és vetve is kell visszaadnia.
- 44.§ Ha az awélum terméketlen földet vesz át termékenyítés céljából, de a hanyagsága miatt kötelezettségének nem tesz eleget az a negyedik évben a földet fölászva, vagy fölszántva és vetve adja vissza a tulajdonosának és ezen kívül ez a személy tíz-tíz gán-onként tíz gúr gabonát fizessen.
- 45.§ Ha az awélum bérbbe adja a földjét, és a bért megkapta, a termésnek felhőszakadás, vagy más elemi csapás által bekövetkezett megsemmisülése esetében a kár a bérlőt éri.
- 46.§ Ha az awélum más szántóföldjét nem állandó bérért adja bérbbe, hanem fél, vagy harmadrészesre, a hozadék a bérbeadó és a bérlőt a részesedés arányában illesse meg.
- 47.§ Ha a bérlő az első évben nem jut elegendő hozadékhoz, földjét mással művelteti, a tulajdonos azért ne tegyen szemrehányást a bérlőnek, hiszen a földet megművelték és a termésből a szerződésnek megfelelően kap gabonát.
- 48.§ Ha az awélumnak kölcsön tartozása van és elemicsapás pusztítja el a földjét, vagy semmisíti meg a termést, vagy vízhiány következtében a föld terméketlen marad, úgy ebben az évben a hitelezőjének ne fizessen se, gabonát se kamatot.
- 49.§ Ha az awélum pénzt vesz kölcsön és termékeny földjét hitelezőjének biztosítékul adja azzal a kikötéssel, hogy megművelje és a termést betakarítsa, a termés a föld tulajdonosát illeti, aki köteles kölcsönadójának a kapott pénzösszeget kamatokkal együtt, valamint a föld megműveltetésének költségeit gabonában megtéríteni.
- 50.§ Ha vetett szántóföld volt a biztosíték, a termés a tulajdonosé és a kölcsön kamatjaival együtt készpénzben visszafizetendő.
- 51.§ Ha azonban nem rendelkezik pénzzel, a kölcsön vett összeg a kamatokkal együtt termésben fizetendő vissza.
- 52.§ Ha a föld megműveletlen maradt, a szerződés attól még érvényes.
- 53.§ Ha egy awélum elhagyja a töltést, ha az beszakad, és a mezőt elönti a víz, térítse meg a hanyagsága miatt a termésben keletkezett kárt.
- 54.§ Ha az awélum azt nem tudja megtéríteni, adják el a vagyonát és a vételösszeg a károsultak között osztassék fel.
- 55.§ Ha az awélum kinyitja a vízárkainak zsilipjeit és hanyagsága miatt a víz a szomszédainak földjét elönti, a termésben okozott kárt térítse meg.
- 56.§ Ha ez még a vetés idejében történik, tíz gan-onként tíz gur gabonát fizessen.
- 57.§ Ha a nyájtulajdonos, vagy a földbirtokos engedélye és beleegyezése nélkül lelegelteti barmait minden lelegelt tíz gan után húsz gur gabonát (tehát a lelegelt mennyiség kétszeresét) köteles fizetni, a lelegelt terület megmaradt termése pedig mindenkor a földbirtokosé.
- 58.§ Ha a nyájakat a mezőről való hazatérés és beszállásoltatás után lelegelteti, a lelegeltetett szántóföld az övé, a földbirtokosnak köteles tíz gan-onként hatvan gur gabonát fizetni.
- 59.§ Ha egy awélum a kertben a tulajdonosának tudta nélkül fát vág $\frac{1}{2}$ mina ezüstöt fizessen.
- 60.§ Ha az awélum a földnek kerté való átalakítása céljából azt kertésznek adja át és ez 4 éven átműveli, akkor az ötödik évben tulajdonos és a kertész osztozkodjanak és az előbbi a saját részét maga vegye művelés alá.
- 61.§ Ha a kertész nem fejezi be a föld megművelését és használhatatlan részt hagy hátra, ezt adják át neki a maga részének.

62.§ Ha a földet nem változtatja át kerté és az szántóföld volt, az ugaron hagyás minden éve után a szomszéd telek termésének megfelelő hozadékot fizessen és még azon kívül köteles a földet megművelhető állapotban a tulajdonosnak visszaadni.

63.§ Ha egy awélum az ugar megművelhető földé alakít át és ezután azt a tulajdonosnak szolgáltatja vissza, ez az első évben tíz gan-onként tíz gur gabonát fizessen a föld megművelőjének.

64.§ Ha az awélum a saját kertjét megművelés céljából kertésznek adja a rendelkezésére, ez a kert hozadékából két részt juttasson a tulajdonosnak, a harmadikat meg tartsa meg magának.

65.§ Ha a kertész nem műveli a kertet és így termése nincs, a kertész a szomszédja telkének megfelelően térítse meg a hozadékot. (A törvénykövön itt van a kivésés által okozott kb. 34.§ ra történő utalás, vagyis hézag)

Ezen a helyen a törvények §-usai hiányoznak, mert egészen a 100. § ig, ki van vésve a törvényköből, így a korábbi törvények alkalmazási területei ismeretlenek. Ma csak különböző helyekről tudjuk be azonosítani, hogy mit is tartalmazhatott a kivésett rész a törvénykövön, tehát a törvényesség alapjainál találunk példákat arra vonatkozólag, hogy mit is kell érteni a kivésett szakasz jogi értelmezése területén.

100. § Ha egy awélum pénzt vesz kölcsön, a kölcsön vett összeg és a kamatjáról állítson ki kötelezvényt és az esedékesség napjáig fizesse meg.

101. § Ha az esedékesség napján más helyen tartózkodik, mint a kölcsön adó, fizessen egy megbízottnak, aki az összeget átadja a kölcsönadónak.

102. § Ha egy awélum üzleti célból pénzt vesz föl és kárt szenved, a fölvett pénzüsszeget vissza kell fizetni.

103. § Ha azonban lopás következtében veszíti el a fölvett összeget, esküvel szabadulhat a visszafizetés terhéértől.

104. § Ha a kereskedő ügynöknek gabonát, gyapjút, olajat, vagy más egyebet ad át eladás céljából, az ügynök kötelezvényt állítson ki az összegről, amelyet annak idején (szerződésben rögzített időben) fizessen meg: erről pedig a kereskedő részéről nyugtát kapjon.

105. § Ha az ügynök a kereskedőnek kifizetett összegéről nem kap nyugtát, a nem nyugtázott pénz nem számítható követelésnek.

106. § Ha az ügynök a kereskedőtől pénzt vesz fel és ezután letagadja, a kereskedő a hatóság előtt esküdjék meg és az ügynök az összeg háromszorosát legyen köteles megtéríteni.

107. § Ha a kereskedő letagadja, hogy az ügynöktől a neki átadott cikkeket visszakapta volna, az utóbbi a hatóság előtt esküdjék meg és a kereskedő az árucikkeknek a hatszorosát fizesse az ügynöknek.

108. § (a felirat ennél a §- nál olvashatatlan, nem lehet egyértelműen kiolvasni a szöveget.)

109. § A korcsmárosnő, aki a házában rejtőzködő összeesküvőket nem fogatja el és nem adja ki az udvarnak, az megölessék.

110. § Ha istennek szentelt nő (papnő) korcsmát nyit, vagy ivás céljából korcsmába lép, elégettessék.

111. § Ha a korcsmárosnő 60 ka italt ad aratás idején, az 50 ka gabonát kapjon.

112. § Ha az awélum úton van és ezüstöt, aranyat, drágakövet, vagy más ingóságokat ad át másnak haza szállítás céljából és az átvett tárgyakat nem juttatja rendeltetése helyére az ötszörösét fizesse a tulajdonosnak.

113. § Ha az awélum adósa tudta nélkül ennek tárházából gabonát tulajdonít el, az ügy a bíróság előtt megvizsgáltassák és az önsegéllyel élt hitelező ne csak az elvesztett gabonát legyen köteles visszaadni, hanem minden követelését is viselje.

114. § (ezen a helyen nem lehet egyértelműen kiolvasni az írott szöveget, kopás, vagy kivésés miatt)

115. § Ha az awélum az adósát kényszermunka céljából bezárja és ez fogsága közben természetes halállal múlik ki, az ügy további igényekre ne adjon alkalmat.

116. § Ha az awélum a fogságban véres, vagy rossz bánásmód következtében hal meg a hitelező jószágfelügyelőjét vezesse a bíróság elé, és ha a meghalt adós szabad ember volt, a jószágfelügyelő a fiát veszítse, ha rabszolga volt 1/3 mina aranyat fizessen, a követelés viszont szűnjön meg.

117. § Ha az awélum adósságai törlesztése céljából feleségét, vagy a gyermekét pénzért kényszermunkára eladja, három évig maradjanak a vevőjük házában, a negyedik évben pedig legyenek szabadok.

118. § Ha a rabszolgát, vagy rabszolganőt ad el kényszermunkára és a vevő tovább adja, ebből igény nem támadhat.

119. § Ha az awélum az adósságok törlesztése céljából olyan rabszolganőt ad el, aki neki gyermeket szült, a vevőtől kapott összeget vissza kell fizetnie, a rabszolganőt vissza kell váltania.

120. § Ha egy awélum megőrzés céljából másnak házában gabonát raktároz be és a gabonában kár keletkezik, vagy a ház tulajdonosa a gabonából elidegenít, vagy egyáltalában tagadja, hogy a házában gabonát beraktároztak volna, a gabona tulajdonosa esküvel erősítse meg követelését és a ház tulajdonosa a gabonát hiánytalanul szolgáltatassa vissza.

121. § Ha egy awélum másnak házában gabonát raktároz be, évenként minden gur után öt ka gabonát fizessen raktárbér gyanánt.

122. § Ha egy awélum másnak ezüstöt, aranyat, vagy más egyebet ad át megőrzésre, az átadás előtt a hatóság jelenlétében szerződést kössön.

123. § Ha a hatóság és szerződés nélkül adja át a megőrzendő tárgyat, letagadás esetében nem lehet jogigény.

124. § Ha a letétbeadás hatóság előtt történik és a letéteményes letagadja, bírói ítélettel kiadásra kötelezhető.

125. § Ha a letétbeadott tárgyak betörés vagy rablás folytán vesznek el, a letéteményes térítse meg a kárt, és a kárt követelje a tolvajon.

126. § Ha egy awélum esküvel követel kártérítést, tekintet nélkül állításának valós, vagy valótlan voltára, kártérítést nyerjen.

127. § Ha egy awélum papnőt, vagy más feleségét megsérti anélkül, hogy bizonyítékokat szolgáltatna, a bíró elé hurcoltassanak és a homloka megjeleztessék.

128. § Ha az awélum megnősül, anélkül, hogy házassági szerződést kötött volna, akkor az a nő nem törvényes felesége.

129. § Ha az awélum nejét azon érik, hogy mással hál mind kettőjüket kötözzék meg és dobják vízbe, ha csak a férj nejének és a király az alattvalójának meg nem bocsát.

130. § Ha az awélum másnak a jegyesét, aki még nem ismert férfit és az atyai házban él, meggyalázza és vele hál és rajta kapják, öljék meg azt az embert, de a nő legyen büntetlen.

131. § Ha az awélum házasságtöréssel vádolja a saját feleségét, anélkül, hogy öt mással hálva tetten érték volna, a nő esküdjék meg ártatlanságára és térjen vissza a házába.

132. § Ha egy awélum férjes nőt más férfivel folytatott viszonyal vádol, anélkül, hogy őket rajtakapták volna, a nő a folyóba ugorjon.

133. § Ha egy awélumot hadifogolyként hurcoltak el hazájából és a hitese felesége akkor, bár az életét a házban fenntarthatja, a házat és udvarát elhagyja és más házba megy, állíttassák törvény elé és dobassék vízbe.

134. § Ha az awélum hadifogollyal esik és nincs anyyi, hogy a házában az életét fenn tartsa és az asszony más házába megy, akkor az asszony büntetlennek tekinthető.

135. § Ha az awélum hadifogollyá lesz és a felesége, a házban semmi élelmiszer nincs, más házába megy, és ott gyermeket szül, a férj pedig a fogságból kiszabadulva, hazatér, akkor az asszony férjéhez térjen vissza, a gyerekek ebben az esetben az atyát kövessék.

136. § Ha az awélum a hazájáról lemond és elmenekül és ezek után a feleség más házába megy, a szökevény később visszatér és a feleséget magához akarja venni, az mivel lemondott a hazájáról és elmenekült a feleség nem köteles visszatérni.

137. § Ha egy awélum a mellékfeleségét ki gyermekeket szült neki, vagy hites feleségét, aki gyermekeket ajándékozott neki, elakarja taszítani, akkor annak az asszonynak a magával hozott hozományt vissza kell adni és a szántó föld, kert és a vagyon hasznának egy részét kell átadni neki, hogy a gyermekeit fel nevelhesse, adjon neki mindenből, amit gyermekei kapnak, akkora részt, mint egy fiút megillet, és újból szabadságban áll és újból férjhez mehet.

138. § Ha a házasság gyermektelen maradt, akkor mindent, amit a szülői háztól hozott, nem csak a hozományt, hanem még a vételdíjat is (tirhatu-t) vissza kell fizetni, szolgáltatni.

139. § Ha a férj vételdíjat (tirhatu-t) nem fizetett, akkor egy mina aranyat szolgáltatasson távozási ajándékkul.

140. § Ha a férj udvarbeli 1/3 mina aranyat szolgáltatasson neki.

141. § Ha az awélumnak a felesége férjének a házat elhagyni készül, házat elharácsolja, a férjét elhanyagolja, és ezt törvényileg bebizonyítják, akkor a férj kimondhatja az elbocsátását, útjára bocsáthatja anélkül, hogy elbocsátási ajándékot kényszerülne neki fizetni. Ha azonban a férje nem akarja elbocsátani, és más feleséget vesz magának, akkor az a férjének házában szolgáló legyen.

142. § Ha az asszony a férjével pöröl és azt mondja: „te nem érintkezel velem”, akkor a megkárosodásnak bizonyítékai előadásra kerüljenek. Ha nem ő a bűnös és az ő részéről hiba nem történt, hanem a férje az, aki kicsapongó életet folytat és a feleségét elhanyagolja, akkor ne az asszony legyen a hibás, hanem vegye a hozományt és atyja házába térjen vissza.

143. § Ha nem ártatlan és elmegy, házat elharácsolja, urát elhanyagolja, akkor ezt az asszonyt a vízbe kell dobni.

144. § Ha az awélum megnősül és a felesége szolgálót vezet hozzája, aki gyermekeket szül neki, és a férfi mégis mellék feleséget akar tartani, ez ne engedtesse meg neki és ne vehessen mellékfeleséget.

145. § Ha az awélum megnősül és a felesége nem ajándékozta meg gyermekkel, akkor a mellékfelesége, akit magához vesz a házába, a hites feleséggel ne legyen egyenjogú.

146. § Ha az awélum megnősül és a felesége férjének olyan szolgálót ad, aki gyermeket szül neki, ez a szolgáló az úrnőjével egyenlővé teszi magát, ura ezt a szolgálót, minthogy már gyermeket szült neki, ne adja el pénzért, hanem vesse rabszolgaságba és ossza be a szolgálók közé.

147. § Ha nem szült gyermekeket, akkor az úrnője adja el pénzért.

148. § Ha az awélum megnősül és a feleségét betegség éri és a férj ezután más asszonyt szándékozik venni, feleségét, akit betegség ért, ne taszítsa el: házában kell tartania, addig, amíg él, el kell tartania.

149. § Ha ez az asszony nem akar a férje házában maradni, akkor vissza kell adni a hozományát, amelyet a szülői házából hozott magával és menjen a maga útján.

150. § Ha az awélum feleségének földet, kertet, házat, vagy más egyebet ad át ajándékképpen és okmányt állít ki róla, a férj halála után pedig a fiúgyermekéi semmiféle igényt nem támaszthatnak, az atya örökségét bármelyik gyermekére írathatja, akit kedvel, adhatja a többi testvérnek is, de nem köteles adni.

151. § Ha az awélum szerződésileg kötelezte magát, hogy hitelezőit nem fogja a feleségén kártalanítani, a hitelezők az egyik házasság előtti adósságaiért nem vonhatják felelősségre a másikat.

152. § Ha a házasság után csinálnak adósságot, mindkettő elégítse ki a hitelezőnél létrejött adósságot.

153. § Ha a férjes nő más férfi miatt öleti meg a hites társát, azt karóba kell húzni.

154. § Ha az awélum valakinek a lányával hál, a lakhelyéből ki kel vetni.
155. § Ha az awélum valaki fiának a lányát jegyzi el és a fia vele közlekedik, de a másik vele hál és rajta kapják, kössék meg és dobják a vízbe.
156. § Ha az awélum fiának a lányt jegyez el és a fia nem közlekedik vele, de a másik hál vele az $\frac{1}{2}$ mina aranyat fizessen a lánynak és mind azt szolgáltatassa vissza neki, amit a szülei házából hozott, a lány pedig a szíve választottjához mehet nőül.
157. § Ha az awélum az anyjával hál, mindkettőt égessék el.
158. § Ha az awélum atyja főnejenél, aki gyermekeket szült, rajtakapták, azt el kell úzni az atyja házából.
159. § Ha az awélum az ipája (nagyapa) házában hozatott ingóságokat és a vételdíjat is már átadta, más asszonyra veti a szemét és ipájához azt mondja, hogy „nem akarom a lányodat nőül venni” a lány atyja a házába hozott összes javakat tartsa meg.
160. § Ha az ipája az ingóságok és a vételdíj átvétele után azt mondja, hogy „az én lányomat nem akarom neked adni”, akkor az összes javakat szolgáltatassa vissza.
161. § Az-az awélum, aki az ipája házába ingóságokat hozott és a vételdíjat megfizette, barátja rágalmaz, melynek következtében az ipája azt mondja: „nem fogod a lányomat nőül venni”, akkor az ipája az összes átvett javakat hiány nélkül szolgáltatassa vissza és a lánya nem mehet a rágalmazóhoz.
162. § Ha a férjes nő, kinek fiai vannak, meghal, anyja ne támaszthasson igényt a neki adott ajándékokra, ez mindenkor a fiaié legyen.
163. § Ha a férjes nő, akinek nincsenek gyermekei, meghal és atyja a vőtől kapott vételdíjat (tirhatu-t) ennek visszafizeti, ez ne támaszthasson igényt feleségének hozományára (seriqtu-ra) ez az atyáé.
164. § Ha az ipája a vételdíjat nem szolgáltatja vissza, akkor a vő a felesége révén kapott seriqtu-ból levonja a vételdíjat és csak az, így maradt összeget kell az ipája kezébe eljuttatni.
265. § Ha egy awélum fiának, akit kedvel, földet, kertet, és házat ad ajándékkul és okmányt állít ki róla, az atya halála után a testvérek vonják le az örökségből az ajándékot és csak ezután osztozkodjanak.
166. § Ha az awélum halála után nős fiain kívül serdületlen fiúk maradnak, ezek az örökség felosztása alkalmával nem csak a meglévő örökrészüket kapják, hanem az eljegyzésükre szükséges vételdíjat is.
167. § Ha egy awélum feleségének halála után, aki gyermekeket szült neki, más feleséget vesz magának, aki ugyan csak gyermekeket szült neki, az atya halála után a fiúk ne az anyai ágak szerint örököljenek, hanem csak az anyjuk hozományát vegyék figyelembe áganként, az apai örökséget pedig osszák fel gyermekenként.
168. § Ha az awélum kitagadni szándékozik a fiát és ezt a bíró előtt kinyilatkozza „a fiamat ki akarom tagadni”, ebben az esetben a bíró vizsgálja meg az atya indokait és ha a fiú érdemtelenné vált az örökségre és jogosító bűn terheli a kitagadás jogszerű, de ha a gyermeket bűn nem terheli, akkor az apa a fiát nem tagadhatja ki.
169. § Ha azonban a fiút kitagadásra jogosító bűn terheli, az apa első ízben megbocsásson neki és csak másod ízben elkövetett bűn miatt tagadhassa ki a fiát.
170. § Ha az awélum még az életében szolgálója a gyermekeihez azt mondja: „fiaim” és ezzel a felesége gyermekei közé számítja, az apa halála után mind a feleség, mind a szolgáló együttesen osztozkodnak az apai örökségen, de a felosztás joga a feleség gyermekeit illeti meg.
171. § Ha az awélum szolgálója gyermekeihez nem mondja: „fiaim” halála után a szolgáló gyermekei ne osztozkodjanak a feleség gyermekeivel, hanem anyjukkal együtt lehetnek szabadok, a feleség gyermekei semmiféle igényt nem támaszthatnak a szolgáló rabszolgaságára. A feleség férjétől szerződésileg kapott ajándékokat birtokába vegye és a

férje lakóhelyén maradjon, ameddig él, haszonélvezeti jog megilleti, tehát nem eladható, öröksége viszont a gyermekeié.

172. § Ha a férjétől ajándékot nem kapott, hozományát szolgáltatassák vissza neki és a férje örökségéből gyermekeit megillető örökrészt nyerjen. Ha a fiai a férje lakóhelyéről kizavarni akarják, a bíró vizsgálja meg a helyzetet, és ha a fiúkat hiba terheli, az özvegy ne hagyja el a férje házát. Ha az özvegy elhagyni akarja, a férjétől kapott ajándékát- azt a fiainak hagyja, a hozományt pedig magával vigye és a sziveválasztottjához mehet ezekután nőül.

173. § Ha az asszony azután a második férjének gyermekeket szül, halála után a hozományt az előbbi és a későbbi fiúk együttesen osztják el.

174. § Ha a második férjnek nem szült gyermekeket, hozományát az első férje fiai kapják.

175. § Ha egy awélum leánya rabszolgához megy férjhez, és gyermekeket szül neki, a rabszolga ura ezekkel nem támaszthat igényt, a rabszolgaságot illetően.

176. § Ha egy awélumnak a leánya rabszolgához megy feleségül és a házasság után a hozománnyal együtt a rabszolga urának a házába hurcolkodják, ott azután háztartást alapítanak és vagyont szereznek, a rabszolga halála után az özvegy a hozományát a maga egészében nyerje vissza, a háztartás alapítása óta szerzett vagyont pedig két részre kell osztani, amelyből az egyiket a rabszolga ura kapja, a másikat pedig az özvegy gyermekei számára: ha hozománya nem lett volna, a háztartás alapítása óta szerzett vagyont két részre osszák, amelyből az egyik a rabszolga uráé a másik pedig az özvegy gyermekeié.

177. § Ha egy özvegy, akinek a gyermekei még kiskorúak, még egyszer férjhez akar menni, ne tegye ezt a bíróság tudta nélkül. A bíró vizsgálja meg az első férj hagyatékát, és azt adja át a második férjnek, valamint az asszonynak gondnokság végett. Ez okmányilag igazolandó, a gyerekeket neveljék föl, a hagyatékot tartsák rendben, és ebből ne adjanak el semmit: az, aki a hagyatékból vett volna valamit is, az a pénzét veszíti és a megvett javak a tulajdonosokra visszaszállnak.

178. § Ha a papnő, vagy a kéjhölgy atyjától okmányilag biztosított ajándékot kap, de az okmány semmiféle olyan észrevételt nem tartalmaz, amely neki hagyatékával való végrendelkezési és szabad rendelkezési jogot biztosítana, az atya halála után a földjét, és kertjét szolgáltatassa vissza férfi testvéreinek, akik a részének megfelelőleg gabonában, olajban és tejben kártalanítsák. Ha testvérei részének megfelelőleg gabonában, olajban, tejben nem akarják kártalanítani, földjét, kertjét neki tetsző földművelőnek adják át, aki az eltartásáról gondoskodik, földjét és kertjét minden egyéb atyától származó ajándékkal együtt élete végéig haszonélvezze, de ne adja el, és ne engedje át senkinek. Gyermekei örökrésze testvéreie.

179. § Ha a papnő, vagy a kéjhölgy atyjától okmányilag biztosított ajánlatot kap és az okmány oly észrevételt tartalmaz, amely neki hagyatékával való végrendelkezési és szabad rendelkezési jogot biztosít, az atya halála után hagyatékát arra hagyja, aki neki tetszik, anélkül, hogy a fiú testvérei bármi nemű ellenvetést is tehetnének.

180. § Ha az awélum a lányának – legyen az hajadon, vagy kéjhölgy- ajándékot ad, a halála után a lánya az örökségből gyermeket megillető részt kapjon, amelyet élete végéig haszonélvezzen és ezekután a féltestvéreire szálljon.

181. § Ha az awélum a leányát istennek szenteli és ajándékot nem ad neki, halála után a leánya az apai örökségből a gyermekeket megillető rész egyharmadát nyerje, élete végéig haszonélvezze és ezekután szálljon hagyatékképpen a féltestvéreire.

182. § Ha az awélum leányát „MARDUK-nak” szenteli és nem ajándékoz neki semmit és nem állít ki neki okmányt sem, halála után leánya az apai örökségből a gyermekeket megillető rész egyharmadát nyerje anélkül, hogy a maga gondnokságába vehetné. Marduknak szentelt nő hagyatékát arra hagyja, akire csak akarja.

183. § Ha az awélum a mellékfeleségétől született lányát hozomány adásával nőül adja és okmányt is állít ki róla, a halála után leánya az apai örökségből ne kapjon öröksézt.
184. § Ha az awélum mellékfeleségétől született leányának nem ad hozományt és nem adja nőül, a halála után a leány a fiú testvéreivel az apai vagyon nagyságának megfelelő hozománnyal adják férjhez.
185. § Ha egy awélum gyermeket örökbe fogad (fiává) és naggyá nevel, az így felserdültet ne követeljék vissza.
186. § Ha a fogadott naggyá nevelt gyermek a nevelő szülei ellen vét, az apai házába térjen vissza.
187. § Ha a fogadott gyermek kéjenc, vagy kéjhölgy gyermeke, ne legyen visszakövetelhető.
188. § Ha iparos gyermeket vesz át felnevelés céljából és mesterségre is tanítja, az így felnevelt ne legyen visszakövetelhető.
189. § Ha az iparos nem tanítja meg a mesterségre, a felnevelt az apai házba térjen vissza.
190. § Ha az awélum fogadott és felnevelt fiát nem számítja a gyermekei közé, az így felnevelt az apai házba térhessen vissza.
191. § Ha az awélum fogadott és felnevelte fiát, miután saját háztartást alapított és gyermekei vannak, kitagadni szándékozik, a felnevelt fiú kárpótlás nélkül ne hagyja ott a nevelő atya házát, mert megfelelő gyermekrész egyharmadára jogosult, jogosult szántóföldre, kertre, de házra nem tarthat igényt.
192. § Ha kéjenc, vagy kéjnő fia nevelőanyjához, vagy nevelőatyjához azt mondja „nem vagy az atyám, illetve az anyám”, vágják ki a nyelvét.
193. § Ha a kéjenc, vagy kéjhölgy fia apai háza után kívánczva elhagyja a nevelő szüleit és az apai házba megy, annak a szemét ki kell szúrni..
194. § Ha egy awélum a dajkának adja át a gyermekét és az annak a kezei között meghal, a dajka a szülők tudta nélkül más gyermeket nevel naggyá és ez bebizonyosodik, annak az emlője kerüljön levágásra.
195. § Ha egy awélum az atyját megüti, le kell vágni a kezét.
196. § Ha egy awélum másnak a szemét megrontja, rontsák meg az övét is.
197. § Ha egy awélum másnak a csontját összetöri, akkor az ő csontját is törjék össze.
198. § Ha egy szabadon bocsátott awélumnak a szemét rontja, vagy egy szabadon bocsátottnak a csontjait törik, akkor a tettes 1 mina ezüstöt fizessen kártérítés gyanánt.
199. § Ha egy rabszolga szemét rontja meg, vagy egy rabszolga csontját töri, akkor fizesse meg a rabszolga árának a felét.
200. § Ha egy vele egyenrangú awélumnak a fogát üti ki, a károkozónak is üttessék ki a foga.
201. § Ha egy szabadon bocsátott awélumnak fogait üti ki, a károkozó fizessen ½ mina ezüstöt a károkozásért.
202. § Ha valaki nálánál magasabb rangút megüt, az nyilvánosan 60 ostorütést kapjon.
- 203 § Ha egy szabad ember egy másik szabad embert megüt, az fizessen 1 mina ezüstpénzt
204. § Ha egy szabadon bocsátott egy másik szabadon bocsátottnak a testét üti, fizessen 10 sékel pénzt
205. § Ha egy rabszolga egy szabad ember testét üti, vágják le az egyik fülét.
206. § Ha egy awélum perlekedés közben egy másikat megver és megsebesít, esküdjön meg, hogy nem vert tudatosan és akarattal, a tettes fizesse ki az orvost és minden költségét.
207. § Ha az illető az ütéstől meghal, az ellenfele esküdjön meg, ha amaz szabad ember volt, akkor fizessen ½ mina ezüstöt kárpótlás gyanánt.
208. § Ha az awélum szabadon bocsátott volt, fizessen 1/3 mina ezüstöt.

209. § Ha egy awélum szabad nőt ver, úgy, hogy a magzatát veszíti, fizessen 10 sékel pénzt az elveszített magzatért.
210. § Ha a megvert nő meghal, a bántalmazó a lánya életét veszítse.
211. § Ha szabadon bocsátott nő veszíti el magzatát ütésből adódóan, a károkozó fizessen 5 sékel pénzt kárpótlásul.
212. § Ha a megvert nő meghal, akkor fizessen a károkozó ½ mina ezüstöt.
213. § Ha az awélum szolgálót ver úgy, hogy magzatát veszíti, fizessen két sékel ezüstöt.
214. § Ha a szolgáló meghal, fizessen 2/3 mina ezüstöt.
215. § Ha az orvos műtéti késsel az awélumon súlyos sebet ejt és meggyógyítja, vagy valakinek a daganatát nyitja meg és ezzel a szemét menti meg, tíz sékel pénzt kapjon meg.
216. § Ha az awélum szabadon bocsátott volt, akkor öt sékel pénzt kapjon az orvos.
217. § Ha az awélum rabszolga volt, ennek az ura kettő sékel ezüstöt fizessen az orvosnak.
218. § Ha az orvos műtéti késsel valakin súlyos sebet ejt, és ezzel megöli, vagy valakinek a daganatát nyitja meg az illető a szemét veszíti, az orvosnak le kell vágni a kezét.
219. § Ha az orvosi műtéti késsel rabszolgán ejt súlyos sebet és megöli, rabszolga helyébe más rabszolgát köteles az orvos adni.
220. § Ha az orvos daganatot nyitott és az illető a szemét veszítette, az orvos fél árat fizessen.
221. § Ha az orvos eltört csontot, vagy más betegséget gyógyít, öt sékel pénz a tisztelet díja.
222. § Ha az awélum szabadon bocsátott volt, csak három sékel pénz az orvos tisztelet díja.
223. § Ha az awélum rabszolga volt, akkor az ura két sékelt fizessen az orvosnak.
224. § Ha az állatorvos a barmon, vagy számaron műtetet végezve az állatot gyógyítja 1/6 sékelt kapjon tiszteletdíj gyanánt az orvos.
225. § Ha azonban az állat elpusztul a műtet következtében, az orvos az állat árának ¼-ét fizesse meg a tulajdonosnak.
226. § Ha a nyíró valamelyik rabszolgán az ura tudta nélkül az eladhatatlan jelet véste be, annak a kezét le kell vágni.
227. § Ha az awélum nyíróval valamelyik rabszolgán az eladhatatlan jelet véseti be, azt meg kell ölni és a helyszínen el kell temetni, a nyíró viszont esküdjön meg arra, hogy erről nem tudott, ebben az esetben a nyíró bűntelen marad.
228. § Ha az építőmester valakinek házat építi és azt be is fejezi, minden sar (terület egység) beépített terület után két sékel pénzt kapjon.
229. § Ha az építőmester valakinek a házat építi és a ház a rossz építés miatt összedől és a tulajdonost megöli, az építő mestert is öljék meg.
230. § Ha a tulajdonos fiát ölte meg, az építőmester fiát is öljék meg.
231. § Ha a tulajdonos rabszolgáját ölte meg, a rabszolga helyett ugyan olyan értékű rabszolgát adjon az építőmester.
232. § Ha javakat tett tönkre, az építőmester köteles a kárt megtéríteni és a rosszul felépített házat a saját költségén újból felépíteni.
233. § Ha az építőmester valakinek házat épít és nem fejezi be teljesen, a fal dűlékenysége miatt a mester a falat saját költségén javítsa ki, vagyis erősítse meg.
234. § Ha a hajós hatvan gur tartalmú hajót épít két sékel pénzt, kapjon érte tiszteletdíjként.
235. § Ha a hajós hajót épít, amely nem elég erős és még ugyan abban az évben utazás alkalmából kárt szenvedett, a hajó készítője a saját költségén építse újjá.
236. § Ha egy awélum hajóját más hajósnak adja bérbe, akinek gondatlansága miatt a hajó tönkre megy, a hajós a hajó tulajdonosának, vele egyenértékű más hajót adjon kárpótlásul.

237. § Ha egy awélum hajóst és hajót bérel, amelyet gabonával, ruhával, olajjal, datolyával és más egyéb árúval lát el és a hajó a hajós gondatlansága miatt rakományával együtt tönkremegy, a hajós térítse meg a hajót a szállítmánnyal egyetemben.
238. § Ha a hajós más hajóját töri össze roncsá, de a hajót megmenti a kár össz árának a felét térítse meg.
239. § Ha egy awélum hajóst bérel, hat gur gabonát fizessen neki évi béréül.
240. § Ha az egyik hajó a másikba ütközve, a hajót roncsá teszik, a megkárosított tulajdonos, miután esküt tett, a másik hajótulajdonostól a tönkretett hajó és tartalma értékében kártérítést nyerjen.
241. § Ha egy awélum marhát kényszermunkára kényszerít, fizessen 1/3 mina pénzt érte.
242. § Ha egy awélum ökröt bérel egy évre földművelési célra, 4 gur gabonát fizessen érte.
243. § Ha egy awélum ökröt bérel más céllal, három gur gabonát fizessen érte béréül.
244. § Ha egy oroszán bérelt marhát, vagy szamarat öl meg, a kár a tulajdonost terhelje.
245. § Ha egy awélum bérbe vett ökröt rosszbánásmód, vagy verés következtében öl meg, az ökör helyébe másik ökröt biztosítson a tulajdonosnak.
246. § Ha egy awélum a bérbe vett ökörnek csontját töri, az másik ökröt adjon a tulajdonosnak.
247. § Ha egy awélum a bérbe vett ökörnek a szemét szúrja ki, fizesse meg az ökör árának a felét a tulajdonosnak.
248. § Ha egy awélum a bérbe vett ökörnek a szarvát töri, vagy a farkát vágja le, fizesse meg az ökör árának a felét a tulajdonosnak.
249. § Ha a bérbe vett ökör véletlen folytán múlik ki, a bérlő esküdjön meg az ártatlanságára és ezekután büntetlen marad.
250. § Ha az úton haladtában az ökör valakit megdöf, vagy megöl, ez a jogi kérdés ne adjon kártérítésre igényt.
251. § Ha az awélumnak az ökre döfös és így a gazdájának a hibája és nem jelentették be és le sem csavarták a szarvát és meg sem fékezte azt, ha az ökör valakit megöl, akkor ½ mina pénzt kell fizetnie az ökör gazdájának, a sértettnek kártérítés gyanánt.
252. § Ha a döfös ökör valakinek a rabszolgáját öli meg, az a gazda fizessen ½ mina pénzt a rabszolga gazdájának.
253. § Ha az awélum mást bérel a szántóföldje megművelésére és a vetést az igavonó állatokkal együtt másra bizza, ha az illető a termést elidegeníti és a maga hasznára használja fel, vágják le a kezeit.
254. § Ha a vetésre szánt magvakat elidegeníti és azok helyett más magvakat ültet, a termés különbözetet meg kell téríteni.
255. § Ha az awélum az igavonó állatot másnak adja bérbe, vagy a magvakat eltulajdonítja és a földet nem műveli meg, minden száz gan föld után hatvan gur gabonát fizessen.
256. § Ha az awélum lakóhelyi közössége érte jót nem áll, úgy az awélum a birtokon pásztorként szolgáljon.
257. § Ha az awélum földmunkást bérel, annak évente köteles nyolc gur gabonát fizetni.
258. § Ha az awélum az ökrökhöz szolgát bérel, annak évente hat gur gabonát fizessen.
259. § Ha egy awélum vízikereket lop a mezőről, az öt sékelt fizessen a tulajdonosnak.
260. § Ha egy awélum kútvedret, vagy éket lop, három sékelt fizessen a tulajdonosnak.
261. § Ha egy awélum a marhák, és a barmok legeltetéséhez pásztort bérel, annak a bérlő nyolc gur gabonát adjon béréül.
262. § (sérülés miatt nehéz lenne megállapítani a szöveg tartalmát –töredékes-)
263. § Ha az awélum a reá bízott marhát, vagy juhot tönkretesz, a marháért marhát, juhért juhot kell adni a tulajdonosnak kárpótlásul.

264. § Ha a marhák, és a barmok legeltetésére bérelt pásztor a megállapított bérét megkapja, de a marhák, vagy a barmok száma a normális szaporodása a hibája következtében csökken, úgy a szerződés értelmében meghatározható hiányt a pásztor megtéríteni köteles.

265. § Ha a marhák és a barmok legeltetésére bérelt pásztor csalást követ el, amennyiben a természetes szaporulatról hamis adatokat közöl, ennek bebizonyítása után a család értékének a tízszeresét fizesse meg a tulajdonosnak.

266. § Ha isteni csapás miatt, vagy oroszlántámadás miatt keletkezik a kár, a pásztor bizonyítsa be az ártatlanságát, ebben az esetben a kárt a tulajdonos viseli.

267. § Ha a pásztor gondatlansága miatt keletkezik a kár, a pásztor azt térítse meg a tulajdonosnak.

268. § Ha az awélum csépléshez ökröt bérel hús ka gabonát fizessen a bérlő bérül.

269. § Ha a csépléshez szamarat bérel, hús ka gabonát adjon a bérért.

270. § Ha a csépléshez fiatal állatot bérel, tíz ka gabonát adjon a bérért.

271. § Ha az awélum ökröt bérel, vele együtt szekeret és hajcsárt is bérel, száznyolcvan ka gabona napi bért fizessen.

272. § Ha az awélum szekeret bérel, negyven ka gabona a napibére.

273. § Ha az awélum napszámot bérel, újévtől az ötödik hónap végéig hat se' (= 1/30 sékel) a napibér, ha a hatodik hónaptól kezdve az évvégéig öt se'-t fizessen napibérül.

274. § Ha az awélum iparost bérel, napibére a mesternek, a szabóé öt se', fazekasé hat se', az ácsmesteré négy se' - legyen.

275. § Ha az awélum teherszállító hajót bérel, 3 se' napibért fizessen bérleti díjként.

276. § Ha az awélum teherszállító hajót bérel 2, ½, napibért fizessen bérleti díjként

277. § Ha az awélum 60 gur tartalmú hajót bérel 1/6 sékel napibért fizessen bérleti díjként.

278. § Ha az awélum rabszolgát vagy rabszolganőt vesz, aki egy hónap leforgása alatt a be'm betegséget megkapja, akkor adja vissza a vásárolt rabszolgát, vagy rabszolganőt az eladónak és kapja vissza az érte fizetett pénzüsszegét.

279. § Ha az awélum rabszolganőt, vagy rabszolgát vásárol és igényt támasztanak iránta, azért az eladó szavatol.

280. § Ha az awélum idegen országban rabszolgát, vagy rabszolganőt vásárol és hazatérte után más tulajdonos a saját rabszolgáját benne felismeri, azt minden kártalanítás nélkül vissza kell adni az eredeti gazdájának.

281. § Ha a rabszolgák más országból származnak, a vevőjük eskü alatt mondja meg a fizetett összeget és a tulajdonosnak a kiszolgáltattott rabszolgákért a pénzét kapja vissza.

282. § Ha a rabszolga azt mondja az urának, hogy „nem vagy az én uram” és „Ó” az állításánál marad, le kell vágni az egyik fülét.

Ha a törvények olvasásánál megfigyeljük azt, hogy mit is fejeznek ki ezek a paragrafusok, akkor vesszük észre, hogy egy másik olyan törvénnyel van rokonságban, amelyről a vallásos irodalom útján ismerkedhetünk meg. Ez a törvény nem más, mint a Mózesi törvények, hiszen abban is mind azok a fogalmak megtalálhatóak, amelyek azt sugallják, hogy a cselekmények elkövetése mennyire veszélyesek a fennálló társadalomra. Ebből a megfontolásból derül ki az, hogy a rend és a fegyelem fenn tartása miatt a lehető leg szigorúbb büntetéseket helyez a törvény kilátásba. Azonban az is megfigyelhető, hogy a törvény különbséget tesz az irányba, hogy az elkövető szabad polgár, vagy rabszolgasorban lévő egyénről (awélumról) van szó. A Közép és Közékelet államainál megfigyelhettük, hogy a jogi gyakorlat szinte mindenkor a szemet szemért, fogat fogért elvből indult ki. Ennek is meg van a társadalmi magyarázata, hiszen az államiság megőrzésének az egyik feltétele az, hogy abban az államban ahol él az ember, ott rend és fegyelem legyen, mert, ha ez nem így van, ott a társadalom működése nem lehet biztonságos, ott belső lázongások és fejtelenségek uralkodhatnak el, amely megbéníthatja a társadalom és az állam működését. Nem lehet figyelmen kívül hagyni a

társadalmi tagozódásokat sem, mert a társadalmi felépítményt nagyon befolyásolhatja az a tény, ha a szabad ember tetteinek az elbírálása megegyezne a rabszolgaéval, tehát nem is várható el a törvényességtől az egyenlő mérce. Igaz az asszír törvények kialakulásának egyik momentuma a jóval korábbi Hamurappi törvényei, melyet szinte változatlanul át vettek. Azt is jó, ha tudjuk, hogy a Hamurappi törvényeinek az alapja nem más, mint az ősi sumer törvényesség, amely nagyon határozottan foglal állást a társadalmi hovatartozás kérdésében, a humán kérdésében és nem utolsó sorban a jog szerepének az érvényesítésének a kérdésében. Azonban van egy igen nagy különbség ebben a tekintetben, és pedig az, amíg a sumer törvények esetében a humán és a szigor arányban álltak, addig a Hamurappi törvényeiben csupán a szigor került nagy hangsúllyal megfogalmazásra. A másik különbség az, hogy az asszírok által átvett törvények végrehajtásában már nem a király feladata a bíraskodás végrehajtása, hanem a bíróságok feladata, vagyis megfigyelhetjük az új hatalmi ág kialakulását, amely lehetővé teszi azt, hogy a bírósági ítéletek ellen is van egy fellebbezési lehetőség, mert ebben az esetben a legfőbb bíró nem más, mint a király. Az sem véletlen a kora Ókorban, hogy a testisértések esetén a leg szigorúbb büntetést helyezték kilátásba, mert az idegen tulajdon sérelmére, illetve személyek ellen elkövetett bűnök megtorlása a legszigorúbb módon a rend és a fegyelem eszközt adta az állam vezetése kezébe. Így is számtalan esetben a lopásokat nehéz volt kordába tartani, éppen ennek tudható be, hogy az ilyen jellegű cselekmények megítélése igen sokat szigorodott, mert a polgárok vagyonának a védelme jelentette a biztos előrelépés lehetőségét, mert az állam nem csak engem, mint polgárt véd meg, hanem ezzel az állam működését is erősíti. Ebből a felfogásból érthetjük meg a szigorú szabályozás szükségszerűségét, mert az állam egyfelől a polgárait védi a bűnösöktől, másfelől az állam garantálja a polgárainak az igazságot és a bűnök elkövetőinek a szigorú megbüntetését, ezzel a filozófiával, viszont az államhatalom erősítését éri el. Az asszír társadalomba egy újabb lehetőség felé nyílik meg a bíraskodás szintje, hiszen kialakulnak az önálló bíróságok, melyet maga a társadalom is elfogad a maga szigorával egyetemben, mert a bírókat nem lehet megvásárolni, vagy befolyásolni, mert a törvény igen szigorúan bünteti a bírót is és a vesztegetőt is. Ha a jogi kereteit vizsgáljuk, láthatjuk, hogy a bírónak nem éri meg a befolyásolást figyelembe venni, mert a saját döntésébe senki, még a király sem szólhat bele, de ha a döntését befolyásolták, és azt bizonyítani tudják, akkor a bíró akár halálbüntetést is kaphatott. A vesztegetőre szinte mindenkor a halál veszélye leselkedett, ha bebizonyosodik a vesztegetés ténye. A korai jogrendszernek a velejárója volt a súlyos fenyegetettség, hiszen ezzel lehetett megteremteni a jog hatalmát. A bírók kiválasztásának mindenkor a felkészültség szabott határt, éppen ezért általában a bírók a papság köréből kerültek ki. Mint már tudjuk a papok felkészültsége Középkorban kimagaslóan jók voltak. A jog ismerete komoly felkészültséget feltételezett, hiszen a pereknek a tárgyalásai mindenkor nyilvánosak voltak, tehát a lakosság polgárai közvetlen kaphattak megvilágítást a perek anyagairól, de a bírói döntésekről is. A jog ebben az időben való megjelenítése nem szakosodott, úgy, mint a mai kor jogrendszere, ami azt jelenti, hogy nem vált el a büntetőjog a polgári jogtól, vagy az államjogtól és még ebben az időben nem beszélhetünk nemzetközi jogról sem. Az a jog érvényesülését biztosította, hogy a tárgyalások nyilvánosak voltak és ezeken a lakosság részt vehetett. Azt gondolom, hogy felvetődik annak a kérdése, hogy a bíróságok hol és mikor működtek. A hol kérdésére a leg egyszerűbb a válasz, mert a templomok előtti téren, hiszen a hit is a tiszta erkölcsről beszélt, a pap a tanaiban nem a feslettségről, a léha életről, hanem a teljes élet valóságáról beszélt. Akik vétettek ennek a szabályai ellen azok megkapták a törvény általi komoly büntetésüket. Így a nyilvánosságnak komoly szerepe volt abban, hogy a lakosság is meg ismerje a törvényeket. A másik fontos szerepe az volt, hogy a pap nem csak az ígét hirdette, hanem az erkölcsöt is igyekezett erősíteni a papi tevékenységével, ebből következően a bírói szerepkörében ugyan úgy közszereplővé vált, akire a polgárok fel néztek. A bírók további szerepe abban nyilvánult

meg, hogy írástudók voltak, így a szerződések megfogalmazásában kik is lehetettek a legjártasabbak, mint a papok.

A peres anyagok a bíróság elé kerülésével megindult az eljárás a keresettel kapcsolatosan, ezt a tényt mindenkor a bírónak figyelembe kellett venni, mert a tárgyalás idején a bírónak pontosan ismernie kellett az ügyet és annak minden jogi vonzatával együtt. A bíróságon a keresettel élő előadta a keresetét, majd ezt követően a vádlott szóban ismertette az általa ismert tényeket, majd a cselekmény bizonyítási tárgyait be kellett mutatni, esetenként eskü alatt kellett megtenni a vallomásaikat az üggyel kapcsolatban. Ha ezen a procedúrán túl voltak a felek a bíró az idevonatkozó törvényeknek megfelelően meghozta a maga döntését, ha olyan ügyről volt szó, amely nem tarthatott számot arra, hogy a legfelsőbb bíró elé kerüljön az ügy, akkor megfellebbezhetetlen volt a bírói döntés, és azt megfelelő időn belül végre is hajtották. A fentiekből jól lehet követni, hogy a bírói döntések pártatlanok voltak, ez nem jelenti azt, hogy kivétel ne lett volna, de azt a jog eszközeivel szigorúan ítélték meg, mert a jog a bírót is büntethette akár halállal is. A szerződések akkor birtak joghatállyal, ha az írásbeliség szabályai szerint fogalmazták meg és azt pontosan kezelték, valamint két tanú azt aláírta, vagy a pecsétjével azt el is látta. Az így keletkezett dokumentumokat agyagtáblákra írták, amelyeket az elkészültük után agyagborítékba tettek, melynek a külső oldalára a szerződés másolatát írták, hogy ilyen módon másolata legyen a borítékba foglalt szerződésnek. Erre azért volt szükség, hogy a szerződésekkel ne lehessen visszaélni. Azt látni kell, amilyen kifejtett volt Asszíriának az igazságszolgáltatása, de olyan rossz volt a közigazgatása, hiszen a közigazgatás a társadalom különböző osztályaira volt bízva. A közigazgatás legmagasabb rangú vezetője volt a „tartannu”, amely rangban az ország legfőbb méltósága volt, tehát lehetett a vár kapitánya is, amely megfelelt a miniszteri rangnak (tukultu), az ország kapitánya rangnak (amitu sa’ matu), majd ezt követte a tartományi helytartó (sakan). A közigazgatás céljaként meg kell állapítani, hogy a legfőbb célja nem más volt, mint a funkcionáriusoknak, a meggazdagodásának a lehetősége, hiszen már ebben az időben is az állami feladatok ellátói a társadalom vámszedői voltak, ugyan úgy, mint ma is. Tudjuk a mai politikai viszonyok között hasonlóságot vélünk felfedezni, hiszen a pártok vezetői a semmiért komoly pénzeket vesznek fel, de a nép érdekeinek a képviselője komoly hiányokat szenved, hiszen a szöveg nagyobb annál, mint a megvalósítási kényszer, hiszen azt nem olyan könnyű ma sem számon kérni. A joggyakorlás csúcán mindenkor a mindenkori király állott, hiszen a főhatalom birtokosa volt, így a király rendelkezési joga volt a hadsereg szervezése és annak az irányítása, melyet olykor át is ruházhatott a tábornokaira, de a végső döntés joga mindenkor a királyt illette. Ugyan erre vonatkozóan a törvény biztosította a polgári életre való intézkedéseit, ami azt jelenti, hogy minden szabad ember kötelezettsége volt a HAZA védelme, amely azt jelentette, hogy besorozták katonának, így kötelező volt legalább nyolc évet a hadsereg kötelékében eltölteni, de előfordulhatott az, hogy ennek a többszörösét is eltöltötték katonaként. Tudnunk kell azt, hogy a katonát a törvény védte, láthattuk a jog alapjainál is ezt, de most nézzünk meg egy olyan iratot, amely számunkra egyértelművé teszi mind ezt: idézem:

„Ha egy katonát (tisztet, vagy közlegényt a sátorában szolgálót), aki szerencsétlenségére a háborúban foglyul esett, egy üzletember kiváltja és hazájába visszaviteti, a katona, ha ugyan a házában megvannak a váltságul szolgáló anyagi eszközök, váltsa ki magát: ha ez nem lehetséges, váltsa ki a szülőföldjének temploma által, de ha ez sem rendelkezik a szükséges eszközökkel, váltsa ki az udvar által. Ne adassék érte váltságdíjul szántóföldje, kertje és háza”

Egy másik törvény így intézkedik: idézem:

„Aki a szolgálat alól kivonja magát (tehát a csapatát engedély nélkül elhagyja) és háború esetén bérencet állít maga helyett, az – tekintet nélkül arra, vajon a legénység, vagy a tisztikarhoz tartozik- ölessék meg”

Ebből is jól látható, hogy az Asszír királyok országuknak korlátlan urai voltak, fontosabb ügyeket viszont a birodalom nagyjai elé terjesztették megvitatásra. Ez az a momentum, ahol a parlament első csíráját felfedezhetjük, hiszen voltak már olyan szakmai és politikai ügyek, amelyben nem egyedül döntött a király, még akkor sem, ha neki mindenkor meg volt a vétó joga. Az országnagyok közé tartoztak a papok, a tudós emberek, látnokok és nem utolsósorban a katonai kérdésekben a tábornokok. Különösen igaz volt ez az utód király, vagyis a trónörökös megválasztása esetében, az is igaz, hogy ezt csak az új Asszír birodalom végén tapasztaljuk, így Assur-Ban-Apli esetében, aki a fiát utódjának akarta megválasztatni, melyre a meghódított területeinek a fejedelmei és magasabb rangú méltóságai, nemesei meghívást kaptak. Ismerjük az eredményét ennek, hiszen nem kapta meg ezt a megbízatást, éppen ezért vett magának egy adoptált fiát, hogy az képviselje a királyi vért a trónon.

Assur városának régészeti feltárása

Az ókori Assur városa a gyors folyású Tigris éles kanyarulatába épült, amely a város védhetőségét segítette elő. Ez a sziklás mészkő plató, amely kb. 25 méter magasságba kiemelkedett a terület síkja fölé, az ókorban a Tigris egyik mellékága is csatlakozott a főághoz, amely így egy tojásdad alakot, az – az 1,8 km. hosszú szigetet hozott létre. A meredek falú sziklás képződmény jelentősen megnövelte a város védelmének lehetőségét, hiszen ezen a területen nem kellett falat építeni, mert a természetes fal megvédte a várost minden katonai támadás elől. Tehát ebből is jól lehet érzékelni, hogy a város stratégiaileg jól védhető képződményre épült. A körülötte elterülő síkság viszont jól belátható volt a magaslatról. A várostól nyugatra Jezirah pusztasága terült el, a völgy keleti és északi felén termékeny szántóföldek, vagyis művelésre alkalmas területeket lehetett találni. Ha meg akarjuk határozni a város elhelyezkedését, akkor meg kell említeni a két Zab (Zoab) folyó védő természetes voltát. Ez az a terület ahol az Iráni fennsíkra át lehet könnyedén jutni, mert a fennsík felé vezet a kereskedelmi útvonal is. A településhalom már a XIX században felkeltette az utazók figyelmét, igaz ez a terület a Török birodalom leg eldugottabb helyének számított, bár szokatlan a fekvése és a legfejletlenebb területnek számított. Ez a szokatlan fekvése keltette fel a figyelmét a bagdadi brit konzulnak Claudius James Rich – nek. Ez a brit nemes férfiú találta meg a várost még 1821.-ben, a felfedezéséről írott beszámolója még sem keltette fel az érdeklődést, éppen ezért nem tartották jelentős régészeti lelőhelynek. 1840.-ben és először Austin Layard, majd később Hormuzd Rassam járt a helyszínen, de 1847- ben újra visszatértek a rommezőre és jutalmukként az ekkor ismert leg régibb szobrot találták meg ezen a helyen. A szobor III. Salmanu-Asaridu szobra volt, amely életnagyságú volt és tele volt írva ékírással, ami a legszebb volt, hogy úgy volt ábrázolva, ahogy a trónon ült. A feliratok megfejtése során derült ki, hogy a város falainak a részletes leírása volt rajta található. Alig két évvel később I. Tukulti-Apil-Esara agyaghasábját találták meg a leletet Rassam továbbította Moszulba. Tudni kell, hogy ezt a szöveget használták az asszír írás megfejtéséhez, mely Henry Rawilson nevéhez fűződik. Az angolok által támogatott kutatók nem fogtak bele a Kalat Serkat feltárásához, inkább időnként vissza, visszatértek és magukkal vittek néhány agyagtáblát. Rassam 1853.-ban, George Smith pedig 1873.-ban találta meg I. Adad-Ninari alapító okiratát, amely bemutatja a király templomépítő terveit és annak tevékenységét. Általában elmondható, hogy inkább a Moszul közelébe található már ismert lelőhelyeket tekintették biztosnak, mint egy idegen területet, ahol nem volt biztos a feltárások sikere. A Német Keleti Társaság 1899.-ben kezdett neki a babiloni feltárásoknak és vele párhuzamosan úgy döntöttek, hogy keresnek egy olyan helyet, ahol a Babiloni feltárásoktól és azok eredményeitől régebbi leleteket lehet feltárni. Látták a németek, hogy a franciák és az angolok teljesen elhanyagolják ezt a területet, így a szisztematikus kutatásuk eredményeként próbaásatásokat végeztek Kalat Serkat területén. Látva azt, hogy ez a terület gazdag leletanyaggal kecsegtet, s nem tudva miért is hagyták figyelmen kívül a korábbi kutatók, éppen emiatt választották kutatásuk színhelyéül. Ráadásul nem csak a sejtéseik igazolódtak be, hanem ráadásul II. Abdul - Hamid török szultán a német császár rendelkezésére bocsátotta a romok helyszínét. Ami ezután történt az nem is lehetett más, mint ami a magánbirtokhoz tartozó feladat. Ezzel el is kezdődhetek a feltárási munkálatok, amely egészen az I. világháborúig tartottak. (1903.- 1913 ig)

Robert Koldewey német régész Babilonból érkezett ide Assurba, hogy megszervezze és koordinálja a munkákat, mielőtt átadta volna a munkákat a Babilonba vele dolgozó építészeknek, akik jól felkészültek a feladatok megoldására. Így adta át az Assuri munkálatokat Walter Andrae-nak, ez olyan átadás volt, mint Warkában ahol szintén jól képzett építészek végezték a feltárási munkálatokat, azért volt erre szükség, mert a vályogtéglá falakat egy jól kiképzett szakmai tudással rendelkező szakember tudta jól ellátni, az épületek feltáráására kellett összpontosítani minden erejüket. Egyik réteget a másik után kellett eltávolítani, hogy meg lehessen ismerni a falak alaprajzának a sorrendjét. A legnagyobb hiányossága volt ennek a feltárási módszernek, hogy a törmelékben található maradványokra, ilyenek voltak a cserép törmelékek és egyéb maradványok kevés hangsúlyt helyeztek. A fellelhető agyagtáblákra sem fordítottak kellő figyelmet, erre legyen példa az, hogy Salmanu-Asaridu trónján lévő ékiratos szöveget is figyelmen kívül hagyták és jó néhány évig nem is, törődtek annak tartalmával. Ez a feltárás úgy működött, mint ha a tábláknak nem sok közül lett volna a feltárásokhoz, hol ott ez volt az eredményességnek a kulcsa, így minden a berlini epigráfusokra volt bízva, hogy milyen eredményt tudnak felmutatni. Andrae és természetesen a kollégái publikációiban az írásos anyagokat szinte meg sem említették, szinte kizárólagosan az építészeti problémákkal foglalkoztak, beszámolóikban bemutatták, hogy az épületrétegek hogyan épültek egymásra. Így az Assuri ásatásokon feltárt épületek számosa „Őket” igazolta. Andrae az épületekről rendszeresen rajzokat készített, valamint elkészítette a város rekonstrukciós tervét, melyen bemutatta, hogy miként is nézhetett ki valamikor ez a város. Ezzel kapcsolatban írt egy igen népszerű tanulmányt, amelyben megkísérelte bemutatni a száraznak tűnő régészeti anyagot, oly módon, hogy arról ír a görögök miként is látták volna ezt a várost, legalább is ie 688 ban, ezzel demonstrálta az asszírok műszaki felkészültségét, a saját szemszögéből enyhén szólva is szemita megközelítéssel. Valójában nem értékelte ki a feltárt anyagokat, hanem leragadt az építészeti stílusnál, igaz az értékelései nagyrészt valóságosak, de nem sokat tudunk meg az igazi feltáró tevékenységről. Andrae arra törekedett, hogy az ie I. évezred előtti idők mélyére tudjon lejutni az ásatásai során, de az újasszír épületek akkora részt foglaltak el a belső város területén, hogy egyszerűen kivitelezhetetlen volt az ie. II. III. évezred összefüggő rétegeinek a feltárása. Így Assur vallási épületeinek a feltáráására fordította a figyelmét (Anu-Adad templom Assur templom Szin és Samas templom). I. Adad-Ninari palotája feltárása hozta meg azt az eredményt, amit várt, megtalálta a királyi kriptákat, valamint megtalálta a városfalát is. Nagyobb mélységméréseket csak az Istár templom területén végeztek, ahol megtalálta a kora dinasztikuskor Úr III. rétegét. Assur városának jelentős szerepe volt az ie. II. évezred során, mert ebben az időben a birodalom fővárosának a feladatát látta el. Azonban a feltárások alig tudtak valami érdemlegeset felhozni a felszínre, amit sikerült az nem más, mint a közép- Asszír kor építészetét bemutató leletegyüttesek, amelyek a későbbi építkezések során a régi alapokra épültek, ezek a maradványok korát az ie. XV. XIII. századra datálhatjuk, ezért oly nehéz az épületek rekonstrukcióját megállapítani. Közép Asszír korból maradtak fenn feliratos leletek, így sztélék, relieffek, szobrok és szobákat díszítő elemek. Ez az az időszak, amely leginkább dokumentálva van, ezt időben behatárolva az ie. IX.- VIII. századra tehetjük. A feltárt épületek állagán jól látszik az idő vasfogának a maradványai, hiszen számos esetben a falak követését csak a burkoló elemek helyével lehetett azonosítani, mert a falak már elenyésztek, mert vályogtéglából épültek. Valójában milyen is lehetett Assur a királyi város? A város körül kanyarodik a Tigris főága délkeleti irányból délnyugatra, zúgó sebes vize elfolyik a város mellett, de az egyik ága pedig egy szigetet alkot és délen a mellékág vissza csatlakozik a főágba, tehát szigetet alkot. A két folyó közötti szöveget a Djebel Khanukah lassan ereszkedő hegláncának nyúlványa tölti ki, ezen a platón épült ki a város. A keleti és az északi feléről a városnak a természet ad megfelelő védelmet, a nyugati és déli oldalon mesterséges árok biztosította a védelmet. A város virtuális látványát figyelembe véve

lenyűgöző látvány lehetett az oda utazó előtt úgy ie. 800.-as években. Ha észak felől érkezett tőle nyugatra az erődítményeket láthatta, amely kimagaslott, mint egyedülálló épület, mellette található az újévi ünnepek temploma, melyet Szin-Ahe-Eriba építtetett, miután Babilont feldúlta és elkövette azt a szörnyűséget, ami miatt a neve megmaradt az utókorra. Ezt követően a Marduk istent Assurba telepítette, hogy ezzel is az Assur isten nagyságát jelképezze. A faragott kőlapokkal kirakott út (ünnepi), amely az újév templomából a városba vezetett, ezen az úton vitték be a templomba az istenséget, ez az út ma is jól látszik. A város nyugati oldalán egy hatalmas fallal biztosított erődítmény emelkedik. Ötszázévvvel korábban itt állt az újpalota, ma ezen a helyen, az- az ie 680.-ban egy új lakónegyed nőtt ki a földből, ha a hajdani utazó keletre tekint, akkor először Anu és Adad isten kettős templomát tekinthetné meg, majd mögötte a város alacsonyabbik Zikkuratuját. A épületegyüttes mögött található a régi palota és annak az impozáns tornyai, mellette Assurnak az ország főistenének a hatalmas Zikkuratját pillanthatnánk meg, ennek a magassága elérte a 80 métert. A nagy Zikkuratu tövében láthatnánk a Muslalu nevezetű erős bástyát, tőle balra csatlakozott az eddig bemutatott épületekhez a város nagytemploma „az ország hegyének háza”. Ez volt az Assur isten székhelye. A város nem véletlenül épült a sziget északi felére, mert ott több védelmet kaphatott, hanem azért, mert a hegyvonulat miatt a földrajzi fekvése ugyanis a hegyvonulat elején épült meg, mert észak felén messzire el lehetett látni, így ellenőrizhető volt a város körös- körül. A városba a nyugati saroktól a Tabíra kapun keresztül jártak be a városba. A kapu tágas helyiségeibe tartózkodtak az őrség tagjai, az érkezők itt estek át a vizsgálatokon. Aki itt bekerült a városba az még csak az első védvonalon jutott be, hiszen a város magjába még egy kapun kellett bejutni, először is egy térre jutunk, ilyen térrel szinte minden Asszír város esetében találkozunk. Ezen a téren zajlottak le a vásári és kereskedelmi áruforgalom. A templomok és a paloták közötti téren az ünnepi felvonulások és gyűlések zajlottak le, tehát kereskedelmi céllal nem lehetett igénybe venni. A városi lakosság házai, lakótelepei a város déli oldalán találhatóak, de a déli oldal északibb felén is a gazdagok házait találhatjuk, hiszen a maradványok azt bizonyítják, hogy ezek a házak is tekintélyesek voltak. A szolgálta személyzet a házak előcsarnokaiban tartózkodtak, itt volt található az a bizonyos kút is, amelyről már szóltam. A vendégeket a férfi terembe vezették, a vendégek részére nem volt látogatható a női szobák, ez ma is így van az arab kultúrában. A ház belső része volt a női szakasz, mert a ház asszonyai itt nevelték a gyerekeket, még a szolgálók mindegyike sem mehetett be ezekbe a szobákba, csupán azok a személyek, akik ide voltak beosztva. Az érdekességek közé tartozik, hogy a lakosztályokhoz nem tartozik konyha, erre is meg van a magyarázat, mert az étkeket az udvaron készítették el és onnan tálták fel a ház urának és a személyzetének, természetesen a vendégeknek is. A lakótelep déli oldalán találhatóak a szegényebb szolgálta házai, hiszen a rangsor mindenkor attól függött, hogy a szolgálta milyen magas rangú személynek volt a szolgálja. A város belső fala nyugatról húzódott nagy ívben délnek a Tigris folyó megerősített partja felé, közvetlenül a folyó mellett még egy palotát zárt körül. Ezt a palotát Szin-Ahe-Eriba építette azzal a feltétellel, hogy az erős falával a belvárosba vezető utat és a déli bejáratot biztosítsa, védje. Ennek a palotának nagyobbik része a gyorsfolyású Tigris folyó martalékává vált. Abban a szögletben ahol a város fala elválik egymástól, ezen a szakaszon egész sor kőoszlop sorakozik, ezek az oszlopok különféle magas tisztségviselők emlékkövei voltak, ezek közül is három királynak az oszlopa megtalálható ezen a helyen, de még három a királyi feleségek oszlopai nevét őrizte meg az utókor számára. Az utóbbiak között szerepel Szemiram (Szemirrammis), akinek az alakját mesébe illő dolgokkal színezték ki, magam is találkoztam Szíria területén ilyen mesékkel, de erről egy másik munkámban részletesen beszámoltam. Azt is tudni kell, hogy Asszíróban az éveket is mindenkor egy magas rangú tisztségviselőről nevezték el, igyekezni fogok ezt is bemutatni egy önálló fejezetben. A város pusztulása egy birodalom agóniáját is jelentette, hiszen a birodalom csupán nyolc évet birt ki és maga a birodalom is végleg összeomlott. A

város maradványain az a megközelítőleg ötszáz év tette a legnagyobb hatást, amíg a város lerombolása után az enyészet uralta a város romjait. A város lerombolása az ie. 614.-ben a koalíciós erők, Babiloni Méd erők rombolták le, de ezzel még a birodalom élte az életét, de örökös harcok árnyékában. A történelmi résznél részletesen kifejtettem az okokat, illetve a bukás tényének összetevőit, hiszen a birodalom agonizálásának a tényét már ie. 625- től jól lehet látni, mert a trónviszályok nem a birodalom érdekeit szolgálták. Az eltelt kb. 500 év elteltével a Pártus korban új városok épültek, mert a régi maradványokat el egyengették és jellegzetes hellénisztikus település templomaiba helyet kapott néhány asszír isten is. Ezen a területen épült fel a hatalmas pártus palota, ami azt jelentette, hogy a Pártusok háromszáz évig uralkodtak Assur városában. Ettől az időtől kezdve senki sem törődött az utak állapotával egészen a szaszanída korig, vagy a korai iszlám megjelenéséig isz. VII.-VIII. századig. A VIII. században az ősi város romjai mellett egy hatalmas karavánszerájt építettek, de a korai iszlám időszakában némi fellendülés tapasztalható, de egy újabb hanyatlás egészen az oszmán birodalom bukásáig a legelmaradottabb területnek volt tekinthető.

DUR-SARRUKIN (Horsahabad)

Dur- Sarrukin alapítója II. Sarrukin, aki valószínűleg trónbitorló volt, kikiáltotta magát Asszíria és a világ királyának, aki új fővárost alapított 717.-ben. Ez a város Ninive északi irányában található, melyet Dur-Sarrukinnak (Sarrukin erőd) nevezett el. Dur-Sarrukin Isteneit ie. 707.-ben hozták be az új fővárosba és annak a templomaiba, mikor Sarrukin „minden ország hercegének, tartományi helytartónak, gondnokának, és felügyelőjének, nemesnek és eunuknak, illetve Asszíria véneinek kíséretében áthelyeztette székhelyét a palotába és ünnepet tartott” A főváros áthelyezését követően két év múlva egy ütközetben Sarrukin elesett és az új király, áthelyezte a fővárost Ninivébe. A város nagyjából téglalap alapú, a város falai egy kb. 1600m X 1700 méteres település volt. A városba két kapun lehetett bejutni. Sarrukin nagy palotája és a szentélykörzet a városfalhoz kapcsolódó teraszra épült, amíg a helyőrségi palota a déli sarokban állt. Ma Horsahabad néven ismert lelőhelyet Paul Botta és Victor Place tárta fel, még a XIX. Században. Nagy mennyiségű, a palota falait díszítő domborműre bukkantak, amelynek nagy része elveszett, amikor a leleteket szállító hajó elsüllyedt a Tigrisen. Sarrukin a palotáját párja nincs palotának is, nevezte, mert olyan volt, hogy az Ókorban tényleg a párját ritkította. A városban voltak még a napistennek, a holdistennek, valamint a Nabunak az írás és a bölcsesség istenének szentelt templomok. A fentiekon túlmenően meg kell említeni a négylépcsős Zikkuratut, amelynek az oldalán spirális lépcső futott körbe a papok számára, az épület szintjei mind más és más színre volt festve, a sorrendisége alulról felfelé, fehér, fekete, vörös, a legfelső kék színű volt. A régészeti feltárásáról egy külön fejezetben szólnunk.

Régészeti feltárások

-

Azt állította az a munkása, aki minden áron szerette volna, ha Botta az ő falujában keresi azokat a tárgyakat, amelyekről már korábban beszélt neki. Azt mondta az arab munkása, hogy még a kemencéjét is ilyen téglákból építette, akár csak a falu más tagjai is. A téglák beszerzése nem jelent mást, mint a halom alól ki kell szedni őket és már is, fel lehet használni.

Botta nem tudta lerázni az arab munkását és ezt követően az egyik megbízható emberét elküldte az arabbal, hogy megvizsgálja azt a helyet, ahol ilyen könnyen lehet hozzájutni ezekhez, a téglákhoz. A megbízottat határozott feladattal látta el, gondolva arra, hogy bár mi is lehet, ki tudja? Ez a kis kaland örökre felejthetlenné tette Botta régészeti munkásságát, hiszen siker sikert hozott a feltárásokban, igaz ma már senki sem emlékezik az arab munkás nevére, de Botta neve azóta is fényesen tündököl a régészek siker listáján. Botta volt az a régész, aki a felszínre hozta ennek a kultúrának a maradványait, tehát a siker nem az volt, hogy a halmot felásta, hanem az, hogy tudományosan fel tárta a lelőhelyet. A feltárás lényege abból adódott, hogy egy- két és fél ezer éves kultúrát feltárt és felfedezte a világ számára, amely két és fél ezer évig a földalatt szunnyadt, ma már megismerhettük a létét. Ma a történelmével ismerkedünk, igaz számos területen nem tudunk előre lépni, de megvan minden esélyünk arra, hogy egyszer sikerül a helyére raknunk azokat a momentumokat, mozaikokat, amelyeknek ma még nem találjuk a pontos helyét. Alig egy hét elteltével az expedíció egyik tagja igen izgatottan tért vissza Bottához, és mondja, alig kezdtek ásni, már is falakra bukkantak. Az első réteg eltávolítása után feliratok, képek, és domborművek, olyan állatok képi kerültek elő, amire nem számítottak. Bottának sem kellett mondani még egyszer, hogy meg kell tekintenie, hiszen rögtön lovára pattant és elindult megtekinteni a leleteket. Alig telt el néhány óra már is ott guggolt a leletek felett és már is rajzolta a csodálatos figurákat és a szakállas embereket, szárnyas állatokat, és minden képzeletet felül múló alakokat, ilyeneket még Egyiptomi tartózkodása alatt sem látott. Az Európai szemnek teljesen idegen alakok a szeme számára is ismeretlenek voltak. Alig néhány nap eltelte után minden emberét áthozta erre a lelőhelyre és a leg gyorsabban, nekiláttak a csákányokkal és lapátokkal a terület fel ásásához, a falakat újabb falak követték, vagyis kerültek felszínre. Botta kezdett kételkedni abban, hogy ha nem is egész Ninivét, de az Ókori asszír királyok legfényesebb palotáját tárta fel. Elérkezett az a pillanat, amikor a meggyőződését nem tudta többé magába fojtani, hanem a sikeréről az akkori világot értesítette, így a hazaiakat is értesítette, levelet küldött Párizsba: idézem:

„Úgy hiszem, hogy én vagyok az első, aki olyan szobrokat fedezett fel, amelyeket jogosan lehet Ninive fénykorának alkotásai közé sorolni.”

Az első asszír palota feltárásának a híre világszenzációt váltott ki a tudományos világban, de Európa is ekkor jött rá, hogy a feltárásokat komolyan támogatni kell, hiszen az emberi kultúrák megismerése nagy segítség a tudomány számára. Ezt a feltárást megelőzően azt gondolták az akkori tudományos szakemberek, hogy Egyiptom az emberiség fejlődésének a bölcsője. Ez a feltárás bebizonyította, hogy a fejlődéstörténeti visszavezetés lehetősége olyan mérvű, amit más területen nem tudtak ilyen távolra visszavezetni, mint Mezopotámia területén. Különösen igaz ez a későbbi kutatások eredményeinek a figyelembevételénél, hiszen az ősi korok leletei, amikor bemutatkoztak, akkor vált igazán a viták kereszt tüzébe a Mezopotámiai kultúrkör kialakulásának a kérdésköre, de ez már egy másik munkám tárgyát képezi. A Folyamköz vidékéről történő tudósítások nem is kerülhettek máshonnan, mint a Bibliából, amely egészen az iu. XIX. Századig csak „legenda gyűjteménynek számított”. Az Ókori írók utalásait komolyabban vették, mint a Bibliai utalásokat, hihetőbben hangzottak, hiszen a Bibliai korokkal sehogyan sem lehetett összhangot találni, a történések nem voltak összevethetőek az Ókori írók írásaival. Ennek is megvolt a maga háttere, mert ma már tudjuk azt, hogy a Bibliai irodalom nem azonos a történelmi irodalommal. Senkit nem akarok megsérteni, de különösen nem a vallásos embereket, de egyet tudomásul kell venni, hogy a hit nem azonos a vallási szövegekkel, vagy a vallási történésekkel, tehát el kell tudni választani a hitéleti irodalmat a tudományokkal alátámasztott irodalomtól. Igaz ezt a tételt egy másik munkámba részletesen levezettem, amelyet itt nem kívánok megtenni. Tudni kell azt, hogy a Bibliai anyagok nem mások, mint egy kultúrának a leírása egy későbbi korban, amelyet csak behatárolni tudunk, mert a pontos keltezésének az idejét nem ismerjük. Azt igen, hogy a

vallási szövegeket a zsidók is átvették más kultúr népektől, így a Sumerektől, a Szabiroktól, a Káldeaiaktól, és a Babiloniaktól, tehát amit az ie VI-V századfordulóján a zsidóság elszenvedett deportálást a Biblia megírása erre az időszakra esik. Tudjuk jól mi is történt a zsidósággal ebben a korban, és hogyan reagáltak le a fogság után mind ezt, új történelmi szemlélet kialakulása a zsidóság körében, új történelmi felfogás kialakulása, új identitás elfogadtatása a zsidósággal, de ne is menjünk bele, mert mostanság nem ez a mi témánk, hanem az Asszír kérdések megoldása, a meglévő leletanyagok feldolgozása a legfontosabb feladataink egyike. Bár Botta felfedezései nem jelentettek többet, sem kevesebbet, mint azt hogy a Tigris és Eufrat völgyében létezett olyan kultúrkör, amely legalább olyan régi, mint a Bibliában megfogalmazottak, amelynek az emberek oly sokszor hitelt adtak, de ma ezt tudományosan is bizonyítani tudjuk. Kiderült, hogy Bottának igaza volt abban a kérdésben, hogy lehet régebbi kultúrkör, ami itt Mezopotámiában virágzott, fényben és hatalomban is erősebb volt, akik tüzzel, vassal irtották az előző kultúra népeit a hatalmuk megerősítése érdekében. A feltárások sikerein Franciaország fellelkesült és egyre bőkezűbben támogatta a feltárásokat. Három egész évig ásott Botta Dur-Sarrukin területén 1843.-tól 1846. ig. Közben folyamatosan hadakoznia kellett az éghajlattal, és nem utolsósorban a török pasával, aki Bottában nem látott mást, mint kincsvadászt, azt hitte, hogy a földjeik aranyát akarja megtalálni az a Gall kincskereső. Éppen ezért mindenhol ott tett keresztbe, ahol csak tudott. Nem volt elég meg küzdeni a bennszülött lakosságból kikerülő munkásaival, de a pasa még azokat is állandóan ellene hangolta. A korai iratokból tudjuk, hogy a pasa igazi zsarnok volt a maga területén, de Bottát sem kellett féltetni, mert mint diplomata igen jól értett a szavak forgatásához és mindent meg tudott magyarázni, ha kellett hihető módon. Ez a kapzsi pasa egyetlen magyarázatot talált Botta fanatikus ragaszkodására, amit a feltárások miatt tett, azt állította a pasa, hogy ez nem más, mint aranykutatás. Eltiltotta Bottának a bennszülött munkásait, börtönnel és kínzásokkal fenyegette meg őket, megbízta a besúgókat, hogy fürkészzék ki Bottának a terveit és minden titkát. Örök gyűrűjével vette körbe Hirsabadot, folyamatos intrikákat jelentett Konstantinápolyba, jelentéseket írogatott Botta ellen, de nem ment vele semmire, mert Botta nem hátrált. Nem hiába volt diplomata, mert intrikára intrikával felet, végül a pasa hivatalosan is szabadkezet adott neki a munkálatok folytatására. Nem hivatalosan a bennszülötteknek megtiltotta a munkálatokban való részvételt, azt is megtiltotta, hogy bárminemű segédkezet nyújtsanak a Gall (Francia) embernek, aki nem mást tesz, mint a Mezopotámiai népnek a szabadságát ássa alá, tehát ebből is láthatjuk, hogy nem akármilyen harc bontakozott ki a feltáró és a birtok hatalmassága között. A munkálatok során sikerült a felszínre hozni a hajdani palota maradványait, azok a hivatásos régészek, akik Botta tudósítására oda siettek, azok segítségével megállapítást nyert, hogy az Ezsaiás próféta jóslataiban szereplő palotát találták meg, amely nem is lehetett más, mint Sargon, az-az II. Sarrukin nyári palotája. Azt is megállapították, hogy a palota csak a Babilon leigázása után épülhetett, a feltárások során egyik fala a másik után emelkedett ki a törmelékből, udvarok egész sora tárult fel, amelyek gazdagon voltak díszítve, folyosók sora, és kamrák sorát tárták fel. Feltárásra került egy hárem, amely három részre volt osztva, valamint egy teraszos maradvány is előkerült. Szobrok és domborművek sokasága került elő, a feltárások eredményeiről azt kell mondani, hogy a történelem ismeretlen és titokban maradt népe egyszerűen kilépett az ismeretlenség homályából. A feltárásoknak köszönhetően előttünk vannak ennek a népnek a ruházatai, fegyverei, láthatóvá váltak a harcai, a vadászatok, az egyszerű emberek munkája. Ezek a leletek nagy része alabástromból készültek, amelyek igen törékenyek, nagyon vigyázva lehetett kiemelni ezeket a tárgyakat, mert a védőtörmelék ez ideig megvédte a minden nemű sérülésektől. Voltak olyanok is, amelyek a felszínre kerülésükkel azonos időben megsemmisültek, hiszen az állapotuk olyan gyenge volt, hogy már nem lehetett megmenteni. Az ilyen jellegű munkálatoknak nem kedvezett az a meleg, amellyel a feltáróknak meg kellett küzdeniük, hiszen a földnedves rétegekből előkerülő

leletek igen gyorsan száradtak, amely azt vonta maga után, hogy a leleteken repedések keletkeztek és, ha időben nem sikerült konzerválni a leleteket, akkor szétesetek a leletek. Emili Bottának nagy segítséget nyújtott Napoléon Flandin hírneves rajzoló, aki már kinn a terepen számtalan rajzot készített a talált leletekről, sajnos számtalan leletet ezekből, a rajzokból ismerjük, hiszen ebben az időben még nem használták a fényképezés technikáját, mert ekkor még igen bonyolult eljárásnak bizonyult. A rajzoló feladata ebben az időben az volt, hogy minél előbb rajzolja le a leletet, mert a légköri viszonyok miatt hamar bomlásnak indultak ezek a tárgyak és ekkor már nem lehetett pontosan, mérethűen lerajzolni. Bottának sikerült eljuttatni Párizsba néhány szállítmányt, amely a Louvre-ba külön helyet kaptak, ezekben a szállítmányokba voltak szobrok, relieffek, agyagtáblák és más tárgyak kaptak helyet. Bottát az egyik ilyen szállítmányánál igen nagy kár érte, mert a rakománya a szállítás közben nem viselte el a Tigris folyásának a rakoncátlan viselkedését és a tutajai eszeveszett forgásba kezdtek, és egyszer csak megunták a táncot és elsüllyedtek a Tigris habjaiban, sajnos ezek a tárgyak ma is valahol a Tigris fenekén pihennek, ma nem tudjuk, hogy valaha lesz e valaki, aki újra feltárja ezeket, a csodálatos leleteket. Ebből is látható, ha valaki nem ismeri a helyi adottságokat, az hamar ilyen balesetet szenvedhet, ebből az lett a tanulság Botta részére, hogy hallgatva a helyi lakosok tanácsaira jól megszervezték a hajón való szállítást, amely már sikerrel érkezett meg Párizsba, melyből az első Európai kiállítást is rendezték. Botta egy terjedelmes munka megírására szánta el magát, amely nem egyedüli munkaként indult, hanem kilenc tudós vállalta a nehéz munkát magára, köztük volt Bornouf, aki hamarosan a franciák leghíresebb régésze lett. Azt is jó, ha tudjuk „Ő” az a régész, aki baráti kapcsolatokat ápolt Henri Schliemannal, kit a munkáiban gyakran szokott idézni, a másik híresség az angol Layard, akinek a hírneve csak hamar Bottának a nevét is elhomályosította. Layardnak adatott meg az, hogy a Fortuna a kegyeibe fogadta, mert a tudásán kívül a szerencse is igen sokat segített neki a munkái során, az ásóját az évezredek törmelékébe vágta nagy sikerrel. Nevezzük úgy Emili Bottát, mint az Asszír föld első „Pionírját”, akit soha sem szabad elfelejteni, mert nélküle nem biztos, hogy ma annyit tudnánk erről az elveszett birodalomról. Az „Ő” elszántsága és makacs kitartása hozta meg a sikert, és nem utolsósorban az, hogy az intrikákon felül tudott emelkedni és nem hagyta magát letéríteni arról az útról, amelyet maga állított fel saját magának. A kitartás meghozta a maga gyümölcsét, igaz az utóbbi évtizedekben nem sokat hallunk róla, de azt hiszem magam is, tartozom ennyivel az emlékének, hogy a munkásságáról szóljak, hiszen az „Ő” csillaga a régészek egén igen fényesen ragyog. Nem véletlenül maradt meg az utókorra, hogy Botta Mezopotámia „kincskeresője”, azt hiszem ez is, szemlélteti a munkásságát. Botta munkássága egyenlőre, itt a terepen befejeződött és helyette egy másik Francia régészt küldtek ki a Qujundzsikre (Ninivébe) Victor Palace személyében. Befejezésül meg kell említenem Bottának a könyvét, amelynek a rajzait Flandin rajzolta, ma is a régészet klasszikusai között foglal helyet. A mű címe „Ninive műemlékei- felfedezte és ismerteti Botta, mérte és rajzolta Flandin”. 1849-1850 közötti időben jelent meg ez az öt kötetes munka, melyet ma is alapmunkának tekintünk az Asszír kutatások tükrében. Az első kötetben találhatóak meg az építészet és szobrászat képtáblái, a harmadik kötetben és a negyedik kötetben viszont az összegyűjtött feliratok, az ötödikben pedig az összes leíró anyag.

Imgur-Enlil (Balawat)

Balawat Irak északi részén fekszik az Ókori Nimrudtól kb. 14 km. távolságra - északkeletre, vagy Moszultól kb. 20 km. távolságra - délkeletre. 1878. ban egy helyi sírásó véletlenül fedezte fel ezt a helyet, melyet Hormuzd Rassam tárt fel. A feltárások során néhány bronz pánt került elő, melyek valaha az ie. IX. századi asszír palota két monumentális kapuját díszítették. A feliratok arról tanúskodtak, hogy II. Assur-Nassir-Apli korából származnak, a másik kapu pántjai viszont nem lehetett másé, mint a fiáé, akit úgy hívtak, hogy III. Salmanu-Asaridu. A kapu borító lemezén és a pántokon a két uralkodó katonai hadjáratait lehet látni, a részletek szépen kivannak dolgozva, domborított és vésett eljárással készültek. Nem csak a templomot tárta fel, hanem egy teraszos város maradványt is megtalált. Ezeknek, az eredményeknek a közlése is hihetetlen szerénységgel lett közölve a tudományos világgal, ebből is látható, hogy nem volt egy szószátyár ember. Csak a tények közlésére szorítkozott és semmi líraiság, csak áhítatos hangon közölés volt nála az elfogadott lehetőség. Max Malowan angol régész az 1950-es években a MAMU istennek szentelt Balawati templomba végzett ásatásokat és ekkor találta meg azt a bronzkaput, amelyet II. Assur-Nassir-Apli állíttatott vallási megfontolásból a fent említett istennek.

Kar-Tukulti-Ninurta

Tukulti-Ninurta Asszír király az ie XIII. században győzelmet aratott a Babiloniak felett és ennek tiszteletére új fővárost alapított Assurtól északkeleti irányba a Tigris folyó könyökétől felfelé, tíz- tizenöt km.távolságra, a két Zab (Zoab) folyó között. A várost az Asszír uralkodó saját magáról nevezte el. Az istenhitének, hogy hálát adjon új templomokat építtetett és egy hatalmas Zikkuratut emeltetett az Assur istennek, de arra is szánt időt, hogy magának is építsen egy igen impozáns és hatalmas palotát, amely a maga korában szemet gyönyörködtető volt, hiszen vörösben, fehérben, kékben és feketében pompázott, a palotán számos mitológiai frízzel és falfestményekkel volt el látva. A város életképessége magán hordozta a kor igényét, hiszen a király halála után az új uralkodó nem kívánt innen uralkodni és a székhelyét visszahelyezte Assuba. Ezt követően a város elnéptelenedett. A város rommezejét ma is megtaláljuk a Tigris partján Moszultól délre kb. 135- km.- távolságra.

Dur-Katlimmu
(Sejk-Hamid)

Moszultól délre kb. 225 km. távolságra található ez a tartományi székhely romjai a Habur folyó Szíriai területén található, azt tudni kell, hogy az Eufrat folyónak a legnagyobb mellékfolyójáról van szó. A lelőhely felfedezését követően az első feltárások 1879-ben kezdődtek el, de a teljes feltáráshoz még száz évet kellett várni, hiszen ebben az időben történt meg a szimmetrikus feltárása a rommezőnek. Az ásatások során kb. 500 ékiratos agyagtábla került elő, melyek arról tesznek tanúbizonyságot, hogy az Asszír birodalom bukását követően még hosszú ideig az Asszír törvények maradtak életben.

NINIVE
(Qujundzsik)

Ninive szerepe és a kiterjedése az akkád korra tehető, hiszen ebben a korban találkozunk először írásos emlékekkel, de tudjuk azt, hogy a város jóval régebbi időkből származik, de az alapításának a korát nem ismerjük. Az ősi város romjainak a méretei olyanok, amelyek nyilvánvalóvá teszik azt, hogy az alapításának a kora visszanyúlik a történelem kezdetéhez, tehát egy ősi városról van szó, melynek az ismert történelme a homályba vész. ÚR királyok III. korszakából már vannak némi ismeretanyagaink, de még ezek is kevésnek bizonyulnak ahhoz, hogy a város korát pontosan meg lehessen határozni. Az Asszír források már arról tájékoztatnak bennünket, hogy I.Samsi-Adad alapította az Istár templomot, talán az is elképzelhető, hogy ebben az időben került a város Asszír fennhatóság alá. A templom alapja nyers mészkőből épült, az alapzata 26X9. méteres volt. A Ninivei Istár Istennő kultusza az ie. II.-évezredben virágzott, arról tudunk, hogy az ie. XIV században Tusrata Mitani királya felajánlotta, hogy elküldi a gyengélkedő Egyiptomi királynak (fáraó) Istár képmását, melyről úgy tartották, hogy gyógyító erővel bír. A nagy Középasszír király I. Assur-Uballit újjáépítette a templomot, habár egyetlen királyfelirata sem maradt az utókorra, legalább is én nem tudok róla. A város egy földvetődésen helyezkedik el és ebből következően már számos földrengést átvészelt, melynek egyikét I. Salmanu-Asaridu kb. 1280.-ban meg is említi, a templom felújítása során. Az általa felhasznált nagyméretű téglákat George Smith meg is találta, tehát ebből az építkezésből valami maradt az utókorra. I. Tukulti-Apil-Esara is végzett rekonstrukciós munkálatokat ezen a templomon, akár csak Assur-Dan egy újabb földrengés után ie 1187.-ben. Assur-Bel-Kala a „nép gyönyörködtetésére” ajánlotta fel, azt a mészkőből készült életnagyságú meztelen női szobrot (ma torzó), melyet ma a British Múzeumba őriznek Assur-Bel-Kala is rendelkezett Ninivében egy palotával, legalább is ezt állítja az egyik

feliratában, sőt IV. Samsi-Adad is rendelkezett egy nyári palotával Ninivében. Úgy tűnik ebben az időben az Asszír királyok, kezdik megszokni, hogy Ninivében rendezik be a nyári rezidenciájukat. Az I. évezredben, amikor Asszíria kezd nagyhatalommá válni a királyok templomokat alapítanak Ninivében. Elsőként I. Assur-Nasir-Apli ie. 883- 859.-ben lényegesen megnagyobbította az Istár templomot kb.100X50 méteresre, bővítette ki igen impozáns módon, ez az épület kb. 200-évig állt a helyén. Az új Asszír birodalom idején viszont királyi székvárossá fejlődött és az új Asszír királyok folyamatosan újra gondolták a várost és hatalmas építkezéseket végeztek a városban. Ninive ősi romjait szinte teljesen magába foglalja ma Moszul városa. Az ősi bástyák és a városfal mellett kétsávos országút épült, az óváros nagyobbik felében modern épületek emelkednek. Itt található az egyetem, ahol néhány asszirológus tanult, illetve dogozott, hiszen a modernkor pestise elérte ezt a csodálatosan szép várost. Tudjuk jól, hogy a mai politikai viszonyok között az Iraki hatalmat nem tudta elviselni az USA és ezért háborút indított Irak ellen. De térjünk vissza Ninive városához, az Asszír főváros nagy részben feltárássra került, helyreállították a falait és a kapuit. Az, hogy Ninive városa egy élő város mellett van, az csak most ebben a helyzetben ront mindenben, hiszen az ENSZ szankciói miatt megbénult a gazdaság. A városi lakosságnak az egyik bevételi forrása a fekete piaci kereskedelem, vagyis kiárusításra kerülnek mindazon tárgyak, melyek korábban a Múzeumok tárlóiba kerültek. Ma azt mondhatjuk, hogy visszafejlődött az a lehetőség oda, ahol a nyolcszáz évesekben volt. Minden piaci áruvá válik, ami kikerül a földből, hiszen szinte ez az egyetlen bevételi forrása van a lakosságnak. Ebből látszik, hogy a politikát nem érdekli, hogy milyen kultúra eredményeit teszi tönkre, csupán a hatalmi érdekek dominálnak. Ebből következően a Múzeumokat kirabolták a művelt nemzetek kiművelt fiai, a koalíciós erőkhöz tartozó nemzetek fiai. Még az Amerikai régészek is arról beszélnek, hogy „Világörökségi katasztrófát idézett elő a megteremtett politikai döntés”. Valóban így van ez, mert az egész országban kirabolták a Múzeumokat és az ott található gyűjteményeket szabályosan, ellopták, kifosztották a Múzeumok tárlóit. Ez tényleg világörökségi katasztrófa. Ahhoz, hogy a pénzügyi feltételek meglegyenek, valamint a tárgyi feltételek, ahhoz az államnak, vagy egy nemzetközi összefogásnak kell megteremtteni a finansziális feltételeket. A múltbéli ásatások, történészek, epigráfusok fáradozásai, azért betekintést nyújtanak Ninive történetébe. Meglehetősen sokat tudunk az elmúlt száz évet felölelő időszakról, mikor egy világbirodalom fővárosa volt NINIVE. Ie 705.-től ie.-612 történő lerombolásáig. Még így is sok a nyitott kérdés a feltárással kapcsolatban, mert a feltárássok az 1800.-as években még durvák és egyben pontatlanok voltak. Az építészeti bizonyítékok helyenként hiányosak, tehát van még mit pótolni a hiányosságok kiküszöbölése tekintetében. A XIX.-század derekán Ninive kiterjedése egyértelmű volt: látható volt, hogy nem egészen négyszögletű terület, mely tömör, körülbelül 20 km. hosszú fal zárta körül. A legnagyobb halom a városfal nyugati részén terült el, a törökök török névvel nevezték el és így kapta a Qujundzsik nevet. A Qujundzsikon egy kisebb halmon egy iszlám mecset állt, ami egy korábbi keresztény kolostor volt, melyet Tell- Nabi- Janusz néven ismertek, úgy gondolták, hogy JÓNÁS prófétát itt temették el. Ma is nagy a jelentősége annak, hogy az iszlám ember mit gondol erről a helyről, hiszen magam is meggyőződtem arról, hogy miként fogadják a gyaur ember látogatását ezen a helyen. Örömmel fogadták az iszlámvallású barátaim az én gesztusomat, mert a szemükben meg nőtt a tekintélyem. Ennek a helynek a maradványaira épült egy kis falu, a falusi emberek még ma is ott élnek és büszkék arra, hogy Ninivében lakkon. Az érdekesség kedvéért megemlítem, hogy az iszlámvallású arab ember büszke arra, hogy az őseinek a kultúráját megőrizheti, hiszen az iskolában ezt tanítják velük, hogy az „Ő” földjükből előkerülő hagyatéka, mind az őseik hagyatéka. Rá is kérdeztem egy magas rangú vezetőre, hogy mi a titka ennek a megközelítésnek, a válasz igen egyszerű volt. „Így a mi országunk lakói megvédik és őrzik a hagyományaikat”, vagyis nem teszik tönkre, mert azt nem teheti ki annak, hogy a sajátját semmibe vegye. Ninive neve ma Qjundzsik, a

fellegvárat a Haszuna kor óta lakják (ie.-VII évezred). A Qujundzsik dombja is már az ősrégi településre épült rá, a feltárt leletek szerint az Uruk kori épületekre ie.- 4000.-3000. Ninive fejlődése szorosan kapcsolódott a dél Mezopotámiai városok fejlődéséhez, függetlenül attól, hogy nem volt a birodalom fővárosa, de a kereskedelem, és azoknak az útvonalán található, tehát ettől függött a város fejlődésének a lehetősége. Jelzi ezt az is, hogy itt volt megtalálható az ISTÁR temploma, amely az Asszír hit és hiedelem világának a fellegváraként tartották számon. A korai felfedezők számára feltűnt az, hogy milyen közel fekszik Ninive romjaihoz egy modern város. A XVIII.-század végétől az idelátogató vendégek részére mindenkor jutott egy- egy ékiratos agyagtábla, melyet meg is tarthattak, hiszen még ebben az időben nem tudták elolvasni. A romok iránt egy francia konzul érdeklődött, úgy komolyabban. 1842.-ben Emile Botta neki kezdett a romok felméréséhez és a Qujundzsik-en próbaásatásokat végzett, de szinte eredménytelen volt ez a próbálkozás, hiszen agyagtéglán kívül szinte semmit nem talált. Azonban a figyelmét egy másik településhalom keltette fel, melyet Horszabad-nak hívtak. Ezen a helyen végzett ismét próbaásatásokat, már eredménnyel, hiszen faragott köveket talált, és megtalálta az első faragott domborművet is. Tudjuk azt, hogy Botta szerény ember volt és a kutatások területén sem volt egy bőbeszédű ember, kutatásai során soha sem adta fel a reményt, Qujundzsikkal kapcsolatban. Időközben egy angol fiatalember érkezett hozzá, ez a fiatalember a vágytól fűtötten alig várta, hogy mikor végezhet munkát kint a terepen és azon törte a fejét, hogy megszerzi a jogot a feltárára. De mostanság egy kicsit elkanyarodtunk az Asszír történelem rövid elemzésétől, éppen ezért térjünk vissza a már ismert események láncolatához. SZIN-AHE-ERIBA (ie. 704.-681.) Ninivét választotta fővárosaként, mert stratégiaileg a birodalom természetes központjában helyezkedik el és így a védelem szempontjait figyelembe véve a természeti adottságai megfeleltek ennek a követelménynek. Itt épült meg a nyugati palotanéven ismert központi palota, melynek a neve „palota melynek nincsen párja”. Falait faragott kövek, domborművek díszítik Kalhuhoz és Dur-Sarrukinhoz hasonlóan. A jelentős épületek közül meg kell említenem a helyőrségi palotát, amely a Tell-Nebi-Junus helyén állt. A hagyomány szerint, ezen, domb alatt pihen Jónás próféta, tehát a hagyomány úgy tudja, hogy a Jónás sírja itt található. Ezt az arabok nagy becsben tartják még a mai napig is, hiszen volt részem erről meggyőződni, hiszen ezen a helyen ma is illik zarándoklatot tenni. Szin-Ahe-Eriba unokája Asszur-Ban-Apli (ie. 668.-627.) egy másik palotát is építtetett a Tell-Qujudzsiken, ebben az északi palotában találtak rá a híres oroszánvadászatot ábrázoló domborművekre. Ninive a Méd, Babiloni koalíció kezére került ie. 612.-ben, igaz lerombolták de az élet teljesen nem ált le, mert közel ezer évig tovább élt, de megfosztva a régi fényétől. A város addig élt, amíg a túloldalon Moszul városa be nem kebelezte.

Ninive történelme Szin-Ahe-Eriba bukásáig

Ninive történelmi felemelkedése nagyban kötődik az új Asszír birodalom felemelkedéséhez, hiszen Szin-Ahe-Eriba Ninivét tette meg fővárosává. Ebből következően a város élete összefonódott a királyok életével és azok cselekedeteivel. Ebből az időszakból származó írásos anyagoknak az ismerete, levelek, krónikák, csillagászati szakkönyvek és egyéb leiratok mind azt bizonyítják, hogy megismerhetjük belőle a királyok egyéniségét, uralkodásuk számos következményét, hogyan viszonyultak az idegen népekhez, miért viseltek háborúkat stb. a fent felsorolt iratok láttatják velünk, hogy a királyok miként segítették a városok fejlődését, ezen belül is Ninive fejlődését. Hosszú időn keresztül tartó háborúskodás és a csapatok állandó mozgása, miként idézte elő a népcsoportok letelepítését, illetve egyáltalán hogyan tudtak beolvadni a helyi lakosságba, vagy megtartották a maguk identitását, azt ma nem tudjuk, de a folyamatos csapat mozgások minden bizonnyal elősegítették a beolvadást, különösen akkor, amikor ezeket, a népelemeket megfosztották a vezetőiktől. Ebben az időben, a tartományokban élő egyéb népelemek nagyon gyorsan megszokták az állandó változásokat, mert számos áttelepítés történt ebben az időben, de nem csak telepítések, hanem az új politikának köszönhetően az idegen nyelvű népelemek megjelenése is mindennapos volt. A rabszolgákat ebben az időben nem megölték, hanem úgymond rabszolgamunkára fogták, amely abból állt, hogy a szakképzetteket letelepítették a városkörül és rabszolgaként ipari tevékenységet folytattak a gazdájának, természetesen rabszolga béréért, ami nem volt több mint az éhbér. Ninive ebben az időben a sokszínű lakosság mellett nem csak a birodalom fővárosa volt, hanem a birodalom szimbólikus központja is, nem csak a közügyek intézésének, a közigazgatásnak a központja volt. Ugyanakkor az ősi szentélyek városa maradt a maga konzervatívásával együtt. A fővárossá válásának időszakában jól látható, hogy miként változott meg a státuszqólya Ninivének, hiszen a nagy beruházások sokaságát végezték el ebben az időben. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint a zsarnoki uralom megjelenése és a városi polgárság előjogaiban tapasztalható rejtett feszültség, ekkor Ninive volt egyben egy ősi város, míg a másikkészben egy új főváros minden előnyével és hátrányával egyetemben. Ez a rövid történelmi áttekintés ad egy kis felvilágosítást arra, hogy miként is alakult ki a városban ez az ellenállás és mi köze van a város új státusához. **Szin-Ahe-Eriba** (ie.-705.-681.) II. Sarrukin fia volt, aki nem egyenes ági leszármazottja volt a királyi vérnek, hanem egy trónbitorló fiaként került a trónra, éppen ezért számos és számtalan felkelést kellett leverniük azért, hogy a birodalom ügyeit megfelelő mederbe terelje. II. Sarrukinról, tudjuk, hogy fáradhatatlan katona volt, aki maga is azt hitte már, hogy legyőzhetetlen, folyamatosan harcokban állt a környezete uralkodóival. ie XIII. században alpított Kalhuból II Assur-Nasir-Apli uralkodása alatt (ie.-883.-859.) Kalhuból irányították a várost, illetve az Asszír birodalmat. Nagy a valószínűsége annak, hogy Sarrukin nem bízott meg a Kalhui udvar tisztességében és abban, hogy „ŐT” elfogadják uralkodóként, éppen ezért új fővárost alapított Dur Sarrukin (Sarrukin erőd) néven. Sarrukinról tudjuk azt, hogy az életét az Anatóliai harcokban vesztette el, de nem volt elég, hogy háborús cselekményben halt meg, de még a földmaradványait sem találták meg ez nagy veszélyt jelentett a birodalomra nézve, mert ez nem volt jó jelnek tekinthető, bár mindenki elismerte, hogy a háború viselése az a király feladata, de az már nem volt elfogadható, hogy a földi maradványait meg sem találták. Megfigyelhetjük a királyfeliratokban, soha nem

beszélnek a királyok a nagy előd tevékenységéről, mert ebben az esetben nem illett róla beszélni. A királynak nem illett a harctéren elesni, mert azt az Istenek büntetésének hitték, és nem utolsósorban a hatalmi arroganciának tekintették, és úgy tartották, hogy ezért járt neki ez a fajtabüntetés. Ez a felfogás végképp beárnyékolta a nagykirály emlékét az „ŐT” követő asszír uralkodók szemében. Még a fia sem említi meg sem az apját, sem maga a származását, mert tudjuk nem királyi vér származéka az „Ő” vérük. **Szin-Ahe-Eriba** neve is jól példázza, hogy más irányú nevet vett fel, mert a „Szin azt jelenti, hogy Holdisten eltávolította a fiútestvéreket”. Azt is tudjuk, hogy nem a legidősebb fia volt Sarrukinnak Szin-Ahe-Eriba, testvérei valószínűleg csecsemőkorukban haltak meg, mivel Szin-Ahe-Eriba örökösi mivoltát soha sem kérdőjelezték meg, a fentiek lehettek az okai. Apja örököséként már az apjával együtt gyakorolta a hatalmat, mert Sarrukin a hadjáratokat vezette a fia, viszont a birodalom ügyeit intézte sikerrel. Apa fiú kapcsolattartása levelezés útján történt meg, de előfordult az is, hogy a döntéséről az apját később értesítette, hiszen meg volt győződve arról, hogy helyes úton jár és cselekszik. A levelezéseikben szó esik a hadisarc elosztásáról, a belügyi kérdések megoldásáról, néhány levélből megtudjuk azt is, hogy miként vonzódott Szin-Ahe-Eriba a fákhhoz és a kertekhez. Minden bizonnyal a trónörökös a Ninivei palotájából irányította az országot és a város ügyeit. Sarrukin halálát követően Szin-Ahe-Eriba lépett Asszír trónjára. Ekkor már a negyvenes éveiben járhatott, lehet nem volt már fiatal, de tapasztalt politikusnak volt mondható. Apja és közöttük folytatott levelezések egyértelművé teszik, hogy kölcsönösen megbecsülték egymást, hagyta Sarrukin a fiát nehéz ügyekben is dönteni, de mindenről tudni akart. A bekövetkezett halála miatt Szin-Ahe-Eriba még a Dur-Sarrukin városát is feladja és áthelyezi a fővárost Ninivébe. Megfigyelhetjük a királyfelirataiban egyetlen szóval, meg sem említi az apját, nagy a valószínűsége, hogy a származása miatt és nem utolsósorban a halála miatt, mert az ilyen halál nem éppen királyi halálnak számított ebben az időben. Tehát a fentiekből is látszik, hogy miért nem folytatta Dur-Sarrukin továbbépítését, hiszen úgy tartotta, hogy talán az átok rajta ülhet az apja vállalkozásán és ezt nem akarta bevállalni. Úgy gondolom Marduk-Apla-Idinának is jól jött, hogy meghalt Sarrukin, mert elérkezettnek látta az időt arra, hogy visszatérjen a száműzetéséből és érvényesítse a követelését, vagyis igényt tartott Babilon trónjára. Ez az időszak volt a délmezopotámiai csatározások kezdete, amely Szin-Ahe-Eriba uralkodásának csaknem a teljes idejét kitette. Szin-Ahe-Eriba teljes felszerelésben útra kelt délnek, hogy a reá bízott feladatával megbirkózzon, ám Marduk-Apla-Idina a nyílt összecsapás lehetőségét is kerülte, éppen ezért gyarmatának Bit-Yakinnak közelében elterülő mocsarakba menekült. Felvette a gerilla harcmodort és egyben cselszövőként cselekedett, illetve törzsvezetőként rávette az ellenállás szítására, aki képes volt ellenállást, vagy lázadást szítani a kora leghatalmasabb államával szemben. Tudjuk azt, hogy az Asszír királyban, de a hatalom bármely területén olthatatlan gyűlölet élt Marduk-Apla-Idinával szemben. Ennek az volt az oka, hogy azt a látszatot tudta elhitetni, hogy az Asszír birodalom tehetetlen és egyben nevetséges is. A déli lázadó szövetségese volt Babilóniának, de kiszámíthatatlan, aki miatt a Babiloniak soha sem érezhették magukat biztonságban. Mialatt nem tudtak megállapodni Szin-Ahe-Eriba Babilonnak fordította haragját és kirabolta a királyi kincstárat, seregével végig fosztogatta a déli városokat. Új királyt nevezett ki Babilon élére, egy Asszír nemes embert, az Asszír uralom könnyebb elviselése érdekében tett kompromisszumai miatt. Bár az események pontos sorrendiségét nem ismerjük, végül elég biztonságosnak ítélte meg Szin-Ahe-Eriba a déli helyzetet, hogy a figyelmét a birodalom más területein fellázadt törzsek elfojtására nagyobb odafigyeléssel koncentrálni tudjon. A lázadások a Zagros hegység lábainál elhelyezkedő törzseknél volt tapasztalható, és néhány Szíriai város esetében nyugaton, melyek megtagadták az adófizetési kötelezettségüket Asszírriának. A Biblia beszámolóit is említést tesznek Jeruzsálem elfoglalásának a kísérletéről, erről még az Asszír palotadomborművek is megemlékeznek. Az évkönyvek is beszámolnak arról, hogy Lachis városa és Azeka erődei kifosztását hogyan

hajtották végre. Ha az eredményeket összevetjük a korábban kialakult helyzettel, akkor látjuk miként hozták meg a hadjáratok az eredményeiket, mert ezek a területek ismét elismerték Asszíria fennhatóságát, ami a birodalom bukásáig fenn is maradt. A Babiloni helyzet megoldatlansága egy újabb konfliktus helyzetet teremtett, mert Marduk-Apla-Idina és egy másik Káldeus MUSEZIB-MARDUK tovább szították a területeiken a lázadást, mind amellet sikeresen elkerülték a felelősségrevonás minden lehetőségét, hiszen az elfogásuk nehéz feladatnak bizonyult. Ezért Szin-Ahe-Eriba döntött abban a kérdésben, hogy Babilont közvetlen irányítása alá vonja, első lépésként eltávolította a trónról a báburalkodót és kinevezte a trónörökös ASHUR-NADIN-SHUMIT Babilon királyává. Mielőtt elindította volna Bit-Yakin elleni büntető akcióját, addigra a fia elfoglalta a Babilon trónját ie. 700-ban, ezzel az intézkedésével egy darabig megoldotta az áldatlan problémát. Az elkövetkező hat év során tudott már foglalkozni Dur-Sarrukin munkálatainak a befejezésével, amely már nam is volt számára olyan fontos, mert egyre nagyobb hangsúlyt helyezett a NINIVEI építkezéseire SZIN-AHE-ERIBA nem akarta felújítani Assur-Nasir-Apli fővárosát Kalhut, hiszen minden erejével megkezdte Ninive felújítását és egy sor új létesítmény megépítését. Valószínűsíthető, hogy maga sem bízott a korábbi királyi szolganépben ezért helyezte át a székhelyét Ninivébe, és itt egy új királyi szolgálkkal vette magát körül. A meglehetősen megrongálódott ősi Ninive városát először felújította, majd megkezdődtek a gigantikus nagy építkezések, udvarát átköltöztette Ninivébe az ősi vallási központba. Valószínűleg felmérte annak a lehetőségét, hogy stratégiailag sokkal kedvezőbb a lehetősége egy támadással szemben, mint az előző központok esetében, megfelelt a védelmi rendszere, valamint régen is a város területi közigazgatási központ volt. Valószínűsíthető az is, hogy kötődött a városhoz, mert minden egyes hadjáratát és katonai akcióit innen indította. Ezt azért is lehet feltételezni, mert bizonyára kötődött a hadseregéhez, valamint az adókat és a hadisarcot is ide kellett beszolgáltatni. Szin-Ahe-Eriba rövid időn belül Ninivébe költöztette az egész közigazgatást, mellyel az volt a célja, hogy még inkább magához vonja a város közigazgatását. Megépítette az új palotáját, melynek a neve „a palota, mellyel semmi sem vetekszik” nem csak királyi rezidenciaként, hanem a közigazgatás főhadiszállásaként is funkcionált. Ennek a palotának a mérete Sarrukin palotájának a kétszerese volt, ez azt a szándékot tükrözi, hogy mindennek a gyakorlatiasságát követi igen kifinomult érzékkel, mellyel megvalósítja a királyság reprezentatív kötelességét és a királyság szimbólikus feladatát. Az- az elképzelése, hogy egy pazar fővárost hoz létre nagyszámú lakossággal és megteremt a lakosságnak az élhető környezetet, ez a felfogás arról tanúskodik, hogy egy igen felvilágosult uralkodóval állunk szemben, ahogy felismerte a városvezetés szükségességét, ahogyan behatóan érdeklődött a fejlesztések lehetőségei felől, így a mezőgazdaság és a modern technika vonatkozásai iránt. Az uralkodásának nagyobbik felében az foglalkoztatta, hogy miként lehet jobba tenni az életet a városban. De a tevékenységének van egy másik vonulata is, hiszen „Ő” az- az uralkodó, aki nem végezteti ki a hadifoglyokat, hanem a város külső kerületeibe a rabszolgákat letelepítette és a száműzötteket is alkalmazta. Természetesen nem az volt a cél, hogy ezek az emberek jól megéljenek, hanem az iparosokat műhelyekbe helyezte el, míg a képzetlen embereket a mezőgazdaságban helyeztette el, az anyagi háttérrel a hadisákmányból fedezte. Jól megfigyelhető, hogy Szin-Ahe-Eriba mennyire érdeklődött a vízmérnöki munkák iránt, melyeknek a segítségével a városban biztosította a vízellátást és a fenn maradó vízzel a városkörnyékén a mezőgazdasági területeket lehetett öntözni, így a művelhető területeket meg háromszorozta. Ebből kiindulva a város belterületén megépítette a királyi parkot, melyben megtalálható volt minden olyan növény, amely jó célt szolgált a növénytermesztés terén, ilyenek voltak a gyümölcsfafélék, szőlő és a dísnövények is. A jól megépített vízvezetékeknek és a csatornáknak némelyike még a mai napig is használatban van, tehát jó munkát végeztek az ókori mesteremberek. Valószínűsíthető, hogy Urartui mesteremberek tudását vette igénybe, akiket apja Sarrukin ie.-714.-ben az urartui sereg felett aratott győzelme

után telepítettek be Asszíriába. Az urartui mesteremberek szaktudása az akkori világban mindenhol elismert volt. Szin-Ahe-Eriba tisztában volt a maga úttörő szerepével és a munkálatainak a jelentőségével, amely az egyik feljegyzéséből is kitűnik. Idézzük fel ezt az írását: idézem. „Azokban a napokban (ez történt): Ninive, a felséges város, Istár kegyeltje, ahol az összes Istenek és Istennőnek áldoznak, az örökkön fennmaradó ősi alap, melynek terve felől az égi jelek alapján már az ősidőkben határoztak, aminek szerkezete tisztán átlátható, a művészien megalkotott hely, a titkos hely, mely ötvöz minden leleményt, rítust és Largar rejtett mélységeit. (Ezen a helyen) a korábbi királyok, az én őseim, uralkodtak Asszíria fölött, Enlil alattvalói fölött, és akinek évről évre az egész világ beszolgáltatta az őt megillető adót. (Mindamellet) közülünk némelyiket kitüntette különleges figyelmével, a palotában, a szent királyi lakhelyen, mely már nem volt elég nagy, megtervezte a város útjait, kiszélesítette a tereket, csatornákat ásított és gyümölcsösöket hozott létre. Ezután én, I. Szin-Ahe-Eriba, Asszíria királya isteni sugalmazásra kieszeltem a tervet. Kitelepítettem a kaldeusokat és az Arámiakat, embereket, Mannaya, Que, Kilígia, Filisztia és Tyre földjéről, akik meghajlanak hatalmam előtt, és az általam, kirótt kényszermunkaként téglát készítettek. Káldeai nádat vágattam és eme erős növényeket foglyokkal, hozattam ide.

(...)

„Egy park, melyet az Amanusz – hegy képmására terveztem, melyben megterem a fűszernek, gyümölcsfának és szálfának minden fajtája, a hegyek és Káldea összes élleme, melyeket összegyűjtöttem és beültettem (palotám) mellé. Hogy gyümölcsöskerteket ültethessek, Ninive lakóinak egyenként 2 panunyi földet, adományoztam. Hogy a mezők virágozzanak, vascsákánnyal felszakítottam a hegyet és a völgyet, melyekben csatornákat ástam. A Hosrból szakadatlanul folyó patakat fakasztottam. Fővárosomat, Ninivét kibővítettem, kiszélesítettem tereit, utcákat és sugárutakat hoztam létre. A bővülő város kapujai elé égetett téglából és fehér mészkőből építettem hidat.”

(...)

Meg kell említeni, hogy különösen fontosnak tartotta a mezőgazdasági termelésre alkalmas földek megművelését, mert ebből bevételei származtak, de nem elhanyagolható az sem, hogy a kertészetért mindenre képes volt, a gyümölcsfák iránti szeretete a kor kiemelkedő személyiségévé tette. Azért, hogy a város vízellátása biztosítva legyen a környező kispatakokat eltereltette és csatornákat építtetett, azért, mert a botanikus kertje nem lehetett kitéve annak, hogy bármilyen baj érhesse a fáit. A hegyi forrásokat a város vízellátására bevezette a megmaradó mennyiséget, viszont a mezőgazdasági területekre vezette. A város délnyugati oldalán elterülő palotát impozánsan és gazdagon faragott domborművekkel díszítette. Ezekről, a képekről megállapíthatjuk, hogy nagyon is realiztikusan ábrázolták az eseményeket, ama hadjáratokban részt vevő hadseregének a ruházatát, valamint a harci gépezet működését. Ez valószínűleg azt a célt szolgálta, hogy az ide látogatókat lenyűgözze és legyen tartása azzal szemben, hogy a hatalmas Asszír hadsereg milyen csapásokra képes. A főfunkciója ezen, faragványoknak nem is lehetett más, mint az elrettentés és a lenyűgöző látvány, a tiszteletadás a király irányába. Ezek a faragványok tiszteletet parancsolóan azt mondatják még ma is velünk, hogy a félelemkeltés és az örökkévalóság tökéletes megjelenítésének vagyunk a tanúi. Az idelátogató idegen uralkodóknak eszükbe sem szabad volt jutni, hogy egyszer is megtagadják az adófizetését az Asszír uralkodónak, mert a faragványok már az ítéletet meg is hozzák a számukra. Ha közelebbről megnézték a faragványokat, akkor eszükbe sem juthatott, hogy ne tegyenek hűségesküvet az uralkodónak, mert a faragványokból kilehetett olvasni az ítéletet. Ezek a faragványok figyelmeztettek arra, hogy eszébe se jusson senkinek az, hogy zendülést, vagy lázadást szítson, mert a következmények kiolvashatóak a faragványokból. Úgy gondolom ez a mérnöki teljesítmény az építészet olyan magaslatairól számol be, amit nem könnyű túlszárnyalni, a fent említett képeken lehet olyan jeleneteket látni, hogy miként szállították

azokat az óriási kőbika szobrokat, melyeknek a feladata volt megvédeni a királyt, ezek a kőszobrok voltak a kerubok, melyek a palota bejáratait védelmezték. Láthatunk olyan jelenetet is, ahol a király felügyeli a kőfejtést, vagyis a kőbányászatát, ezen, található felirat viszont azt mondja el nekünk, hogy egy új bronzöntő eljárást talált fel, melyet alkalmaznak is. Szin-Ahe-Eriba nagy teljesítményei közé tartozik a Ninivei templomok helyreállítása, a legnagyobbikak egyike a híres városfal, amely tizennyolc kapuval volt ellátva. Az érdekességek közé tartozott az, hogy a fellelővárat és a palotát saját erődítmény védelmezte. A városlakossága ebben az időben nagyon heterogén volt, mert az akkor ismert világ minden pontjáról ide telepítettek állt, éppen ezért a városon kívül az öntözött fölterületeken osztott ki földeket. Támogatta az őshonos gyümölcsfák és a gabonafélék, valamint a szőlő termesztését. Ebben az időben kezdett Ninive gazdag várossá válni, hiszen rövid idő alatt híressé vált az akkori világban Ninive pazarló élete és a fényűzés idevonzotta azokat az uralkodókat, akik ezt meg teheték. A várostervezés olyan szintre jutott, hogy ma is csodájára járhatnánk, mert itt találjuk meg először az egyenes tervezett sugárutakat, az emberek már lakónegyedekben éltek, a lenyűgöző pompás paloták látványa csodálatot váltott ki az emberekből. A templomok környezete úgy volt megoldva, hogy a templomot körülvevő kertek csodálatos illataival méltán bővülte el Ninive lakóit, azok a parkok melyek a templom területet szegélyezték, azoknak a látványa nem minden napi esemény volt. Ami a mai embert is gondolkodóba ejtené, hogy miként tudták megoldani azt, hogy a mesterségesen kialakított tavakban is meglehessen találni a Káldeai nádat, tehát betelepítették és a kertészek ezt a problematikát meg is oldották. A városon kívül olyan látványosságban volt része a látogatóknak, hogy egy állatkertben meglehetett tekinteni az akkori világ legtöbb egzotikus állatait, tehát ez nem más volt, mint a mai állatkertek őse itt létesült először. Nem csak meglehetett tekinteni az állatokat, hanem tudatosan szaporították is az állatokat. A fent említett nádasokat viszont betelepítették állatokkal, őz, nyúl, madarak, és természetesen halakkal a vizeket, hiszen a meghonosodott madarak oda csalogatták a madarak más fajait is és így szinte természetes körülmények uralkodtak ezen a területen. Az egyik feliratában arról beszél, hogy betelepítette a nádasokat és a tavakat „Melyek világra hozzák a bőséges ifjúságot” Jakobsen, és Lloyd (-1935) 35 oldal.

A mocsár, hogy védett terület volt megvolt a gyakorlati haszna, hiszen egyrészt elnyelte a csatornáknak, a téli hónapokban felgyülemlett vizet, másrészt értékes építőanyagot szolgáltatott a királyi palotának. A királyi kertben megtalálható volt a gyapot, mert az egyik feliratában arról számol be, hogy neki van gyapjú termő fája is.

Az államszervezet átszervezésével megkönnyítette a feladatainak az ellátását, mert a királyt körül vették különböző hivatalnokok, így a hadsereg irányítását is átruházta magas rangú hivatalnokokra, akiknek az volt a feladatuk, hogy a lázongásokat megfékezzék és a terület vezetőivel megtalálják azt a hangot, hogy a lakosság fogadja el az alávetettség rendszerét, vagyis vazallusokként viselkedjenek, mert ha nem teljesítik a kötelezettségüket, akkor a megtorlás eszközét életbe léptetik. Különösen az északi területek (provinciák) lakói voltak kitéve a területen zajló lázongásoknak, az Asszír hadsereg rendet rakott északon és már is egy újabb problémát kellett megoldani, ez nem más, mint Babilon ellenállását kellett letörni. Nem tudjuk, hogy mi indokolta a Babiloni hadjáratot, mert egy teljesen új támadási módszerrel készült, ugyan úgy, mint egy tengeri csatára. Hajókat építtetett, majd a szárazföldön a Tigrisig vitette, és onnan leúszatta őket a mocsárvidékre és onnan az Arab-öbölbe, azért, hogy onnan csapjon le az ellenségre, tehát előkészített egy meglepetésszerű támadást a déli államokra, de különös tekintettel a Kádeusokra, akik az Elámi oldalon telepedtek le. Kádeusok várták a flotta visszatérését, nem számítva arra, hogy majd „ŐK” következnek, igaz néhány várost leromboltak már az Asszírok és nagy létszámú foglyokat hoztak magukkal. Ezt az eseményt is megörökítették a Ninivei palota falán, ennek a kalandnak igen súlyos következményei is voltak, mivel Elám királya, Hallushu- Insusinak megbosszulni

készült az Asszírok birtokháborítását. Szin-Ahe-Eriba győzelmi ünnepet ült az ULAY-folyó torkolatánál, addig Hallushu-Insusinak megrohamozta észak Babilóniát és elfoglalta Szippárt és behatolt Babilonba, ahol elfogta Szin-Ahe-Eriba fiát Assur-Nadim-Sumit, a Babiloni uralkodót Elámba hurcolta és nagy a valószínűsége, hogy Assur-Nadim-Sumit kivégezte, ezt a szörnyű tettet követte az a megalázó esemény, hogy az egyik Babiloni családból kinevezett egy új uralkodót. Erre a helyzetre az Asszírok gyorsan reagáltak, egy új hadjáratot indított Szin-Ahe-Eriba és rövid időn belül visszaszerezték a Dél-Babiloni területeket és ezt követően leigázták Uruk városát és elhurcolták a város Isten szobrai. Ebben az időben igen súlyos cselekménynek számított az, hogy megszenteltelenítsék a városok Isten szobrai, mert ez azt jelentette, hogy a város legyőzöttként önállóan nem cselekedhetett. A NIPPUR melletti csatában az Asszírok győzelme biztos volt, ennek következményeként elfogták a báb Babiloni királyt, akit kivégeztek. Ezzel a Babiloni viszálynak még nincs vége, mert az Asszírok egy Káld származású uralkodót MUSEZIB-MARDUK-ot ültettek Babilon trónjára. Az új uralkodó ismét a legyőzöttek egyesítésével igyekezett kivonni magát az Asszír fennhatóság alól és szövetséget kötött a legyőzöttek vezetőivel, Asszír ellen katonai segítséget kérve, kincsekkel megrakott delegációt menesztett Elámba. A cél egyértelmű volt, egyesíteni az erőket és koalíciót hozzanak létre, hogy szembe szállhassanak Szin-Ahe-Eriba seregével és meg kíséreljék lerázni az Asszír igtát. Ebből adódóan a sorsdöntő csatát HALULEÁNÁL vívták meg, bár az Asszírok teljes győzelmet arattak, de az eseményekből adódó előnyüket nem tudták kihasználni. Ebből következően Szin-Ahe-Eriba úgy döntött, hogy délnyugaton jelentkező problémákat oldja meg először, ekkor hadjáratot indított az arabok ellen, akik fölött ekkor egy királynő uralkodott. Ennek a hadjáratnak az lett az eredménye, hogy több ezer tevét zsákmányoltak az Asszírok, sőt még a királynőt is foglyul ejtették. A harci cselekmények lecsendesedésével már Elám ellen fordulhatott, de az Elám királyát szélütés érte, ennek következtében cselekvésképtelen volt, így Szin-Ahe-Eriba elkezdte Babilon ostromát, amely tizenöt hónapon áttartott. (ie.-689.) Babilon lerombolása szisztematikus módon történt, hiszen a történelem nem emlékezik még egy ilyen szörnyű eseményről, mint ami itt történt. Katonáinak megparancsolta, hogy mindenkit lehetőleg öljenek meg és fosszák ki az épületeket, templomokat rombolják le és minden éghető épületet, gyűjtsanak fel és rombolják le az Istenek templomait, és a szobrokat rombolják le. Leleményes módon az Eufrat egyik ágát eltereltette és csatornákat ásott és a várost, végezetül elárasztotta vízzel. A pusztítás még teljesebb legyen, Bélt (MARDUK-ot) és más Isteneket, ábrázoló szobrokat, valamint a babiloni templomokból származó hihetetlen mennyiségű kincset elvitte magával Asszírba. Bosszúból még azt is megtette, hogy a Babilon földjét is elszállította az Asszír városokba büntetésként. Ezt azért tette meg, mert azt gondolta, hogy ezzel a cselekedetével a szent város központját is áthelyezte Babilonból Ninivébe, a többi város azért kapott a babiloni fölből, hogy a szent helyek áldása átkerüljön Ninivébe, Assurba, de ezért súlyos árat is kell majd fizetni az Asszír birodalomnak. De erről majd később még visszatérek.

Szin-Ahe-Eriba intézkedései meghozták a várt eredményt, mert a béke helyre állt a Babiloni területeken, az is igaz, hogy az uralkodásának az utolsó hat évében kevés ellenállással kellett megküzdenie. Babilon szent város lerombolása miatt számos intézkedést kellett végrehajtani, elsősorban a birodalom gazdasági egyensúlyának a helyreállítását, valamint a hatalma olyan irányú megszilárdítását, hogy az utódjának ne azzal keljen kezdeni mindet, hogy a lázongásokat elfojtsa. Mind ez után nagy gondot fordított a templomok felújítására, valamint új nagy templomépítések munkálatait kezdte meg Assurban és Ninivében. Babilon lerombolásával azt a célt tűzte ki, hogy a szentváros helyébe új szent várost hoz létre Assur területén. Az utolsó éveiben Ninive helyett Assurt helyezte előtérbe azzal a céllal, hogy Assurt tegye meg új Babilonnak. Assurban egy új szertartási házat emeltetett, mellyel tudatosan bevezette a Babiloni szertartásokat és azok rituáléját. A Babiloni király Assur-Nadin-Sumi meggyilkolása is kiváltott új intézkedéseket, talán a bosszúja idevezethető vissza.

Nem tudjuk milyen megfontolás alapján döntött arról, hogy NAQI-a-ZAKUTUNAK a főfeleségének és egyben a királynének a fiát ASSZARHADDONT nevezte meg, mint utódját, emiatt a testvérek úgy döntöttek, hogy nagyobb esélyük van a trónhoz, mint a kijelölt utónak, éppen ezért nehezteltek is ezért az uralkodóra. A fentiekből következően Szin-Ahe-Eriba miként döntött arról, hogy a trónörököszt eltávolítja az udvarból, félelemből, vagy az életének a védelme miatt, nem tudjuk. Számtalanszor felvetődik az is, hogy száműzetésbe küldte a fiát, a királyfiak közül is az volt a legnagyobb hangú, akit még csecsemőkorában jelöltek a trónörökösének. A fentiekből következően összeesküvést szöttek az otthon maradt királyfiak ie. 681-tizedik hó huszadik napján Szin-Ahe-Eribát megölték a saját palotájában. A krónikák beszámolója szerint a kapu két oldalán álló szárnyasbikák közötti területen végzett a gyilkos a királlyal. Azt tudnunk kell, hogy ezek a nagy és masszív kőbikáknak volt a feladatuk megvédeni a királyt, de itt láthatjuk, még a KERUBOK sem, tehettek ez ellen semmit sem. Szin-Ahe –Eribáról tudjuk, hogy egy olyan ember volt, aki folyamatosan kísérletező kedvében volt, érdeklődött minden új technika iránt a rugalmas technikai megoldásai a rendkívüli tettek megoldójaként ismerték el, de a sorsát még „Ó” sem kerülhette el, mert lecsapott rá a gyilkos keze. A tetteiről elsősorban a palotája domborműveiből értesülünk, valamint a királyi felirataiból, kiderül az, hogy a csodálatosan elkészített parkok és az öntözőberendezések értek annyit, mint a hadviselése és azoknak a hozadéka. Talán úgy is megfogalmazhatjuk, hogy Szin-Ahe-Eriba egy olyan király volt, aki értett a földművelés minden mozzanatához és a technikai újításokhoz, a reformokat nehogy kihagyjuk ezen intézkedései sorából. A nagy uralkodók közül is kiemelkedik azzal, hogy az ítéleteiben szemelött tartotta az igazságosságot, a leg keményebb ítéletei is megfontoltak voltak, talán amit az akkori világ nem tudta neki megbocsájtani Babilonra kirótt szörnyű ítéletét. Saját emlékére készített műalkotások, elsősorban a palotában található domborművekből ismerhetjük meg, valamint, a királyfelirataiból, a parkok építésére vonatkozó írásokból tudjuk megítélni az „Ó” tevékenységét. Az uralkodása elképzelhetetlen anélkül, hogy a természet szeretetéről ne beszéljünk, valamint azokról az elgondolásairól, amelyek összefüggésben vannak a természetrajzi feltételek átreformálásával, tehát a Káldeai nádasok áttelepítésével, valamint a madarak ilyenén történő letelepítéséről. A domborművei igen nagy támpontot biztosítanak számunkra a megismerés területén, mert láthatjuk, milyen volt a lakoságnak a ruházata, a katonák ruházata, fegyverzete, sőt a legyőzötteknek a területén látható építkezéseknek a stílusát is láthatjuk. Az óriási bikaszobroknak is csak négy lábuk van, nem úgy, mint a korábbi időszakban, mert a mozgás érzékeltetésére öt lábat faragtak neki, de most elég volt a négy láb. A királyi udvarban is megfigyelhetjük, milyen változások mentek végbe, a király felesége sokkal többet engedhetett meg magának, mint bármelyik megelőző királyfeleség, sőt a királyfiak is szabadabban fejthették ki a tevékenységüket, mint az elődeik, szabadabb neveltetést kaptak, mit az „Őket” megelőző bármelyik királyfi. A királyné legnagyobbik fia Naqi-Zakutu különösen nagy és sok kiváltsággal rendelkezett és nem utolsó sorban hatalmas vagyonnal is rendelkezett. Ninivében egy szép és hatalmas palotát emeltetett a másik fiának ASSZARHADDONNAK, saját királyfeliratai voltak és nem csak magán, hanem állami ügyekben is kikérhetett jóslatokat. Szin-Ahe-Eriba az egyetlen király, aki megörökítette az egy nőhöz fűződő kapcsolatát és vonzalmát. Ez a feleség volt az utolsó, de a legkedveltebb TASMETUM-SARRAT, amikor feleségül vette valószínűsíthető, hogy igen fiatal lehetett, mert különleges rezidenciát építtetett neki, melyet így nevezett el „Szerelem, boldogság és öröm palotája”. A délnyugati palotáját bővítette, mellyen egy olyan kapun lehetett bejutni, melyet két felirattal teli kőoroszlán őrzött. A feliratok Tasmetum-Sarat szépségét dicsőítik: idézem „Beletili istennő egyetlen más nőéhez sem hasonlatos bájjal áldott meg”, majd egy imával zárul a felirat, melyben kéri az Istent, hogy az asszony, és az uralkodója hosszú életű és boldog legyen, és a palotában bővelkedjenek minden jóban. Szin-Ahe-Eriba bár áttelepített embereket más területekre, de arra mindenkor figyelt, hogy olyan

területen telepítse le, ahol művelésre alkalmas terület volt. A Ninive kevert lakossága csak nyert azon, hogy a király ilyen csodálatos kerteket és parkokat hozott létre, mert az ültetvények gondozása lehetőséget adott a szolganépnek a munkára, de a szabad polgárság viszont élvezhette az ózondús levegőt. Tudjuk, hogy a király nagyon szerette a természetet, a vadászatok és nem utolsósorban örömeit lelta a növények gondozásában. Nem tudjuk, hogy miért ASSZARHADDONT tette meg örökösének, a gonosz erőket elhárító kőbikák között lelta a halálát, ebben a vonatkozásban teljesen ellentéte volt az apjának, ki a háborúban lelta a halálát. A gonoszerőket elhárító bikák nem védelmezték meg az uralkodót a gyilkos fiától, ki az apja életére tört, ebből következően balsorsú uralkodónak is tekinthetjük, de az utódai soha sem tagadták meg „ŐT.”

ASSZARHADDON (ASSUR-AH-IDINA)

Szin-Ahe-Eriba halálával megnyílt a lehetőség a trónörökösnek a trónja elfoglalására, de tisztában volt vele, hogy a trónjáért meg kell küzdenie. Tisztában volt vele, hogy az Asszír arisztokrácia támogatja „ŐT” a trónjának az elfoglalásában. Két dolgot nem szabad figyelmen kívül hagyni, az egyik kijelölt utód volt és egyben tiszta volt a keze, mert nem vehetett részt az APA-gyilkosságban. A másik ilyen szempont az volt, hogy a gyilkos testvérét viszonylag kevesen támogatták, de a harcát meg kellett vívnia, hiszen a trónmegszerzéséért folyt a harc. Assur-Ah-Idinának hűségesküt tettek a nemesek és az arisztokraták. Az évkönyvek imígyen tolmácsolják az eseményeket. Idézem. „Testvéreim eszűket vesztették, és olyat cselekedtek, mely visszatetsző az isteneknek. Ninivében gonosztervet szőttek, melyhez fegyvereket is eszközül használtak, a felségjogért szálltak harcba, és úgy öklelik fel egymást, mint a bakkecskék.

A nehézségek ellenére a Ninivébe vezető úton gyors iramban meneteltem, ám (Felső Mezopotámiában) Hanigalbat tapasztalt seregei fegyvereiket élesítve utamat állták.

Félelmetes rohamokat látván, a hatalmas istenektől való félelem megbénította őket. Istár, a csaták és a háborúk asszonya, kinek kedvére való papi mivoltom, mellém szegődött, eltörte nyilaikat, megbontotta a csapatrendjüket. Aztán seregükben felhangzott a kiáltás „Ő a mi királyunk”!

Istenek magasztos parancsára mindannyian átpártoltak hozzám, felsorakoztak mögém, bárányokként tolongva esdekelték értem. Az Asszírok, kik nekem és a hatalmas isteneknek hűséget fogadtak, elém járultak és megcsókolták a lábaimat.

Ez a beszámoló számos eseményt sűrít egybe, mert kitűnik belőle, hogy az ellenségei felett aratott győzelme után elfogadták Assur-Ah-Idinát. Az érdekességek sorába tartozik az is, hogy soha egyetlen feliratában nem beszél arról, hogy ki is volt az apja merénylője, illetve ki volt az, aki megölte az apját. Tudjuk azt, hogy az udvarban maradt testvéreim gyanúba kerültek, sőt hadat viselt ellenük és valószínűnek tartjuk, hogy számot kellett adni a tetteikért, csak nem beszéltek róla. Egyes kutatók igyekeznek úgy beállítani az összeesküvést, hogy Assur-Ah-Idina lett volna az összeesküvő, de az én véleményem szerint nem sok annak az esélye, hogy ma már pontosan meglehetne mondani, hogy a tettesek kik voltak. Úgy gondolom nagyobb az esély arra, hogy az udvarban maradt királyfik lehettek az összeskűvés értelmi szerzői. Nincsen erre sem bizonyítékaink, de a cselekmények összefüggenek és a hatalom megszerzéséért belső konfliktusok voltak a száműzött és az otthoniak között. A száműzötteknek nem volt érdeke megszervezni egy ilyen összeesküvést, mert a hatalom várományosa „Ő” volt, csupán az otthoniak nem tudtak belenyugodni abba, hogy nem „Ők” érdemelték ki az utód magasztos rangját. A rejtélyes királygyilkosságról egy finn tudós, így értekezik (Simo Parpala) Egy Bibliai történet szerint egy bizonyos „Adrammelech” volt a tettes. A finn tudós még egy másik verziót is megvizsgált és arra a következtetésre jutott, hogy egy babiloni levél rejti a vélt, vagy valós igazságot. Ez a levél elmeséli azt a történetet, hogy egy hűséges alattvaló figyelmeztetni akarja Szin-Ahe-Eribát a tervezett merényletről, meghallgatást kért, hogy felfedje az összeesküvést és feladja az elkövetőket. A palotában

találkozott a királlyal, akinek az arcát fátyol borította, felfedte a titkát, nem sejtve, hogy nem a királlyal, hanem a gyilkossal áll szemben, akit a babiloni levél Arda-Ninlilként nevez meg. Ha közelebbről megvizsgáljuk, akkor látható, hogy mit is jelent „NINLIL”- asszír megfelelője „MULISSU”, vagyis a herceg nevét ARDAMULISU, ezt a nevet már könnyen át lehetett írni ADRAELOSRA, vagy esetleg ADRAMMELECHRE, tehát a tettest nagy valószínűséggel a palotában kell keresni, tehát a királyi család egyik sarja volt nagyvalószínűséggel az összeesküvő.

Assur-Ah-Idina uralkodásáról igen sokszínek a történelmi források, a hivatalosan közszemlére tett feliratokon nem találunk még csak utalást sem a történetekre, de még arra sem, hogy a tetteseket megbüntették volna, vagy elfogták volna valamelyiket és végrehajtották, volna rajta az ítéletet. A királyfeliratok sokmindenről adnak tájékoztatást, de ez mind kimarad belőle, úgy tekintik, mint ha meg sem történt volna ez a súlyos esemény.

Assur-Ah-Idina legjelentősebb katonai sikere Egyiptom megszállása volt. Az Egyiptom megtámadására az adott okot, hogy Egyiptom igényt tartott a Szíriai partok menti területekre, amelyek már egy jó ideje Asszír fennhatóság alatt álltak. Az Egyiptomiakkal vívott háborúskodás évekig elhúzódott és állandó bonyodalmak között történtek az események ie 671-ben mindenre felkészültek az Asszírok, mert összehangolt támadást indítottak, hatalmas erővel keltek át a Sínai sivatagon, az átkelést az arab tevések segítségével oldották meg. Az arabok biztosították az Asszír csapatok mozgását, valamint a hadiállatoknak az ellátását. Három csatát követően már is Menfisz alatt voltak az Asszírok, Menfisznél az Egyiptomi fáraó (Tahaqa) elmenekült. Assur-Ah-Idina asszír alattvalókat nevezett ki kormányzói és közigazgatási területekre, majd a tekintélyes mennyiségű zsákmánnyal hazatért Ninivébe. A fémutánpótlást és lóutánpótlást biztosító északi népek és provinciák helyzete egyre nehezebbre fordult, főleg a Szkítha népcsoportokhoz tartozó népeké (Kimmerek, Mannusok, Médek, királyi szkíták, megindult egy nagy bevándorlás Asszír provinciális területeire. Nem csak beszivárogtak, hanem meg is támadták a vazallus államokat és azok tartományait, melyek segítségért folyamodtak Asszírriához. A bevándorlók igyekeztek meggyőzni az Asszír vezetést, hogy Asszír szövetségesei lesznek, de az Asszír vezetés tudatában volt annak, hogy ezek a megállapodások csak tiszavirág életűek lesznek, tehát mind a két fél tudta, hogy nem megbízhatóak, mert csak a lehetőségeket akarták kihasználni. Asszírriát mindent megtett annak érdekében, hogy a déli tartományaiban az érdekeit ne keljen felszámolni, mert az bizonyítaná, hogy Asszírriát már nem a régi, tehát megerősítette a befolyását délen Babilonban és a Káld területeken. Assur-Ah-Idina inkább azzal foglalkozott, hogy a közigazgatást helyre állítsa és megteremtse a bizalmat Babilónia és az Asszír birodalom között. Idősebbik fiát jelölte Babilon trónjára SAMAS-SUM-UKINT és megbízta Asszírriát közigazgatásának a felügyeletével. A bizalom erősítése céljából Assur-Ah-Idina elkezdte a babiloni városok felújítását és a romok eltakarítását, különös tekintettel Babilonra, melyet az apja kifosztott. Újjá építette „ESAGILA” templomot, valamint annak a zikkuratját, továbbá a városfalakat és felvonulási utat. Egy érdekes jelenségre felfigyelhetünk, és pedig a felirataiban nem az apja haragjának tekinti Babilon pusztulását, hanem a „gonosz embereknek”, akik kirabolták a templom kincstárát, hogy megvesztegetéssel rávegyék az Elámiakat, hogy Asszírriát támadják meg. Azt írja a feliratában, hogy MARDUK olyan haragra kelt, hogy hetven évig terjedő szerencsétlenséggel sulytotta. Azt állítja, hogy a Babiloniak szerencséje az, hogy kedvező jelek mutatkoznak és ezért meg gondolta magát és így lecsökkentette a büntetést tizenegy évre. Assur-Ah-Idina visszaállította a Babilon városának a régi státusát, amely azt jelentette, hogy a város mentesült az adók megfizetése alól és nem kellett katonai szolgálatot teljesíteni, vagyis mentesült a ketoni szolgálat nehéz feladatától. Továbbá rendelkezett az elrabolt templomi szobrok visszaadásáról, ennek a cselekedetnek a megvalósítása nem volt egy könnyű feladat, mert a szobrokat hadizsákmányként kezelték, de ezen túlmenően szükség volt arra, hogy az égiek is hozzájáruljonak a szobrok visszaadásához. Az égi jelek szerint se, vége

se hossza nem volt annak, hogy mikor és milyen feltételek jegyében kerüljenek vissza a babiloni szobrok. Az időhúzás olyan mértéket öltött a fentiekkel kapcsolatban, hogy az uralkodó úgy látta, hogy célravezető az, amikor a szigorú feltételek mellett szigorú, irányítást kellett bevezetni Babilonnal kapcsolatban, másrészt tiszteletet kellett tanúsítani a város megszentelt volta és a lakói irányába, ez azt jelentette, hogy a kitelepített lakosságnak megengedte, hogy lassan visszatérhessenek a városba, vagy is a korábbi lakóhelyükre. Ezek után meg kellett oldani azt is, hogy a kitelepítettek valamilyen kárpótlást kapjanak az elkobzott vagyonuk után, vagy vissza kellett szolgáltatni a teljes vagyont. Ha megnézzük Assur-Ah-Idina építkezései Ninivében milyenek voltak, akkor meg kell állapítani, hogy jóval elmaradtak a beruházások az elődeihez képest, mert mindenben elsőbbséget élvezett Babilonnak a beruházásai, be kellett látni, hogy Assur Isten papságát nem haragíthatja magára, a miatt, mert minden beruházás Babilonba történik. A fentiek miatt Assurban és Ninivében is hozzáfogott a templomoknak a renoválásához. Ninivében megnagyobbította az Arzenált, ezt azért teszem, mert „az (arzenál), melyet királyi őseim emeltek katonai felszerelések, a harci szekerek, a fegyverek, és a hadizsákmány tárolására, a lovak az öszvérek elszállásolására, a lovak futtatására, és a szekerek hajtására, kicsi lett”. Assur-Ah-Idina politikáján mindenkor észre lehet venni a bizonytalanságot, mert, hiába aratott győzelmet Egyiptom felett, hiába érte el azt a stabilnak nevezhető állapotot, mind ezek ellenére minden feliratán érezhető a bizonytalanság, az is tény, hogy a nyugtalanság érzése kerítette hatalmába. Mind ez jól megfigyelhető a hivatalos felirataiban, az még beszédesebb, amit a tanácsadóival váltott levelei tartalmaznak, de az orvosaival is ilyen bizonytalan volt, hiszen tudjuk azt, hogy nagyon félt attól, hogy az apja sorsára juthat. A bizonytalanság másik fokmérője az, hogy a jósök és az asztralógusok nélkül nem volt hajlandó döntést hozni, tehát rabjává vált az ezoterikus hiedelemnek. Mind ezeket jól példázzák a levelezései, de bizonyára tisztában volt azzal is, hogy mivel jár az uralkodás, az ingatag természetével állandóan kereste az Istenek szándékát, azoknak az akaratát.

Röviden nézzük meg mi is az EZOTERIKA, vagy más szóval az asztralógia?

Az ókorban csak a kiválasztottak foglalkozhattak vele, mert az a tevékenység szinte kizárólagosan papi tevékenységnek minősült, ebben az időben az írástudók közül is csak kevesen mélyedhettek el benne, hiszen az asztralógia misztériuma feltételezte azt, hogy az illető kapcsolatban áll az Istenekkel és természetesen az égitestek mozgását behatóan ismernie kellett. Akkor nem volt senkinek az érdeke, hogy a felhalmozott tudás közkinccsel szolgáljon, hiszen ezt a szolgáltatást szinte kizárólagosan a királyok és hadvezérek kérték és alkalmazták. Az is igaz, hogy nem az volt a kérdés, hogy a tudás elsajátítható e,- hanem attól való félelem, hogy avatatlan kezekben ez a tudás nem e fekete mágiává válik, aki tisztátalanul végzi ezt a felelősség teljes munkát az hamar szerencsétlenül végzi. Nem véletlen féltették a tudással rendelkezők a tudást azoktól, akik tisztátalanul nyúltak a tudás minden formájához, mert akkor még a drágakő is tönkre mehet. De féltették az igénybevevőt a miatt is, hogy csalódás érheti, ha nem valósul meg az, amit megmondtak neki, jóhiszemű embereket becsapni bűn volt és egyben nem is bocsánatos bűn. Ez az érem egyik oldala, de nézzük meg a másikat is, vajon a kor szelleme, ha föl vet egy problémát, számol e azzal, hogy a földön, miként a múltban, jelenbe, és a jövőben ismét a kalandorok kezébe kerülhet egy olyan tudás, amellyel élni kell, de sokan vissza is élhetnek vele. Gondoljunk bele nem tartozott ez a tudás az akkori társadalom fejlettségi fokához, de igen, tehát szükségképpen vigyázni kellett a tudást, és ismerni kellett a bolygók mozgását és a velük járó jelenségeket. Az emberi szellem ismerete igen fontos tényező volt abban a korban is és a mai viszonyaink között is. Gondoljunk bele, hogy mi is az asztralógia tudománya? Nem más, mint születési képlet: horoszkóp, babona, vagy tudomány, művészet, vallás, vagy filozófia, misztika, vagy mágia? Valóban egyik sem, de mégis mindegyik, ha a tudatlan ember szemével nézzük, lehet babonának, vagy csodának, talán varázslatnak is mondani. Ha az intelligens ember szemével nézzük már nem babona,

hanem az ember értelmén keresztül vizsgálja meg az állandóan és öröktől fogva működésben lévő, elérhetetlen törvények folyamányát. Ahhoz, hogy egy karmával lehessen mit kezdeni a jósnak ismernie, kell a csillagok mozgását és ezzel összefüggésben a csillagok egymásra ható erejéből fakadó lehetőségeket. Mire ezeket, a jelenségeket össze lehetett egységes egésszé kovácsolni nagyon sok megfigyelést végeztek azok a mágusok, akik ezekkel, a folyamatokkal foglalkoztak. Sok megfigyelés eredménye az lett, hogy minden csillagjegyhez párosul valamilyen cselekvési karakter, jellemző viselkedési mód stb. Tudnunk kell azt, hogy az ember több ezer év óta keresi az Istenét és az ég felé tekinget, hogy segítséget várjon, azért keresi az Istenét, mert van mondanivalója neki. Ilyenkor fölfelé irányítjuk a tekintetünket, már a kezdetek óta, mert a föld teremtményei között egyedül csak az ember gerince függőleges a járásában, és így neki adatott meg, hogy lelkében átélhesse a föléje boruló csillagos mennybolt misztériumát. Így határozhatjuk meg az asztralógia mítikus feladatát, mert a gyarló ember szeretné tudni, hogy holnap mi fog vele történni és milyen lelki állapot veszi majd körül. A már fent említett asztralógia nem választható el a csillagjárások ismeretétől, vagyis az asztranómiától (csillagászat). Az asztralógia a kozmosz külső és belső alkotását, annak hatóerejét kutatja, és figyelembe veszi az égi szimbólumok jelentőségét a földi eseményekre vonatkoztatva. Befejezésül nézzük meg mit is jelent az Asztralógia: Astran= görögül csillag, lagos (logos)= valamiről beszélni, valamivel foglalkozni. Az ókori asztralógiának sem volt más feladata, mint a fentiekben felsorolt lehetőségeket biztosítani az uralkodóknak, sőt jóvendőmondásokat kellett mondaniuk, hiszen ezek határozták meg a királyok döntéseit. A jóslásoknak a valós alapja azon elképzelés volt, hogy az Istenek szándékait úgy közlik, hogy mindenféle jeleket rejtenek el a valós világban, amelyeket kizárólagosan csak a szakértők képesek megfejteni, meg találni és értelmezni. Úgy gondolják ebben az időben, hogy a földön minden tele van elrejtett üzenetekkel, ez azt jelentette, hogy minden a megszokottól eltérő megfigyelés vészjóslatnak tekintendő. Hosszú évszázadok alatt rengeteg adatot gyűjtöttek össze, melyeket rendszerbe foglaltak, az azonosíthatókat rendszerbe foglalva tudták értelmezni és ez alapján tudtak következtetni a jóra és a rosszra egyaránt. A jóslás tudománya odáig fejlődött, hogy a vízen szétfutó olaj mintázatából is megmondhatták, hogy mi fog bekövetkezni, de a tömjénfüstből is ki tudták olvasni a leendő válaszokat, majd erre mutatok be néhány példát is. A jóslás tudománya odáig is elment, hogy az állatok májából olvasták ki a lehetőleg a legalkalmasabb válaszokat, különös tekintettel erre a célra nevelt bárányok voltak a legalkalmasabbak. Kérték az Isteneket, hogy az üzeneteiket írják bele az áldozati állatok májába, hogy továbbítani tudják a választ várók részére. Mezopotámia területén az állatok zsigereiből való jóslás terjedt el leginkább, hiszen az áldozati állatok voltak erre a célra leginkább alkalmasabbak. Fel kellett készülni arra, hogy az áldozati állatot semmilyen szenny nem érheti, vagy a jóshoz nem tapadhat semmilyen szenny, mert az érvénytelenítheti a jóslás eredményességét. Talán mondanom sem kell, hogy a jósök alig várták, hogy egy másik jósnak a munkájában hibát találjanak, ennél fogva igen sok időt vett igénybe a kielégítő magyarázat, vagy a megoldás kialakítása, mire a megoldás kulcsa megtalálásra került, addigra az ő problémája legtöbbször meg is oldódott. Sok esetben az Istenek közvetlenül is szólhattak a mágushoz, és így közvetlenül adhatott tanácsot az uralkodónak, hiszen az Istenek sugallták, hogy mit és hogyan cselekedjen az uralkodásban és a döntéseiben. A Marri levelek tanulsága szerint a jóvendölés tudománya egészen az ie. II. évezredig nyúlik vissza, kezdeteknél még nem számított a rang és a képzettség, főleg a nők voltak az Istenek szócsövei. A transzban tett kijelentéseket a királyhoz intézték, amely olyan formát öltött, hogy a hatalommal ne élhessenek vissza. Assur-Ah-Idina uralkodása idején a jóvendölések minden fajtáját alkalmazták, ugyan úgy, mint a viszonylag erre az időre kialakult asztralógiát. Assur-Ah-Idina nem volt egyáltalán döntésképtelen, mégis a mágiához fordult segítségért, nem tudjuk talán túlzott lelkiismeretességéből, vagy a nagyfokú aggodalmaskodás miatt nem cselekedett önállóan. Nézzük meg az egyik feliratát: Idézem:

„Az iker istenek Szin és Samas, kik hónapról hónapra járnak útjukat, a 13. (?) és a 14. napon együtt tűnnek fel. A csillagok legfényesebbike a Vénusz ÉA csillagösvényének nyugati részén jelent meg, hogy megerősítse a földi világot és megbékítse az isteneket. Elérte a Hypsomát, majd eltűnt a láthatárról. Mars, ki az Amurruk sorsát eldönti, ragyogott EA csillagösvényen, Ő mutatta meg a törvényt, mely erőt adott királynak és az országnak. Az önkívületben lévők üzeneteit folyamatosan küldik nekem. Megérkeztek azok a kedvező erők, melyek a papi trónom alapjait erősítik meg az örökkévalóságig. Álmokon és áldásokon keresztül folyvást kapcsolatban állok velem. Látván a kedvező jeleket, szívem biztossá, elmém boldogabbá vált.”

Assur-Ah-Idina nyughatatlan elméje folyamatosan kutatta, miként cselekedhet, és folyton a megnyugvást kereste. Folyamatosan kutatta, hogy milyen próféciákra támaszkodjon, miként hajtsa végre azokat a feladatokat, melyek az uralkodásból kerültek előtérbe. Az Arbela egyik szolgálójától, a látnoktól kért segítséget, ezek a szolgálók igen magasan képzett nők voltak, ritkábban férfiak, igen jártasak voltak a Babiloni irodalomban, ezt a körültekintő üzeneteik is bizonyítják. Idézzünk fel egyet ebből a korból.

„Arbela hölgye vagyok: Asszarhaddonnak, kinek szíve jó indulattal telve Arbela iránt. Ez utóbbiban megbízhatasz. Magasztalj engem! Mikor a nappali fény kihunyni látszik, engedd, hogy fáklyát hozzanak. Dicsőíts engem a fényüknél! Elűzöm a borzongást a palotámból, Nyugodtan ehetsz, ihatsz, és békében élhetsz palotádban. Fiaid és unokáid királyként fognak uralkodni NINURTA ölében. Arbelai La-dagi-ili jóslata.”. Ha a király családjában betegség ütötte fel a fejét, akkor nem csak az orvosoknak kellett jelen lenni, hanem a javasoknak is, mert így volt teljes a kúra hatékonysága, ha ezt mind a két fél megbeszélte. Erre is álljon itt egy idézet.

„(Assur-Ban-Apli), az Utódok Palotájának (trónörököse) megihatja-e (eme istenséged elé helyezett gyógyszert) és (annak elfogyasztásával) megmenekül e.

(Meggyógyul és élni fog?) Megmenekül? Elhagyja e testét a betegség?

Hatalmas istenség, tudod e- a választ?

(...)

Hatalmas Úr, Samas, én kérdezem, hogy vajon ez az eléd helyezett gyógyszer, melyet Assur-Ban-Apli az Utódok Házának trónörököse meginni (készül),- (ha megissza a gyógyszert) megmenekül? Légy jelen ebben a kosárban és add meg benne a határozott jóváhagyó választ...”

A fentiekből jól látható, hogy mennyire tisztában volt Assur-Ah-Idina a sebezhetőségével, újra látható, hogy bevezette a helyettes király funkcióját. Az uralkodásának utolsó szakaszában ez jó néhányszor megtörtént, hiszen nagyon félt attól, hogy az apja sorsára juthat, hiszen „Ő” gyilkosság áldozata lett. A holdfogyatkozásokat, valamint a csillagok elhalványulását különösen veszélyesnek ítélték meg, mert a király halálát okozhatja, hiszen a helyettes király funkciójával kilehetett kerülni a veszélyes napokat. Mind ezt egy fenn maradt töredékből tudjuk. Mind ebből az következett, hogy a királyt egy kis furfanggal kilehetett vonni a hatalom gyakorlásából, amit a hadvezérei néhányszor meg is tettek.

Assur-Ban-Apli (ie. 669 – 626)

Assur-Ah-Idina éles eszű voltát nem tagadhatjuk meg tőle, hiszen még az életében gondoskodott a birodalom trónjának az örökléséről. Arra is vigyázott, hogy a politika területén az élete során ne lehessen beavatkozni a király hatalmának a menetébe. Ezért úgy döntött, hogy megjelöli az utódait, Asszíria trónjára Assur-Ban-Aplit jelölte, míg Babilon trónjára a bátyját Samas-Sum-Ukint jelölte, a jelöléssel kapcsolatban összehívta a birodalom minden területéről a képviselőket és megeskette őket a birodalom országainak az Isteneire, hogy a kívánságát minden körülmények között tiszteletbe tartják, és a kijelölt örököséhez hűségesek lesznek. Assur-Ban-Aplit a félelmetes Naqi’á királynő unokáját jelölte Asszíria trónjára, míg Babilon trónjára az idősebb Samas-Sum-Ukint jelölte. Assur-Ah-Idina babiloni

feleségének a fia volt Samas-Sum-Ukin, tehát anyai ágon örökölte a Babiloni trónt, Esarraammatnak a fia volt. 669 nyarán olyan mértékben megromlott Assur-Ah-Idina egészségi állapota, hogy, már az egyiptomi hadjáratát nem tudta befejezni és egyben ez volt az utolsó hadjárata is, tehát ebben az évben bekövetkezett a halála, mely sürgős intézkedéseket vont maga után. NAQI'A sürgősen összehívta a vazallus államok vezetőit, hogy megerősítsék Assur-Ban-Aplit az Asszír trón elfoglalásában és újabb eskütételre került sor, hiszen az új király előtt is meg kellett erősíteni az esküjüket, tehát megkoronázták Assur-Ban-Aplit. Az új király elsődleges feladatának tekintette, hogy Egyiptomba helyre állítsa az uralmát, melynek első lépéseként az asszír helyőrségek ellen lázadókat leverte, majd később nagyszabású inváziót indított Théba ellen, Théba elestekor érte el a csúcspontját a hadjárata ie. 663-ban. Ez a hadjárat jelezte az Asszírok fölényét, mert a KUSITA dinasztia belebukott ebbe a hadjáratba és ez azt jelentette, hogy az Asszírok hatalmas zsákmánnyal térhettek haza, hiszen kirabolták Théba városát. Ez a hadjárat biztosította az Asszíroknak azt is, hogy a Palesztin és a Szír területeken nem lesz több összeütközés az Egyiptomiakkal.

Assur-Ban-Aplinak ugyan úgy, mint apjának neki is meg kellett küzdeni a Kimmerekkel és a Maneusokkal, Médekkal, melyeket diplomáciai és agresszió keverékével tudott semlegesíteni, így tudta megvédeni a birodalmának az északi területeit és annak a határvidékeit. A lehető legproblematisabb feladat a Babiloni konfliktus volt, mert a két testvér teljesen másként fogta fel a hatalom gyakorlásának a kérdését. Samas-Sum-Ukin igyekezett önálló politikát folytatni, ami azt jelentette számára, hogy függetleníteni akarta magát Asszíriától és a megoldás keresése azt jelentette számára, hogy a Médekkal, Elámiakkal és más törzsekkel létesítsen koalíciót. Ezt nem nézhette tétlenül Asszír királya, éppen ezért felszólította, hogy térjen vissza az eredeti megállapodáshoz. Azonban Babilon álláspontja egy jótányit sem változott, ezért Assur-Ban-Apli nem sürgette a helyreállítási munkálatokat, melyeket még az apja ígért meg, de a templomok és az Istenszobrok helyreállítását sem végezte el a Babiloni magatartás miatt. Samas-Sum-Ukin Babilónia függetlenségével azonosította magát és megkezdte egy Asszír ellenes koalíció megszervezését, a koalícióban résztvevő államok a következők: Elám, Káldea, „Tengerföld országai” és még az Arámi és az Arabtörzsek támogatását élvezte. Kezdeti Babilóniai sikerek után kedvezőtlen fordulat vette kezdetét, mert a koalíció érdekei néhány ponton eltért a Babiloni érdekektől éppen ezért a koalíció felbomlott. Maga a város is ostrom alá került, melynek az lett az eredménye, hogy a lakosság igen sokat szenvedett, a nélkülözések megtörték a lakosságot és kétévi kitartás után ie. 648-ban a város az Asszírok kezére került. Ettől az időtől kezdődően nem található Samas-Sum-Ukin neve semmilyen feljegyzésben, nagy a valószínűsége, hogy a király Babilon ostrománál életét vesztette. Assur-Ban-Apli másik főcélja az ősi ellensége Elám volt. Az Elámba tartó serege elfoglalta Szúza városát és azt le is rombolta, tehát a földel egyenlővé tette. Mielőtt folytatta az útját, bosszút állt az Arabokon, Babilon másik szövetségésén, a király parancsára az arabok földjét sóval szóratta meg, hogy soha többé ne teremjen a földjük semmilyen termést, az volt a célja, hogy lakhatatlanná tegye az arabok földjét. Assur-Ban-Apli intézkedései nem hozták meg a várt eredményt, mert a területen politikai vákuum keletkezett és az Elám helyére a Médek léptek, mint egy új hatalom. Ebből adódóan minden oldalról csak a feszültség nőtt, de az utolsó uralkodási éveiben írott források hiányában nem tudjuk, hogy az Asszír hátszágot fenyegető veszélyek tudatában tette, vagy csak azért, mert a háborúskodások északi területeken folytak, tehát a fővárosát Harránba tette át, „Ő” meg a haláláig Ninivében maradt. Nem csak jó taktikus volt, hanem nagy építkező is, hiszen az utolsó nagy palota építésével, melyet a fiatalságának a színterén, a Bit ruditnak nevezett alapjaira emeltetett. Ennek az új palotának a falait gyönyörű domborművek díszítették, számos szoborral ellátva és az udvar körül egzotikus fákkal beültetve a palota környéke, új parkokat létesített. Az egyik híres dombormű „Őt” magát ábrázolja, amit az Assurban felállított sztéléről ismert felesége, Assur-Sarat- társaságában a szőlőlugasban pihen. Assur-

Ban-Aplinak hihetetlen érzéke volt a művészetek területén, de nem csak ezen a területen, hanem az állatok és növények realiztikus ábrázolása területén. A statikus ábrázolás nem az „Ő” műfaja volt. Az oroszlán vadászatát ábrázoló relief önmagáért beszél, hiszen ezt a jelenetet megnézzük, akkor sokan mást látnak benne, mint az, valójában ábrázol. Az oroszlánok megölése nem kizárólagos úri passzió volt, hanem, a király feladatainak az egyik legfontosabbika a nyilvános előadás, amely szerint ezzel megvédte az alattvalóit az ellenségtől és a gonosztól. A jelképes összefüggések megjelenítése a művészetben különös felkészültséget igényelt. Az oroszlán vadászatokat mindenkor újév napján rendezték, mert ekkor a királynak több szerepet is el kellett játszani. A domborműveiről láthatjuk a városelőtti síkságon kijelölt arénában a város kapuinak a számával megegyezően, tizennyoc oroszlánt engednek be az arénába. Így az oroszlánok elpusztítása jelképesen azt bizonyítja, hogy a főváros minden kijáratát, a kapukat és az innen kivezető utakat megtudta védelmezni a király. Assur-Ban-Apli legmaradandóbb emléke az összegyűjtött agyagtábla gyűjtemény, vagy más szóval a Ninivei könyvtár. A mai ismereteink alapján úgy tudjuk, hogy Assur-Ban-Aplit nem uralkodónak szánták, hanem valami magas rangú hivatalnoknak, vagy főpaprak. A szerencséjére legyen mondva, hogy a birodalom is és az utókor is jobban járt így, mert azok az anyagok, amelyek más területről kerültek be az Asszír uralkodó könyvtárába azzal ma szegényebbek lennének, hiszen nem biztos, hogy az utókor ma rendelkezhetne azokkal az anyagokkal, amelyek a könyvtárból megmaradtak az utókorra. Igen kivételes képességű és nagyon magasan kvalifikált uralkodó volt, mert nem csak olvasni és írni tudott, hanem a környező népek nyelvét a maga bevallása szerint írta és olvasta, de ez még mindig kevés, ahhoz, hogy az ősi népek írását, még a vízözön előttiekét is el tudta olvasni és meg is tudta érteni. Nézzük meg, hogyan vélekedik a saját tudásáról: idézem:

„Jártas vagyok a bölcs Adapa mesterségében: Elsajátítottam az írni mesteresség titkos tanait, ismerem az égi és a világi tüneményeket. A mesterek körében hozzáértően tárgyaltam, gyakorlott jóssokkal megvitattam a „Ha a máj a kapcsolat az égiekhez” című művet. Meg tudom fejteni a legbonyolultabb osztási és szorzási műveleteket, melyeknek nincs megoldása. Olvastam a bonyolult sumer és akkád nyelven írt táblákat, melyeket nehéz kibogozni, és megvizsgáltam lepecsételt, ismeretlen és zavaros feliratokat, melyeket az özönvíz előtt véstek kőbe.”

Assur-Ban-Apliról tudjuk, hogy komolyan érdeklődött a Mezopotámiai tudományok iránt, éppen ezért megparancsolta, hogy a birodalom területéről össze kell gyűjteni minden írásos emléket, és le kell másolni, hogy a gyűjteményében meg lehessen találni. Továbbá megparancsolta azt is, hogy a Babiloni templomok írásos gyűjteményeit is mind le kell másolni, és el kell juttatni Ninivébe a könyvtárába. Az a szerencsénk, hogy ilyen felvilágosult volt, mert ma 2500 évvel később nem állnának a rendelkezésünkre azok a Babiloni és más területről származó írások, melyek megmaradtak Ninive lerombolását követően az utókorra. A megtalált és feldolgozott írások nélkül ma sokkal kevesebbet tudnánk az ie. I. és a II. Évezred történéseiről, nem ismerhetnénk a sumer ékiratos hagyatékot és az akkádokat sem.

A könyvtár feldolgozása a mai kutatóknak még egy jó néhány évet bizonyosan igénybe fog venni. Tudnunk kell arról is, hogy Assur-Ban-Apli hasonlóan az apjához szintén ragaszkodott a jóvendőmondók munkájához, és az álomfejtők munkájáról számos és számtalan munka maradt az utókorra. Úgy tűnik ez utóbbi nagyon érdekelte, bár a jóvendőmondók üzenetei bővelkedtek biztatásban, pl. „Ne aggódj Assur-Ban-Apli”. Az aggódásnak még ekkor nem volt itt az ideje, de lám alig tellik el tíz év és az akkori nagy világbirodalom a létéért küzd, hiszen hiábavaló volt az államreformja, ha a birodalom életét nem tudják az utódok életbe tartani. Bekövetkezett az, amire senki nem mert gondolni, hiszen olyan erősnek tűnt Asszír, hogy arra gondoltak, hogy senkinek nem jut eszébe, hogy prédaként lehet majd osztozkodni rajta. Sajnos bekövetkezett a valóság, a trónöröklés miatt kialakult marakodást az ősi ellenségei kihasználták és a koalíciós erőknek a martalékává vált. Ie. 614.-ben Assur elesett

és a földig lerombolták a Babiloni és Tengerföld, valamint a Méd uralkodók összefogásából kialakult koalíció seregi. ie.- 612 ben elérték Ninivét is alig háromhónapi ellenállás után elesett Ninive, nagy a valószínűsége annak, hogy a király is itt vesztette az életét. Látni fogjuk, majd a régészeti feltárásoknál, hogy milyen szörnyű események zajlottak a Ninive ostrománál, mert a leletek erről győznek meg bennünket. Asszíria sorsa megpecsételődött, hiszen Ninive elestével nem sok volt az esély arra, hogy újra talpra tudjon állni, igaz ie. 606.-ig vannak adataink arra vonatkozóan, hogy még harcoltak Asszír seregek Asszíria megmentéséért, de ez már mid hiába történt. Ie. 606.- utánról nincsenek feljegyzéseink, mert a Babiloni Krónika sem beszél már Asszírriáról, sem eseményekről, sem annak létezéséről. Elég volt egy gyengekezű király Szin-Sar-Iskun, aki képtelen volt uralni a helyzetet és odaveszett a birodalom.

Ninive régészeti feltárása

A Biblia úgy ismeri az észak Mezopotámiát, mint felső Mezopotámia és azt is tudja, hogy ezen a területen találhatóak azok a városok, amelyek hosszú évezredekig befolyásolták a népeket és azok kultúráját. Ott találhatóak azok a városok, amelyek magukra vonták az istenek haragját, így Ninive, tőle délre uralkodtak a nagy és rettenetes királyok, a harag azért következett be, mert az ottani népek nem csak azt az egy istent imádták, hanem számtalan másikat is és ezért ezeket, a népeket ki irtották erről a területről, majd a földről is. Mi történelmileg ezt a területet Mezopotámiának hívjuk, ma ennek az országnak a neve IRAK (IRAQ) és Bagdad (Bahdad) a fővárosa, ezt az országot északról Törökország határolja, észak, észak-nyugatról Szíria és Jordánia, délről Szaudarábia (Szaudiarábia) a vahabiták királysága határolja. Keletről Perzsia a mai Irán határolja. Mezopotámia két nagy folyója északon, Törökország területén ered, amely naggyá tette ezt a földterületet, kialakult a világ ma ismert első olyan kultúrája, amely az emberiség bölcsőjévé vált. A két nagy folyam észak- keletről folyik délnek, majd a mai Basra magasságában egyesül a két nagy folyam és innen Sat-el-arabnak nevezzük. Amelyet Asszírriának ismerünk az eredetileg a Sumer északi tartománya volt, de a történelem fíntora, hogy az új jövevény nép a letelepült népet elüldözte erről a területről. Igaz nem kell a történelemben olyan messzire menni, mert az újkori történelmünk során is ugyan ezt megtapasztalhattuk Erdéllyel kapcsolatban, vagy a Szerbek a Rigómezővel (Koszovó) kapcsolatban, hiszen az okok ma sem különbek, mint néhány ezer évvel ezelőtt. A területi előnyök megszerzése, és annak a kihasználása teszi lehetővé a

jövevények térfoglalását. Tény az, hogy Asszíria kialakulása az ie. II. évezred kezdetén indult meg, majd az ie. VI. század végén szűnt meg létezni, mint állam. A Perzsák és a Káldok (Babiloniak) rombolták le a világbirodalmukat ie. 606-ban, legalább is ez az a dátum, amelyről utoljára találunk feljegyzést a Babiloni Krónikában. A háborúk következményeként az ott élő népesség nagy része elmenekült a városokból és felszívódott más népekben, erre legyen itt egy példa, amit magam is tapasztaltam, még az 1980-as években is találkoztam északon olyanokkal, akik ma is asszírnak vallják magukat. A Mezopotámiai településhalmok már az Ókorban is felkeltették az érdeklődést az emberek körében, de különösen a nyolcszázas években már nem csak a műgyűjtők figyelmét keltették fel, hanem a kutatók figyelmét is. Elmondhatjuk, hogy egy új tudományág fejlődött ki a Mezopotámiai ásatások során, hiszen itt váltak komoly kutatókká mind azok a személyek, akik fontosnak tekintették a népeknek bemutatni mind azt, amit ma kultúrának nevezünk. Így került Mezopotámia területére számtalan olyan kutató, aki felelősséget érzett az irányba, hogy az emberiség fejlődését tekintse a fő feladatának, mint kizárólagosan a gyűjtést. Az 1830-as években Paul Emili Botta igen felvilágosult orvos Mohamed Ali szolgálatába lépett és részt vett egy Egyiptomi expedícióban. Azt tudni kell, hogy Botta még ebben az időben rovarokat gyűjtött, de már akkor az időben lehetett látni, hogy a fiatalember előtt fényes karrier áll, hiszen bejárta a környező arab államok területeit és minden érdekelte, ami kapcsolatban volt az emberi kultúrával. A francia kormány 1833-ban Alexandriai konzullá nevezte ki, ezt követően arábiai útra indult és erről az útvjáról terjedelmes könyvet írt. 1840-től konzulátusi tisztviselő lett a mai Irak területén Moszulba. A városról tudnunk kell, hogy a Tigris felső folyásánál fekszik, Botta az arab bazárok fojtó levegőjétől menekülve naponta kilovagolt a városból és a város környékén található földhalmok felkeltették a figyelmét, igaz már korábban is észrevette ezeket, a dombokat, de oly módon még nem érdekelte, hogy legszívesebben neki fogna kiásni, hogy mit is találhatott volna alatta? Az érdeklődése mégsem csillapodott és egyre jobban érdekelte, hogy mi lehet ezek a dombok alatt, a sejtései már ebben az időben megvoltak, de erről még nem beszélt. Eszébe jutottak azok a régi utazók, akik már korábban jártak ezeknél, a földhalmoknál, ilyen volt Rich, aki már kilencéves korában több idegen nyelvet beszélt, így a keletieket is, akit csodagyerekként is kezeltek, ugyan úgy, mint Champolliont. Ezek a csodagyerekek, már tizenéves korukban nem csak a keleti nyelveket, hanem a kínai nyelvet is ismerték. Ezek a fiatal titánok már fiatalkoruk ellenére beutazták közép és közel-kelet térségeit, ismerték a terület történelmét, persze, amit lehetett tudni ezekről, a területekről. Ilyen jól felkészült fiatalokat meg kell említeni, mint East, Paul Kludel, André Malrau és az angol Lawrence ezredes, tehát ebből is látható, hogy volt néhány olyan fiatal tehetség, akik készen álltak a világ akkori leg eldugottabbnak számító török birodalom periferiáján kutatni. Tehát a fentiekben felsoroltam néhány akkori nagy tehetséget, akik közé Emili Botta is odatartozott. Elmondható, hogy polihisztor volt, mert orvos és természettudós, de ugyanakkor diplomata is volt, aki értett a társadalmi összefüggésekhez, valamint az összeköttetések kihasználásához. Elmondható róla, hogy sok mindenhez értett, de nem volt archeológus, nem is vitt magával semmiféle olyan eszközt, amivel ezt a munkát lehetett volna végezni. A munkavégzéshez minden terv nélkül indult el, azon kívül, hogy fűtötte a vágy és valami furcsa kíváncsiság, vagy az ösztönös sejtelem, de a ködös remény és a szívós munkabírása hajtotta előre. Miután az irodáját bezárta Moszul környékét járta tanulmányozás céljából, példátlan pontossággal felmérte a lehetőségeit, házról házra járt és mindenütt ugyan azt kérdezte, „vannak e régiségeik, így öreg cserepek, talán valami ócska vázáitok. Honnan szedtétek ezeket, a téglákat, melyből az istálló épült? Honnan valók ezek a különös, ékírásos cserépdarabok?”. Botta megvásárolt mindent, amit csak tudott, az embereket viszont arra kérte, hogy mutassák meg azokat a helyeket, ahol ezeket, a tárgyakat találták, a bennszülöttek csak a vállukat vonogatták, és ennyit mondtak „Allah nagy és mindenhova elszórt ilyesmit. Ha körülnéz, meggyőződhetik erről maga is”. Bottának rá

kellett jönnie, hogy kérdésekkel nem jut előre, de még a lelőhelyeket meg sem tudja közelíteni, ezért elhatározta, hogy az első ilyen dombnak neki fog és próbaásatást végez. Qujundzsiknál meg is kezdte a próbaásatást. Ez a domb nem hozta meg az igazi sikert Bottának, mert az itt eltöltött egy év nem sok eredményt hozott a számára. Még ekkor nem sejtette, hogy ez a domb rejti Assur-Ba-Apli várát és a palotáit, mint már tudjuk nem Ő, hanem mások találták meg ezeket. Botta itt hiába ásott, nem volt megfelelő eredmény.

Mit jelent a szívós kitartás, a rendszeres kudarc ellenére sem adta fel a munkát és ennek ellenére folytatta a munkálatokat, nem más miatt, mint valami homályos elképzelés alapján, tudta azt, hogy a föld maga alatt rejti mind azokat a kincseit, amiért „Ő” maga idejött kutatni. Már bosszantotta, hogy hónapról hónapra nem talál mást, csak valami furcsa jelekkel tele rótt téglákat, amit nem tud megfejteni, vagy esetleg néhány dombormű töredéket, de az is annyira össze van roncsolva, hogy az egész teljesen felismerhetetlen, vagy annyira primitívnek látszott, hogy nem tudott vele mit kezdeni. Ez a kutatás így folytatódott egészen egy egész éven át, már kezdte úgy érezni magát, hogy nincsen szerencséje. Nem csoda, hogy nem talált szinte semmit, mert hallgatott a fecsegő arabokra, akik félrevezették „ŐT”. Volt egy közülük, aki csalogatta, hogy az ő falujukba mindent megtalálhat, amit csak akar. A fecsegő arabot már majdnem kizavarta a sátrából, de az arab egyre csak erőszakosabban mesélt a falujában található ékiratos táblákról. Elmondotta az arab, hogy mennyire kedveli a Frank embert, hiszen tudja, hogy ezért ásat velük, mert ezeket, a tárgyakat keresi. Ez a falu nem más, mint Chosabad (korszabad), más néven Dur-Sarrukin. Az események alakulását lásd Dur-Sarrukinnál.

Ninive feltárása egy újabb kutatónak köszönhető, hiszen Botta nem járt sikerrel és a kutatásainak színhelyét áttette Dur-Sarrukinba, ahol sikerrel járt. Az új kutató nem más volt, mint Layard, aki hihetetlen nagy kockázatot vállalt azzal, hogy nekilátott feltárni a Qujundzsik dombját. Először szemrevételezte a dombot, amelyen jól látható volt Botta által kiásott árkok, amelyeket Layard átvizsgált és egy új stratégiát dolgozott ki, amelynek alapján neki fogott a városfeltáráshoz. Layard sokmindent megtehetett, mert a Nimrud dombjának a feltárása olyan sikert hozott számára, amit maga sem várt. A kérdés az volt, hogy valójában nem lehet ezen a területen találni régészeti leleteket, vagy csak a feltárás nem járt sikerrel Botta részéről. A hajthatatlanság és a sikerorientáltsága nem engedte meg, hogy egy ilyen földhalom mellett úgy menjen el, hogy nem túrhat a közepébe. Minden óva intéstől eltekintve nekilátott a településhalom feltáráshoz, majd ezt követően a feltárási munkálatokhoz. Layardról tudni kell, hogy nem csak a szerencse csillaga ragyogott fel, hanem a szerencse is rá mosolygott, hiszen minden előzetes tanulmányok és próbaásás nélkül neki fogott a feltárási munkálatoknak. Az előző ásatásai során szerzett tapasztalatait jól tudta kamatoztatni, a földhányások felületeit jól meg tudta különböztetni, és a legcsekélyebb jelből is, jól és biztonsággal következtetett. Layardról ugyan azt hitte a világ, mint az egyik barátjáról Schliemannról, hogy csak szerencséje volt, tehát mindent a véletlennek köszönhet, hát ez nem így volt, mert mind a két felfedzőnél megfigyelhetjük a tudatosságot, az akarat és a cél között. Általában ebben az időben a tudomány nem tudta elfogadni, hogy a képzett kutatók nem tudtak ilyen eredményeket felmutatni, ezért nem hittek abban, hogy újabb sikereket lehet elérni ezen a területen. Mind a ketten bebizonyították, hogy a kitűzött cél megvalósítása akarat és elszántság nélkül szinte lehetetlen, de még ehhez kell egy jó támogató, mert az ilyen jellegű munkák nem biztos, hogy egyik napról a másikra meghozzák a várt eredményt. A szkeptikusoknak nem lett igazuk, mert mind a ketten a világnak bebizonyították, hogy a siker nem mindenkor a szerencse kérdése, hanem a tudatosan felépített stratégia kérdése is, tudás és a stratégia összhangjának meg kell lenni és még mellette, jól kell tudni szervezni is. A világ elismerése csak egy elégtétel volt mind a kettőjük részére, még akkor is, ha az életük nem azonosan indult is. Így az ország világ megtanulhatta, hogy az első siker nem biztos, hogy meghozza a várva várt eredményt, csupán csak bepillantást jelentenek abba a világba, amely

az igazi kincseit csupán feltárta a világ előtt. Az igazi siker az, amikor a feltáró maga is meg tud fejteni olyan dolgokat, amelyet esetenként csak évtizedek múltán lehet igazán a helyére tenni, de ez a két személy nem ilyen volt, mert a felkészültségük meglepően magas volt, így a kelet népeinek az ismerete tekintetében is. Számos olyan anyagot megismertek egészen fiatalon, ami arra ösztönözte mind kettőjüket, hogy ezeknek, a kérdéseknek utána nézzenek, meg is tették mind a ketten. Layard annyi tapasztalatot szerzett, hogy nyugodtan felmérhette a terepet és a színváltásokból már tudott következtetni mind arról, hogy milyen esélyekkel foghat neki az ásatások megkezdésének. Így 1849 őszén a Tigris túlsó partján Moszullal szemközti területen kezdte meg az ásatások előkészületeit. Layard ezen a területen talált rá arra a városra, amely oly sokszor szerepel a Biblia lapjain, hol bűnösvárosként, hol a rettenet városaként, de tény az, hogy hallgatva a bennszülött munkásaira is, így remélte azt, ha talál valamit, az nem lehet más, mint Ninive városának az elpusztult maradványai. Alig kezdte el az ásatást már is a város legnagyobb palotájára bukkant. A terep felmérése után eldöntötte, hogy hol fog függőleges aknákat vágni a halomba és az ott elkezdett ásás meg is hozta számára a várt eredményt, mert húszlábnyi (kb. 6. m.) mélységben falakba ütközött. Ebből kiindulva különböző irányokba aknákat vágatott, melyeket összekötött folyosókkal, ezzel elnyerte azt, hogy nem kellett kitermelni azt a hatalmas mennyiségű földet, hanem a rácsos rendszernek köszönhetően a föld nagy része benn maradt az ásatási területen. Először egy csarnokot talált és itt bukkant rá az egyik kapura, amelyet szárnyasbikák őriztek. Négyheti munkával számos szobát, összesen kilencet fedett föl, az Asszír birodalom egyik legvéresebb kezű uralkodójának, a palotájának a szobáit, ez az uralkodó nem más, mint Szin-Ahe-Eriba. (Szinharib). Az egyik felirat a másik után került a napvilágra, képek, domborművek, szobrok, mázas téglák, mozaikból kirakott alkotások, falak, valamint türközkék alapon feliratok váltak láthatóvá. Ezek az alkotások sötét színpompában látszottak, amelyen főként a fekete, a sárga és a sötétkék dominált. A szobrok és a domborművek élénk színűek voltak, nagyon erős volt a szobrok kifejező ereje, még az apró részletek is kiváltak dolgozva, a szobrok naturalizmusa túltett a Nimrud dombiakon is. Erre legyen példa egy másik területen talált alkotás, amely nagy valószínűséggel Assur-Ban-Apli korából származik (Qujundzsik), ilyen a halálra sebzett oroszlán reliefje, gerincén megsebezve, bénultan fel emeli még egyszer a fejét, hogy utoljára ordíthasson. Az ábrázolás olyan megkapó, hogy a közvetlenségével lenyűgözi a szemlélőt. Azt bátran állíthatom, hogy bármikor ki álja a próbát, a nyugat bár melyik korából származó alkotásaival, talán a legmodernebbek sem szárnyalják túl. Már az első leletek megtalálásakor fogalmat alkothattak azok, akik némi ismerettel rendelkeztek, hiszen nem csak gazdag, de tisztelet is parancsoló várost kellett sejtetni a föld alatt, melyről a Biblia hol dicső, hol ócsárlóan beszél, hol elátkozza a várost. Nem szorítkozik ez a város ma már a próféták szavára, mert Layard ásója nyomán életre kelt a város Ninive. A város a nevét a Mezopotámiai istenek közül is a Nin istenről kapta, hiszen a Folyamköz északi területén terjedt el a tisztelete, éppen ezért nagy tiszteletnek örvendett a kora Ókorban. Megelőzi a várostörténete a nagy Hamurappi korát (i.e. 1930) nem ismerjük a város alapításának a korát, tehát ez is egy ősi város, a Nin isten neve a korok folyamán átalakul Istárrá, az Istár templom köré felépült a város magja, de azt is tudni kell, hogy ma még nem tudjuk, hogy mikor is alapították a várost. Az Istár templom építése nagy valószínűséggel a nagykirály uralkodásának az idejére datálható. Ninive egy poros kisváros volt még akkor is, amikor már Assur, vagy Kalhu fővárosi rangban volt. Szin-Ahe-Eriba emelte fővárosi rangra Ninivét, mert az uralkodása idején hatalmas építkezésekbe kezdett, azért, mert nem bízott meg a korábbi királyi udvar személyzetében, félt attól, hogy visszaüt az, hogy a családja nem királyi vérből származik. Az sem véletlen, hogy nem beszél az apja származásáról, vagy miért is van az, hogy a származását visszavezeti egészen a Vízözön előtti idők isten királyihoz, amit nem tudunk ma értelmezni, hiszen tudjuk, hogy II. Sarrukin fiáról van szó. Az is igaz, hogy Sarrukin trónbitorló volt, mert az elődökről soha sem beszél, csupán az „ŐT” megelőző

királyról is csak annyit mond, „Hogy a herceg, aki előttem járt”, tehát valószínűsíthető az, hogy nem királyi vérből származik a családja. Ninive annak az országnak lett a fővárosa, amelyik magába foglalta Babilont, Szíriát, Palesztína nagy részét, és az északi területeket, amely korábban Északsuméria volt. Az is igaz, hogy a város a fénykorát Assur-Ban-Apli korában élte, sőt ma már tudjuk, hogy ekkor volt a birodalom legnagyobb kiterjedése, a város élte a fényűzés mindennapi életét, a kereskedelem központja lett, itt összpontosult a kultúra, a tudományok központja, a művészetek, de a politikai hatalom központja is. Assur-Ban-Apli halála után belső trónviszályok tették nehezzé a birodalom irányítását, amely végveszélybe vitte ezt a hatalmas birodalmat, volt még egy uralkodó, aki mindössze két évig birtokolta a trónt, aki tehetséges volt, de már „Ö” (Szi-Ha-Rikun) sem tudta megmenteni a birodalmat. A pusztulás már elkerülhetetlen volt, a korábbi koalíció megalakult és az összefogásnak az lett a vége, hogy a túlerő a legyengült államot megsemmisítette. Először Assur esett el ie. 614. ben, majd ie. 612. ben Ninive, de a Babiloni krónikában az utolsó bejegyzés ie. 606. Lám így lett vége egy hatalmas birodalomnak? Ninive mindössze kilencven évig volt a birodalom fővárosa, de ez a kilencven év megalapozta a város hírnevét, de a veszte is konzerválódott a föld mélyében, hiszen a Biblia tanúsága szerint a neve fenn maradt, de senki nem tudta, hogy pontosan hol is található, a bennszülöttek is úgy tudták, hogy szájról szájra öröklődött a város híre. Megmaradt az utókorra az a borzalom és a pusztulás nyomai, a nagy fellendülés, a káprázatos életér, valamint a gonosz bűnözés örök és kitörölhetetlen jelképeként az emberiség emlékezetében. Az is igaz, hogy huszonöt évszázadon keresztül semmit sem tudtunk erről a csodálatos városról, az idő konzerválta az utókor számára azt a gyors pusztulást, ami ebben a birodalomba történt. Layardnak adatott meg az a megtiszteltetés, hogy mind ezt a felszínre hozza, és még évszázadok múlva is a történészek és a régészek azon vitatkoznak, hogy miként is pusztult el ez a csodás város. Nem véletlen, hogy a Biblia oly szélsőségesen fogalmaz Ninivével kapcsolatban. Ma már sokat tudunk a birodalomról, de maga a városról is, hiszen az ékiratok jelentős része megfejtésre kerültek, ami sokat segített a kutatásba az, hogy Assur-Ban-Apli tudós ember lévén összegyűjtette a birodalom területéről azokat az iratokat, amelyek az „Ö” korában még fel lelhetőek voltak. Ma is ez a legfőbb támpontunk a birodalom életével kapcsolatosan, valamint a régészeti feltárások eredményei. Ninive a hagyományozás szerint egyet jelentett a gyilkosságokkal, a fosztogatásokkal, az emberek meggyalázásával, az elnyomással, a gyengék megalázásával, vagy a megölésével, a háborúskodásnak és a rémületnek minden fajtájával. A véreskezű zsarnokok uralkodásával, akik csak zsarnoksággal maradhettek a hatalomba, azoknak, akinek ritkán adatott meg, hogy természetes halállal kerüljenek át a más világba, akiket mindenkor csak rosszabbak követtek a trónon. A népek üldözőjéből végül áldozat vált, tehát új lehetőségek nyíltak Középkeleten új birodalmak alakultak ki és új hatalmak kezébe került az akkori világpolitika alakítása. Szin-Ahe-Eriba volt talán az első olyan uralkodó, aki hihetetlen felkészültséggel rendelkezett, humanistaként kezdte az uralkodását, de azt is megállapíthatjuk, hogy az első örült is „Ö” volt, aki a trónján ült oly sokáig. Nem kívánok mostanság a részletekbe belemenni, mert erről szoltam már az uralkodásával kapcsolatban, de „Ö” az a király, aki nem vallja be a vereségét, hiszen tudjuk hol és mikor szenvedett vereséget, még a vereséget is győzelemnek állítja be a felirataiban, vagy örökre elhallgatja mind ezt. Ilyen volt a Jeruzsálem ostroma, ahol a városok sokaságát leigázta, de Jeruzsálem nem a siker kulcsa volt számára: halgassuk meg Ezsaijas Prófétát, aki kijelentette: idézem:

„Nem jó be a városba, nyilat sem lő reá és nem szállja meg pajzzsal azt és sáncot nem készít ellene”

Így folytatódik a beszéd lejegyzése:

„Akkor kijött az Úrnak angyala és levágott az asszír táborban száznolcvanötezret és midőn reggel az emberek föl keltek, ime azok mindnyájan holt hullák valának”

Nem tudjuk pontosan, de valami nagy vész pusztított Szin-Ahe-Eriba hadseregében, valószínű, hogy pestis járvány, vagy malária (tropica) lehetett, ebből az derül ki, hogy egy sétakirándulásra indult Armenia területére és úgy tért meg, mint egy vert hadsereg, de a feliratai mélyen hallgatnak ezekről, a tény dolgokról. Asszíria véres eseményekben gazdag történelmének részleteit Layard ásója hozta a felszínre, a másik részlete akkor került elő, amikor Ninivében Layard ásója egy könyvtárra bukkant, az egyik királyi palota termében, nyilvánvalóan utólag építették a palotához, mert Szin-Ahe-Eriba palotájában, egy oldalszárnyban találta meg Layard ezt a hihetetlen nagy értékű gyűjteményt. Sokan felkapják a fejüket, hogy könyvtárat, igen, mert több ezer kötetből áll a gyűjtemény, amely tartalmaz szakmai anyagokat, tudományos anyagokat, valamint egészségügyi iratokat, gyógymódokat, valamint ezoterikai anyagokat. Ha ez a gyűjtő nagykirály mást nem cselekedett volna csak a könyvtárat, hagyta volna a világra, akkor is nagykirálynak kellene neveznünk, de ennél sokkal többet is tett a birodalom érdekében, erről szoltam egy külön fejezetben. Az Assur-Ban-Apli munkásságáról olyan szépen fogalmaz a költő, hogy kénytelen vagyok idézni:

*„A lázongók fegyverei pihentek
Kifogták a méneiket a harckocsit hajtók,
A hegyes dárdák többé nem repülnek
Lazává váltak a megfeszült íjak:
Mégfékezettekké az erőszaktevők,
Kik ellenségeikkel annyit viaskodtak.*

*A város és a házak belsejében
Senki javait veszély nem érte,
A messzi szép vidéken
Ember fia kárt nem szenvedett.*

*Ki ment maga útján egyedül,
Bármerre járt, biztonsággal haladt,
Nem ragadták meg vérontó kezek,
Rabló erőszak már sehol nem érte.*

*Az otthon nyugalma uralt
Itt minden vidéket,
Mint frissen sajtolt olaj,
Ragyogott a négy világtáj.”*

Assur-Ban-Apli nevét dicsőség fogja övezni, hiszen örök időkre ezzel a tetteivel beírta nevét a világtörténelem fényes lapjaira. Layard utolsó nagy régészeti diadala a könyvtár megtalálása volt, de már nem tárta fel, mert visszatért az eredetileg tanult szakmájába, ahol az előrelépés lehetősége biztosítva volt számára. Hiszen tudjuk azt, hogy politikusi pályára ment, ahol szép karriert futott be, de ezzel a résszel már nem kívánok foglalkozni.

A könyvtár feltárásával, valamint azoknak a megfejtésével sokat foglalkoztak a kutatók. A feltárások eredményei, közé kell sorolni azt a tényt, hogy a világ egyik legrégebbi eposát

ebben a könyvtárba találták meg, amely Gilgamesről szólt (Galgamás), aki kétharmad részben isten volt, míg egyharmad részben ember volt! Layardot követően egy olyan ember követte, akit nem sokkal a kinevezése előtt Abeszíniai fogságából szabadítottak ki. Az első sikerei, közé kell sorolni a Gilgames epos megtalálását, hiszen az új kinevezett expedíció vezetője Hormuzd Rassam, aki egy időben Layard mellett segédkezett. Layard visszavonulásával a British Múzeum Rassamot nevezte ki Layard utódjául. Rassamról tudni kell azt, hogy arab származású, aki Moszulban született 1826.-ban és 1847. ben kezdte meg tanulmányait Oxfordban. 1854.-ben angol miniszteri helytartó tolmácsa Ádenben, alig harminc éves korában helyettes kormányzó, 1864.-ben egy küldöttség tagjaként utazott Abeszíniába Teodor királyhoz, az önkényes fekete király gesztusként elfogatta és két év jutalomban részesítette, hogy megismerje milyen is az Abeszín börtönélet. Két év eltelté után sikerült kiszabadítani a Napier expedíciónak. Rövid idő eltelté után megkapta a kinevezését és elkezdhetette a Ninivei expedícióját. Ha belegondolunk Rassam eredményei nem sokkal kisebbek Layardénál, de azért voltak hiányosságai, ilyen volt a szerencse, hiszen a szerencsecsillaga nem volt olyan, mint a Layardé. A másik az, hogy hiányzott az a sztereotíp átlátó képessége, amely egy diplomatánál elengedhetetlen, nem volt világfi, mint Layard. A felfedezéseiről nem tudott olyan át fogó előadásokat tartani, mint Layard, tehát a szókincse messze elmaradt az elődjétől. Nem tudta a közönségét érdekfeszítően megnyerni, hiszen nem volt meg nála az a plusz tudományos ismeret, aminek ilyenkor meg kell lenni. Azt hiszem Layard által feltárt Nimrud dombja alatt, mikor megtalálta azt az 50 méter hosszú és 30 méter széles templomot, el tudom képzelni Layard milyen szépen irodalmi nyelven, hogyan tájékoztatta volna a közönségét, de Rassam csak tényeket közölt és alig adott magyarázatot a feltárt templomról. Vagy egy másik eseményről el tudjuk képzelni, hogy milyen szépen lehetett volna ecsetelni azt, hogy Nimrudtól északra Balawatnál nem csak Assur-Nasir-Apli egyik templomát, hanem egy teraszos maradványt is feltárt, közöttük egy 7-métermagas kaput is.

A Gilgames epos igazi értékének a felismerése csak évek múltán történt meg, mert a modern szerzők már ebben az időben könnyen elintézik az ilyen dolgot, tehát nem törődtek vele, csupán az irodalmi lapok is tíz sort idéztek belőle, majd ezt irodalmilag értékelték. Annyit írtak a korabeli lapok róla, hogy egy elbeszélő költemény, a művészet ősforrásához tartozik, de az egész műnek a tartalma nem volt érdekes. Azonban ne feledjük ennek az embernek a nevét el, mert amikor megfejtik a Gilgames epost, addigra már nincs az élők sorában, pedig HORMUZD RASSAM érdeme a könyvtár feltárása, valamint azokon a területeken végzett elévülhetetlen érdeme, mint Nimrud, vagy Balawat feltárása. Sajnos a korunk régészeti iskolája kezdi elfeledni a nevét, én úgy gondolom, hogy nem szabad ezt vele szemben megtenni, mert alig marad el a tevékenységének az eredményei Layardétól. A Gilgames epos megtalálásától négy évnek kellett eltelni, hogy azt megfejtésük, így az érdem nem a megtalálót illette meg, hanem a megfejtőt, ez így nem igazságos, mert ha nincs Rassam, akkor nem tudjuk, hogy mikor találhatták volna meg ezt a csodálatos művet.

Rassam halálával megüresedik ez a hely, hiszen nincsen meg az- az ember, aki folytatni tudná az elkezdett munkát.

Az új személy, aki a későbbiek során az újabb ásatásokat vezeti szintén nem szakember, hanem egy bankjegy nyomdai vésnök. Ezt az embert George Smith-nek hívják. 1840. március. 26. án született London külvárosában Chelsea- ben. Az érdeklődési köre már egészen fiatalon megmutatkozik, mert huszonhat éves korában megjelent az első assziológiai tanulmánya, ami azt jelenti, hogy egészen fiatalon tanulmányozott minden olyan kiadványt, amelyik assziológiával foglalkozott. Minden előzetes szakmai előképzettség nélkül, tehát autodidaktamódon kezdte el azt a tevékenységet, amelyet a nagy elődök végeztek. Az ékíratok megfejtése területén próbálgatta a szárnyinak a bontogatását, hiszen tanulmányokat írogatott, sőt elmondhatom, hogy a rövid élete során igen termékeny írónak lehet tekinteni. A tanulmányai mellett számtalan ékírat megfejtéséről jelentetett meg szakvéleményt. A korai

halála megdöbbenetette a tudományos világot, mert harminchat évesen (1876.-ban) távozott az élők sorából. Ezen rövid idő alatt legalább egy tucat könyvet írt meg teljes szakmai igénnyel. A munkája során számtalan jelentős felfedezéssel került kapcsolatba, ez a vésnők igen szenvedélyesen merült el a Rassam által Londonba küldött tábláknak a kibetűzésében, amely el is hozta számára azt a megbecsülést, amit már korábban is megérdemelt volna. Ebben az időben még senki sem tudott a Babiloni, vagy az Asszír szépirodalom létezéséről, amely a későbbi irodalomnak a meghatározó teljesítményei közé tartozik. Nyilvánvaló, hogy a Smith-et sem az eredmény érdekelt elsősorban, hanem az, ami a lelkesedésből fakadt, de ennek meglett az eredménye. Amikor kibetűzte az első mondatokat, már is a tartalma ragadta meg és a buzgalma segítette abban, hogy minél többet fejtsen meg belőle. Az elbeszélés formája nem is annyira érdekelt, sem az, hogy miképpen írták meg és mit is írtak meg. Minél többet fejtett meg belőle, annál inkább izgatta az, amit ott, csak mellékesen a mű végén közöltek. Smith szorgalmasan követte Gilgames dicső tetteit, olvasott Enkiduról, az erdei emberről, kit a templomi Hetéra hozott a városba, hogy a felfuvalkodott Gilgamest legyőzze. Tudjuk azt, hogy a hősi küzdelem eldöntetlenül végződött, Gilgames és Enkidu örök barátságot kötött, és közös erővel hatalmas tetteket hajtottak végre. Megölték Humbabát a cédrus erdő rettegett urát és még az isteneket is kihívták maguk ellen. Így Istárét, aki a szerelmét is felajánlotta Gilgamesnek, de durván megsértették. Smith a fáradtságos olvasmányba egyre csak tovább haladt, olvasta, hogy miként halt meg borzalmas betegségben Enkidu és hogyan siratta meg Gilgames, aki, hogy a maga sorsát elkerülje elindult megkeresni a halhatatlanságot az Út- napistenhez, a minden emberek őséhez, hogy segítséget kérjen. Amikor az istenek az emberiséget nagy büntetéssel súlytották, csak egyedül Utnapisten menekült meg családotul és ezekután vált halhatatlanná. Midőn a hős Utnapisten megmenekülésének csodálatos történetét elmondja Gilgamesnek, Smith lázban égett úgy olvasta, de mikor már lázban égett, akkor jött rá, hogy a szöveg valahogy úgy tűnik hiányos, tehát feltűnt neki a mű hiányosságai. Arra gondolt, hogy ezek a táblák nincsenek sorrendbe, vagy hiányzik belőle néhány darab. Ebből rájött, hogy a Rassam táblák egyrésze van a birtokában, hiszen nem tudja mennyi, de hiányzik belőle. Pont az a rész hiányzott belőle, amelyik oly nagyon fel keltette a figyelmét. Útnapisten elbeszélése, csak töredékeiben volt meg, amit eddig a Gilgames eposból kiolvasott az nem hagyta nyugton. Ezzel kapcsolatban nem tudott hallgatni. Megírta az egyik értekezésében azt, hogy a Rassam táblák hiányosak, ettől a vallásos angolok lázba jöttek és az egyik napilap George Smith segítségére sietett. Ez a lap nem más volt, mint a Daily Telegraph, amely hírül adta, hogy ezer „guineát” bocsát annak a rendelkezésére, aki megtalálja a hiányzó részeket, illetve aki elmegy Mezopotámiába és megkeresi a Qujundzsik dombjába a hiányzó táblákat, és onnan elhozza. Látszatra az ötlet nem látszott megvalósíthatónak, azonban Smith a British Múzeum aszisztense azonnal elfogadta az ajánlatot. Nem kértek tőle sem kevesebbet, sem többet, csupán csak annyit, hogy a hiányzó táblákat szerezze meg, vagy legalább is találja meg abban a roppant törmelékhalomba, amit a feltárások során ott hagytak. Ez a feladat szinte lehetetlennek bizonyult, hiszen gombostűt kellett megtalálni a szénakazalba, de ez Smith számára ez nem számított. Nem csak elvállalta a megbízatást, hanem örült annak, hogy rá esett a választás, hiszen alig várta azt a lehetőséget, hogy kint a terepen munkához láthasson és a keresést meg kezdhesse. Smith nem csak szerencsés ember, hanem a régészeti feltárások egyik legnagyobb tettet hajtotta végre, hiszen alig néhány napi kutatás után megtalálta a Gilgames (Galgamás) epos hiányzó darabjait, hiányzó részeit. Ennek az expedíciónak háromszáznyolcvannégy agyagtábla és töredék volt az eredménye, ezek között volt található az „Útnapistin” történetének a darabjai, valamint az Özönvíz leírásának darabjait is megtalálta. Ez a leirat nem egy nép vízikatasztrófájának a leirata volt, hanem a Vízözöné, amely a Bibliában is megjelenik, amelyről ma már tudjuk, hogy eredetileg Sumer írásmű. Ebből a műből tudjuk meg, hogy az Utnapistim nem más, mint a Bibliai Nóé volt, de a Sumer megfelelője Ziaszudra

Azért, hogy erről többet tudjunk meg álljon itt egy idézet belőle:

*„Mindent magammal vittem, mit életem munkája szerzett
Bevittem bárkamba s vele családot s minden rokont,
Állatokat a rétről, barmokat a legelőről és kézműveseit
Az iparnak,
Mind behajóztam őket.
Majd a bárkába én is beléptem, lezártam az ajtót...
Amint a másnapragyogóan virradt,
Fekete felhő szállt fel a látóhatár szélén...
Hirtelen aztán éjbe borulnak a nappali fények,
Testvér a testvért nem látja már ennyi sötétben,
A mennyek népe sem ismer egymásra többé.
A szörnyű vizárt az istenek rettegve látták,
Felszöktek, elmenekültek, fel, Anu messzi egébe,
S mint ebek, úgy kuporogtak csendben a falnak lapulva...
Hat napon át, hét éjjen keresztül
Tombolt a vihar, dagadt az ár, s a földet orkán uralta.
A hetedik nap hajnalán a zivatar elült.
Megcsendesült az ár, amely harci seregként dühöngött.
Hullámok megszelídültek, elcsendesült a szélvész,
Az áradat megállt.
Szétnéztem a messzi vízen, elnémult a zúgás,
Anyaggá vált a sok ember!
Ellepte a sűrű iszap a házakat mind a tetőig . . .
A földet kerestem végig a tengeri láthatáron,
S egy kis sziget tűnt a szemembe egy távoli parton.
Bárkámmal arra tartva, megálltam Nissir hegyénél,
Hol megfeneklett a jármű lehorgonyzott hajóként...
A hetedik nap délen már
Galambot küldtem a szabadba, könnyű szárnyra bocsájtva,
Elszállt, de vissza is tért hozzám, az én galambom,
Mert nem talált helyet, ahol meg is pihenhet,
Azért szállt vissza hozzám.
Utána fecskét küldtem, hogy messzire repüljön,
Elszállt, de vissza is tért hozzám az én fecském,
Mert nem talált helyet, ahol megpihenhet,
Azért szállt vissza hozzám.
Egy hollót küldtem aztán, hogy messzire repüljön,
Elszállt és látta már, a víztükör hogy süllyed:
Táplálékot talál és vígan szállong körbe,
Károg és vissza nem tér”*

Azt hiszem nem lehet kétséges az, hogy a Vízözön legenda nem egy olyan mű megtalálása, amely bár mely népnek lehet a legendája, hanem arról a műről van szó, amely az ősfarmát adta ennek a műnek. A Bibliai ismeretek nem kerülhettek máshonnan a Bibliába, mint ebből az ősműből. Az biztos, hogy a Bibliáíróknak ismerniök kellett ezt az ősművet, hiszen pontosan az van leírva benne, mint a Bibliában. A két mű hasonlósága oly mértékig hasonlít egymásra, hogy szinte minden kétséget kizárhatunk belőle, hogy a két mű azonos gyökerekből táplálkozik. A részletek hasonlósága, valamint a személyek cselekedetei mind-

mind megegyeznek. Ebben az időben igyekeztek egyes tudósok azt bizonygatni, hogy megtalálták a Biblia igazságát, tehát a Biblia istentől származó örökigazságokat tartalmazó ősi mű. Azonban a kutatás nem ilyen egyszerű, hiszen ha ez így lenne, akkor már nem is kellene kutatni, mert minden megoldódott. Sajnos ez nem így van, mert ma már tudjuk azt, hogy egy régen letűnt nép kultúrájából vette át a zsidó nép a Biblia Ószövetségi részét. Amelyet a zsidók a saját történelmüknek tekintenek, pedig ezt a művet a maguk elgondolásai szerint átalakították és azt a mai napig is magukénak valják. De ez nem így van, mert a későbbi kutatások sok mindenre rá mutattak, amelyből megtudhatjuk, hogy egy ősi nép kultúráját vették át. A felfedezések tették lehetővé, hogy a Biblia igazságait ma már nem az egyedüli igazságnak kell elfogadnunk, mert a tudomány bebizonyította, hogy élt egy nép, amely kialakította azt a kultúrát, amely megalapozta az örökigazságok fogalmát. Ez a nép nem más, mint a Sumer Nép és annak a kultúrája! Smith féle ásatás eredménye olyan távolba vezette a kutatókat, hogy a tudomány területén elmondhatjuk mérföldes ugrás következett be, de erre legyen bizonyíték az ebben a korban történt felfedezések Mezopotámia területén. Woolley Uri ásatása, ahol megtalálta a Vízözön rétegeket, vagy De Sarzec Tellói ásatásainak az eredménye, mind ez néhány évvel Smith ásatásai után történt. Ha ezeket, a gondolatokat tovább gondoljuk, akkor láthatjuk micsoda távlatokba repíthet bennünket a kétfolyam területe, ha eredményesen és tervszerűen fel tudnánk kutatni, a legendákat, így is meg elevenedtek a kutatók előtt, hát akkor méginkább lehetőség nyílhatna rá.

(Ie. 1000.- 750)

Ie 1000. és 750. között eltűntek Középkélet, Egyiptom, és Görögországra vonatkozó írott források, éppen ezért nevezzük ezt a kort sötét kornak. Annak tudatában vagyunk, hogy a terület nem néptelenedett el, csupán a gazdaságiválság miatt ez a nagy kiterjedésű terület, gazdaságilag nem prosperált, hiszen a települések részben elnéptelenedtek, a letelepült életformát ismét felváltotta a pásztor, a nomád életforma. Ez azért történhetett meg, mert a lakosság nem tudott mit kezdeni az állam tehetetlenségével és így a mezőgazdasági termelés visszaesett, ebből következően a kereskedelem is visszaesett és a termelt árúkat nehéz volt értékesíteni, ebből következően a földművelők is újra visszatértek az állattenyésztésre, amely egyszer a megélhetést biztosította, másodsorban a szabadság vágyuk is teljesült a pásztor embereknek. Olyan városok néptelenedtek el, mint Karkemis, Malatya, Assur, Babilon, Szúza, azt azért tudnunk kell, hogy a fontosabb intézmények működtek, attól függetlenül, hogy nem maradtak fenn írásos dokumentumok. Ahhoz kétség nem férhet, hogy Középkélet és Közelkelet gazdasági visszaesés korát élte ebben az időben, nincsenek beszámolóok bőséges aratásokról, hiszen a nincsből nem lehet felhalmozni, nem lehet a paloták grandiózus terveiről hallani, mert nem volt miből megvalósítani. Korábban oly sok információ állt a részünkre, a fényűző élet alapja volt a prosperáló gazdaság és a háborús zsákmány, amely úgy szintén elapadt ebben az időben, mert a katonai erő is meggyengült. Feltételezéseink szerint több minden befolyásolhatta a visszaesést, ilyen lehetett a mezőgazdasági terméshozamok csökkenése, vagy az éghajlati viszonyok megváltozása. Ennek következtében a politikai bizonytalanság is elősegítette a nomád pásztorkodás újbóli elterjedését. Az ie. I. évezred elejére vonatkozó egykori királyi feliratok terjengősek és arról számolnak be ezek a feliratok, hogy ismét megindult valami. A királyok arról számolnak be, hogy a szomszéd népeken hogyan lettek urrá, hogyan győzték le őket. Ebben a sötét korszaknak nevezett időben tűnik el a történelem színpadáról egy olyan nagyhatalom, mint a Hettita birodalom, amely befolyásolta a Közelkeleti és a Középkéleti politikát is, különösen nagy hatással volt Egyiptom politikájára. Asszíria politikájának az alakításába már nem tud bekapcsolódni a Hettita politika, mert már maga is alkotó elemeire széthullott. Ebből következően az Asszír politikának ebben a térségben kevés olyan politikai tényező tud ellenállni, aki megakadályozhatná a hódító politika érvényrejuttatását. A Hettita birodalom felbomlása csak segített Asszíriának a felemelkedés útján, mert így már nem kellett számolnia a legnagyobb ellenlábásával. Asszíriának I. TUKULTI - NINURTA ie. 1207.-ben történt meggyilkolását követően visszaszorult Egyiptom mögött Asszíria, de a XX.-ik dinasztia bukását követően egyetlen erős hatalom sem maradt ebben a térségben, amely kiterjeszthette volna a hatalmát, vagy a befolyási övezetébe vonhatta volna Palesztínát, és a hatalmát kiterjeszthette volna Lavente területeire. I. TUKULTI-APIL-ESARA ie 1100-körül készült feliratában az Asszír források egészen a II. ASSZUR-NASZIR-APLI-ig (ie. 883.-859.-ig) hallgatnak az erőforrások felhasználásáról, vagyis a hódításokról nem hallunk a megtalált egyéb anyagokban, még akkor is így van ez, ha kevés dokumentum áll a rendelkezésünkre. A Nyugati területeken az egységes államok megszűntek és a helyükbe apró kis városállamok, jöttek létre. Így aprózódott fel Ízrael és Júdea uralta Palesztína, tőlük keletre EDOM, MOAB és AMMON kis államaira. Északabbra a Föníciai városok foglalták el a területet, Északon

DAMASKUS-tól, AMIDA-ig (Diyarbakir) húzódó szárazföldi övezetben arámi államok uralták a területet, a Taurus hegység mentén az új Hettita állam királyi uralták ezt a területet. Az új Hettita állam létrejötte után egy új jelenségre figyelhetünk fel, és pedig arra, hogy az ékírás helyett a Hettiták a hierogliff írást kezdték használni. Erre megvannak ma is az írásos lelőhelyek, mert a terjedős királyi feliratok, több mint százat ismerünk ebből a korból, ezeknek a keletkezési idejét is meg tudjuk határozni, mert ie. 1000.- és 700.-közé datálhatóak a keletkezési idejük. Erre a korra az elfogadott ékírás helyett az arámiak, lakta vidékeken, áttérnek az Arámi írásra, illetve az arámi nyelv lesz az a közvetítő nyelv, amellyel számolnunk kell. A Kilikiai Karatepén (Ókori Azitawandas) található egy hosszú két nyelvű föníciai és hettita hierogliff felirat, amely nagyban hozzájárult a hierogliff írás megfejtéséhez. A megfejtő nevét ne halgassuk el, mert a magyar kutatóinkhoz is sok köze volt, ez az ember nem más, mint BREZNICH HROZNY cseh nyelvész, a magyar kapcsolatai közé tartozott Goldziher Ignác, Dávid Antal professzor. Ezen a feliraton a hierogliff és az arámi felirat rövid, de alig tartalmaz adatot, mint az emlékművet felállító személy nevét és a címét. A későbbi feliratok árulnak el olyan adatokat, amely részletes információval látják el a kutatókat a történelem eseményeiről. Az ie.-IX.-században egy polgárháború után OMRI Izrael királya (kb. ie. 882.-871.) áthelyezte a fővárosát Szamarriába. Fia AHAB JEZEBELT Túros királyának a leányát vette el feleségül és ezzel csatlakozott a helyi uralkodók, így Damaskus királya ADAD-ezer (a Bibliából ismert BEN HADAD) által vezetett szövetséghez. A szövetség csapatai az Orentes menti Qarqarnál ütköztek meg ie 853.-ban az Asszír hadsereggel, ahol valószínűleg nem aratott győzelmet az Asszír hadsereg, mert Adad ezer újra feltűnik a történelem színpadán. Izrael és Júdea történelme összefonódott az Asszír történelemmel, mert Asszíria hosszú elkeseredett harcot vívott a koalíciós erőkkel, mikor már kifáradtan és legyengülve beadták a derekukat az Asszíroknak. Asszíria meggyengülve, de átvészelte az ie. II. évezred viharos eseményeit. A közép-asszír korban felállított uralkodói minta, amely szerint az erőskezü katonakirályokat gyengekezü uralkodók követték a trónon. A szokásoknak megfelelően az Asszír uralkodók évkönyveikben emlékeztek meg az uralkodásuk minden érdemes eseményéről, így a hadjárataikról. Ezekben, a feliratokban, évkönyvekben, sztéléken, szikladomborműveken voltak olvashatóak a győzelmek, az építkezések, valamint kik és miért indítottak hadjáratokat más népek ellen. Nem meglepőek ezek a feliratok, mert már megszokhattuk, hogy mindig egyoldalúak voltak ezek a feliratok, éppen ezért a történelem kutatás szempontjából nem elfogadhatóak, hiszen a pontosság megállapítására más forrásokat is fel kell használni. Ezekre, a feliratokra csak az Asszír győzelmeket írták fel, sőt nagyon sokszor a veréseiket is győzelemnek tüntetik fel, hol ott tudjuk azt, hogy vereséget szenvedtek, vagy döntetlenül ért véget egy ütközet, vagy egy hadjárat. Az ilyen eseményeket jól be tudjuk határozni, mert a Babiloni krónikák pontosabb képet adnak az eseményekről, mint más egyéb feljegyzések, de ide kell még sorolnom a Bibliát is, mert az ott leírtak is pontosabbak az Asszír feliratoknál. Valószínűnek tartom úgy voltak ezzel az Asszíroknak, mint a modern hadviselés területén a mai hatalmak, hogy a saját veszteségeiket, majd a túloldalon fogják nyilvánosságra hozni. A történelem kutatás területén az Asszír királyok diplomáciai levelezései már közelebb állnak az igazsághoz, mert itt nem lehetett mellé beszélni, mert a fogadó ország szavahihetetlennek vette volna és ez Asszíria elfogadottságát, veszélyeztette volna, ezek a levelezések kevésbé voltak elfogultak, tehát erre már lehet alapozni a kutatások tekintetében. Asszíriát több oldalon érte az Arámi betörések gyakorisága, de az anyaországot ez kevésbé érintette, hiszen a határvillongásokat a katonaság hamarosan elfojtotta. Asszíria csillaga a X. –század folyamán ismételtelen kezdett emelkedni, amikor ADAD-NINARI (ie 911-891) visszaállította a királyság erős központosított hatalmát. Először Délen legyőzte Babilóniát, majd hadjáratok sokaságát indította és elfoglalta KATMUHIT, NASZBANAT, és HANIGALBATOT és ezzel megszerezte a HABUR régióit. Asszír győzelmei hatalmas zsákmánnyal és hadisarc bevételekkel gazdagodott, de az arany

és drágakövek, harci kocsikat, lovakat, férfi és női foglyokat, szarvasmarhát, juhot és kecskét és gabonát jelentettek a király számára. Adad-Ninari büszke volt a vadász sikereire. Adad-Ninari-ról tudjuk, hogy állatkertet is fenn tartott, hiszen szeretett dicsekedni a vadászataival, az egyik feliratán azzal dicsekszik, hogy hat elefántot ejtett el, további négyet viszont befogott. Továbbá még azzal is dicsekszik, hogy oroszlánokat tart, vadzamarakat, szarvasokat, vadkecskéket és még struccokat is tartott. A dicsekvéseinek a listája, még így sem teljes, mert azzal is dicsekszik, hogy neki gyapjú termő fája is van, amely nem lehet más, mint a gyapot cserje. Állítása szerint több földet szántatott fel, mint bármely előtte uralkodó király, ebből a bevételei is megnövekedtek, a mezőgazdaságban elért sikerei csak erősítették a katonai sikereit, azt állítja magáról, hogy egy bölcs király legalább annyit foglalkozik a földekkel, mint a hadseregével. Fia II. Tukulti Niruta (ie. 890.- 884.) keletre és északnyugatra indított hadjáratokat, mellyel megerősítette apja katonai sikereit. Ie. 885.-ben déli irányba Babilónián keresztül hajtott végre egy hosszú menetelést, valószínűleg a Babiloni király hozzájárulásával, majd az Eufrat és a Habúr mentén visszatért Asszíriába. A nagy menetelésről készített leírást, melyben megemlékezik minden helyiségről, ahol megfordult és legalább egy éjszakát eltöltött és leírt a helyi uralkodóktól beszédett hadisarcokról. Az Asszír uralom erejét nem tette kockára a nyugati területek ellen vívott küzdelmei, mert könnyedén haladtak előre az Asszír csapatok a Földközi tenger keleti partvidékei felé, mert nem volt olyan erő, amely megtudta volna állítani az Asszírokat. Az Asszír uralkodók, így Assur-Naszir-Apli is a megkezdett úton haladt előre, hiszen a területszerzés és a zsákmányszerzés állt a középpontban. Ie. 877.-ben Assur-Naszir-Apli elérte a Libanon hegyét, majd a Földközi tengert, melyről fenn maradt egy tanulságos felirata idézem: „Megmostam fegyvereimet a Nagy tengerben, és áldozatot mutattam be az isteneknek. Adót kaptam a tenger királyaitól, Türosz, Szidón, Búblosz, Mahalata, Maiza, Amurru és a tengerben lévő Arwad országainak népétől: aranyat, ezüstöt, ónt, bronzot, egy bronzüstöt, színes szegésű lenvászón ruhákat, egy nagy nőstény majmot, és egy kis hím majmot, ébenfát, puszpángfát, elefántcsontot és mindenféle tengeri élőlényeket.”. Ennek a hadjáratnak nem a terület szerzés volt célja, hanem az Asszír befolyási övezet határainak a kitolása, mert így a vazallussá váló királyok folyamatosan adófizetési kötelezettséget vállaltak, vagyis a hadisarc megfizetése mellett még adót is kellett fizetniük. A hódolt területek királyai, ha megtagadták az adófizetést, akkor életbelépett az, hogy megszűnt a látszat önállóság és szigorú intézkedéseket foganatosítottak az Asszírok azokkal szemben, aki nem teljesítette a kötelezettségét, de erről már az előző részben szóltam. Valójában ezt az intézkedést az Asszírok egy katonai felvonulási területnek tekintették, mert majd látnifogjuk ez meg is fog valósulni. A hódítások után a kis területek királyai helyett egy közös vazallus királyt neveztek ki, de ha nem teljesítette az Asszírok elvárásait, akkor megindult a katonai gépezet és rákényszerítette az adók megfizetését, valamint a hadisarc megfizetését és az uralkodót, vagy kivégezték, vagy a népe előtt megalázták és így a kegyetlen halál várt rá. Ebben az esetben a területet Asszíriához csatolták és erre a területre Asszír helytartót, neveztek ki, aki irgalmat nem ismerve érvényt szerzett a legyőzöttek feletti hatalmának. Ebben az időben megfigyelhetjük, hogy az Eufrat mentén lévő Szuhu leverésére indult egy hadjárat, ez valószínűleg nem járt eredménnyel, mert Szuhu még jó ideig független maradt. Igaz az Asszír források arról adnak számot, hogy Szuhu királyát legyőzték, de ez a valóságban nem így volt, mert akkor miért maradt független még egy jó ideig. Tehát Szuhu a VIII.-század közepéig független maradt, de az uralkodói ennek ellenére jobbnak látták, hogy adót fizessenek az asszír királynak. II. Asszur-Naszir-Apli elköltözteti a fővárost Assurból Kalhu városába ez a város a Tigris és a Felső Zab (Zoab) folyó összefolyásánál található. A mai neve Nimrud. A fővárossá válásának éve ie. 878. Ebben az évben elkezdődtek a városfalak építése, amely tizenöt évig tartott, amíg a palota megnyitó ünnepségét megrendezték. II. Asszur-Naszir-Apli Kalhut a kis közigazgatási központot ilyen rövid időn

belül a birodalom központjává alakította át, főváros is maradt, mint egy százötven évig, amíg II. Sarrukin új fővárost nem alapított Dur-Sarrukin- néven (Sarrukin erőd). Dur Sarrukinban. Kalhuban elkezdődtek az építkezések, így a városfal építkezései, a városfal hossza, mint egy nyolc kilométer hosszú volt, amely téglából épült. Az építkezés gigantikusságát mi sem jellemzi jobban, mint az, hogy közel 70 millió téglát került a városfalba, amelynek a mérete 40-cm X 40-cm X 6-cm, a falak méretéről még egy másik megközelítés, hiszen 360 hektárnyi területet fogott kőbe a városfal.

A nagy építkezések kora

A városfalon belül a délnyugati sarkába kerültek az óváros maradványai, amelyeket Assur-Nasszir-Apli templomokat és palotákat is magába foglaló fellegvárrá alakított át. A király jelentős építménye az Északnyugati palota a szokásos asszír palotaalaprajzzal épült. A közügyek intézésére a külső udvart egy nagy trónterem, választotta el az udvarok köré csoportosuló szobákból álló együttestől. A nagy udvarra a keleti falon, lévő kapun lehetett bejutni, bár az erózió megtette a hatását, ennek minden nyomát szinte teljesen eltüntette. A délifalat domborművek borították, három hatalmas emberfejű oroszlán által szegélyezett átjáró törte meg, melyek a trónterembe vezettek. A trónteremtől balra egy hatalmas homokkőtömb állt. A király alakja volt rávésve és egy hosszú felirat volt látható rajta. Ez a felirat arról tájékoztat, hogy az Északnyugati palota hogyan készült el, és erről ad hiteles tájékoztatást és természetesen a palota ünnepségéről tudósít bennünket. Assur-Nasszir-Apli címeinek és a hódításainak a leírásával kezdődik a királyi felirat, majd az építkezéseinek a leírásával folytatódnak, hiszen „Ő” sem volt külön, mint más elődje. A felirataiból tudjuk, hogy készítettett egy 120 téglasor magasságú teraszt, kb. 7,5-méter, amelynek a tetejére emeltette a nyolc szárnyból álló palotát, amelynek az érdekessége, hogy nyolc különféle fatípusból álló gerendák felhasználásával készült, az ajtókat bronzpántokkal és reteszekkel látták el. A palota falait festményekkel és kék mázas téglákkal díszítették. Assur-Naszir-Apli templomokat építtetett a városban és a feliratai szerint az országban mindenhol helyre, állította a templomokat. Az új fővárosa vízellátására csatornát ásott, mert a város vízellátását így látta biztosítottnak, a fenn maradó vízmennyiséget viszont a mezőgazdasági területek öntözésére használták fel. A leginkább említésre méltó volt az, hogy egy olyan kertet hozott létre, amellyel a kor uralkodói nem dicsekedhettek, ez a kert nem más, min egy arbarétum, mert itt megtalálható volt minden olyan fafajta, amely nem honos ezen a tájon, a király dicsekszik, ezzel sok más helyen is. Assur-Naszir-Apli jelentős tevékenységei között meg kell említeni, hogy a hadifoglyokat betelepítette a város környékére, az iparosok

gyártották az ipari termékeket, míg az iparhoz nem értők viszont mezőgazdasági munkát végeztek, ez azért nagy jelentőségű, mert nem megölték a rabszolgát, hanem dolgoztatták, természetesen éhbérért. Az egyik felirata számot ad arról az eseményről, mikor a palota felavatása volt, hogy mennyi vendég volt jelen és mennyit fogyasztottak el. Álljon itt egy rövid lista erről: 10 napig tartott az ünnepség, a palota felavatásának a résztvevői létszáma 69574 fő nő és férfi összesenben, köztük Kalhu 16000 polgára, az ünnepségek során 14000-ezer juhot és 10000-tömlő bort fogyasztottak el. Nézzük meg milyen díszítő elemeket használtak a paloták építése során. A hatalmas tróntermének a díszítése 10 X 47 méter volt, a falakat faragott kőlapok díszítették, valószínűsíthető, hogy az ötlet a Hettita fővárosból Hattusiból eredt, mert ott lehetett látni ehhez hasonlókat, természetesen ezek a régebbiek, de ez a hagyomány újra kialakult és folytatódott az új Hettita birodalomban is. Erre legyen itt egy példa, mert Karkemis, Guzana, Ain-Dara épületeit is ilyen kőburkolatok díszítették. Assur-Naszir-Apli nagy eredménye az, hogy a már elkészült termeket szintén ilyen faragványokkal díszített faragott kövekkel burkoltatta. A domborműveinek a témája a vallásos közegben keresendőek, az ehhez kapcsolódó felfogás a mindenkori király tevékenységének a köbe faragása és az események megörökítése az utókor számára. A szobor portrék általában a király személyét papi mivoltában ábrázolták és még vadászként, vagy harcosként is ábrázolták az uralkodót. Az asszír szobrásokban ritka volt a körplasztika, mert inkább a reliefeket kedvelték, ugyan úgy, mint az Egyiptomiak. A domborművek nagy része kőbevésett festményeknek felel meg, mert általában kétdimenziós rajzokkal készültek ezek a domborművek. Ha előfordult körplasztika az inkább szögletes volt, mint kerek. A reliefeket a megértés miatt általában színes festékkel kiszínezték, hogy jobban meg lehessen érteni a mondanivalójukat. A színek összetétele eredetileg fekete, fehér, vörös, és kék színekkel emelték ki, de felső részét a domborművek felett festményekkel egészítették ki. Az épületek színekavalkádjának az összhangjára nagyon odafigyeltek, mert a mázas téglákat is megfelelő színnel látták el, tehát a téglamáza, bele volt égetve a téglákba. Ha mostanság úgy gondolnánk, hogy ezek az épületek egyhangúak voltak, akkor nagyot tévednénk, mint már említettem az épületek színekavalkádját fogadta a látogatót. Ezzel dicsekedtek is az Asszír uralkodók, de tudjuk azt is, hogy a színek nem nyomták el egymást, hanem érvényesült a színeknek a varázsa. Assur-Naszir-Apli palotája tróntermébe három kapun lehetett bejutni, de a középső bejáratot használták, hatalmas kőoroszlánok vigyázták a bejáratot, ha a látogató a kőoroszlánok között átsétált, akkor egy hatalmas domborművet láthatott maga előtt, amelyen a király stilizált alakja állt két fa oldalán. A terembe balra volt a király trónja, melyet két szárnyas géniusz vigyázott (Kerub- szárnyas bika). A falak hosszanti oldalain két sávra osztott domborművek díszítették, a felső sávban a királyt harc és vadászjelenetekben ábrázolták. A csatajelenet alatt a király hadifoglyokat tekint meg és a zsákmányt veszi át. A vadászjelenet alsó részében az uralkodó elejtett állatok tetemeire önt illó áldozatiolajat. Ezek a domborművek a király felirataiban is megfogalmazott szerepeit hangsúlyozzák, mely szerint a király az Istenek földi helytartója, nagy harcos és egyben nagy vadász is. A tróntermen kívül található domborművek és kőfaragványok azt a célt szolgálják, hogy az audienciára érkező emberek lássák azt, hogy itt milyen a fényűzés és itt a leghatalmasabb az uralkodó, hiszen mindenütt csatajelenetek a király személyét mutatja be harcosként és nagyvadászként ezeken, a reliefeken íjat és nyilat tartó, valamint idegen követeket fogadó győzelmes királyt ábrázolják. A felvonulók serege mind ajándékokat hoznak a győzelmes királynak, így ékszereket, fémedényeket, textíliákat, a fogadók viszont felemelik üdvözlésre a kezüket az adományok fogadására. Itt megjelenik az egyik feliratról ismert ajándék képe, amely nem más, min az a majom, amelyről a király beszél az egyik feliratában. Egy másik jeleneten az adóbehajtókat láthatjuk jellegzetes hosszú ruhában és a szoknyaszerű ruha a balvállukra van vetve, illetve a derekukon csavart gyapjú kendőt viselnek, az ajándék vivőket két adószedő vezeti a király elé, „ÖK” ketten az Asszír udvar két hivatalnok csoportját jelképezik. Az

egyik a SAZIGNI (adószedő) a másik, mint a nevük is mutatja, szakállas eunukok SARÉSI (királyi szolgák). A palota belső termei a király udvartartását mutatják stilizált formába, a domborműveken szárnyas géniuszokat láthatunk, hogy beporozzák a fákat. Ezeket, a szobákat valószínűleg nem magán lakosztályoknak alakították ki, hanem az uralkodó hivatalos tevékenységét szolgálták. Tudnunk kell azt, hogy az Asszír uralkodókat a palotában temették el, de azt is tudjuk, hogy a sírjukat még az ókorban kirabolták. A háborút megelőzően a nyolcvanas évek elején Kalhuban az északnyugati palota déli termeiben négy királyi érintetlen sírt (insitu) tártak fel a régészek. A sírokban talált ékszerek mennyisége meghaladja az 57.kg.-mot, a sírok gazdagsága is rendkívüli volt. Ma nem tudjuk a háború dicső harcosai kik a művelt Nemzetek fiai mi, és mennyi maradhatott meg ezekből a leletekből, mert az Iraki hatalom ezeket, a leleteket bekényszerítette a múzeumok tárlóiba, tehát így látták biztosítva a Népek kultúrájának a megmentését és ezzel biztosították a látogathatóságát. Magam is láttam számos és számtalan leletet, amelyek a feldolgozás után a múzeumok tárlóiba bekerültek. Ezek a leletek hihetetlen mennyiségű információval rendelkeznek, hiszen ezekről, a jelenetekről megtudjuk, állapítani a korábbi időszakokhoz képest, milyen változások voltak az óta, amióta a megelőző kor jeleneit ismerjük, tehát ez egy korpépet tud nyújtani a kutatások biztosabb azonosítása terén. Nem csak az öltözés és a polgári viselet terén, hanem a fegyverzet, a szerszámok, ékszerek és a ruházat terén is.

III. Salmanu- Asaridu uralkodásának elején nekilátott Kalhu külvárosának a rendbetételéhez. A város délkeleti sarkában új palotát épített, ie. 846.-ban uralkodásának tizenharmadik évében fejeződött be a palota építkezése. A palota érdekessége, hogy nem csak királyi lakként funkcionált, hanem kincstárként, erődként, is szolgált. Erről a palotáról még hallunk, majd az ie. VII. században „ékel masaritnak”, vagyis magyarul öreg palotának nevezték. Ebben az időben a herceg szemléztetésére szolgált, itt voltak elszállásolva a harci ménék, harci kocsik, a fegyverek, és a katonák hadfelszerelése. Az egyik szárnyat a hadizsákmány tárolására használták. A fenti fegyverraktárból fegyverek páncélok és más hadfelszerelés mellett nagy mennyiségű, az ellenségtől szerzett hadizsákmányt is tároltak. Kérdezhetné a tisztelt olvasó, hogy ezt ma honnan tudjuk, onnan tudjuk, hogy mind ez fenn maradt az utókor számára, még ha véletlenül is, hiszen az ásatások hozták mind ezt a felszínre. A palota 7, 5 hektáros fallal körülvett területen feküdt. Oldalai 350. m, illetve 250. m hosszúak voltak. Az épületegyüttes két részre oszlott, az északi részen négy nagy udvar köré csoportosult, míg a déli oldalon kapott helyet a palota a magánlakosztályokkal. A külső udvarban voltak a fegyverek javító műhelyei és a karbantartásra szolgáló műhelyek, a hivatalnokoknak a lakosztályai, valamint a hadizsákmány befogadására szolgáló raktárak. A délkeleti udvar déli oldalán a királyi lakosztály termei találhatóak, melyek közül a legnagyobb trónteremként szolgált. A keleti fal fülkéjében hatalmas trónemelvény a feltárásig mindég a helyén állt. Az emelvény két sárgás mészkőlapból állt. A tetején lévő három sor kerék, szimmetrikus bemélyedése arra utal, hogy három egymást követő trónszék és zsámoly felállításáról tanúskodik. A trónszék cseréje után a lukakat bitumennel töltötték ki, tehát nem lehet nem észre venni a cserét. A trónemelvény környékét, ha megnézzük, akkor láthatjuk, hogy mennyire puritán módon készítették el ezt a felületet. A falfelület legnagyobb részén geometrikus virágminták díszítették a termet, melyet eredetileg fehér festéssel emeltek ki, két oldalán és a hátán III. Salmanu-Asaridu terjengős felirata olvasható, amely az uralkodásának a válogatott eseményeit sorolja fel. A felirat az uralkodásának az első tizenhárom évét sorolja fel, ez azért van így, mert a burkolat elkészülte idejéig szól a király tevékenységéről. A kőlapon egy bejegyzés is olvasható, és pedig Samas-Bél-Uszur neve szerepel rajta, tehát erről tudjuk azt következtetni, hogy „Ő” állította a király tiszteletére. Ennek a táblának az oldalait 21-és 29 cm közötti változó magasságú képmezőkbe rendezett domborművek díszítik. Az északi oldal frízei azt a jelenetet örökítik meg, amikor a szíriai és a Káld uralkodók átadják az Asszír királynak a hadisarcot, erről a tróntalapat is beszámol. Salmanu-Asaridu megemlékezik arról, hogy a Damaskusi koalíció felett hogyan

aratott győzelmet, de meglepéssel ír arról, hogy miként ültette vissza Marduk-Zakir-Sumit Babilon trónjára. A trónemelvény elején található az egymást üdvözlő Salmanu-Asaridu és Marduk-Zakir-Sumi, tehát a két király barátságát így tették örök érvényűvé. Salmanu-Asaridu apjától eltérően nem díszítette palotáját faragott domborművekkel, de az egész palota építészetén megfigyelhetjük, hogy a nagyravágyás motívumai, itt kevésbé érvényesül, mint az „ÖT” megelőző bár melyik uralkodó esetében ez tetten érhető volt. Láthattuk a fentiekben felsorolt építkezésein, hogy az átgondoltság mellett megjelentek a praktikum elemei és természetesen a funkcionális elemek is, tehát nem hivalkodóak olyan mértékig, mint az elődei esetében. Tudnunk kell, hogy az „Ö” esetében a gazdasági fejlődés jó irányba haladt és mégis a realitások talaján tudott maradni, sőt a reformjai ebben sokat segítettek. Salmanu-Asaridu óvakodott minden olyan kirívó alkotás finanszírozásától, amely azt helyezné előtérbe, hogy egy despota király lenne, de a szerénysége mégis arra ösztönözte, hogy magáról is állíttasson fel egy olyan emléket, amely az „Ö” tevékenységét megőrzi az utókor számára, még akkor is, ha a szerénysége ezt háttérbe szorítaná. Ez az emlék nem más, mint BALÁWÁTI kapuk, Baláwát, Kalhutól, mint egy 15.- 16. km. távolságra található, ennek a településnek az ókorban IMGUR-ENLIL-volt a neve. Ezen a helyen felállíttatott egy kaput, amelynek a mérete ajtólap szélességben 2.-m volt, de a magassága elérte a 4.-métert, ez a kapu úgy készült el, hogy az ajtószárnyak alul kőperselyben, oldal irányból egy függőleges gerenda segítségével volt a függőleges gerendához bronz prsellyel rögzítve. Kapuszárnyanként 16.-darab dombormű volt felszegezve, amelyek III. Salmanu-Asaridu harcait és a hős király csatajeleneteit örökítette meg, ezeket, a helyszíneket rövid ékíratos tájékoztató előzte meg, hiszen az odalátogató írástudóknak lett tájékoztatóként megjelenítve a csatajelenet, de ebből a szempontból az utókor számára is jelentős segítséget nyújt, hiszen ma minden nehézség nélkül el tudjuk olvasni ezeket, az iratokat. Ezen a kapun elsősorban a nyugati hadjáratok eseményei lettek rögzítve, de a Káldok ellen vívott győzelmes hadjárat eseményeit is rögzítették, hiszen ez mellett az északi hadjáratok eseményei is megtalálhatóak ezen a kapun. A kapu részleteiről megemlékezünk, majd a régészeti feltárásoknál, mert ott egy kis elemző munkára is szükségünk lesz. A kapu egyik jelenete, azt ábrázolja, hogy a király hogyan veszi át a hadisarcot a legyőzöttek képviselőitől, vagyis a Káldok és az északi kis népek képviselőitől. Tudjuk azt, hogy Salmanu-Asaridu meglátogatta az északon lévő Tigris folyó forrásvidékét és ott egy szikladomborművet készíttetett, ahol a feliratában az szerepel, hogy miként hódította meg ezt a területet. Eljutott egészen a NAIRI tengerig (VAN tó), ott megmosta a fegyvereit és áldozatot mutatott be az ASSUR Istennek. Tudjuk azt, hogy északra öt hadjáratot vezetett URARTU ellen. Salmanu-Asaridu halála után nem beszélhetünk számottevő építészeti alkotásokról, mert egy visszaesési folyamat kezdődött meg. A karbantartási munkálatok elvégzésére sem volt megfelelő energia ráfordítás, hiszen a templomok felújítása is a legtöbb helyen gondokat jelentett, viszont az új építkezések szinte teljesen leálltak. Ezzel a folyamattal megkezdődött Asszíriának a hanyatlási időszaka, ez az időszak, mint egy hatvan évig tartott. Erről a limmu jegyzékek néven ismerté váló dokumentumok sokat segítenek nekünk a feladatok megoldásában, de erről, majd egy másik fejezetben bővebben kifejtem az álláspontomat. A hanyatlást követő időszak, csak II. Sarrukin uralkodása idején került újra előtérbe, hiszen Sarrukin volt az –az uralkodó, aki nem csak megreformálta az államhatalmat, hanem a hatalom egy kézben való központosítását hajtotta végre, amelynek az lett az eredménye, hogy a királyi hatalom nem függött már többé a nemességtől. A nemességtől visszavette a királyt megillető jogokat és ezzel olyan formába élt is, hogy a hatalom birtokosát tudta szolgálni minden erejével és lehetőségével egyetemlegesen. Ezt követően elkezdte az új fővárosának a kiépítését Dur-Sarrukinban, amely tizenöt év alatt fel is épült, de ezt nem sokáig élvezhette, mert hamarosan az északi hadjáratában halálos sebet kapott és meghalt. Az új Asszír birodalom nagy katona királyai megtették mindent annak érdekében, hogy a birodalom erős és egyben a látogatók számára

ismét mutathassa a fényűzés minden formáját. Egy nagyobb visszaesés után, mi más következhetne, mint az állami hivatalnoki arisztokrácia milyen befolyást tud gyakorolni a királyra, illetve a közvetlen környezetére. Az új király Sarrukin halála után nem más, mint a fia Szin-Ahe-Eriba, aki nem hisz valójában az állami hivatalnokokba, éppen ezért a bölcs emberek megjósolták neki, hogy jobban jár, ha egy új fővárost alapít, ezt meg is tette, hiszen a birodalom földrajzi középpontja irányában egy természetes adottságokkal bíró fővárost alapított. Ez nem más, mint Kalhutól északra elterülő ősi Ninive városába költözteti a fővárosát. Ez a terület termékeny gabonatermő síkságon terül el, innen ellenőrizte a Tigris egyik gázlóját, valamint itt állt az Asszír ISTÁR Istennő központi székhelye. Szin-Ahe-Eriba újjáépítette Ninive városát azon az ősi településhalmon, melyet Qujundzsik néven ismertek, erre a területre építette a fellegvárat, mely palotákat és templomokat is magába foglalta. Központi palotáját nagy részben katonai győzelmeit ábrázoló palota domborművek díszítették, Kalhuhoz és Dur-Sarrukinhoz hasonlóan. A helyőrségi palota (arzenál, vagy arzenus) a citadellán kívül állt (a mai neve TELL-NABI-JUNUS) a mai iszlám hagyomány szerint itt van a JÓNÁS-próféta eltemetve és ez ma is zarándok helynek, számít, hiszen Én magam is 1982.-ben elzarándokoltam a hely szellemének a megismerése miatt. A gigantikus építkezésre álljon itt egy adat a városról több mint, 7-km² alapterületű volt a város, tessék csak elképzelni, hogy az ókorban mekkora is lehetett ez a város? Tessék elképzelni, hogy ez a város körbe volt kerítve hatalmas városfallal, melyből még ma is láthatunk eredeti falrészeket, a falhossza elérte a 12-km hosszúságot. Szin-Ahe-Eriba hatalmas csatornaépítési munkálatokba kezdett, Ninive víz igényének kielégítésére csatornákat építtetett, és ami megmaradt a városi vízfogyasztásból, azt mind felhasználták a mezőgazdasági termelés területén. A városkörül csodálatosan szép kerteket építtetett ki, valamint királyi parkok építését is megvalósította. A királyi kertek és a parkok öntözéséhez feltétlenül kellett a víz, ezen a területen nem honos növényeket betelepítették és létrehozta egy csodálatosan szép ARBARÉTUMOT, itt jelenik meg az a növény, amelyről úgy beszél Szin-Ahe-Eriba, mint gyapjútermő fa, ami valószínűleg gyapjú cserje lehetett. A gyapot cserje ismert volt már Indiába az ie III. évezred óta, tehát valószínűleg innen szerezhette be a gyapotcserjét. A nagy építkezések kora leáldozóban volt, mert a legfontosabb feladatnak tekintették az Új Asszír birodalom királyai, hogy a területnövelés kapja a zöld utat. Az Asszír politika alapvetően a terület növelésével volt elfoglalva nem a belső gazdasági feladatok megoldásával, pontosan ez a feladat szorult háttérbe, hiszen a belső gondokat tudták orvosolni a katonai bevételekből, de a gazdaság mozgató rugója valóban nem ez volt, hanem a kereskedelem. A katonai akciók csak növelték a belső feszültséget, hiszen minden erőforrást alá kellett rendelni a katonai cselekményeknek, ha sikeres volt a katonai akció, akkor a bevétel is talán megtérült, így a hadisarcból, a kivetett adókból, és a zsákmányolt javakból. A nagy építő királyok sorában meg kell említeni Assur-Ban-Aplit, aki hihetetlenül felkészült uralkodó volt, hiszen nem csak írni és olvasni tudó uralkodó volt, hanem igen éleslátású is, hiszen felismerte a kor politikai vonatkozásait és annak a követelménynek megfelelően cselekedett, vagyis az államapparátusát átszervezte oly módon, hogy a belső konfliktus helyzeteket fel tudja számolni és a király javát szolgálja. A területi helytartóságok kötelezettsége volt az adók beszedése, de ezt a jogot is megszigorította, ha a legkisebb hiányosság mutatkozott, akkor már is megtette a szükséges intézkedéseket, valószínű a helytartó nem maradhatott a helyén, tehát leváltották. Assur-Ban-Aplinak mégsem ez volt a legfontosabb tevékenysége, hanem az a rendelet, mely kötelezővé tette az írástudóknak, hogy a birodalom területén minden fellelhető összes írást le kell másolni és a királyi könyvtárba, kell elhelyezni. Assur-Ban-Apli nem csak előrelátó felkészült király volt, hanem tudós ember is volt egyszemélyben. A felirataiból tudjuk, hogy miként tanulta ki az írni tudományt, hogyan tudott megoldani bonyolult matematikai feladatokat, és hogyan tudta elolvasni a legbonyolultabb sumer és akkád szövegeket. Alítása szerint az özönvíz előtti írott szövegeket is el tudta olvasni, és meg is értette az ott leírt

szövegeket. Uralkodása alatt a legkülömbb féle ékiratos szövegekből hatalmas könyvtárat hozott létre, amely megmaradt az utókorra. Ez a cselekedete, ami naggyá teszi az „Ő” tevékenységét. Felkutatta a birodalmát és Babilóniát, a templomokat és azok levéltárait és ezeket mind lemásoltatta és a másolatokat Ninivébe hozatta a könyvtárába. Így megtalálhatóak voltak a Mezopotámiai tudósok és írnokok által használt kézikönyvek és az egységesített listák, kétnyelvű szótárak, szójegyzékek, jelek és szinonímák listái, orvosi diagnózisok jegyzékei, jóslatok tömör kivonatai (ezoterika), szertartások és varázslatok szövegei, irodalmi alkotások, ilyenek voltak a „Teremtés mitos”, vagy a „Gilgames epos” ebben a könyvtárban minden olyan anyag megtalálható volt, amely a tudás elsajátítását segítette elő. Ha Assur-Ban-Apli nem épített nagy palotákat, csak a tudást adta volna a világnak, akkor is nagy betűkkel kellene a nevét írni, hiszen ez az – az építkezés, amely naggyá teszi „ŐT”.

Ismert Asszír királyok listája

I. Assur-Nadin-Ahe	ie. 2450.-körül
Sar-Kali-Sarri	ie. 2217.- 2193.
Kikia	ie. XXI. sz. vége
Akia	ie. XX. sz. eleje.
I. Puzur-Assur	ie. 2000. körül
Azuzmu	ie. XX. sz. második fele
Ilusuma	ie. XX. sz. második fele
I. Erisum	ie. 1906.- 1867
Ikisum	ie. XIX. sz. első fele
I. Sarrukin	ie. XIX. sz. első fele
Naram-Szin	ie. XIX. sz. első fele
II. Erisum	ie. XIX. sz. második fele
Salim-Ahe	ie. 1900- körül
II. Puzur-Assur	ie. 1850.-?
I. Samsi-Adad	ie. 1809.- 1766
Aszium	ie. XVIII. sz. második fele
Mut-Askur	ie. XVIII. sz. második fele
Iszmah-Adad	ie. 1796.- 1776
I. Isme-Dagan	ie. 1780.- 1741
Bélu-Bani	ie. 1700.- 1691
II. Isme-Dagan	ie. XVI. sz. második fele
Libaia	ie. 1690.- 1674
I. Sarma-Adad	ie. 1673.- 1662
Iptar-Szin	ie. 1661.- 1650
Bazaia	ie. 1648.- 1622
Lullaia	ie. 1621.- 1618
Kidin-Ninua	ie. 1615.- 1602
II. Sarma-Adad	ie. 1601. ?
I. Enlil-Nassir	ie. 1500. körül
III. Erisum	ie. 1598.- 1586
II. Samsi-Adad	ie. 1585.- 1580
III. Samsi-Adad	ie. 1500-as évek első fele
I. Assur-Nirári	ie. 1547.- 1522
III. Puzur-Assur	ie. 1521- 1498
Nur-Ili	ie. XV. sz. első fele
II. Assur-Nirári	ie. XV. sz. második fele
Assur-Bél-Nisémm	ie. XV. sz. vége
II. Enlil-Nassir	ie. XV. sz. második fele
Assur-Rém-Nisesu	ie. XV. sz. vége felé
I. Assur-Nadin-Ahe	ie. 1450.-körül
II. Assur-Nadin-Ahe	ie. 1400.- körül
I. Eriba-Adad	ie. 1392.- 1366
I. Assur-Ubalit	ie. 1365- 1330
Enlil-Ninari	ie. 1325.- körül

I. Salmanu-Asaridu	ie. 1274.- 1245
I Tukulti-Ninurta	ie. 1244.- 1208
III. Assur-Ninari	ie. XIII. sz. vége
Assur-Nadin-Apli	ie. XIII. sz. vége
Enlil-Kudurru-Ussur	ie. XIII. sz. vége
Ninurta-Apil-Ékur	ie. 1192.- 1180
I. Assur-Dan	ie. 1179.- 1134
I. Assur-Rés-Isi	ie. 1133.- 1116
II. Assur-Rés-Isi	ie. 1133.- 1116
I. Tukulti-Apil-Esara	ie. 1115. 1077
Asarid-Apil-Ékur	ie. XI. sz. eleje
Assur-Bél-Kala	ie. 1074.- 1057
I. Assur-Nasir-Apli	ie. 1050. 1032
IV. Samsi-Adad	ie. 1050.- ?
II. Salmanu-Asaridu	ie. 1031.- 1020
IV. Assur-Ninari	ie. XI. sz. második fele
II. Assur-Rábi	ie. 1016.- 973
III. Assur-Rés-Isi	ie. X. sz. első fele
II. Tukulti-Apil-Esara	ie. 967.- 935
II. Assur-Dan	ie. 934.- 912
II. Tukulti-Ninurta	ie. IX. sz. eleje
II. Assur-Nassir-Apli	ie. 883.- 859
III. Salmanu-Asaridu	ie. 859.- 824
V. Samsi-Adad	ie. 823.- 811
Semiramis	ie. 811.- 809 (Szemiramisz)
III. Adad-Ninari	ie. 809.- 782
IV. Salmanu-Asaridu	ie. VIII: sz. első fele
III. Assur-Dan	ie. 772.- 755
Eriba-Marduk	ie. 769.- 761
V. Assur-Ninari	ie.- 754.- 745
Nabu-Nasir	ie. 747.- 734 ?
III. Tiglat-Pilaser	ie. 745.- 727 (Tukulti-Apil-Esara)
V. Salmanu-Asaridu	ie. 726.- 722
II. Sarrukin	ie. 722.- 705
Szin-Ahe-Eriba	ie. 705.- 681.
Assur-Nadim-Sumi	ie. 702.- 699 korona herceg
Assur-Ah-Idina	ie. 680.- 669
Assur-Ban-Apli	ie. 668.- 626
Assur-Etil-Iláni	ie. 626.- 624 ? (Assur-Ban-Apli fia)
Szin-Sar-Iskun	ie. VII. sz. vége
II. Assur-Ubalit	ie. VII. sz. második fele, utolsó asszír király

A királylista nem teljes, mert a kutatások következtében ma még sok mindent nem tudunk, éppen ezért el kell fogadnunk azt a tételt, amelyet a kutatók állítottak fel, mert pontosan nem ismerjük a királyok neveit és sok esetben az uralkodásuk idejét sem. Azért vagyunk kénytelenek elfogadni azokat a kutatási eredményeket, melyeket konvencióként meghatároztak, mind amellet, hogy esetenként vannak fenn tartásaink az uralkodókkal és a korokkal szemben, hiszen mint a listából is látszik, helyenként vannak átfedések, amelyekre ma még nem találunk magyarázatot. Bízva abban a lehetőségben, hogy egyszer csak meg

fejtésre kerülnek azok az anomáliák, amelyek ma fel lelhetőek. Tudomásul kell venni, hogy az Asszír kor korai időszakából nagyon sok a hiányosság, melyet a kutatásoknak meg kell oldani, igaz a régmúlt történelmi eseményeit nem ismerjük, mert nem maradt az utókorra semmilyen írásos anyag, éppen ezért csak következtetni tudunk az eseményekre. Az ismeretanyag bővítését szolgálják a kutatások újabb és újabb eredményei, melyekkel szeretném a későbbiekben kiegészíteni a ma igaznak tűnő anyagokat, sőt az újabb kutatások eredményeivel folyamatosan bővíteni ezt az anyagot.

A korban meghatározott éveknek az etimológiájának a megfejtése biztosítja számunkra azt a lehetőséget, hogy az évek megnevezéseit tudjuk közölni a kedves olvasóinkkal. Ez azért fontos a számunkra, mert ha az év elnevezésével találkozunk, akkor elég elővenni az etimológiai kis szótárat és már is be lehet azonosítani a keresett évet. Azt azért tudni kell, hogy nem is olyan könnyű meghatározni, miért és hogyan kell megtalálni az év nevét, hiszen nem egy azonos logika szerint épültek fel ezek az év elnevezések, de siker koronázta a kutatók ezirányú tevékenységét, mert sikerült megfejteni ezeket az elnevezéseket. Talán még néhány gondolatot kell hozzáfűznöm ahhoz, hogy miért az események után, vagy a király cselekedeteinek alapján nevezték el az éveket. Ebben az időben nem a mai elnevezések voltak, úgymond forgalomba, hanem a királyok uralkodási éveinek a megjelölése, valamint a hadjáratok megjelölése úgy az uralkodás kezdetétől számított években kifejezve. Ilyenkor mit is tehet egy kutató végig ragozza az évek történéseit és igyekszik megtalálni azokat a közös nevezőket, amely befolyásolhatja azt a tényt, hogy miért is azt a nevet kapta az- az év. Ilyenkor következik a logika, amely meghatározza azt a kiinduló pontot, hogy az évhez kapcsolódó eseményt meg keresse a kutató, esetünkbe ez sikerrel is járt, hiszen ma már ismerjük az új Asszír birodalom éveinek az elnevezéseit, melyet meg is osztom a kedves olvasóimmal.

Név időszámítás előtti évszámok.

Tuklat-Adar-sarru	889
Tak-kil-ana-bil-ila	888
Abu-Malik	887
Ilu-Mil-Ki	886
Ja-ri-i	885
Assur-Si-zib-ani	884

Assur-Nassir-Abal-sarru	883
Assur-Idin	882
Assur-mut-tiaku	881
Szailu-Ma-damka	880
Da-kanbil-nasi-ir	879
Adar-pi-ia-ussur	878
Adar.bil-ussur	877
Szangu-Assur-lil-bur	876
Samas-upar-hir	875
Nergal-Birku.mua	874
Kurdi-Assur	873
Assur-Li	872
Assur-na-at-kil	871
Bil-modomi-ik	870
Dan-Adar	869
Itár- ?	868
Samas-Nuri	867
Mannu-dan-ana-illi	866
Samas-bil ussur	865
Adar-Mallik	864
Adariti-irrani	863
Assur Malik	862
Nergal-Iska-dan-in	861
Táb-Bil	860
Su-úr-nisi	859
Salmanu-Asaridu, sarru	858
Assur-Bil-Ukin-ni	857
Assur-Ban-Ussur	856
Abuina-ikailbur	855
Assur-Dan	854
Samas-Abua	853
Samas-Bil-Ussur	852
Bil-Bániai	851
Hadili-busu	850
Nergal-alik-pani	849
Pur-Ilu-Ramana	848
Adar-Mukin-nisi	847
Adar-Nadin-Sum	846
Assur-baniai	845
Tab-Adar	844
Takil-Ana-Sari	843
Ramman-Lidani	842
Bilabua	841
Sulmu-bili-habili	840
Adar-Kibsi-Ussur	839
Adar-Malik	838
Kuduri-Assur	837
Nirsar	836
Nergal-Numadik	835
Lahalu	834

Ululai	833
Sarpati-bil	832
Nergal-Malik	831
Hubai	830
Ilu-makin-ah	829
Salmanu-Asaridu	828
Assur-Dan	827
Assur-Ban-Ussur	826
Jahalu	825
Bil-Bani-ai	824
Samsi-Ramman-saru	823
Lahalu	822
Bildan	821
Adar-upahhir	820
Samsu-Malik	819
Nirgal-Malik	818
Assur-Ban-Ussur	817
Sapati-Bil	816
Bil-balat	815
Musik-nis	814
Nirgal	813
Samas-kumua	812
Bilkat-sabat	811
Ramman-Ninari-Sarru	810
Nergal-Malik	809
Bil-dan-an	808
Sil-Bil	807
Assur-Takil	806
AN	805
Nirgal-Issi-is	804
Assur-Nisi	803
Adar-Malik	802
Nir-Sar	801
An-?	800
Mutakil	799
Biltarsi-AN-MA	798
Assur-Bil-Ussur	797
Marduk-sudaua	796
Ukin-Abua	795
Assur-Manuki	794
Adar-Musalim	793
Bil-Ikisani	792
Samas-Nir	791
Adar-Ah-Ukin	790
Ramman-musam-mir	789
Itar-Sil	788
Balatu	787
Rammanu-Bilat	786
Marduk-Sar-Ussur	785
Naba-Sar-Ussur	784

Adar-Nassir	783
AN-Mali	782
Salmanu-Asaridu-sarru	781
Samsi-Ilu	780
Marduk-Lidani	779
Bil-Mustisir	778
Nabu-Purukin	777
Pan-Assur-Lahabali	776
Negal-Isi-is	775
Istar-dur	774
Manuki-Ramman	773
Assur-Bil-Ussur	772
Assur-Dan-Sarru	771
Samsi-Ilu	770
Bil-Malik	769
Abalia	768
Assur-Kurdi	767
Musalim-Adar	766
Adar.Mukin-Nisi	765
Siidki-Ilu	764
Pur-An-sagali	763
Tab-Bil	762
Nabu-Ah-Mukin	761
Lakibu	760
Pan-Assur-lahabili	759
Bil-Takil	758
Adar-Idin	757
Bil-Sadu-ua	756
Kiisu	755
Adar-Sizib-ani	754
Assur-Ninari-sarru	753
Samsi-Ilu	752
Marduk-Salim-Anni	751
Bil-Dan-Ann	750
Samas-Italak-SUN	749
Ramman-Bil-Ukin	748
Szinsalim-ani	747
Nergal-Nasiir	746
Nabu-Bil-Ussur	745
Bil-dan	744
Tuklat-Abal-Issara	743
Nabu-Dan-ini	742
Bill-Harran-Ussur	741
Nabu-Itir-ani	740
Sin-Takil	739
Ramman-Bil-Ukin	738
Bil-Imur-ani	737
Adar-malik	736
Assur-Salim-ani	735
Bil-Dam-an	734

Assur-Danin-ani	733
Nabu-Bil-Ussur	732
Nergal-Abalit	731
Billudari	730
Nap-Harilu	729
Dur-Assur	728
Bil-Harrán-bil-Ussur	727
Marduk-bil Ussur	726
Mahdih	725
Assur-hal	724
Salmanu-Asaridu	723
Adar-Malik	722
Nabu-Taris	721
Assur-IS-KA-danin	720
Sarrukin	719
Zir-Bani	718
Tabsur-Assur	717
Tabzil-Isara	716
Takil-ana-Bil	715
Istar-Dur	714
Assur-Bani	713
Sarru-imur-ani	712
Adar-alik-pani	711
Samas-bil-Ussur	710
Manuki-Ussur-li	709
Samas-Upah-hir	708
Sa-Assur-Dubu	707
Mutakil-Assur	706
Upah-Hirah-Bil	705
Nabudi-niipus	704
Kansilai	702
Nabu-li	701
Hananu	700
Mitanu	699
Salmusar	698
Nabu-dur-Ussur	697
Tab-Bil	696
Assur-Bil-Ussur	695
Iluitia	694
Nadin-Ah-irba	693
Zazai	692
Bil-imur-ani	691
Nabu-Ah-Mukin	690
Gihilu	689
Nadin-Ahe	688
Szin-Ahe-Eriba	687
Bil-imur-ani	686
Assur-Danin-ani	685
Manu-zirni	684
Manuki-Ramman	683

Nabu-Sar-Ussur	682
Nabu-Ah-isis	681
más néven Assur-Ah-Idina trónra lépésének a dátuma.	
Danu-Anu	680
Istu-Ramman-aninu	679
Nergal-sar-Ussur	678
Aburamu	677
Ban-baa	676
Nabu-Ah Idina	675
Sarru-nuri	674
Atar-ilu	673
Nabu-bil-Ussur	672
Tibitai	671
Salmubila-asmi	670
Samas-Kasid-aibi	669
Malarmi	668
Gabbaru	667
...?-ai-	666
... ?	665
... ?	664
... ?	663
Bilu-Naid	662
Tábu	661
Arba-?	660
Girza	659
Silim-Assur	658

A fenn felsorolt év elnevezéseit eddig sikerült megfejteni, kivételt képez az, amit pontozással jelöltünk meg, hiszen nem ismerjük a pontos megnevezését az évnek, mert hiányos a feljegyzés, vagy törött a tábla, amelyről ezt megtudhatnánk. Az is igaz, mint látható az utolsó néhány év megnevezése hiányzik, de azt kell mondanom, hogy vagy nem jegyezték le, vagy a történelem viharában eltűnt a feljegyzés, mert nem tudtam a nyomára bukkanni. Amennyiben újabb adatokhoz tudunk jutni, akkor a könyv anyagát kifogjuk bővíteni. Remélem számos új anyaggal bővíthet hamarosan ez az anyag, mert szent meggyőződésem az, hogy számos szunnyadó anyag elő fog kerülni hamarosan, amit majd fel kell dolgozni és közkinccsé lehet tenni. Ma nem könnyű a tudományos anyagokhoz hozzá férni, mert a kutatások pillanatnyilag szünetelnek a terepen, csak a már feltárt anyagokból vagyunk kénytelenek dolgozni. Remélem hamarosan ismét a terep munkálatok megindulhatnak, és újabb leletek kerülnek a felszínre, amelyekből ismét új lehetőségek nyílnak meg a kutatók számára. De nem is ezen kell most gondolkodni, hanem azon, hogy ez a hiánypótló anyag minél előbb az olvasók kezébe kerüljön, mert az ismeretanyagot csak így lehet a nagyközönségnek eljuttatni.

Összefoglaló gondolatok az Asszír birodalomról

Az Asszír birodalom gazdasága olyan fejlett volt a fénykorában, hogy a vas megmunkálás kialakulása az akkori világban itt fejlődött ki leghamarabb, már az ie. XIII. század során. Ez az az időszak, amikor kelet-közép-kelet legnagyobb katonai hatalmi közé tartozott. Sikereit a katonai potenciáljának köszönhettem, mert a legerősebb hadsereggel rendelkezett, de technikai fölénye is egyértelművé tette a hatalmát, a fegyverek minősége messze meghaladták a környező népek katonai felszereltségét, hiszen míg mások bronz fegyverekkel harcoltak, addig az asszírok vasfegyverekkel hajtották igába a környező népeket. A hadművészet terén egyesítette az akkádok gyalogságának a hadi szervezettségét, valamint a Hurrita népek lótenyésztőinek a katonai célokra kialakított harcmóráját, továbbá az akkádok gyalogos hadviselésének a taktikai elemeit, harci módszereit. Ebben az időben jelennek meg a katonai területeken a szak egységek, ilyenek voltak az utászok, a lovas íjászok, harcoszekeresek, tűzszerészek, tehát ebből is jól látható, hogy létrejöttek új fegyver nemek, amelyeket jól tudtak alkalmazni azokkal szemben, akik nem voltak az ilyen szakosodásra felkészülve. Nagyon nagy előnyt jelentett az, hogy egy védmű megostromlásához nem minden katonának kellett érteni, mert ott voltak a műszaki katonák, akik a kiképzésük során elsajátították a feladatok megoldásának csínját binját, nekik volt a feladatuk biztosítani az ostromhoz szükséges faltörőket, létrákat stb. Ebből a katonai fölényből származik az a tétel, hogy az ie. IX. századra szinte akadálytalanul haladtak előre a hódításokkal és elérték a Földközi-tengert, északon viszont a Kaukázus hegláncait is elérték és így hozzájutottak a vasérc lelőhelyekhez, és ezzel hatalmukba kerítették Elő-Ázsia legfontosabb nyersanyagkincsét a vasércet. Az építőművészet területe hihetetlenül nagyot fejlődött ebben az időben, mert a paloták belső díszítésének a módja és a stílusa olyan módon változott meg, hogy a faragványok szinte propagandisztikus szándékkal mutatják be a hadseregük verhetetlenségét, bemutatják ezek az alkotások, a hódított területeken történő bánásmódokat, hiszen a cél nem más, mint a lázongások letörése, a lakosságnak a megfélemlítése. Ha a konkrétságot vesszük figyelembe, akkor álljon itt a Balawati kapu bronz domborműve, amely azt ábrázolja miként is, ostromolták meg az asszírok a szíriai Dabiku városát, hogyan torolták meg a védőket, hogy nem adták meg a várost a felszólításnak, bemutatja ez a mű, hogy a város vezetőit hogyan húzzák karóba a lakosság szeme láttára, hogyan alázzák meg a vezetőket a nép előtt. Ezek az ábrázolások el is érik a hatásukkal a kívánt célt, mert azt sugallják, hogy az asszírokkal nem lehet alkudozni, hanem el kell fogadni az általuk diktált feltételeket, ezt nagy hűséggel ábrázolják. A királyok mindenkor hivatkoznak arra az egyszerű tényre, hogy az Assur isten parancsára léptek háborúba a környező népekkel, erre nézzünk egy idézetet:

„Assur istennek az én nagy Uramnak parancsára, mint a vad déli szél rohama, az ellenségre rohantam: Assurnak, az én istenemnek segítségével őket megfutamtottam, nyíllal árasztván el őket, testüket szitává lyuggattam. - Akinek övé a tör aranyból volt, és karjukon jáspis és arany karkötők- mint a kövér barmot, gyorsan leöldöstem. Nyakukat, mint a birkáét, levágtam,- drága életüket, mint a cernát, elnyestem, vérüket a széles földre csorgattam”

Gondoljunk bele ez az asszír felirat mennyire sokkolta az akkori lakosságot, és milyen rettegést váltott ki ez a lakosságból. Ezzel a módszerrel rettegésben tartották egész közép és közel- kelet lakosságát, mint egy másfél évszázadon át. A VII. század folyamán a tovább terjeszkedés megállíthatatlanná vált Egyiptom felé, hiszen a másik ősi birodalom területe kíváncsivá tette Asszíriát az irányba, hogy a kincsit megszerezze, hiszen már északi irányba nem volt célszerű terjeszkedni, mert a hegyvidéken túl a hatalmának a megtartása stratégiai

okok miatt nem volt megvalósítható. III. Tukulti-Apil-Esara (ie. 745.- 727) a legnagyobb hódító Babilon városát is célba veszi és meg is, ostromolja a várost. A rablott kincsekből fedezték az olyan kiadásokat, mint a későbbiek során a Dur Sarrukun megépítését, amely nem volt más, mint a király hóbortja. A dicsekvés és a hóbort nem marad háttérbe a későbbiek során sem, mert a legműveltebb és a legképzettebb királyuk is ezt teszi, hiszen azzal dicsekszik, hogy a hatalma mekkora, és mind ezt a tudásának köszönheti. Nézzünk erre is példát egy idézettel.

„Én Assur-Ban-Apli király, elsajátítottam Nabu istennek a bölcsességét. Minden művészet és tudomány írnoműveltségét- amennyi csak van – áttekintettem. De megtanultam az új lövésést, ló és harci kocsi megülését, a gyepelő tartását is.”

Úgy gondolom az Asszír nagyhatalom utolsó képviselőjének az önéletrajzi felirata ez, jól jelzi a nagyhatalmi politikát, és azt, hogy a zsákmányszerzés és a hódítás teszi naggyá Asszíriát. A paloták hivalkodó művészete a gazdagság letéteményeseit mutatja be a mai szemlélődőnek, hiszen az új Asszír uralkodók sem akartak elmaradni az elődeiktől és magukat a művészetek letéteményeseinek gondolták. Igaz a politika területén kiváló teljesítményt nyújtottak ezek az uralkodók, de az eredményeik nem másnak tudhatók be, mint a zsarnokságuknak, de erről egy önálló fejezetben szóltam, ebben a munkámban. A hatalom csúcsán történt meg nem értés oda vezetett, hogy az acsarkodás mellett senki nem vette észre, hogy a már korábban meg kísérelt koalíciót létre hozzák és ezzel az asszír hatalom, nem tud mit kezdeni. Lásd az ie 626.- tól egészen ie. 606 ig húsz év alatt a hatalom csúcsán lévő birodalom az alkotó elemeire hullott, csupán azért, mert a hatalom birtoklásáért folyt a harc, nem az ország érdekeinek a megvédéséért. Lásd az elfogult politika mekkora károkat, tud okozni egy népnek, nemzetnek, hiszen a maga létét is veszélybe lehet sodorni, nem kell hozzá más csak a rövidlátás és az önös érdekek előtérbe helyezése. Sajnos ma is tapasztalunk ilyen logika alapján felépített elgondolásokkal, de a hatalom csúcsán lévők remélem észre, veszik a veszélyt és megáljt parancsolnak a nép szédítésének és az önös érdekek előtérbe helyezésének, a hatalom megkaparintásának. Tisztelettel megköszönöm a kedves olvasóimnak azt a türelmet, amivel viseltettek ezen írás elolvasása miatt, hiszen csak tájékoztatni szerettem volna a kedves olvasót és nem befolyásolni a véleménye kialakításában, de a mai politika és az ősi népek politikája között nem nehéz párhuzamokat találni. Éppen ezért hívom fel a figyelmet arra, hogy nem éri meg játszadozni a tűzzel, mert az, hamar megégethet valakit és valakiket.

Asszíria	Birodalom Közép-keleten a mai Irak északi területén.
Assur városa	Asszíriai ősi város a birodalom második fővárosa.
Assur-Belinisu	Asszír uralkodó a közép Asszír korban, de a királyok listájában kell a királyok neveit megkeresni, tehát nem tesszük a királyok neveit a szójegyzékbe.
Assur	Asszíria főistene.
Ammon	Állam az ókorban.
Adad	Közép Asszír birodalom megszervezője, aki nem is volt Asszír származású, a történelem úgy tarja számon, mint trónbitorlót.
Ahab	Városállam az ókorban közel-keleten.
Akuni	Önálló állam Asszír keleti területe felől, majd vazallusa lesz az Asszíroknak.
Amarna	Egyiptomi város Ehnaton városa, jelentése NAPVÁROSA.
AZNU	Ősi Babiloni epos.
Akitu	Asszír ünnep, az év bármely napján megünnepelhető.
Akallé	Ókori város Asszíriában, mai neve Szamarra, az Asszír Birodalom első fővárosa.
Ana	Sulhu fővárosa az ókorban, Asszír határán, nyugaton.
Arwad	Ciprus szigetének és az ország neve az ókorban.
Amorru	Önálló városállam a közel-keleten az ókorban.
Amorruk	Közél-keleti nép az ókorban (Szkítha nép)
Aszu	Orvos elnevezése az ókorban, nem tévesztendő össze a mai aszu elnevezéssel és annak a jelentésével.
Azugallutu	„orvosi kamara” magyarrá fordítva Asszírból.
Asipitu	Asszír orvos, kit úgy tartanak számon, hogy birtokolja a mágiát azt vele azonosítják, tehát róla van a mágia elnevezve (Asipu)
Artakaszisz	Ősi Asszír epos elnevezése.
Arazigu	Város Mittámi országában, az ókorban.
Arar	Molnár, eredetileg Sumer szó, őrlést, zúzást jelent.
Akub	Nádfeldolgozót jelent, nádi munkás a jelentése.
Akkázu	Betegség, valószínű a fertőző májgyulladás Asszír megfelelője.
Arám	Állam a közel- keleten a mai Szíria déli területén
Amida	Közél- kelet tenger melléki kis állam.
Arab	Sivatag az Arab félszigeten.
Apokrif	Bibliai irodalom, szent írások.
Abu-Habba	Szippár ősi városának a mai neve.
Al-Gazalli	Arab filozófus, író, államférfi a középkorban.
Adoptált	Örökbe fogadott.
Arabok	Egy ősi nép az Arabtáblán az ókortól a napjainkig.
Akkád	Nép az ókorban Mezopotámia területén (sémi nép)
Arpad (Árpád)	Város az ókorban észak Szíria területén Aleppótól északra, ma

	Romváros, a várost a Szkithák alapították.
Anatólia	A mai dél Törökország területe.
Afekabad	Ókori Méd város, ma jelentős régészeti lelőhely.
Alvad	Hegy a Zagroszban, a mai kutatók a Bikini hegygel azonosítják.
Adham	AsszírIA nyugati határa.
Arzat	Észak Egyiptomi hely az ókorban.
Almon	Ókori város a Zagrosz hegységben északon.
Azeka	Közel-keleti város az ókorban (magyarul erődöt jelent)
Assur-Nadin-Sumit	Babilon királya, származása asszír és mégis szembe kerül az Asszír politikával.
Arzenál	A magyar megfelelője a fegyverraktár kifejezés.
Adapa	Írnoknak a neve AsszírIAban.
AMIDA	(Dijarbakir) terület SzírIA területén, ókori város és terület Damaskustól keletre.
Ábel	Bibliai személy az apokrif iratok szerint.
Árja	Ismeretlen néptudományos elnevezése, de ilyen nép nem létezik.
Bit-Zakin	Egy ókori törzs neve Káldeában.
Bartua	Szkítha törzsfőnök volt.
Borbély	Gyógyító embert jelent Asszírul, így maradt meg az utókorra, ma a jelentése részben módosult.
Berrosos	Babiloni főpap, aki az ie. III. században élt, sokmindent tőle tudunk, így a hagyományokat és a regéket az „Ó” írásaiból ismerjük.
Burunaburias	Kassu király Assur-Ubalit korában.
Bit-asszírI	Hadifogoly táborok neve, Asszírul hadifoglyok háza.
Bit-mbit	Ejtsd Bit-Mubitnak: Assur-Ban-Apli palotájának a neve Ninivében (jelentése „fiatalságom palotája”)
Bit-Jakin	Déli mocsarak elnevezése, ma mocsárvidék a neve.
Herodotos	Görög történetíró
Bit-Redutiba	Az asszír trónörökösnek a koronázási háza, itt készítették fel az uralkodásra.
Behisztum	Észak PerzsiAI hegy- sziklafaragványok és feliratok.
Babilon	Ókori város és ország név, a jelentése „Istenek kapuja”
Bikini	Hegy a Zagrosz hegységben, MédIA felőli oldalon észak-keleten.
Borsipa (BorszIPA)	Ókori város Babilon területén, ma is élő város Irak területén.
Babilónia	Ókori ország dél MezopotámIA területén.
Bahdad (Bagdad)	Irak fővárosa kilenc millió lakossal, a város alapítása az ie. II. Században a Tigris folyó partján.
Beduin	Vándor, legeltető életforma, életmód.
BorszIPA	Ókori város, Akuruba néven főváros, ma is élő város észak Irakban.
Bublos (Büblösz)	Ókori város, városállam a közel-keleten, a Biblia erről a városról kapta a nevét, itt található a Biblia Múzeum.
Biblia	Vallási irodalom, apokrif iratok gyűjteménye.
Breznich HroznIy	Cseh nyelvész a XX. sz. első felében. (Hettita nyelv megfejtője)
Chelsea (Cselzi)	London külvárosa.
Champollion	Francia nyelvész a hieroglifírás megfejtője.
Diekes	Méd uralkodó a médeket egysítette egy egységes néppé a VII. században.
Deportálás	Áttelepítés.
Dummum	Marritól keletre található ókori város.

Dulli-gati	kőműves, iparos (Akkád elnevezés)
Doktor	Orvos, gyógyító ember (Sumer elnevezés)
Damaskus	Ókori város közel-keleten, ma Szíria fővárosa.
Damkina	ÉG és FÖLD úrnője.
Dzsezira	Mezopotámia középső részének a neve, Szamarra környékétől egészen az Eufrat keleti partjáig.
Despota	Zsarnokuralkodó, vagy helyi vezető, a hatalmával visszaélő.
Diyala	Folyó Mezopotámia területén Tigris mellékfolyója.
De Sarzec	Francia feltáró régész, Lagas városát tárta fel.
Elám	Ókori ország a mai Perzsia területén.
Elteke	Ókori Palesztínai település, híres csata helyszíne.
Európa	Földrész az Atlanti óceántól az Ural hegységig.
Egyiptom	Birodalom az ókorban, ma is létező ország észak Afrikában.
Edom (Ejdóm)	Állam az ókorban közel-keleten.
Eufrat (Eufrátesz)	Mezopotámia legnagyobb folyója.
Ettána	Pikáns erotikus epos, az istenek erotikus kapcsolatáról szól.
Eunma-Elis	Marduk életével foglalkozó hagyomány és irodalmi alkotás.
Esbar	Takács- szövetségstítő.
Enlil	„Ősi világok istene”a világmindenség ura”, aki irányítja a Világot és az isteneket, AN főisten elsőszülött fia.
Emili Botta	Francia konzul, feltáró régész, kutató, nyelvész.
Ezoterika	Ókori tudomány, amely a feladatok megoldására a csillagok állását vették mérvadónak, tehát jósek voltak a szó nemes értelmében (misztika ma nem tudomány)
Esagila	Babiloni templomnak a neve.
Endib	Pék, a szó eredete Sumer.
Engar	Molnár (Szabír az elnevezés)
I. Erisum	Észak-Asszíria fennhatósága alatti utolsó uralkodójának A neve, amely megmaradt az utókor számára.
Eru	Réznek a neve Asszíriul
É-Szagilat	Babiloni Marduk templom neve.
Ferma	Döntési joggal felhatalmazott személy határozata.
Fönícia	Tengermellék és Szíria területén alakult ország az ókorban, híres volt a kereskedelméről, kereskedői a világot járták.
Filozófia	Elvont gondolatok tudománya.
Gordion	Prüggia fővárosa, híressé vált a gordiuszi csomóról, melyet Nagy Sándor oldott meg.
Gurdi	Tabakok királya a ie. VIII. században.
Gordion-Tepe	Ősi Gordion régészeti feltárás alatt lévő városa.
Gir	Sumer-Akkád kori istenség.
Gutik	Ókori nép Mezopotámia területén.
Qadisztum	A templomi papnők mellett tevékenykedő bábák elnevezése. Talán a dajka elnevezés is megfelel ennek a kifejezésnek.
Godin-Tepe	Méd ősi város, ma jelentős régészeti lelőhely.
Góbbi	Sivatag Ázsiában.
Gutkana	Asszíria helytartója ie. VIII. században.
Galícia	Dél Lengyelország területe.
Genezis	Teremtés történet.
Gáza	Közélkeleti város az ókorban és egyben terület nevet takar.

Gorusok	Fejadagért dolgozó munkások (Asszír) kifejezés.
Gargamis	Ókori városállam közép- keleten.
Gudea	Sumer király, államférfi, nagy építő.
Gargar	Orantes menti terület ie. 853.-ban itt ütközött meg az Asszír hadsereg és a koalíciós sereg, az írások szerint veszítettek a koalíciós erők, de ma tudjuk azt, hogy talán döntetlenül végződött az ütközet.
Gan	Területi mértékegység, hasonló a mi négyszögölünkhöz.
Gur	Súlymérték, kb. egy zsák búzának megfelelő súllyal.
Gilgames (Galgamás)	Lásd a Nimródot, Uruk királya és egyben nagy városépítő, Babilon, Úr, Nimrud városát alapította a Vízözön után.
Gügész	Lúdia leg ismertebb királya.
Hattusi	Hettiták fővárosa észak Anatóliában.
Hettiták	Indoeurópai nép közép Anatóliában, az ókorban, hatalmas birodalmat építettek ki ezen a területen.
Hipokrates	Ókori görög orvos, róla nevezték el az orvosi esküt.
Herodotos	Ókori görög történetíró.
Halulea	A mai Basra feletti terület, sík mezőnek az ókori neve.
Halusku-Iususku	Elám királya, Asszírok nagy ellenfele.
Harrán	Ókori város észak-AsszírIA területén, a birodalom utolsó fővárosa.
Hanok	Őskori Bibliai család a pásztorok királyait adták a Bibliai iratok szerint.
Hurri	Nép az ókorban, ismereteink szerint Turáni nép.
Hanna	Ókori város észak Szíria területén, ma romváros.
Huni-Ban-Nikis	Elámi hadvezér.
Horsabad	Sarrukin erőd, Sarrukin vára.
Halule	Síkság valószínűleg Szamarra közelében.
Harrán	AsszírIA nyugati tartománya az ókorban.
Hiskijan (Hiszkiján)	Ezekiás neve, Júda királya.
Hoszr	Tigris mellékfolyója.
Hadad-ezer	Damaskus királya, a koalíció vezetője.
Hamat	Közel-keleti városállam az ókorban.
Hüszkia	Júda királya az ókorban.
Hamurappi	Államférfi Akkád király a törvényiről vált ismerté.
Hierogliff	Írásforma, melyet Egyiptomban és a Hettiták használtak.
Hettita	Indoeurópai nép közép Török területen Anatóliában, az ókorban kiterjedt birodalmat tartottak fenn, nevezték Őket Hétságbelieknek is
Habur	AsszírIával határos dél, dél-nyugati határa, Habur folyótól Kelet, dél-keleti irányba.
Irkuleni	Ízrael királya.
Isparu	Takács- szövetségvezető. (Akkádul és Asszírul)
Indoeurópai	Népelnevezés a tudomány területén, de ilyen nép nem létezik.
Ia-zu	„az olaj ismerője” magyarul, a jelentése lehet gyógyító ember is.
Istár	Szerelem és a háborúk istennője.
Ízrael	Ókori állam közel-keleten.
Insitu	Régészetileg bolygatatlan állapot.
Jónás	Az arabok hite szerint próféta, a hit szerinti nyughelye Qujundzsik dombján lévő Zikkuratu alatt. (Ninivei Zikkuratu)
Juduana	Ciprus szigetének egy másik elnevezése az ókorban.

Júdea	Állam az ókorban (zsidók állama)
Kandalaum	Babilónia királya ie. 627.-ig, valószínű ez a király azonos Assur-Ban-Aplival, mert az uralkodási idejük teljesen megegyezik az Asszír uralkodó uralkodási idejével.
Kus	Dél Egyiptomi nép, de a Kassu nép is ehhez a néphez tartozik, Szkítha nép, vagy Turáni.
Kilíki	Közel-keleti állam az ókorban a mai Szíria területén.
Kallah (Kalhu, Nimrud)	Ósi Asszír város, a legenda szerint Nimród király alapította. Assíria harmadik fővárosa volt a IX.-VIII. sz. során
Kas	Sör ókori elnevezése, lásd a szolganépeket (szlávokat), ma is az erjesztetlen sört „kvassznak” nevezik.
Kis	Város Sumériában, majd városállam.
Kélek	Bőrösök, szíjgyártók, sarukészítők, szücsök, tímárok, Asszír elnevezése.
Kemence	Dél-Sumériában a kovácsok korai elnevezése.
Köfaragó-köműves	Építőmester Asszír elnevezés, ma is ismerjük ezt az elnevezést.
Kibri-Dagan	Ókori orvosnak az elnevezése, agyagtáblán maradt fenn a neve.
Kulkiten	Ókori település Szamarra mellett.
Krisztus	Bibliai alak, aki maga köré gyűjtötte a tanítványait, akik az akkori ismert világ különböző területein püspökségeket alapítottak, ezzel a szeretet vallását hozták létre, vagyis újjá szervezték a Maniheizmus vallását.
Karkemis	Ókori város Mezopotámiában.
Káldea	Tartomány a Mezopotámia déli területén.
Kabúr	Asszíria dél-nyugati határa, és az Eufratnak a mellékfolyója.
Kassu	Ókori nép valószínűleg Szkitha nép, közép- keleten éltek.
Káld	A Babiloni népet nevezték így az ókorban.
Kutta	Ókori város Mezopotámiában, ma is létező város Irak észak-keleti felén.
Kerub	Isteni erővel felruházott szárnyasbika emberfejjel, feladata a kapuk őrzése, más néven bikakolosszus.
Kain	Bibliai alak, akinek vezekelni kell a bűneiért.
Kánaán	Ókori közel-keleti állam.
Kalat Sergat	Assur ősi városának a mai neve.
Koldwey	Német régész, aki a feltárásokat új alapokra helyezte.
Kazár	Közép-kelet északi részén élő nép.
Ka	Úrmérték, általában az italok mérő mennyisége.
Kilíki	Ország a dél Kappadókia területén, ma észak Szíria, és dél Török Ország területe.
Kappadókia	Dél-nyugat törökországi terület.
Kádes	Közel-keleti folyó Szíria területén, Damaskustól délre.
Kádi	Arabok bírója.
Kuduru	Adományozottat jelent, sok esetben a Babiloni királyok vették fel.
Köröskultúra	Megegyezik a Halaf kultúrával
Kidmuru	Asszír isten, akinek templomot emeltek Assurban.
Kimutu	Agyagosok összefoglaló neve Asszíriában.
Kurt Pollák	Lengyel származású asszirológus, nyelvész, író.
Kimmerék	Szkítha nép Anatóliában, az ókorban, a Kaukázus felőli oldalon.
Kábakő	Kora ismeretlen meteorit kő, az ősi arabok szerint isteni eredetű,

	a mai hagyományok szerint a mai Muszlinok ugyan úgy tisztelik, mint az ősök, zarándoklás után válnak „Hadzsivá”.
Karandas	Kassu király Assur-Ubalit apósa.
Karana	Mezopotámia északi tartományával határos terület az ókorban.
Karmu	Kihelyezett kereskedelmi központ vezetőjének a neve.
Lavente	Közel-kelet tenger mellékének a neve.
Lügdaszisz	Kimmerek királya, aki legyőzte a Lúdöket.
LALU	Sumer orvos az ie. 2700 körül.
Lakis	Közel-keleti település, itt találták az asszír harcos koponyáját, amely meg volt műtve és a csontok forradás helyei azt bizonyítják, hogy a műtét után még egy darabig élt a harcos, tehát fel gyógyult.
Lüdia	Prüggia összeomlásával a romokon létrejött új állam.
Layard	Angol régész, diplomata, szépíró, kutató.
Limmu	Ókori jegyzetek gyűjteménye.
La-bum	Betegági láz a magyar fordítása.
Layard	Angol kiváló régész, jó tollú író, szakíró, diplomata.
Muszaszír	Urartu érdekszférájába tartozó terület, melyre ki is terjeszti a hatalmát.
Médán	Prüggia legismertebb királya, sokat hadakozott az Asszírokkal.
Muski	Ókori nép a mai dél török területen.
Makur	Orvos a kora Asszír korban, egy pecséthengeren maradt fenn a Neve, tudjuk azt is, hogy felvette a Marduk nevet is.
Murasu és fia	Asszír bankház tulajdonosának a neve.
Mammum	Asszír súlymérték (kicsiny súly mérésére), ma a grammnak felel meg.
Mina	Súlymérték kb. 0,5 séquelnek felel meg.
Manszum	Rabszolganők felügyelőjének a neve.
MAMI	Bábák istennője Asszíriában.
Muszlin	Mohamedán vallás egyik elnevezése Al Muszlinról, aki történész Filozófus, államférfi volt a középkorban.
Mubaut	Marritól észak-keletre eső terület, ma nem tudjuk pontosan beazonosítani a pontos helyét.
Marri	Észak Mezopotámiai város, városállam, ma Szíria déli területén az Eufrat mentén található.
Mózes	Bibliai személy, a zsidók vezetője.
Magyari	Nép elnevezés a turáni népeket értjük alatta.
Magyar	Nép az ókorban és ma Európában (Szittyá, Szkítha, Szaka stb.)
Marduk.Bel-Unate	Babilon királya Marduk Zakir-Sumi öccse
Marduk-Zakir Sumi	Babilon királya ie. 811- től
Marduk	Eredetileg Babiloni isten, de az Asszírok ugyan- úgy tisztelték Asszíriában.
Mubalit-Sheurat	Assur Ubalit feleségének a neve
Medresz	Imafülke az áhítatnak a helye.
Márvány	Szilárd kőzet és egy hegy elnevezése a Taurus hegységben.
Muri	Hegy a Taurus hegységen belül.
Manum	Súlymérték, megegyezik kb. egy kilogrammal.
MAMU	Asszír isten a templomát Hormuzd Rassam találta meg Balawatban.
Martin Levey	Vegyész mérnök Kramer munkatársa.
Meluha-Napata	Taharqa fáraó származási helye, Egyiptom északi területén.

Memfis	Egyiptomi város a birodalom egyik fővárosa, ma kiemelt régészeti lelőhely.
Masios	Hegy az Asszír határ közelében északon (pontos azonosítása Ismeretlen.)
Malattya	Ókori városállam a tengermelléken.
Mufti	Vallási eljáró az iszlámvalláson belül.
Mittani	Muskik országa, lásd Prüggiát.
Moáb	Állam az ókorban.
Musazib-Marduk	Káld vezető a koalíció tagja, a lázadók egyik tagja, majd később Babiloni király.
Mitza	Városállam a tengermelléken (közel-keleten)
MÉ	Tartomány Babilon területén az ókorban.
Nippur	Ősi Sumer város, alapításának az idejét nem ismerjük.
Naname	Udvarhölgy az Asszír udvarban (közép-Asszír korban)
I. Neko	Egyiptomi fáraó, azonos a Neko-Szaisz-szal.
Neko-Szaisz	Egyiptomi alkirály, Asszír vazallus.
Naqi-a-Zakutu	Szin-Ahe-Eriba fő feleségének az eredeti neve.
Nana	Holdisten a Sumereknél.
Nergal	Ókori isten, az alvilág istene.
Nabu	Babiloni isten, de Asszíriában is tisztelték, számos templomot alapítottak tiszteletére.
Nagar	Ács, vagy famunkás Asszír elnevezése, eredetileg sumer szó.
Napak-kuraszi	Agyagműves, keramikus, Asszír elnevezés (Sumer korból átvéve)
Napak-Szippári	Rézműves Asszír elnevezése (Sumerből átvéve)
Nabu-Suma-Ukin	Babiloni király.
Nimród	A magyar hitvilágban a magyarok ősattya, az irodalomba átváltozik Gilgamessé, (Galgamás) tehát így maradt meg a Magyarok emlékezetében. A Gilgames legenda agyagtábláit Hormuz Rassam régész tárta fel a XIX sz. második felében.
Nimrud	Ókori város Mezopotámia területén, Kallah néven is ismerjük, az Asszír birodalomnak a harmadik fővárosa volt.
Ninive	Óskori város alapításának nem ismerjük az idejét, de már az ie. III. évezredben már létezet, mint város.
Nílus	Egyiptom legnagyobb folyója.
Namri	Ókori nép Asszíria északi határánál.
Nairi	Ókori nép Asszíria északi területen túl, a nép hova tartozását nem ismerjük.
Orantes	Közel-keleti folyó.
Ortokostat	Alabástromburkoló lemezek domborművekkel, készülhet kőből is.
OANNÉSZ	Halfarkú istenség emberfejjel.
Perzsia	Ókori állam a mai Irán területén.
Pszametik	Egyiptom XXV. dinasztia fáraója.
Puke	Tukulti-Apil-Esara eredeti neve.
Poe	Amerikai író, költő publicista.
Porta	Török császári udvart nevezzük így.
Pelazgok	Pregörögök, vagy Pelazgok, Turáni nép(Szkíthák)
Pilasztia	Palesztínai síkság.
Pikum	Sörösedény a magyar megfelelője.
Prüggia	Ország a mai török területen, Muskik országa az Anatóliai

	területen a nép neve Muski
Pártus	Szkítha nép birodalma az ie. II. sz.-tól, isz. III. sz. ig
Papkirályok	Megegyezik az Istenkirályokkal.
Russza	Urartu uralkodója, királya.
Rab-Sa-Résé	Tukulti-Apil-Esara főeunokjának a neve.
Relief	Síkban faragott dombormű.
Rawilson	Angol katona ezredes, régész, nyelvész, ékírat megfejtője.
Robert Koldwey	Angol régész
Sémi	Kevert népek elnevezése, ilyen nép nem létezik, csupán tudományos elnevezésről van szó.
Rich	Angol régész, csodagyerekként indult a pályájára, kilenc éves Korában a legtöbb keleti nyelvet beszélte. (Angol régész)
Samuel Noa Kramer	A XX. század legnagyobb sumerológusa és assziológusa.
Sa-Nabasu	Asszír hadvezér, zseniális stratégiai érzékekkel megáldva.
Sumer	Népet jelöl, de ilyen nép nem létezik, tehát ez sem más, mint tudományos megnevezés a megkülönböztetésre.
Sclimann	Németalföldi kereskedő, multimilliomos, kiváló régész, Trója feltárója.
Sazigni	Magyarul adószedőt jelent.
Saresi	Magyarul királyi szolgát jelent.
Sulgi	Akkáduralkodó, ismereteink szerint igen békés uralkodó volt.
Sukku (Suhu)	Az Eufrat nyugati területén lévő ókori állam.
Sarrukin-Qne	Kilikia asszír helytartója.
Siqlum	Súlymérték, kb. 25 gramm súllyal azonos.
Séqel	Asszír ezüstpénz, kb. egy gramm ezüsttel egyenértékű.
Se-um	Kb. megegyezik három séqel pénz értékével.
Samas-Sum-Ukin	Babilon királya, bátyja Assur-Ban-Aplinak az Asszírok nagykirályának.
Símó Parpala	Finn assziológus, író, publicista, Bibliakutató a XX. sz. elején.
Sínai sivatag	Észak-kelet Egyiptomi terület a Sínai félszigeten.
Sar-Kassetti	Babiloni királyok által felvett cím „mindenség ura” a jelentése.
Szíria	Közel-keleti ország, az ókorban számos kis városállam létezett a területén.
Szúk	Araboknak a piactere.
Szálog	Magyarul szolgál.
Szidón	Ókori város a közel-keleten.
Szimuru	Ókori város, melynek ma nem ismerjük a helyét, valószínű Damaskustól északra található.
Szamarra	Ősi város Mezopotámia középső területén, az Asszír korban Asszír első ismert fővárosa, valamint egy ősi kultúrát is Elneveztek róla.
Szin	Istennő Mezopotámiában.
Szkítha népek	Kassu, Hettita, Szttya, Kussu, Sumer, Szabír, összefoglaló néven Turáni népeknek nevezzük „Őket”
Szuza	Kelet Mezopotámiai város, majd Perzsiai város.
Szinasarid	Makur apja szintén orvos a kora Asszír korban.
Szabír	Mezopotámia egyik ősi népe.
Szuming	Kovácsok Asszír elnevezése.
Taurus	Hegység Asszír észak határánál, Kaukázustól délre.
Tigris	Folyó Mezopotámia területén.

Turos	Közel-keleti városállam az ókorban.
Tirkatan	Vételi díj, vagy az árú ára, de a házassági szerződésben a feleségnek a vételi ára.
Terqa	Ókori város az Eufrat mentén, közép-Asszír birodalom ideigl. fővárosa.
Tutul	Eufrat menti népek istene volt.
Tilmunn	Ország az ókorban, de ma nehezen tudjuk be azonosítani, hiszen A megüdvözülés országa, annyit jelent ez a név, hogy édesvíz, ma Bahrejn neve ugyan ezt jelenti.
Tabíra	Szin-Ahe-Eriba palotájának az egyik kapujának a neve(szentély bejárata).
Telló	Lagas ősi városának a mai neve.
Tolsztov	Szovjet orosz régész a XX. sz. 30 éveitől, Szkítha kurgánok feltárója és megállapította, hogy a leletek a Turáni népek családja.
Turániak	Szkítha népesség.
Türki	Embertípus (törökös ember)
Taharqa	Egyiptomi fáraó a XXV. Dinasztia fáraója.
Tell	Település halom, régészeti lelőhely.
Tabalok	Lásd a Tabak népét a Taurusz hegységben
Tabak	Taurusz hegységben lévő ország az ókorban.
Tor Heyerdal	Norvég kutató a XX. század második felében. RÁ-1 RÁ-2
Tutul	Asszír település a kora ókorban Szamarrától észak-keletre.
Tepe-Nus E-Dzsan	Ókori település Média területén, jelentős régészeti lelőhely.
Terqa	Ma Szamarra városa, eredetileg Asszír első fővárosa.
Tantamanit	Egyiptomi katona, hadvezér.
Tell-Nabi-Junus	Helyőrségi palotának az Asszír elnevezése.
Tesmetum-Serat	Assur-Ah-Idina fő feleségének az eredeti neve.
Théba	Egyiptomi város az ókorban többször fővárosként funkcionált.
Ulu-Laya	V. Salmanu-Asaridu eredeti neve.
Urada	A réznek a neve Asszírul.
Usbur	Takács, szövetségstíró.
Úr-Lagal-edina	Egy pecséthengernek a tulajdonosa, orvos a Sumer korban.
Umbares	Tabak uralkodója az ie. VIII. sz. második felében.
Urartu	Észak Mezopotámia hegyes területén lévő ország, ókorban Asszíriával határos.
Umma	Város az ókori Mezopotámia középső területén, ma megbecsült régészeti lelőhely.
Utu	Napisten a Sumer korban.
Ulay	Közép perzsi folyó
Zimrikim	Marri helytartója, a vadászkatákat készítette elő a király részére.
Zagros	Hegység közép-keleten
Zim-Lim	Samsi-Adad kisebbik fia, aki Aleppói száműzetésben élt, majd a Báty, elűzésével Asszír társ uralkodójává tette.
Zab (Zoab)	Folyó Asszírban a Tigris mellékfolyója.
Qarkar	Orantes menti síkság, itt ütköztek meg a Hettiták és az Egyiptomiak.
Qum	Magyarul sör.
Qujundzsik	Lásd Ninivét, Ninive mai neve.
Zsidó	Nép a közel-keleten.
Quppu	Heyerdal féle ősi hajó Akkád elnevezése.

Vízözön	Legenda az emberiség megmeneküléséről az istenek haragjától
Yaggid-Limuel	ősi Sumer epos, amely megmaradt az utókorra.
Yasma-Adad	Közép-Asszír korban Marri kormányzója. Asszír kormányzó Samsi-Adad idősebbik fia, rövid ideig uralkodó.

Felhasznált irodalom

Albenda P. „Assyrian Sacred in the Brooklyn Museum” (Iraq 1994. 123-133 oldalig)
 -The Palace of Sargon, King of Assyria (1986 Párizs)
 Aster B. *Revue d' Assyriologie et d' Archeologie Orientale* (1979) megjelent (1985. 127-159 oldalig)
 Barsami L. –Dutoit U. *The Forms of Violence: Narrative in Assyrian Art and Modern Culture.* (1985 London Schocken)
 Campbell Thompson R. „The Buildings on Qujundzisk, the Larger Mound of Niniveh, (1934 Iraq 1-104. oldal)
 Campbell Thompson R. and R.W Hamilton „The Temple of Istar at Niniveh (1932)”
 Charpin D. *Le Clergé d' LLr au siècle d' Hamurappi (XIX XVIII. siècles au* (1986 Genova)
Annals of Archaeology and Anthropology (1930-31 Niniveh 19.-old 55 oldaig)
 Contenau G. *Everyday Life in Babylon and Assyria* (1954 New York)
 Dossin G. *Archives royales de Mari I. Correspondance Second de Samsi Addu et des ses fils, transcrite et traduite, Párizs* (1950)
 George A. *Előadás anyaga- Assyrische Tempel Bond I in Archiv für Orintforschung* 32-89-93. oldalán található.
 Grayson A. K. *R.L.A. III.* 339 oldal *Scmökel im 11*
 Grayson A. K. *Assyrian Royal Inscriptions* (2. kötet) 1972- valamint 1976 második kiadás (bővített kiadás) *Assyrian Rulers of the Third and Millennium* (Toronto 1987)
 Gadd C. J. *Assyrian Sculptures in the British Museum from Shalmaneser III. to Sennacherib* (1938 London British Museum)
 -*The Sones of Assyria* (1936 London)
 Gelb I. J. *Assyrian Dictionary* (1956 Csikágó)
 Heller A. *Die Helingtümer des Gottes Assur und der Sin Samas Temple in Assur* (1955 Berlin)
 Hooke S. H. *Babylonian and Assyrian Religion* (1962 Oxford)
 Ebeling E. *Encyclopedie antiky* (1973. 146. oldaltól)
 Kramer S. N. *The Death Gilgames* (1967 104-122 oldal)
 Klima J. *Spolecnost a kultura staroveké Mezopotámie* (1963. Praha)
 Klima J. *Zákony Chrammurapiho* (1954. 136. oldaltól Praha)
 Gwendolyn Leick. *Sax and Eroticism in Mezopotamian Literature* (1994 London, New York)
 Lloyd S. *The Archeology of Mezopotamia from the Old Stone Age to the Persian Conquest* (1978 London)
 Larsen M. T. *The Conquest of Assyria: (1994 London) Excavations in Antique Land (2840-1860 London New York)*
 Mallowan M.E.L. *The Prehistoric Soundage of Niniveh, Annals of Archeology and Antropology* (1933 20. oldatól 127. oldaig)
 Mallowan M.E.L. és J.C. Rose *The Exvations of Tell Arpatiyah (Iraq 1935)*
 Layard A. *Discoveries in the Ruins of Niniveh and Babylon, with Travels in Armenia, Kurdistan and the Desert.* (1853 London)
 Hormuzd Rassam. *Asshur and the Land of Nimrod* (1897 New York)
 Parott A. *Assur* (233. oldalán)
 Rich C. J. *Narratives of a Residence in Koordistan and on the Site of Ancient Niniveh* (1977 London)
 Reade J. *Neo Assyrian monuments in Their Historical Conext' in F. M. Fales: Assyrian Royal Inscriptions: New Horizons In Literary Ideological, and Historical Analysis* (1981 Róma 144 oldaltól 167. oldalig)

Russel J. M. The Final Sack of Niniveh: The Discovery, documentation, and Destuction of King Sennacherib's Throne Room at Niniveh, Baghdad (1998 New Haven, Conn és London)
Skott J. Weapons of the Weak, New Haven, Conn (1985)
Saggs H. W. F. Everyday Life in Babylonia and Assyria (1965 New York)
Unger H. Assur in Reallaxikon der Assyriologie und Archaologie (1928 egytől 170. oldal ig.)
Weissert E. Royal Hunt and Royal Triumph in Prism Fragment of Assur-Ba-Apli (1997 82. oldal)
S Parpola és R. M. Whiting: Assyria 1995 Proseedings of the 10 db. Anniversary Simposium of the Neo Assyrian Tex Corpus Proyect Helsinki, September 7- 11 (1995 Helsinki 339 oldal 358. oldalig)
Wiseman D. J. The Expansion of Assyrian Studies (1962- 6. oldalán)

Magyarnyelvű irodalom

Baráth Tibor -A Magyar Népek Őstörténete (egyesített kiadás, Somogyi Zoltán USA 1997)

Barát Béla – Éber László – Felvinci Takács Zoltán -A művészet története (1934 Dante kiadás)

C. V. Ceram -A régészet regénye (1975 Gondolat)

Gwendolyn Leick -Mezopotámia a városok evolúciója (2001 Gold Book)

Dr Györffy László – Asztrológia (Kókai Lajos kiadása 1922, bővített kiadás 1935 Budapest)

Jozef Klima -Mezopotámia (1976 Gondolat)

Mahler Ede -Babilonia és Assyria ((1906- 2003 Zikkurat)

Stephen Bertram -Élet az ókori Mezopotámiában (2003 Gold Book)

Siegfried Oertwig -Elsüllyedt városok (1963 Gondolat)

J. M. Roberts Képes világtörténelem I. kötet. -Történelem előtt -A korai civilizációk. (1998 Officina Nova)

Göran Burenhult.- Barry Cunliffe -Óvilági kultúrák (Városok és államok születése) Emberi Képes Történelem. (1998 Officina Nova)

Komoróczy Géza -A Sumer Irodalom Kistükre „Fénylő Ölednek Édes Örömében” (Európa Kiadó 1983 Budapest)

Göran Burenhult Colin Renfrew -A kőkori Világ (Vadászó gyűjtögetők és korai földművelők) Az ember képes története. (1988 Officina Nova)

Margaret Oliphant -Ősi világok atlasza (1997 Inkvizitor Könyvkiadó)

Reader's Digest -Letűnt civilizációk (2002 Reader's Digest)

-Eltűnt civilizációk- Sumer az éden városai (Gyűjteményes kötet- Athenaeum 2000 kiadó)

- Nagy képes világtörténet – Ókor- Kelet Ókori Népeinek története – Masperó Gaston műve alapján- Fogarassy Albert (lektorálta) Goldziher Ignác (1892 – 1998 Frenklin Társulat – Babits Kiadó Szekszárd)

-A kultúra világa - Az emberiség története (1960 Minerva Budapest)

-Time Life Képes világtörténet – Harcos Birodalmak - Dunakönyv I. kötet (1993 Dunakönyv kiadó Budapest)

Írta: Adacsi Veszelszki Ferenc. 1984.-2008.